

სერია „ქალთა მენიერება“

სოცლის ღირსშემძლებელი

შედგენა/რედაქტირება:	მარინა თაბუკაშვილი
დიზაინი, დაკაბინეტირება:	მარა კაპანაძე
წიგნის მუშაობრივება:	წოვინარ ნაზაროვა, ქეთევან ქორიძანია, ცისანა გოდერძიშვილი; თამარ თარხან-მოურავი
რეზუმეს თარგმანი:	ხათუნა ჩხეიძე
ფოტოების აკტორები:	მარინა თაბუკაშვილი, წოვინარ ნაზაროვა, ცისანა გოდერძიშვილი, არჩილ ქიქიძე, ზაალ ქიქიძე
ფოტო ყდაზე:	თიველი გოგონა, მარინა თაბუკაშვილის ფოტო

სერია „ქალთა მენიერება“ © ფონდი ტასო, 2007

Women's Memory Series

HONOR OF VILLAGE

Compilation/editing:	Marina Tabukashvili
Design, layout:	Maya Kapanadze
Working group:	Tsovinar Nazarova, Ketevan Jordania, Tsisana Goderdzishvili, Tamar Tarkhan-Mouravi
Translation of resume:	Khatuna Chkheidze
Photos by:	Marina Tabukashvili, Tsovinar Nazarova, Tsisana Goderdzishvili, Archil Kikodze, Zaal Kikodze
Cover photo:	Girl from Thivi village. By Marina Tabukashvili

Women's Memory Series © TASO Foundation, 2007

ISBN – 978-9941-0-0187-1

ISSN – 1987-5185

„ფონდი ტასო“ (ქალთა ფონდი და მენიერების კლავის ცენტრი)
TASO Foundation (Women's Fund and Memory Research Center)

თბილისი, 0108, რ. თაბუკაშვილის 15
ტელ: +995 32 920595
ფაქსი: +995 32 920595
ელ. ფოსტა: info@taso.org.ge
ვеб-გვერდი: www.taso.org.ge

Tbilisi, 0108, 15, R. Tabukashvili Str.
Tel: +995 32 920595
Fax: +995 32 920595
E-mail: info@taso.org.ge
web-site: www.taso.org.ge

წევნი მომზადდა და გამოკვეყნდა ფონდის
„ღია საზოგადოება – საქართველო“ მსარდაჭერით
The book was prepared and published with the support of
Open Society – Georgia Foundation

დაიბეჭდდა სტამბაში „გლობუსი“, თბილისი 2007

Printed in Globus Ltd, Tbilisi 2007

სოფლის ღირსება

თბილისი
2007

შესავალი

„სოფლის ღირსება“ მექქსე წიგნია სერიისა „ქალთა მეხსიერება“, რომელსაც 2004 წლიდან გამოსცემდა ფონდის „ღია საზოგადოება – საქართველო“ ქალთა პროგრამა და ახლა მისი მემკვიდრე, „ფონდი ტასო“ გამოსცემს. 2007 წლიდან „ფონდი ტასო“, როგორც უკვე დამოუკიდებელი ეროვნული ქალთა ფონდი, აგრძელებს ქალთა პროგრამის მისიას საქართველოში გენდერული თანასწორობისა და სამართლიანობის დამყარების ხელშესაწყობად და ქალთა წარმომადგენლობის უზრუნველსაყოფად დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში. გრანტგამცემ საქმიანობასთან ერთად ფონდი ოპერაციულ, შიდა პროექტებსაც ახორციელებს, მათ შორისაა მრავალწლიანი პროექტი „მექსიერების კვლევის ცენტრი“, რომელსაც, 2004 წლიდან, ხელმძღვანელობს ცისანა გოდერძიშვილი, ქალთა კვლევების სპეციალისტი, ამჟამად – „ფონდის ტასო“ გენერალური ღირექტორის მოადგილე.

„მექსიერების კვლევის ცენტრი“ ხელს უწყობს საქართველოში ქალთა ზეპირი ისტორიის, როგორც აკადემიური დისციპლინის, განვითარებას, ინახვს ზეპირი ისტორიების არქივებს (2001 წლიდან; აუდიო, ტექსტური, ფოტო და ვიდეო არქივები) და ბიბლიოთეკას მნიშვნელოვანი ლიტერატურით/მასალებით ქალთა უფლებების, გენდერული თანასწორობის, გენდერული კვლევების სფეროში. „ქალთა მექსიერების“ სერიის წიგნების მომზადება და გამოცემა „მექსიერების კვლევის ცენტრის“ საქმიანობათაგანია.

„სოფლის ღირსებას“, განსხვავებით ამ სერიის სხვა წიგნებისგან, ქალთა ზეპირი ისტორიას ვერ ვუწოდებთ, რადგან ზეპირი ისტორია აკადემიური კვლევის მეთოდია, ხოლო „სოფლის ღირსების“ შემადგენელი ტექსტების უმრავლესობა დიქტოფონზეა ჩაწერილი უბრალოდ, ჩვეულებრივი საუბრის დროს სოფლებში სახელდახელოდ მოწყობილი სამუშაო შეხვედრებისას.

საქმე ისაა, რომ 2004 წლიდან მოყოლებული, ქალთა პროგრამა უშუალოდ თანამშრომლობს სოფლად მცხოვრებ ქალებთან მათი ინიციატივების მხარდასაჭერად. ყოველ წელს ეწყობა კონკურსი და თვენაზევრიანი საკონსულტაციო პერიოდის შემდეგ წინასწარშეჩერებული საპროექტო განაცადების განხორციელებადობის სარისხი ადგილებზე, სოფლებში მოწმდება. ეს ჩვენთვის ერთი ყველაზე სერიოზული, და ამავე დროს, მძიმე სამუშაოა. მძიმეა იმის გამო, რასაც ჩვენ სოფლებში ვხედავთ, რასაც გვიამბობენ. 2005 წლიდან ჩვენ შემოსავლის მომტანი პროექტები დაგუშვით, ხოლო 2007 წელს კონკურსი მთლიანად სოფლელ ქალთა მცირე ბაზნების მხარდაჭერას ეხებოდა, და გამოქვეყნდა სათაურით – „სოფლად მცხოვრებ ქალთა ეკონომიკური გაძლიერება“. სულ, 2004 წლიდან, სოფლელ ქალთა 38 პროექტია მხარდაჭერილი, მათ შორის 18 – 2007 წელს. საქმარისი სახსრების ქონის შემთხვევაში წინასწარშეჩერებული პროექტებიდან პროგრამა/„ფონდი ტასო“ კიდევ ერთ ამდენ პერსპექტიულ პროექტს დააფინანსებდა. ეს სამუშაო საგრანტო ფონ-

ქალთა პროგრამის ვარდისუბნელი პარტნიორები.

ლად ნანახ-გაგონილზე, უამრავ კითხვას აქცენტს მკითხველი, იმედი გვაქვს რომ ფართო, საზოგადოების წინაშე. ურთიერთწარმობილი, სულ ერთმანეთს გადაჭდობილი საკითხების სიმრავლეა, რომელი და არაერთმნიშვნელოვანი სურათი, რომელშიც, მაინც, უფრო მანე ჩანს მთავარ დამნაშავედ, დადგით გმირად კი – ყოჩაღი ქალი წარმოუდგენელი სიცოცხლისუნარიანობით, გამძლეობითა და თავდადებით, გონიერებითაც და იმედით.

„სოფლის ღირსება“ არ მეტყველებს სტატისტიკური მონაცემების ენით. ციფრები ცნობილია, მაგრამ კხედავთ, რომ ეს ცოდნა „არ მუშაობს“. დაახლოებით ისე, როგორც ცრემლს არ გვგვრის ცნობა იმის შესახებ, რომ ათასობით ადამიანი დაიღუპა, მაგრამ ერთი ადამიანის აღსასრულზე კი ვქვითონებთ, გულთან მიგვაქვს ახლოს, თუმცა გვიყვარს; თუნდაც უცნობი იყოს, გააჩნია, რას და როგორ მოგვითხრობენ.

„სოფლის ღირსებამაც“, გამადიდებელი შუშასავით, ჩვენს ადამიანებთან უნდა მიგვაახლოვოს და დაგვანახოს ნამდვილები, ცოცხლები, ჩვენნაირები. გაგვაგონოს თითოეული მათგანის, როგორც ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობის ხმა.

„სოფლის ღირსება“ სოფლის მიმართ მართლის მიგებად მოითარებულება სულხანსაბას სიტყვის კონის მოშველიებით, და მოწოდებულიც ამისთვისაა. ხოლო ახლებურად რომ ვთქვათ, იმედი გვაქვს, რომ ეს წიგნი ქვეყნის აგრარული პოლიტიკის სასიკეთოდ შეცვლის საქმეს გამოადგება.

„სოფლის ღირსების“ მთხობელები გასაჭირზე აღაპარაკდნენ (ეს შედარებით ახალია, თავისთავად, ჩვენში ხომ სირცხვილი იყო უფრო მანებელი, აღიარებული იყო უფრო მანებელი).

დის სიმცირის გამოა გასაკუთრებით მმიმე. საგრანტო ფონდის გაზრდის ცდები არასდროს დასრულებულია წარმატებით, ძირითადად იმიტომ, რომ გრანტების გაცემას მცირე ბიზნესის ასამუშავებლად შეცდომად გვითვლიდნენ, არაპროფესიონალიზაცია; ეს იყო უარის ადგილი და საკმარისად მიჩნეული დასაბუთება. ჩვენგან კი მარტივი და საკმარისი იმის თქმა იქნებოდა, რომ არც ბანკი ვართ და არც მიკროსაფინანსო ინსტიტუტი, საქველმოქმედო ფონდი ვართ და კრედიტების გაცემა არ შევიძლია. არის სხვა, ბევრად უფრო მნიშვნელოვნი, ვრცელი პასუხიც, გაცემული „სოფლის ღირსებით“.

„სოფლის ღირსება“, რომელიც, თავად, ჩვენს პასუხს წარმოადგენს სოფ-

პროტესტი სიღარიბის გამო ღირსების შელახვად ითვლებოდა). ჩვენ, მათთან ერთად, კცხოვრობთ აგრარულ ქვეყნაში, რომელიც ვერაფრით იქცა ასეთად. კცხოვრობთ სახელმწიფოში, სადაც ჯერ ვერცერომა მთავრობამ ვერ გამოჰყო ქვეყნის საშინაო განვითარების პრიორიტეტები. ათწლეულების მანძილზე ჩვენ გვესმის ლაპარაკი საქართველოზე გამავალი მიღსაღების სიკარგეზე, ევროპასთან ინტეგრაციაზე, ნატოს შესაძლო წევრობაზე, სამოქალაქო საზოგადოებაზე, მაგრამ ჯერ-ჯერობით არაფერი გვეშმის იმაზე, თუ რითო უნდა იცხოვროს ამ ქვეყნის ხალხმა სახელმწიფოს დოვლათის, მისი უძრავ-მოძრავი ქონების, შენობების, ტყეების, მდინარეების გაყიდვის გარდა (და გაყიდვის შემდეგ!), კიდევ რა შეიძლება იყოს მოგების მომტანი, მომავალში რა დარგებს ექნება, გარდა გამოცხადებული ტურიზმისა, განვითარების პერსპექტივა. იქნება ამ დარგებს შორის სოფლის მეურნეობა? მარტივად რომ ვთქვათ, აქვს თუ არა გლეხისთვის აზრი, მოეჭიდოს თავის მიწას და ითმინოს გასაჭირო უკეთესი დროების და მთავრობისგან მეტი ყურადღების მოლოდინში, თუ მრავალი თავისი თანასოფლელივით გუდა-ნაბადი აიკრას და დედაქალაქს ან თუნდაც შორეულ უცხოეთს მიაშეროს.

„სოფლის ღირსების“ მკითხველი დაინახავს, რომ საქმე, სამწუხაროდ, კიდევ იმაზე უფრო ცუდადაა, ვიდრე თბილისიდან (ტელევიზორის ეკრანიდან) ჩანს. ჩვენი რესპონდენტები, იგივე ჩვენი წიგნის გმირები, სულაც არ სხედან თავიათ სოფლებში გულხელდაკრევილნი. პირიქით, ეს ის ხალხია, რომელიც ჯიუტად ცდილობს თავი დააღწიოს მატერიალურ სიღუხჭირეს. ზოგნი, ვისაც მიწა გადაურჩა, ცდილობენ, რომ გლეხებიდან ფერმერებად იქცენ, ანუ აწარმოონ იმაზე ბევრად მეტი, ვიდრე თვითგადარჩენისთვის და ოჯახის გამოკვებისთვის სჭირდებათ და უულადი მოგება ნახონ. ფული არ არის სოფელში.

„სოფლის ღირსებაში“ წერია, თუ ერთ დღეს როგორ იქცა კოლმეურნე გლეხად და როგორ ვეღარასდროს იქცა ფერმერად. შეგროვებული ინტერვიუები შეგნებულად დაგნაწევრეთ და თემატურად დაკალაგეთ, თითოეული თემა კი საქართველოს სოფლის სატკივარი და მის წინაშე მდგარი ჯერაც გადაუჭრელი პრობლემაა. სურათი, რომელიც მივიღეთ, ძალზე სავალალოა. ვფიქრობდით ასე, პრობლემებად დასათაურებული წიგნი გამოგვეცა, მაგრამ მეტად მძიმედ წასაკითხი გამოვიდა

გამოყვანილია სახმელი წევალი, მოწყობილია აბანო შეხვდრა ღორეშაში. 2004

და გადავაწყვეთ ისევ. აქ ნახავთ, თუ როგორ ერთი ხელის მოსმით, დაუფიქრებლად დაინგრა კოლმეურნეობები, სოფლად ცხოვრების თავისთავად არასწორი, მაგრამ უკვე აწყობილი წესი, და არავინ ასწავლა გლეხობას, თუ როგორ უნდა ეცხოვრა მომავალში, როგორ ჩატარდა მიწის პრივატიზაცია, როგორ იქცა ფერადი ლითონების შეგროვება, სპილენძის კაბელების თხრა და ჯართის ჩაბარება ნაღდი ფულის შოვნის ერთადერთ თუ არა, კველაზე იოლ და კველაზე ხელმისაწვდომ გზად, ოღონდ ასე ნაშოვნი ფული იმწუთიერი, „ერთჯერადად“ გადარჩენის საშუალებაა მხოლოდ და არანაირ სამომავლო პერსპექტივას არ იძლევა; როგორ დაიწყო და გაგრძელდა სოფლიდან ქალაქში და უცხოეთში მიგრაცია და რა შემაშფოთებელი მასშტაბები მიიღო მან დღეს, რა დროს ახსენდება მთავრობას სოფელი, როგორ ტარდება სოფლად არჩენები, როგორ მოქმედებენ სოფლის ლიდერები და ავტორიტეტები, როგორ შემოვიდა სოფლად მისთვის მანამდე უცხო პრობლემები: ნარკომანია, ლოთობა, აიგ/შიდსი, კრიმინალი და სხვა... უკეთესი ბედის საძიებლად საით მიემართებიან სოფლის ახალგაზრდები; ანდა, რა ბედი ეწია იმათ წამოწყებებს, რომლებიც თავდაღწევას ცდილობდნენ – რა ქნა ქათმის გრიპმა, ღორის ჭირმა, მონტგომერის დაგვადებამ. რა არის კურნის ფასი (კოკა-კოლაზე იაფად, ტყემალზე იაფად, წყალზე იაფად!) და „წარმატებით“ ჩატარებული რთველი...

„სოფლის ღირსების“ მკითხველი გაიგებს, რომ სოციალურად შეღებილი კამპანიები ადმინისტრუ და ოჯახზე კურადღებაგამახვილებულმა სწორმა სოციალურმა პოლიტიკმ უნდა შეცვალოს. გაიგებს, რომ მხარდაჭერის გარეშე სოფლელებს, მოუცლელი ჰაპანწყვეტის და უფულობის გამო, არ შეუძლიათ სამომავლო, გრძელ-

სოფლელი ბავშვები. 1960-იანი წლების ბოლო

ვადიან პერსპექტივებზე ფიქრი და დაგეგმარება. ბიზნესის დაწყებისთვის საჭირო კრედიტი მათვის მიუწვდომელია, თუნდაც იმიტომ, რომ არაფერი გააჩნიათ ისეთი, რაც კრედიტის გარანტიად ივარგბდა. ჩვენს რესპონდენტთაგანს, ზოგს ემაყება, რომ სხვებზე მეტი მოსავალი მოჰყავს, მეტ საქონელს უვლის, მეტ ღოვლათს ქმნის და ამ ყველაფრის შედეგად სხვებზე მომზადებული ხვდება ზამთარს – მეტი არაფერი. არაადამიანურ შრომის ფასად შექმნილი პროდუქციის რეალიზაციის, მისი ფულად ქცევის საშუალება დღეს გლეხს არა აქვს. ადგილზე ჩაბარებული ხილის და ბოსტნებულის, რძის და ხორცის პროდუქტის ფასი რამდენჯერმე, თვალშისაცემად, არალოგიკურად მცირეა საბაზროზე. ხოლო თბილისის კოლორიტული ბაზრები, ადგილები, სადაც გადამყიდველების საშუალებით და მართლაც ძალიან მცირე ფასად გლეხი ასე თუ ისე ახერხებდა საკუთარი პროდუქციის გასაღებას, დღეს უკვე აღარ არსებობს. საქართველოს დედაქალაქის სუპერმარკეტებში, ქუჩის სავაჭრო ფარდულებშიც კი, გაყიდული სოფლის მეურნეობის საქონელი მეტწილად თურქული წარმოშობისაა, დიდი რუსული ბაზარი კი, საიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ამერ-იმერი საქართველოსთვის, ჩაკეტილი.

ოცდამეერთე საუკუნის დასაწყისში ბარტერული გაცვლებით ცხოვრობს საქართველოს გლეხობა. თუშური ყველი იცვლება კახურ ღვინოზე, ქართლის ვაშლი – ჯავახეთის კარტოფილზე და ა.შ. ხოლო სოფლად ცხოვრება, იქაური აღებ-მიცემობა მთლიანად ნისიაზეა დამყარებული. გლეხის ცხოვრება, ყველაზე გამრჯეს და მშრომელისაც კი, საკუთარ მიწაზე ყველაზე მკვიდრად მიბმულის, ერთ გრძელ, უსასრულო ნისიას წაგავს, რომელის დასასრულიც არც დღეს ჩანს და საეჭვოა, რომ უახლოეს მომავალში გამოჩნდეს.

სოფლელები დიდად აფასებენ იმას, რომ სასწრაფო დახმარების სამსახური (უფასო!) აწყობილია და კარგად მუშაობს, მაგრამ არც კი ახსენებენ საავტომობილო ტრასების აღდგენას, საქმეს, რომელიც სახელმწიფო ბიუჯეტის მნიშვნელოვანი წვლილითა და მსოფლიო ბანკის სესხით განხორციელდა. ჩანს, რომ არ გამოადგათ, ქალაქს მაინც ვერ სწოდებიან... გლეხობა დღეს ცხოვრობს უცნაურ იზოლაციაში, რომლიდანაც იგი, მას შემდეგ, რაც სოფლად დენის მიწოდება, მრავალწლიანი ჩაბნელების მერე, ნაწილობრივ აღდგა, თვალს აღენებს ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებს, მაგრამ არანაირად არ არის ამ პროცესებში ჩაბმული, სიტყვა არ ეთქმის და ხმას ვერ მიაწვდების, რკინის ქალამანსაც ვერ ჩაიცვამს, სადაა ტრანსპორტის ფული. სოფლის სკოლებში მოსწავლეთა რაოდენობა მცირდება, სკოლები ერთიანდება, მეზობელ სოფლამდე ბევრი კილომეტრია, დიდი თოვლი იცის... მასწავლებელმა ბოსტანს უნდა მიხედოს (აბა რა ქას!), მშობელს არ სცალია, ბიბლიოთეკები იხურება, გასაგები გახდა, რომ ვერ გადარჩება ვერც „პარგი სწავლითა და სანიმუშო ყოფაქცევით“, და ვერც პატიოსანი შრომით; კარგად მყოფთა სტრატეგია მტაცებლურია, სამუშაოდ უცხოებში გაღწევა სახიფათოა, ცხოვრების, ოჯახის დამანგრევები, ზოგჯერ – ტრაგიკული. ბავშვები დახშულ სივრცეში იზრდებიან, მრავალი მათგანი პირველად უკვე ზრდასრული ხვდება დედაქალაქში, რომელიც დღეს ისე შორსაა სოფლიდან,

როგორც არასდროს, იმდენი წიბლითა და წიფათითაა სავსე, როგორც არასდროს. ბევრი ამ მაცდურ ბრწყინვალებას ვერ უძლებს და მათი ცხოვრება ტრაგიკულად ვითარდება. იმ ოცი ათასი პატიმრიდან, რომლებიც საქართველოს ციხეებში და ქოლონიებში იხდიან სასჯელს, მაღაიან დიდი რაოდენობა სწორედ სოფლიდან წამოსულ ახალ მიგრანტებზე მოდის.

„სოფლის ღირსებაში“ შესულია 45 ქალისა და 2 მამაკაცის მონათხრობი, ჩაწერილი 2007 წლის ზაფხულში და შემოდგომაზე საქართველოს ყველა რეგიონის 29 სოფელში. უმეტესი – კახეთში, შესაბამისად საპროექტო განაცხადების სიმრავლისა კახეთიდან. გარდა ამისა, წიგნში ვაქენებით ფრაგმენტებს „მეხსიერების აგლევის ცენტრის“ არქივის სხვადასხვა წლების კოლექციებიდან. ფოტოებიც ჩვენი არქივისაა, მუშაობისას გადაღებული, ან შემოწირული. წიგნში მოთავსებული ფოტო არ არის მისი ტექსტის პირდაპირი ილუსტრაცია. მათი კავშირი ამ პუბლიკაციის ერთიანი შინაარსითა და სულისკვეთებითა გაშუალებული.

ჩვენ ვიცავთ უმეტესი ავტორების ანონიმურობას, და ვადასტურებთ, რომ ყოველივე მართლა ითქვა, და ითქვა ისე, როგორც იბეჭდება (სტილიც, შეძლებისდაგვარად, დაცულია). ზოგს იმგვარ მსჯელობასაც ვბეჭდავთ, ნამდვილად რომ არ ვეთანხმებით, მაგრამ ეს უკვე ნაკლებად საინტერესო წვრილმანია.

დიდი მაღლობა წიგნის ყველა ავტორს, და ყველა მკითხველს. თქვენ ძალიან სჭირდებით ერთმანეთს.

მარინა თაბუკაშვილი,

„ფონდის ტასო“ გენერალური დირექტორი,

2007 წლის 12 დეკემბერი, თბილისი

მანანა: ძალიან მაღალი ხარისხის ტრენინგი ჩატარდა აგრალური ტურიზმის ბიზნესში, მოსახლეობა იყო ძალიან აქტიური, ძლიერი ტრენერების ჯგუფი, რესპუბლიკაში აღმატებული ყველაზე ძლიერი ტრენერები. მათი უკლებაა ხელმძღვანელი. ხუთი დღე გაგრძელდა, ოღონდ ხუთი სრული დღე, რამდენიმე სოფლიდან მოვიდნენ ჩვენთან. ახლა 37 სერთიფიკატია გასაცემი და არ ვიცი ეს როგორ მოგვარდება. მოსახლეობა იყო ძალიან აქტიური და ძალიან მოწადინებული, რომ ახლებურ ეკონომიკას მოერგოს და ისწავლონ ეს ახლებური მუშაობა. აქტიური მსმენელი იყო, ისე კი არა, რომ ფორმალურად ზის, ან რაღაც... თვითონაც ძალიან კმაყოფილები დარჩნინ, ახლა ამას გვინდა მოგაყოლოთ გამოფენა იმ შაბათისთვის, და მინდა, რომ მიიღო მონაწილეობა.

მარინა: რუსპირში წამოვიდე?

მანანა: აბა რა, მე მინდა, რომ ყველა, რაც არის, არასამთავრობო სექტორი, სამთავრობო, ყველა დაქსწროს. თვითონ ტურიზმის დეპარტამენტიც ძალიან ყურადღებით მოგვექცა, ეს არის პირველი შეჭრა სოფელში, ჯერ არ ყოფილა ასეთი, სოფელში ჯერ არ ჩატარებულია ტრენინგი.

მარინა: ფული ვინ გადაიხადა ამ ტრენინგისთვის?

მანანა: ფული გადაიხადა ეკონომიკის სამინისტრომ, იმ პროგრამით, რა იყო? თელავში რომ ოთხი ტრენინგი ჩატარდა, სიღნაღმიც ჩატარდა ტრენინგები ტურიზმის სფეროში, წელს იყო ეს ყველაფერი. ამ პროგრამაში ჩვენი სოფელი არის ერთადერთი სოფელი, რომელშიც ჩატარდა ტრენინგის სახლში. ეს ტრენინგი ჩატარდა რუსპირში.

მარინა: შენ როგორ დაუკავშირდი მაგათ?

მანანა: მე, როცა თვითონ გავიარე თელავში ტრენინგი, ცოტა სკატტიკურად კი ვიყავი განწყობილი, მაგრამ იმდენად მომეწონა, ბევრად უფრო კარგი ტრენინგები იყო, ვიდრე „იესემა“ რომ მოაწყო თავის დროზე. მერე ვთქვი, სოფელში რომ ჩამოხვალთ, მაშინ ნახავთ, რომ იქ უფრო საჭიროა ეს ყველაფერი. დარწმუნდნენ, რომ მართლა საჭირო ყოფილა. ვთხოვე, წერილი დავწერე თვითონ ტურიზმის დეპარტამენტის სახელზე, გთხოვთ, მოსახლეობა თხოვს, ტურიზმის განვითარებისთვის... აბა ვინ

მანანა ლოქაფიშვილი ბიზნესის მართვის ტრენინგზე ფონდში „ღია საზოგადოება – საქართველო“. 2005

თათარაობა რუისპირში. მანანას ბებია მარიამ უსტაშვილი
(მარც ხნიდან მეორე). 1962

უნდა დახვდეს იმ ტურისტს, ეს მოსახლეობა უნდა დახვდეს, გლეხები, არა? როცა გლეხების ოჯახებში შეგვავს, როცა აგროტურიზმზეა ლაპარაკი, ასეთ ტურიზმზეა ლაპარაკი, მაშინ. ხოდა მაშინვე დაგვთანხმდნენ, უარი არ უთქვამთ. ამის მერე ჯერ სიღნაღში ჩატარდა ტრუნინგი და მერე ჩვენთან. ორგანიზება ჩვენ გავუკეთეთ, მერე, კომპანია „ბორჯომმა“ გამოგვიგზავნა ბორჯომი, გამოგვიგზავნა წყლის გამაცხელებელი

ტრენინგის მონაწილეებისთვის, ხომ იცი, ყავა და ჩაი რომ იცი, ყავა და ჩაი იყო და შუადღისას ლანჩიც იყო. ეს ჩვენმა ფირმამ აიღო თავის თავზე, ტურისტულმა სააგნტო „კავკასიამ“. ჩვენი ხარჯით ავიდეთ ლანჩი მოსახლეობისთვის და ორგანიზება ტრენინგის, ეკონომიკის სააგნტომ გადაიხადა ტრენინგების ფული — ჰოსტელებისა და მივლინების ხარჯი.

მარინა: სამივლინებო დაურიგდა მონაწილეებს?

მანა: არა, იმათ არა, იმათ სერთიფიკატები გადაუცემათ. ლექტორების სამივლინებო, ტრანსპორტის ხარჯი იყო ეკონომიკის სამინისტროს გადახდილი. როგორც იყო თელავში, მაგრამ თელავში არ ყოფილა მონაწილეებისთვის ლანჩი, არაფერი, რუისპირში კი ეს ჩვენმა ფირმამ აიღო თავის თავზე და კომპანია ბორჯომმა.

მარინა: ესე იგი შენი პარტნიორები ახლა არიან ტურიზმის დეპარტამენტი, ეკონომიკის სამინისტრო და კომპანია ბორჯომი.

მანა: ასე გამოდის (იცინის), და ახლა რა მინდა, იცი, მარინა? ბატონ დატო ჯაფარიძეს (ტურიზმის დეპარტამენტში კურირებს ამას ყველაფერს), იყო ჩამოსული და შევუთანხმდი, რომ იქნებ შაბათისთვის მოვაწყოთ აგროტურიზმის გამოფენა. მოკლედ მინდა — რა რესურსი, რა რეზერვი, რაც არის სოფელში და ახლომახლო სოფლებში, ყველაფერი გამოვფინოთ, მაგრამ ისე მოხდა, რომ მარტო რუისპირელები კი არა, ავნიდანაც ჩამოვიდა ხალხი და იმათაც გაიარეს ტრენინგი, საკუთარი სურვილით, განაცხადები დაწერეს, და მსურველი კიდევ ბევრია.

მარინა: ანუ ახლა ამ ტრენინგს რამე მოჰყვება იგვე ეკონომიკის სამინისტროდან?

მანა: ჯერ ერთი მოჰყვება ის, რომ მოგვეხმარებან „გაბარებაში“, იმაში, თუ ვის რა მოჰყავს აგროპროდუქტი, ჩვენ ტურისტების კვებაც გვინდა, ეს ჩვენი „პიარი“ იქნება. აგროპროდუქტის დასტრიბუციასაც მოვახერხებთ თვითონ ჩემი ფირმის საშუალებით, მათი პროდუქციისას, ჩურჩხელა იქნება, ღვინო იქნება... რამდენიმე ღვინო იქნება წარმოდგენილი, თქვენი გრანტიისას პროდუციაც იქნება წარმოდგენილი, მატყლის საბანიც მოიტანეს შეგერილი გამოფენაზე, ანუ რაც გაყიდვადია.

აგროპროდუქტისა იქნება ერთი მხარე, და მეორე იქნება – სუვენირები, რაც კი კეთდება, სკოლა ცალკე იღებს მონაწილეობას, ბავშვები რასაც აკეთებენ, ნახატები, თექა, რაც არის, აბსოლუტურად ყველაფერი, ყველაფერი გვინდა გამოიყონოს. ხოდა უსამართლობა იქნება, რომ თქვენ არ მოგიპატიჟოთ, იმიტომ რომ რუსიპირს თქვენ მიეცით პირველად ფული და დახმარება.

მარინა: ხო, მოჰყვება ამას ეს გამოენა, მაგრამ ვინ იყიდის, სოფელში ხომ არ იყიდიან?

მანანა: სოფელში არა, მერე თბილისში მოხდება ამის დისტრიბუცია.

მარინა: ახლა რომ არის თბილისში აგროპროდუქტის გამოფენა, იცით?

მანანა: არ ვიცით, იმიტომ, რომ ცოტა ვერდებით რამდენიმე ორგანიზაციას იგნორირებისთვის, იგნორირებას გვიყეთებენ მოუხედავად იმისა, რომ წევრები ვართ. არ არიან აქტიურები, ადრე უფრო აქტიურები იყვნენ. ჩვენ ჩვენი ქსელი გვაქს, და, ნუ, აი ახლა მინდა მივიღე იმ მაღაზიაში, ვერის მინიმარკეტია, მითხრეს დავდოთ ხელშეკრულება და თქვენი კუთხე იქნება იქო.

მარინა: ძალიან კარგია.

მანანა: ჩურჩხელა იქნება, ღვინო იქნება რამდენიმენაირი, ჩამოსასხმელი, ძალიან მაგარი. ჩვენ თვითონ დავაუწენთ, ტონამდე გვაქს, მე თვითონ, ჩემი ტექნოლოგიით, მე თვითონ გავრეცხე ქვევრი. ისე რომ, წუნი ვერ დასდეს, მეღვინეებმა რომ ნახეს.

მარინა: ხომ არ უთქვამთ რომ თქვენ, ვინც ეს ტრენინგი გაიარეთ...

მანანა: არა, ჯერ არავერი არ უთქვამთ, ამ ერთ კვირაში მოვილაპარაკებთ ამ საორგანიზაციო საკითხებზეც, ყველაფერზე, და მერე ვნახოთ რა იქნება. ჩვენ მაინც ვამბობთ, რომ „ელგანა“ წევრები ვართ, მაგრამ შეიძლება სხვა ორგანიზაციასთან დაგამყაროთ კავშირი, მაგას გადავწყვეტი, იმიტომ რომ...

მარინა: რას ნიშნავს ელგანას წევრობა, მაინტერესებს, გაქოთ წევრობის საბუთი?

მანანა: კი, როგორ არა, საწევროსაც ვიხდით.

მარინა: მართლა? მე არ ვიცოდი, რა კარგი აზრია, ჩვენი ვრანტისმიმღებები საწევროს რომ იხდიდნენ და იმ ფულით მერე სხვებსაც რომ დავეხმაროთ..

მანანა: ახლა რა არის, იცი, ძარინა, მინდა რომ თვითონ გლეხებმა იგრძნონ, რომ... იცი, როგორი ცვლილებაა ამ ტრენინგების მერე? უკვე რაღაცის იმედი მიეცათ, რაღაცის გაკეთების... ხომ ვითომ არაფერი? თელავში რომ ტარდებოდა, იქ ის ეფექტი არა აქს, იმიტომ რომ იქ ვიღაცა ვიღაცას დაავალებს – მიდი, გაიარე ეს ტრენინგი, ჩვენთან ასე არ ყოფილა, მსურველები მოდიან და გვასწავლეთო, გვეუბნებიან. იქ, შენობაც ხომ გვაქს, რომელიც გამოუყენებელია, და კარგი პირობებია ბიზნესინგუბატორის მოსაწყობად, 300 კვადრატი მეორე სართული, ყოფილი საავადმყოფოს შენობაა, 4 სევლი წერტილია, მინიმალური უნდა დაიხარჯოს, აი, 30 000 ლარში ევრორემნტი გაკეთდება. ეზოიანი, აუზიანი ეზო აქს, გამოუყენებელი შენობაა და იქ შეიძლება რამდენიმე სოფლის ბიზნესინგუბატორი გაკეთდეს, თან ეს ჩვენ უზურფრუქტით გადმოგვცეს, თემი ვარდისებანი რომაა თქვენი გრანტიორი, აი იმასთან გაფორმდა ხელშეკრულება, უკვე გაფორმებულია.

მარინა: ვინ აწერს ხელს ამ ხელშეკრულებას?

მანანა: თვითონ გამგებელი, სოფლის გამგებელი, სოფლისაა ეს შენობა...

მარინა: ახლა რომ არის გამოცხადებული კრედიტების პროგრამა ტურისტული ბიზნესის ხელშესაწყობად, ყველგან ტურიზმია პრიორიტეტი, ამ თქვენს მონაწილეებს ხომ არავის უთქვაშს, ახლა მე ცოდნა მაქვს, სერთიფიკატი მაქვს და წავალ პროკრედიტბანკში და ავიდებ ამ კრედიტს ჩემი საქმისთვის?

მანანა: ჯერჯერობით არ უთქვამო, მაგრამ მე თვითონ პროკრედიტბანკთან საშინელი უსამოვნება მომიგოდა, ადგილობრივ ფილიალთან და ახლა 4 საათზე ცენტრალურში უნდა მქონდეს შეხვედრა. მიზეზი არ არის, ანუ – შედავათებსაც არა ვთხოვლობთ, ხელფასით ვაკეთებთ უზრუნველყოფას, მაგრამ იმდენი დარღვევა გააკეთეს იქ, ადგილზევე, რომ, როგორც აღმოჩნდა, ბლოკირება ხდებოდა ამ პროგრამისა ხალხისთვის იქ, ადგილზე მომუშავეთაგან. ახლა ცენტრალურში რას მეტყვიან, დღეს ვნახავთ.

მარინა: ეგრე ხომ არ არის საქმე, რომ უბრალოდ, არ მიაჩნიათ, რომ წარმატებით გაართმევს ხალხი თავს და რისკზე არ მიდიან.

მანანა: არა, არა, არა, არა! შეიძლება, შეიძლება, მაგრამ როდესაც უუბნები, რომ ვაკეთებ უზრუნველყოფას, აქ პრობლემა არ არის, და შედავათს არ ვთხოვლობ, და მერე ვხედავ, რომ იქ გაიცა ვიღაც სამი სასტუმროს მფლობელზე, და არა ხალხზე, როდესაც ლაპარაკია, რომ მე, დაუშვათ, ტურისტები რომ ჩამოვიყვანე, ამის მაგალითები ხომ იცი, ექსკურსიები არის და განათლების სამინისტროშიაც კი მითხრეს, კარგ საქმეს აკეთებო, თვითონ გაავრცელეს ინფორმაცია რესურს-ცენტრების საშუალებით, ამის მერე რომ მიღიანა ბანკში, და მიზეზს ვერ პოულობენ, ხო? ეგო, რეკლამააო, ერთი მეუბნება, ერთი თანამშრომელი, ეგო რეკლამაში წერიაო, თორემ მართლა ეგრე კი არ არისო. რას ჰქვია, მე ვუთხარი, წერა-კითხვის უცოდინარს არ ელაპარაკები- მეთქი. მერე, ნუ, როდესაც ანგარიშს გახსნევინებუნ, გავხსენი ანგარიში, აქ ჩამოდიანა, ცენტრალურში, და ერთი კვირის მერე გამოგზავნილი არ არის, ახლა მაგას რაღა ჰქვია, მერე ნუ? ის კურიერმა დაკარგა, ვინ დაკარგა, ამას ყველაფერს ეხლა გავარკვევ.

მარინა: სიტყვაზე, რომ აბსოლუტურად არაჩეულებრივად შეშაბდეს ეს პროგრამა,

მათ შორის თქვენთან, თელავში, როგორც რეკლამაშია, ისე რომ მუშაობდეს, თავზიანად და ყველაფერი, იმ თქვენი ტრენინგის მომაწილეებიდან რამდენს შეუძლია რომ მიმართოს? რამდენს შეუძლია, რომ აიღოს კრედიტი უშიშრად...

მანანა: ძალიან ბევრს, თითქმის ყველას, იმიტომ, რომ თავისი მეურნეობა ყველას აქვს, აი ეხლა, გამოფენაზე, თითქმის

შინისკენ ახალსოფლის ბაზრიდან. 2007

ყველა მათგანის ღვინო იქნება წარმოდგენილი, მე შემთხვევით არ დამიწყია ეს ყველაფერი, ვიცი ამათი რესურსები, ვიცი, რომ მშრომელი ხალხია, მუშაობენ.

მარინა: შენ შერჩევით დაუძახე ხალხს?

მანანა: არა, მთლად შერჩევით არა, სურვილი გამოთქვეს და რომ ვნახე, რომ იმას იქ ამდენი ჰქექტარი აქვს, და ამუშავებს, ჩაწყვეტილები არიან ცოლ-ქმარი და ამ წუთში საფერავი აქვს გასაყიდი, რქაწითელი აქვს გასაყიდი...

მარინა: ამ წუთში ჩვენ ტურიზმის ბიზნესზე ვლაპარაკობ, და არა პროდუქტის გაყიდვაზე...

მანანა: კი, იყივე ტურიზმიც, მე თვითონ მაქვს შერჩეული 10 სახლი მაინც სოფელში, სადაც შემიძლია თამამად შევიყვანო ტურისტი, გავათნებინო დამე, იგივე – ექსკურსია ბავშვებისთვის... აქ იყო ლაპარაკი, ორიათას-ორიათასი ლარი ყველას რომ აეღო, არ არის ბევრზე ლაპარაკი, ბევრი არაფერი უნდა იმ სახლებს, რომ უნიტაზი შეიტანონ შიგნით, და „დუში“ დაღვან...

მარინა: ჩვენ, მაგალითად, გრანტად ვაძლევდით მაგ თანხას, 2000-დან 3000 ლარამდე, ზოგს – ნაკლებს, ზოგს – მეტს. წელს 18 პროექტი რომ დაფინანსდა, მათ შორის იყო 2 სასტუმრო სახლი, ერთი ხევსურეთში, ერთი – ნოქალაქევში. რა თქმა უნდა, ეს სახლები რომ არ ყოფილიყო უკვე აშენებული, ამ 2000 ლარით ვინ შეძლებდა სასტუმროს მოწყობას. მაგრამ უკვე არსებულ სახლს – იქ აბაზანა, ტუალეტი, რაღაცის მიშენება – ამას ყოფინის.

მანანა: მე ხომ ვთხოვე, მარინა, არ მქონდა ფული და ვთხოვე – დამეხმარეთ, რომ ეს ტრენინგის ორგანიზება კარგად მოვახერხო, იქ კომპიუტერი მჭირდება, რაღაც მჭირდება, აბსოლუტურად ისე გაწელეს, 3 კვირა, ვთიომ კომიტეტის სხდომა არ შედგა, მერე კომიტეტის სხდომა შედგა, მერე გეუბნებიან, არა, იცი რა, ისევ თბილისში წადი, თბილისში ხარ რეგისტრირებული, იქ მოგცემზ, აქვდან იქ გამაზაგნეს, პრობლემას ვერ ვხედავთ და აიღიბოთ, ანუ გაიწელა, მერე გაიწელა იმით, რომ საგადასახადოდან არ არის პასუხი მოსული... სანამ მე თვითონ არ ჩამოვედი და არა ვნახე, რომ არაფერი არ იყო გამოგზავნილი... კარგი, დავუშვათ, დაიკარგა, მაგრამ როდესაც „თიბისი“ ბანქში როდის გახსნა ანგარიში, ამას საათობით გეუბნებიან, რა ინტერესი აქვს ცენტრალურ საგადასახადოს, რომ დროზე არ გამოიყიზაგნოს შეტყობინება – ბანკს არ გაუგზავნოს, რომ – დავაყენეთ აღრიცხვაზეო. არანაირ ინტერესს მე მანდ ვერ ვხედავ, ხო? ეს გაიწელა, გაიწელა, და ბოლოს, ლმერთმა უშველოს ბაღურ გულიაშვილს, გუბერნატორის მოადგილეს. ახალი დანიშნულია, და მიცნობს, დიდი ხანია. მე ვუთხარი, ბაღური, რა ვწათ, ჩავშალოთ ეს ტრენინგები? ეს ხალხი ელოდება ამას. არაო, რას ამბობო, და საკუთარი ფული მომცა და იმითი... მასესხა, მაგრამ იმას დავაბრუნებოთ, კომპანია ბორჯომიც.. ერთობლივად ვიზრუნებოთ, დავუბრუნებოთ იმ ფულს, მაგრამ ფაქტია, რომ მდგომარეობიდან გამოგვიყვნა.

მარინა: ანუ, როცა შენ ამბობ, რომ ნაწილობრივი დაფინანსება მისცა შენმა ორგანიზაციამ, მას ეს ფული არ ჰქონდა, მაგრამ სესხად აღებას აპირებდა, ასეა? და, ბოლოს დაბოლოს, მაინც სესხად აიღო... ფული არ გქონდა, გინდოდა ამ საქმის გაკეთება და თქვი, მე დავდებ ამ ფულსო, და რომ არ დაგეღო?

მანანა: კი, კი, სესხად ავიღე... რომ არ დამედო, ტრენინგი ჩატარდებოდა, მაგრამ არ იქნებოდა ამ დონეზე ორგანიზებული, იქნებოდა ტრენინგი რუსპირში, მაგრამ 6 საათი რომ ადამიანი ლექციაზე ზის, მოუწევდა შშიერი, სიცივეში ყოფნა და ისე მიღება ამ ცოდნას. ახლა, ნამდვილად უარი არ უთქვამთ, აქ მონაწილეზეა ლაპარაკი, თორემ ლექტორებს პქონდათ თავისი კვების ფული.

მარინა: ხო, იმათ პქონდათ „პერ დიემი“ და შეეძლოთ თბილისში ეყიდათ რამე და რუსპირში ეჭმათ.

მანანა: კი, ეგ შეეძლოთ. ახლა, კომპიუტერი ვითხოვეთ, იქვე, სოფელში ვითხოვეთ კომპიუტერი, პროექტორი თვითონ ჩამოიტანეს ლექტორებმა.

მარინა: შენ ხომ გქონდა კომპიუტერი?

მანანა: აღარა მაქვს.

მარინა: რატომ?

მანანა: აღარა მაქვს იმიტომ, რომ გაჭირდა, ის, ძვირადლირებული, გავყიდე, მერე იმითი უფრო იაფი ვაყიდე... ფაქტიურად არ იყო... საქმე... არ მინდოდა, რომ საქმე გაჩერებულიყო, ბევრი სირბილი უნდა, იგივე, იმ ინფორმაციის მოპოვებას, რომელ გლეხს რა და რანაირი მოპყავს... ეხლა, სამაგიეროდ, მე ეს ინფორმაცია მაქვს, ინფორმაციის ბანკი მაქვს. ვიცი, რომელ გლეხს რანაირად მოპყავს კარტოფილი თელავის რაიონში, ვის მოპყავს ხახვი სუფთა, ანალიზზე რომ გაატარო და ბიოა, და ვიცი, რომ იქ არც გენმოლიფირებულია არაფერი, ვიცი ვეღლი სად ამოპყავთ ნორმალური, თელავის რაიონში და ახმეტის ნაწილში ვიცი ეს.

მარინა: მოკლედ ახლა გაქვს იაფფასიანი კომპიუტერი, რომელშიდაც ეგ ბანკი გიღევს.

მანანა: იაფფასიანი კომპიუტერიც აღარა მაქვს, იმიტომ რომ ბოლო წამოსვლაზე 50 ლარად გავყიდე რომ გზის ფული მქონდა. ხოდა, ეხლა რა ვიცი რას იტყვიან, თუ მოგვცემენ კრედიტს, პირველი ტრანში მაინც თუ გაკეთდა, რომ ერთი ხუთი ათასი მაინც ავიღოთ, ჩვენ ბევრი არ გვინდა, რომ მოვაწესრიგოთ ეს ყველაფერი.. ღვინო ხის ჭურჭელში მქონდეს, მიფუჭდება, შემკვეთი მყავს ჩურჩელის, ანუ პატრონი ჰყავს უკვე ამ საქონელს, აი ეს რომ დაგებინავო, ამისთვისაც მჭირდება.

მარინა: კეთება არ იცი თუ რა? ჩვენც ხომ მოგვიდი ჩურჩელას? იგივე ფასია?

მანანა: ლარნახევრიდან ორამდე, როგორ არ მოგვიდით, კაცო... ცოტა დიდებია, ზუსტად გეტყვია ახლა, სტანდარტი გავაკეთეთ – 18 სანტიმეტრი ასხმული ნიგოზი. ნიგოზს სახაზავზე ვაკეთებინებ, მერე რაც ამოევლება, ის ემატება...

მარინა: არ დაგვტოვო უყურადღებოდ.

მანანა: არა, არა, ახლა, კიდევ რა არის, თვითონ დარჩიაშვილმა გვითხრა, უკონკურსოდ შემოიტანეთო პროექტი, უბრალოდ დრო ვერ ვნახე მე, რომ ეს ყველაფერი გავაკეთო და მივიტანო, ბევრი დრო უნდოდა ამის დაწერას...

მარინა: ანუ – უკონკურსოდ შემოიტანეთო აი იმ ტრენინგებზე, რაც რუსპირში უკვე ჩატარდა, პროექტის თქვენგან თანადაფინანსება რომ მომხდარიყო? ფონდი „ღია საზოგადოება – საქართველო“ მზად იყო განეხილა თქვენგან ეკონომიკის

სამინისტროსა და ტურიზმის დეპარტამენტის პროექტის თანადაფინანსება, მაგრამ შენ პროექტის დაწერა და ფონდში მიტანა ველარ მოახერხე?

მანანა: კი, კი, ვერ მოვახერხე ჩემი უდროობის გამო, მაგრამ დიდი იმედი მაქვს მაგ ფონდის...

მარინა: მაგრამ ფული ისესხეთ და მაინც თანადააფინანსეთ ტრენინგები.

მანანა: ხო, მაინც გავაკეთოთ.

მარინა: ახლა რომ გააგებინო, მაინც წარმატებით ჩავატარეთ ის პროექტი და ჩვენი ფულიც დავდევით, აღბათ ახალი პროექტის განხილვაზე უარს არ გეტყვიან...

მანანა: ახლა მინდა, რომ ეს ბიზნესინკუბატორი გაკეთდეს.

მარინა: ანუ, სოფლად ბიზნესის მხარდაჭერის ცენტრი, არა? ჩვენ წელს გავეციო ასეთი ვრანტი, იცი? ღელიანში, კახეთში.

მანანა: ოქვენ მცირე გრანტს გასცემდით.

მარინა: კი, 3 000 ლარამდე, ახლა არ მახსოვს, რამდენი იყო ზუსტად, 1000 ლარი კი გამგეობამ დაუმატა.

მანანა: თუ ჩვენი ბიზნესინკუბატორი ამუშავდა, ამუშავდება ძალიან კარგად, არცერთი გლეხი არ წავა თელავში თხოვნით – დამიგეგმე მეურნეობამ და რაღაც.. 3000 ლარამდე იქ არ ეყოფა, 300 კვადრატია. კიდევ რა არის ამ შენობაში მომხიბლავი, იცი? საკონფერენციო დარბაზი შეიძლება მოეწყოს, რომლის პრობლემა თვითონ თელავშიც არის, თავისი სკელი წერტილებით, რომ გარეთ არ გახვიდე, ნებისმიერი არასამთავრობო ორგანიზაციის, ნებისმიერი სამთავრობო კონფერენცია, ნებისმიერი ფერმერული შეკრება შეიძლება აქ მოეწყოს. ეს თავისუფლად გაკეთდება, თავისუფლად.

მარინა: რუისპირში?

მანანა: რუისპირში, კი.

მარინა: საერთაშორისო სემინარების მოწყობაც შეიძლება, წარმოიდგინე, რუისპირის საერთაშორისო კონფერენცია...

მანანა: კი, კი, თავისუფლად, ხომ გუგუბი, კანალიზაციაც არის, სველი წერტილებიც არის, „ბასეინიც“ არის, კამიტალური კედლებია, ხელოსანი შეავდა სპეციალურად... თან თვითონ შეინახავს ეს შენობა თავის თავის...

მარინა: მაშ კახეთის ტურიზმის ცენტრი შენ შეგიძლია რუისპირში გააკეთო.

მანანა: თავისუფლად, თან მწვანე ეზოა, ისეთი ლამაზი, არჩევულებრივი... უბრალოდ, რომ დაინახავთ, მოსახლეობაც კი აქტიურად იმასიზამს მაგ ადგილს, ნახავენ, რომ ეს მათი შემოსავლის წყარო შეიძლება იყოს, და თავის თავსაც შეინახავს. აგროპროდუქტის ბიზნეს ცენტრიც იქ იქნება. მარტო ჩვენ ხომ არ ვაკეთებთ ჩურჩელას, ჩვენს გამოფენაზე სხვების ჩურჩელაც დავდებთ. აი როგორ იქნება: კარტოფილი იქნება, დაგუშვათ, დადებული, რამდენიმენაირი, ეწერება სინკვი, შეგვიძლია, რომ გავსინჯოთ, და რომ ამ გლეხს ამ რაოდენობისა აქვს და ამ ფასში აქვს, და იმ გლეხს ამ რაოდენობისა აქვს გასაყიდი, და მე თბილისიდან შეკვეთებს მივიღებ, დავტვირთავ მანქანას და პირდაპირ მისამართზე ჩამოვუტან. თან ეს „გაბიარდება“...

მარინა: კარგია, მაგარია, არ უნდა მოეშვა... შენ როგორა სარ და ბავშვი როგორაა?

მანანა: აი, როგორა ვარ, ნახე, კბილის ექიმთან ვერ მივსულვარ, ზიდი გამიტყდა და ვარ ასე..

მარინა: კარგი, მოვრჩით ლაპარაკს? ძალიან საინტერესო იყო.

მანანა: მოვრჩით.

მარინა: დაიცა, ესეც ჩაწეროთ ბარემ, რისთვის მინდა, რატომ დავდევი დიქტოფონი. ახლა, ამ დღებში ვამთავრებთ წიგნის კეთებას, ვიწყებთ დაკაბადონებას ამ კვირაში. ჩვენ რომ სოფლელ ქალებს ვაძლევთ ამ პატარა გრანტებს, წელს რომ ვიარეთ თვენახევარი პროექტების შესარჩევად, მერე კიდევ დაფინანსებული პროექტების მონიტორინგზე რომ ვიარეთ, დიქტოფონითაც ვტუშაობდით, და რასაც ქალები გვიაბბობდნენ, ავრიულეთ და იმ მასალიდან ვაკეთებთ ამ წიგნს, ყველას ვეკითხები ხოლმე, და ეს დაფიქსირებულია აუდიოვერსიებზე, ხართ თანახმა, რომ ეს თქვენი ლაპარაკი წიგნში მოხვდეს?

მანანა: თანახმა კი არა, თუ გინდა გამოაკარი, გეუბნები, მიტინგი გავმართე-თქო პროკრედიტბანკის კარზე.

მარინა: ესე იგი, მათ შორის ეს ადგილიც გამოვაქვეყნოთ, არა? იმიტომ გეუბნები, რომ მაგ ბანკის ლანძლვა სხვებმაც მითხრეს, და წიგნის კეთებისას ბანკის სახელი ამოვიდე, მრავალწერტილით შევცვალე. მთხოობელმა კი მითხრა, დაბეჭდე, ჩემი სახელიც ჩაწერეო, ტელეფონის ნომერიც კი მომცა, მიუთითო, მარგამ მე მაინც ვფიქრობ – უსამამოება არ მოხდეს, ვიღაცა პატარა გოგომ სამსახური არ დაკარგის, როცა ეს, შეიძლება მისი ბრალიც არ იყო, ხომ იცი, როგორ ხდება, ჩვეულებრივ – ვინ დავსაჯოთ? ერთს დასჯიან ზომების მისაღებად...

მანანა: ამაზე მეტად ადამიანი როგორ უნდა დაწერეხონ, რაც მე გამიკეთეს.... ჩემი პრინციპია, რომ მე ყოველთვის ვლაპარაკობ იმას, რაც არის. მთელი ცხოვრება ასე მიცხოვრია. იმიტომ არა, რომ... ნამდვილად არავის წინააღმდეგი არა ვარ, ყველას ჰქონდეს ის თავისი სამსახური. არც უმაღლერი ვარ, რომ ვერ დავინახო, და არც არაფერი, მაგრამ ხალხი იჭყლიტება მერე... კი, მე კი ვმაღავ, მაგრამ ჩემი სატკივარი არა მაღავს, მეტად მწარედ გული მტკივა...

ჩვენ ჩვენი საქმე უნდა გავაკეთოთ, ჩემი ხარჯი მიდის თუ რა... გეფიცები, სახლის კარებიც კი ჩამოვხსენი და გავიდე რომ მემოძრავა. როცა არ იმოძრავებ, ეს არ გაკეთდება, ის არ დაგეხმარება, ბუნებრივია, ჩაკვდები როცა იქნება და აღარ იქნები არავის კონკურენტი, და როცა ამას აკეთებ, ყველა ხო ვერ გაიგებს, რომ, ჯერ, ბავშვებს საჭმელი არა აქვს და...

მარინა: იგივე, ეკონომიკის განვითარების სამინისტროს რომ დაელაპარაკო ამ ბიზნესინკუბატორის შესახებ...

მანანა: აუცილებლად დაველაპარაკები, კიდევ იმიტომ, რომ მე მაგათგან არ მიგვრძნია უყურადღებობა, ანუ გულგრილად არასდროს მომქცევიან.

მარინა: თან ტურიზმი მათი პრიორიტეტია, ლამის ერთადერთი, ყველა დიდი პროექტი ტურიზმზეა.

მანანა: ესეც რომ არ ვთქვა, არ შეიძლია. მე განათლების სამინისტროში მივედი და ეს პროგრამა წარვუდგინე, და მადლობთ, რა კარგიაო. ანუ – ცენტრალუ-

რიდან ჩვენ გულგრილად არ მოგვიდებია არავინ. ამის თქმა ნამდვილად შემიძლია. პირიქით – ყველანაირი, როგორც, ვთქვათ, ამ ტრენინგების ჩატარების საქმეში. მათ შორის – თქვენი ფონდი, სოროსის ფონდი, რომელიც ყველაზე მეტად ილანძლება რატომძაც.

მარინა: ვიღაცა ხომ სჭირდებათ, რომ ქვები ესროლონ.

მანანა: ხო, ანუ ეს არის თქენი ფონდი, რომელსაც ქვებს ესვრიან, და მთავრობა, რომელსაც ქვებს ესვრიან. და რეალურად მე, რომელმაც ვიცი, უშეულოდ, რაღაცას რომ ვთხოვ ხალხისთვის, ამისთვის მხარდაჭერა... რეალურად, პატარა ჩინოვნიკები, რომელთაც არც განათლება ჰყოფნით, არც არაფერი, ცინიკურად გეპრობიან, და ჩხუბიყ მოგდის ზოგჯერ, უუბნები, რისთვის იღებ ხელფასს, კაცო, ყავის სმისთვის, თუ ალუჩის ჭამისთვის, მქონია ასეთი შეტაკებები, მერე გამოდისარ კონფლიქტური ადამიანი, ამას გებახიან. არა ვარ კონფლიქტური ამ დროს, მარინა, ვერ დავიძლურები...

მარინა: უბრალოდ, გლეხი რომ თავს ჩაჰიდებს და ვერაფერს უპასუხებს, შენ ასე არა ხარ...

მანანა: უფრო მეტიც, ვის უნდა დააბრალონ ეს დარღვევები, თავის თავზე ხომ არ აიღებენ, პირდაპირ გადადიან იმის თქმაზე – ეს რეკლამაა და მეტი არაფერიო, ისე გაგრძნობინებენ, ვითომ მითითება თბილისიდან აქვთ, პირდაპირ სააკაშვილისგან. ანუ – მისი სახელით კეთდება მერე ეს ყველაფერი, ბუნებრივია, მერე ის 100 000 კაცი რომ იყო, მაგის შედეგი იყო, სხვა კი არაფრის... ამათ რომ აყვნენ, თორემ ამათი მოთხოვნები კი იცი, რაც არის, არა? არცერთი არ არის მისაღები, ეს მოთხოვნები კი არავის არ ჰქონდა გაცნობიერებული, გაჭირვებულს, ვინც იყო წამოსული. უბრალოდ, აიყოლის ამ ტალღაზე, იმიტომ რომ ხედავს ხალხი – აბა შენ რატომ ხარ ესე, კარებს რომ ყიდი... თუ ესენი მართლები არიან, რატომ არაფერი გამოდის?

მარინა: ამდენი ხანია, რაც შენ მართლა ციბრუტივით ტრიალებ, ამდენი წელი, გიყერებ და მიკვირს, როგორ წარმოვიდგენდი, რომ იმ კომპიუტერს გაყიდდი და შეელეოდი, მე ხომ ვნახე, როგორ გიხაროდა..

მანანა: თვალები დაგხუჭე და ისე წავიღე გასაყიდად, მარინა, რაზეა ლაპარაკი.

მარინა: ახლა მითხარი, კიდევ გინდა, რომ შენი სახელით გამოვაჭვენოთ?

მანანა: მე უკან არ ვიხევ, ახლა წერილები მაქვს ჩამოტანილი კახეთიდან, უნდა მივაწოდო რამენაირად პრეზიდენტს. უნდა მივიდე. მთხოვენ, მიიტანეო და ვერც მაგათ ვერ ვეუპნები უარს.

მარინა: სააკაშვილზე ამბობ? რა გარანტია გაქვს, რომ მიგიღებს... შენი გზები გაქვს?

მანანა: არ არსებობს, რომ ვერ მოვიდე, იციან, რომ იმასვიზამ, თუ არ მიმიღებს, დავტოვებ იქ მისაღებში.

მარინა: კარგი, მაშინ მე შეიძლება გთხოვთ, რახან ასეთი მიშვლელი ქალი ხარ? უთხარი, ტურიზმი არაა ერთადერთი რამ, რაც სოფელს სჭირდება-თქო.

მანანა: კი, აა ეს ბიოპროდუქტი, აგროპროდუქტი, ეს ბაზარი...

მარინა: აი, სწორედ ბაზარი! ბაზარი, ჩვენი ბაზარი ჩვენ გვინდა-თქო!

მანანა: მეორე პრობლემაა, ეს რომ არ ითქვას, არ შეიძლება. თვითონ ხალხმაც ადარ იცის როგორ მოიყვანოს, რომ საბაზრო ღირებულება ჰქონდეს პროდუქტს, აი ამის გამო სწავლება არის აუცილებელი და ამაშიც ეს ტრენინგები კარგად წამეშველა. მაშინვე ვუთხარი პირველივე ლექტორს, ნიკა კვარაცხელიას (არაჩეულებრივი ადამიანია და დატოვა ძალიან დიდი შთაბეჭდილება), ბატონ დიტო ჯაფარიძესაც, მე რომ ვამბობ-მეთქი, ეს სხვა არის, მე აგერ არც წარმატებულად არ ვითვლები, თუნდაც იმის გამო, რომ ის კომპიუტერი გავყიდე... თქვენ რომ იტყვით, თქვენ რომ ეტყვით ხალხს, ოფიციალურად – ეს უკვე სხვა არის და ფასი მეტი აქვს, თორემ შეიძლება ნაკლები არც მე ვთქვა. ამაშია საქმე...

მარინა: ექსპერტი ამბობს, ეროვნული მნიშვნელობის ექსპერტი!

საუბარი მანანა ლოქაფიშვილთან, რუსებირი;
ჩაწერილია თბილისში, „ფონდის ტასი“ ოფისში 2007 წლის 7 დეკემბერს

სულ ამ სოფელში 67 კომლია. სოფელი სამ ეტაპად არის დაყოფილი, მესამე ეტაპზე, მაღლობზე ჩვენ ცეცხლობთ.

ზოგი წასულები არიან აქედან. სხვაგან გადადიან საცხოვრებლად, იმიტომ რომ არ არის აქეთ პირობები იმისა, რომ მრავალმა ოჯახმა იცხოვროს ერთად. ძალიან მთანაია აქ. არ გვაქვს მიწა იმდენი, რომ ვირჩინოთ თავი. ამიტომ წასულები არიან ზოგი რუსეთში, ზოგი საზღვარგარეთაც არის. უმრავლესობა თბილისშია, ზოგი ბათუმში, ზოგი მარნეულში ცხოვრობს... მოსკოვში, მაგალითად ჩემი მეულლის ძმა არის წასული, ოჯახი აქვს იქ. მაღაზია აქვს რაღაც და ჩემულებრივი ცხოვრებით ცხოვრობს. ის უკვე 30 წელია, რაც იქ არის. ამ ბოლო ათ წელიწადში ალბათ ერთი ათი ოჯახი თუ იქნება წასული აქედან. ზოგი სწავლისთვის არის წასული, ზოგი სამუშაოდ, ზოგი ოჯახით არის წასული. ვისაც როგორ მოსახერხებელი ექნება. აქედან რომ იარო სადმე სამუშაოდ, ვერ იზამ. იმიტომ, მაგალითად, ბათუმში რომ წახვიდე, რომ დაჯდები და ცხრა საათამდე იქ ჩახვალ, იმ დღეს უკან ვერ დაბრუნდები. ფიზიკურად არა აქვს ხალხს ამის საშუალება. ამიტომ აქ ვინც ვართ, ყველანი ვმუშაობთ მიწაზე. სოფლის მეურნეობის თითქმის ყველა პროდუქტი მოგვავს: მარწვევი, კარტოფილი, კიტრი, პომიდორი, თამბაქო. ეს არ იყიდება არსად, ჩვენ გვჭირდება ეს ყველაფერი. ამას გარდა მეცხოველეობა ჩვენთან, ძირითადად საქონელი გვყავს, ძროხები.

რამე რომც მეფიქრა რომ გაგეებეთებინა, ამას ფული უნდა და ჩვენთან არ არის ამის საშუალება. ამიტომ ვაწარმოებთ იმას, რაც ჩვენ გვჭირდება ოჯახში.

ქათმის ფერმას რაფერ გაებედავდით, ქალბატონო, თითო ოჯახს ათ-ათი ქათმი მაინც გვყავდა და ყველა დაგვაკვლევინს ამ გრიპის გამო. ამიტომ გადაეწყვიტეთ ამ წინდების მოქსოვა. იმიტომ რომ სამთო ტურიზმი იქნება აქ. 50 ლარს აძლევდნენ

იმ მოქსოვილ წინდაში ფესტივალზე ტურისტები. აქ ალბათ 50 ლარი სულ არ შემოდის წელიწადში.

ორი სახლი კეთდება აქ როგორც ტურისტული სახლო-სასტუმრო. ჩვენ უნდა გავაკეთოთ ის და ჩვენც ქვეშ ვიცხოვრებთ იმავე სახლში. და თუ ფული გვექნება, კიდევ ვაყიდით ერთ სახლს და აგერ დავდგამთ. ოღონდ ფული იყოს. კოტეჯები გვინდა რომ გავაკეთოთ კიდევ. ამერიკიდან რომ ჩამოვიდა, ის კაცი აფინანსებს ამას და იმან გვითხრა, რომ აქ რომ ერთი კაცი მოვა და დააინტერესებთ, ეს იმას ნიშნავს, რომ სულ გეყოლებათ აქ ხალხიო. იმათ ძირითადად დააფინანსეს ამ სახლებში სველი წერტილები. ეს თანხა არის 3000-დან 5000 ლარამდე. ამისთვის მუშაობა კი არის დრო რომ დავიწყოთ, მაგრამ ფული არ არის ჯერ. აბანოს გაკეთება 2000 ლარი ჯდება. ტრადიციულად ჩვენთან აბანო არ იყო. ადრე მე მახსოვეს, ბებიაჩემის მმის სახლში, ხის სახლი იყო აბანოდ, გამდინარე წყალი იყო იქ, და შეშაზე აცხლებდნენ ვედროთი წყალს, შეშის ბუხარზე, ისე იაბანდნენ.

სოფელში კანალიზაცია არ არის. შექი გვაქეს მუდმივად, წყალიც გვაქვს ბუნებრივი, წყაროსი.

ჩვენთან მაღლობზე, ზემო ღონეზე 23 კომლი ცხოვრობს. აქედან ოთხი სახლი დაკეტილია. ტრანსპორტი აქ დადის კვირაში სამჯერ. სოფლიდან მიდიან ქალებიც და კაცებიც. უფრო მეტად კაცები. ისინი მიდიან ჩაის საკრეფად თურქეთში, ან მშენებლობაზე ბათუმში. მიდიან იქით, სადაც უკეთესი პირობებია საცხოვრებლად. ახალგაზრდობა სულ წასულია. აქ ვინც ვართ, ყველა ვართ 40 წელს ზევით.

მე ახლა ორი შვილი მყავს და ორივე ქალაქში ცხოვრობს. ვინც წასულია, ფულს გვიგზავნიან. ჩემი შვილი კი მიგზავნის, მარა ამას აგერ არ ჰყავს და აბა ვინ გამოუეზავნის.

სასწრაფო თუ დაგვჭირდა, უფასო გვაქეს. მოდის ასე ნახევარ საათში. საავადყოფო ქედაშია. სოფელში არის მხოლოდ დაწყებითი სკოლა. 16 ბავშვი იქნება სულ სკოლაში. მერე მიდიან ქვევითა სკოლაში, ხუთ კილომეტრზე ფეხით. ადრე იქ იყო სკოლა-ინტერნატი და იქ რჩებოდნენ ბავშვები. ეხლა ის აღარ არის და თუ ვინმე ჰყავთ ახლობელი იქით, იქ რჩებიან ბავშვები. თუ არა და დადიან ფეხით ზამთარშიც, როცა სამი-ოთხი მეტრი თოვლი იცის აქ. ამ დროს ასე ექვსი თვე გზა დაკეტილია ჩვენთან. და ვზივართ სახლში. ამიტომ გადავწყვიტეთ ეს ქსოვა. სახლში რომ ვიჯდებით, რაღაცას გავაკეთებთ.

მაინც გვაქვს იმედი, ხომ გვეშველება რამე... რა ვქნათ აბა მეტი, ესა გვაქვს მარტო, რასაც ხედავთ... (2007, აჭარა)

დოლაჭარა. ხულოს რაიონი. 2007

საკმაოდ ბევრია ლტოლვილებიც. იქით ფაბრიკის ბინგბი რომაა, იქ არიან. აგერ, ნანაც ლტოლვილია. ძირითადად ისინი სხვის ოჯახებში ცხოვრობენ. რომ გითხარით, ხელოსნები არიან-მუთქი, ისინი შედარებით კარგად არიან მოწყობილი და თავის ოჯახში ცხოვრობენ. შენობა მათი არაა, მარა უპატრონოდ იყო. მერე თვითონ გააკეთეს კარგად რემონტი, ყველაფერი, და ცხოვრობენ ახლა იქ. ხომ ყველაფერი დაინგრა ჩვენთან, იშლებოდა ეს სახლიც, უპატრონოდ იყო და უშველა ამ ხალხმა, გააკეთა რაც შეიძლება და ცხოვრობენ.

რომ შევიძნენ თავდაპირველად ამ სახლებში, ვინც ნახავდა, ყველა იძახოდა ჩემი აშენებულია, ჩემი აშენებულიაო. ებლა გაფორმება არ ხერხდება. არავინ არ იცის, ვისა. კი გვეუბნებიან ჩქარეთ, გააფორმეთ, თორემ შეიძლება ვინმე ბიზნესმენმა აიაღოს, შეხედოს, ადვილი მოეწონოს, ყველაფერი, და გამოგაგდოს. ისე, ეგეთი შემთხვევა ჯერ არ ყოფილა.

სოფელი თბილია საერთოდ. ერთმანეთს მხარში უდგანან ჭირში, ლხინში. ქალაქი უფრო ცივია ამ მხრივ. ერთ კორპუსში შეიძლება იყოს ისეთი ხალხი, რომ შენ არ გაგიგოს გვერდით მეზობელმა. აქ არაა ასე. ჩვენთან ძაან სითბოა. რომ გაგიჭირდება, არ შეგემინდება.

ხალხს უჭირს, მაგრამ ძალიან არა, მშიერი არავინ არის. შრომობენ. აგერ მოჰყავთ ბოსტანი, თხილი. ერთადერთი შემოსავალი ჩვენთან არის მაინც თხილი. ძალიან გაჭირვებული, რომ თქვა ძან უჭირდეს, ლუქმა-პურს ეტებდეს და მათხოვრობდეს, ასეთი არაა. რაცსა ერთეულები. ალბათ მისი ბრალიცადა და მისი სიზარმაცის. ვინც შრომობს და წვალობს, ყოველ შემთხვევაში, ზედმეტი თუ არა აქვს, არც შია. (2007, გურია)

ძალიან ბევრი მშიერი ოჯახია, დაახლოებით ორასამდე და იმათთვის გვინდა პროექტის დაწერა. აქედან 50 ოჯახია აბსოლუტურად უმწეო, რომელთაც სოფელში ვაძლევთ რაღაც დაზმარებას. დიდი სამწლიანი პროექტის გაკეთების იმედი გვაქვს. მერე გვინდა, რომ დავასაქმოთ ის ხალხი, ვინც შრომისუნარიანი იქნება – მაგალითად, საქონლის მოვლაში. ძროხები გვინდა რომ შევისყიდოთ და იმ შემოსავლით, რაც იქნება, თვითონ ისარგებლონ. ასევე გვინდა იმ სახლში გავაერთიანოთ ხელსაქმით დაკავებული ქალები. იდეა არაჩვეულებრივი გავაქვს და ვნახოთ, რა გამოვა.

ის, როთიც ხალხი აღრე არსებობდა, ახლა განადგურებულია. ჩაის პლანტაციები ხალხმა თვითონ მოსპო. ჩაის არავინ აღარ იბარებდა, კრეფა არ იყო. ადგნენ და თვითონ ამოძირებულია. ის, ვინც შეშას ვერ ყიდულობს, ამ ჩაის ამოძირებულ ფესვებს ხმარობს გასათბობად, შეშად. (2007, სამეგრელო)

ძალიან ბევრია სოფელში მარტოხელა ქალები, მოხუცები, რომლებსაც არავინ არ ჰყავთ. ეს ქალები ისეთი უსუსურები არიან, რომ იმათ უჭირთ წამლის ფული. ძალიან დაბალი პენსია აქვთ... არიან ისეთები, შვილები რომ მოუკვდათ და არავინ არ ჰყავთ, არიან გაუთხოვარი, უშვილოებიც, რომლებიც ძალიან უმწეოები არიან.

ერთ-ერთი მათგანი ჩემი ბიძაშვილია, რომლისთვისაც ყველაფერი გავიღე და დღეს არაფერი გამაჩნია, იმიტომ რომ 800 დოლარი გადავიხადე იმის ოპერაციაში. მე სულ არ ვიყავი მოვალე, მაგრამ ეს უნდა გამეკუთებინა, რომ მერე დაგმტკბარიყავი იმისი სიცოცხლით. ღმერთიც ხომ არის და ჩემი ბიძაშვილი დღეს ცოცხალია და გადარჩა.

ერთი ქალი გვყავს, მედიკო. ორი შვილი დაეღუპა, ფიზიკურად ვერა შრომობს – ორივე ფეხით ინვალიდია.

ცხოვრობს მარტო რაღაცა პატარა პენსიით და ხალხის თანადგომითაც. მეზობელი რომ გააკეთებს სადილს და მაიწვდის ხოლმე. ვარდიკო ბებია გვყავს ასეთი, თამარაც. რამდენჯერ მე თვითონ მომიკითხია, აქვს თუ არა წამალი. ჩვენი სოფლის მკიდრია, მარინა გილიგაშვილი, 7 წელია პურს აცხობს თონეში და ყოველთვის 10 პური მოხუცებისთვის აქვს გადადებული. (2007, კახეთი)

ჩას ფეხების შეშა. სამეცნიერო. 2007

სოფლის ყოფა ძალიან ცუდია, ფაქტიურად გაუსაძლისია. თუმცა ჯანმრთელობის საკითხი ჩვენთან მეტ-ნაკლებად მოგვარებულია. კიდევაც გითხარით, ვინც ახერხებს ჩამოსვლას რაიონში, ჯანმრთელობის პრობლემა უკვე აღარ აქვს. სიკვდილიანობაც შეტკირდა.

ანუ ყველანაირი პირობა არის ავადმყოფობის აღმოსაფხვრელად... მაგრამ რა არის, იცით? არის შემთხვევები, როცა მოხუცებს აწვენენ სტაციონარში, სადაც კვებაც უფასოა და ყველანაირი პირობებია, და ავადმყოფები ითხოვენ, კიდევ დაგვოვეთ. ხალხი შიმშილობს და იმ საავადმყოფოში საჭმელს მაინც ჭამს. ითხოვენ, დაგვტოვეთ ცოტა ხანს სითბოში და საჭმელს ვჭამთო. და მერე ადგილები აღარ ყოფნით ხოლმე ახალი ავადმყოფის მისაღებად. ეს არის საშინელება. ზემოდან, კაბინეტებიდან ნურავის ჰვონია, რომ ხალხი კარგად არის. ქართველი ყოველთვის

ასე იყო, მჭადი ჰქონდა თუ პური, ითმენდა და იმდენად ამაყი იყო, რომ ვშინშილობი, არ იტყონდა არასდროს. ეხლა შიმშილობებს. ჭადის ფქვილი რა ღირს? დამუშავება რა ღირს, რომ მოიყვანოს კაცმა? სასუქი უნდა, გათოხნა უნდა, რამდენი რამე უნდა, სადმე მიტანა უნდა, დაფქვა უნდა. ყველაფერი გაძვირდა. საშინელი სიტუაციაა და როცა საჩხერეში ასე უჭირს ადამიანს, სადაც ამხელა ქველმოქმედი გვყავს, მე არ ვიცი, სხვაგან რა ხდება. სხვაგან ხომ უარესი იქნება? (2007, იმერეთი)

ასეთებთან მოდიან სოციალური დახმარებიდან, შედიან ოჯახში და ამ პარტონელა მოხუცებს და გაუთხოვარ უსუსურ ქალბატონებს ეკითხებიან, მაგალითად, აქვთ თუ არა ტელევიზორი. ორი და ცხოვრობს ერთად და იმათ ეკითხებიან: ზეთის ბოთლი ცალ-ცალკე უდგათ, თუ ერთად, რადგან ერთად ცხოვრობენ, კბილის ჯაგრისი და პასტა თუ აქვთ და სხვა ამისთანები. ისე შეურაცხყოფილი რჩებიან ესენი, რომ ძალიან ცუდად აგდებენ სახლიდან. ე.ი. მათხოვარი უნდა ვიყო და პარტონების ფუთში უნდა ვიჯდე, რომ დამეხმარო? (2007, კახეთი)

სოფელში დაახლოებით 400 კომლია. კოლმეურნეობა რომ დაიშალა, ხომ დაარიგა მიწები, ხოდა ყველას მოგვცეს თითო ჰექტარი. ამათ მიაყილეს, ამ საცოდავებმა, ამ გაჭირვების დროს და ნელა-ნელა, ნელა-ნელა გაყიდეს. და დარჩნენ მარტო ეზოს ანაბარა. ეხლა ისე უჭირს ამ ხალხს, რომ დადიან და ფიქრობენ, ვისთან წავიდნენ სამუშაოდ. მაშინ, ვისაც ცოტა რამ შეეძლო, ის მიწები იმათ იყიდეს. მაგალითად, ჩვენც ვიყიდეთ და ეხლა დანარჩენები, უმიწოდ დარჩნილები, ხან ჩვენთან მუშაობენ, ხან იმასთან, ხან ამასთან და ესე ირჩენენ თავს.

აი, რომ წამიკითხია ჩემი მოწაფეობის დროს მონათმფლობელობის შესახებ, ნამდებილად ეგეთი რამები ჩნდება აქაც. ისე მენანებიან... დიღლას მე და ჩემი ქმარი რომ მივდიოდით სათოხნად, ადრე, ღამით მივდიგარო ხოლმე, ვლაპარაკობდით – რომ არ გაეყიდათ, იმათაც ემუშავთ და ჰქონდათ, რა კარგი იქნებოდა, არა სჯობდა? ემ წუთში ისე არიან, რომ უარესი არ ვიცი. შემოგა და ერთი ჭიქა „პესოკა“ თუ გექნება, მარილი თუ გექნება... როგორ არ მისცემ, მისცემ... ჩვენ კიდევ იმისთანა ვართ, ჩვენ რომ არ დაგვრჩეს, იმათ მაინც მივცემთ.

ეგეთი მდგომარეობა აქვთ, ქალია თუ კაცია, ეგრე დადიან სამუშაოდ. ძალიან გაუჭირდათ, ძალიან.

ახალგაზრდობა სულ ქალაქისკენ მიდის. ახალგაზრდობა იშვიათია აქ. სამუშაო არ არის ჩვენთან. ამ ახალგაზრდებს ერიდებათ კიდეც ამ ვენახებში და თოხში

რომ იმუშაონ. არ ვიცი რათა. ეხლა, მაგალითად, სანიორეში რაღაც მშენებლობა რომ არის, იქ მუშაობენ. სიქუაშვილის იყო ადრე, ეხლა არ ვიცი, ვისია. ზოდა აკტობუსი მოდის დილით ადრე და აი იქ მიღიან სამუშაოდ ახალგაზრდებიც და მუშა ქალები და კაცებიც... მიწები, თავიანთი, ხომ გაყიდეს ყველამ, ვენახი ძალიან ცოტა აქვთ შემორჩენილი, სულ ხუთი, ათი პლანი, და იმას რა გაკეთება უნდა?

პენსიები აქ დარჩათ, მე მგონი, მარტო იმათ, ვინც წლოვანები ვართ. დანარჩენებს, ვისაც აკადმყოფობის გამო ჰქონდათ, აღარა აქვთ. მე ადრევე ვამბიბდი, რომ ძალიან ცუდად იყო ეს მოწყობილი. თითქმის ყველას ჰქონდა ის პენსია, ვითომ ავადმყოფობის გამო. ეხლა ერთნაირად მოუხსნეს ყველას. მარტო წლოვანების პენსია დაურჩათ და ვინც ძალიან მძიმე კატეგორიის აკადმყოფია. ანუ ვინც ნამდვილად რომ ინგალიდია, ვინც მართლა რომ ძალიან ცუდად არის, იმას. არის აგრეთვე სიღარიბის დახმარებაც. ეს კომისია ეხლაც დადის კიდევ, ჯერ არ არის დამთავრებული, გუშინ საღამოსაც დადიოდნენ. და ვისაც უპევ დაუნიშნეს, იღებენ კიდეც.. და კიდევ იღებენ დახმარებას სამამულო ომის მონაწილეების მეუღლეები, ვინც კიდევ არიან ცოცხლები, და ეს დახმარება უფრო მაღალია. (2007, კახეთი)

ოჯახის თავი. გომროვეთი. 2007

მარტოხელა ქალია, 83 წლისაა, შვილი მოკვდა, რძალი და ორი შვილიშვილი ჰყავს ქალაქში. ერთადერთი ის ბიჭი, შვილიშვილი, მუშაობს და ყველანაირად ცდილობს, არაფერს არ აკლებს ამ ბებიას. ინახავს დასაც, გასათხოვარი ჰყავს, და დედასაც. და რაგი ეს ბიჭი ჰყავს პატრონი, ამიტომ არ მისცეს ამ მოხუცს დახმარება. თანაც რატომ? იმიტომ, რომ ორსართულიანი სახლი უდგას, როდესდაც, კომუნისტების დროს აშენებული, გალესილი სახლი. ის კედლები აჭმევენ პურს? აბა არ უნდა ასეთ ქალს დახმარება? (2007, კახეთი)

ეს ჩემი სამსახურიც მთავრდება. ჯოჯონხეთური სამსახურია. სიღატაკის დაძლევის პროგრამა ჰქვია, დახმარებაა. ადრე 22 ლარი ჰქონდა ოჯახს. ასე იყო. შატილის ხეობას და ჩვენს რაიონს ჰქონდა 1000 ოჯახზე დახმარება – თითო 22 ლარი სამი წლის განმავლობაში. ეხლა ეს აღარ არის. ეხლა სხვა სახის დახმარებაა. ანუ, ჩაგვიტარებს ინსტრუქტაჟი, დადიხარ ოჯახებში, ინტერვიუს ართმევ – რით ცხოვრობს, რა შემოსავლით, რა გააჩნია – სახლ-კარი, როგორი ფარდა უკიდია ადამიანს და მაცივარი თუ აქვს. საშინელი სამუშაო. კახეთში ექვსი კურდღელი ჰყოლია კაცს სამი კვადრატული ფართის ოთახში და აგენტმა უთხრა, შენ კურდღლები გყავს, ეგენი მრავლდებიან, შენ მაგეებს ყიდი, შემოსავალი გაქვს და ღარიბი არა ხარო.

აქ კიდევ არის ომი ამის გამო. აქ ყველა ერთმანეთის ნათესავია აბსოლუტურად. მე ვარ რაიონის მკიდრი. აქური დედა მყავდა, აქური მამა მყავდა და აქური მუუღლე მყავს. ყველა სოფელში სანათესაო მყავს. სახეზე სუყველა ვიცნობთ ერთმანეთს. წარმოიდგინეთ, შედიხარ ოჯახში და უწერ იმას, ამას და შედეგად გამოდის ისეთი ჭულა, რომ არ ენიშნება დახმარება. შევხვდება ქუჩაში და გამარჯობას არ გუუბნება. მოდის სამსახურში და გეჩხუბება, გლანძღავს და უბედურება. ჯოჯონხეთი გადავიტანე ორი წლის განმავლობაში. მაგრამ შენც რომ გიჭირს? სამსახურია მაინც...

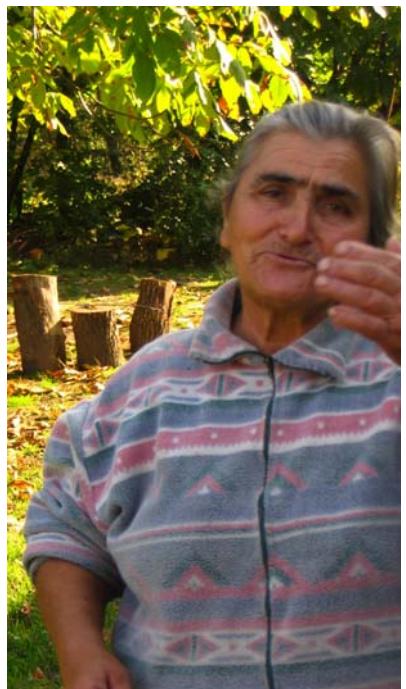
გეგმით გმუშაობდით. ზაფხულში გეგმა იყო ათი ოჯახი, ზამთარში ოთხი ოჯახი. საშინელი სამუშაო. შეწვალ ოჯახში, ის ახლობელია, მეორეც ახლობელია. ყველა დარწმუნებულია, რომ ის დარიბია და სჭირდება. ყველას უჭირს. სინამდვილეში დღეს უუღლის დეფიციტია სოფელში. კი აქვთ სახლი და კარი, მაგრამ ფული არ აქვთ. ჩვენთან ერთსულიან ოჯახზე ეს დახმარება დადგინდა 30 ლარი. მეორე სულზე ემატება 12 ლარი. ეი ორსულიანზე არის 42 ლარი, სამსულიანზე კიდევ 12 და ა.შ. ჩემს ნათესავს, მაგალითად, ჰყავს რვა შვილი, ანუ ათკაციან ოჯახზე იღებენ 30+(9X12), ანუ 138 ლარს. ეს არის სამწლიანი პროგრამა.

მაშინ, როცა 150 ლარს ქვემოთ შემოსავლით ადამიანი ითვლება სიღარიბის ზღვარს მიღმა.

ამ ინტერვიუების შედეგად გროვდება ქულები ყველაფრის გათვალისწინებით: თავისი მაცივრით იქნება თუ ახალგაზრდობის გათვალისწინებით, ჯამბრთულობის მდგომარეობით, ბავშვების რაოდენობით და სხვა. მაგ გამოკითხვის მასალებს მე არავინ მაძლევს. მერე რომ მოდის შეფასებული დეკლარაცია, მე უკვე იმის მიხედვით ვებულობ. ანუ მე მხოლოდ კითხვებზე პასუხს ვწერ და ვაბარებ. შეძლებ კომპიუტერი ანგარიშის ქულებს და გამოჰყავს პასუხი. 52000 ქულაზე ნაკლებს ენიშნება დახმარება. აგვისტოდან იქნება 57000 ქულიანების დახმარება. ანუ არც მე და არც ჩემმა უფროსმა არ ვიცით კონკრეტულად რომელიმე ოჯახს დახნიშნება, თუ არა, დახმარება.

ეს დახმარება ჩვენს რაიონში დაენიშნა 30 პროცენტს. ეს არის საკმაოდ მაღალი პროცენტი. დღეს აქ ნამდვილად ძალა მაგრად უჭირს ხალხს. (2007. მცხეთა-მთიანეთი)

ეს სოციალური სიღარიბის პროგრამა მე არ ვიცი, საერთოდ, რა არის. ესე იგი კაცს, რომელსაც ტელევიზორიც აქვს, მაცივარიც აქვს, შეიძლება კომპიუტერმა ამოუგდოს მაღალი ჭულები და ის მოხვდეს ამ პროგრამაში, და რომელსაც არაფერი არა აქვს, არაფერი არ გააჩნია და გაუბედურებულია, ის ვერ მოხვდეს. მე არ ვიცი ეს პროგრამა როგორ არის შედგენილი. მე დავინტერესდი ამით, სოფლებში დავდოლი.. მე თვითონ გავხდი ფაქტის მოწმე, თუ ვის ჰქონდა ის მინიჭებული და ვის არა. სოციალური მუშაკი არაფერ შუაშია აქ. ერთადერთი მისი მოვალეობაა რომ მივიდეს ოჯახში და აღწეროს სახლი. ჭულებს და ყველაფერს აქეთებს სამინისტრო, პროგრამა აკეთებს. მონაცემები შედის კომპიუტერში, პროგრამით მუშავდება და პროგრამა იძლევა ჭულებს. (2007. რაჭა-ლეჩხუმი)

რომ იტყვიან, ლუკმასა ვჭამთ და ნამდვილად არა გვაქვს იმის საშუალება, რომ მიწა დავამუშაოთ და დავთესოთ. ნახევარზე მეტი, 80% მიწა ჩვენს სოფლებში არის დაუმუშავებელი. ხალხი ვერა თესავს. აქვთ დიდი მიწის ნაკვეთი 1000 კვადრატული, მოჰყავდათ ქერი. წელს საწვავი – „სალიარკა“ არის ძალიან ძვირი, ამიტომ მიწა ვერ დაამუშავეს და მარცვლეული ვერ დათესეს. (2007, კხეთი)

აბა აქ რა არის? მარტო ვირივით უნდა იმუშაო. აი, ეხლა მეც „სემიჩქებში“ ვმუშაობ ქართველებთან. თითონ რომ ვეღარ ერგვიან ამოდენა მიწებს, აქ მოდიან და მუშებად მოჰყავთ ჩვენი ხალხი. ყოველდღე რვა ლარს გვაძლევენ, მოელი დღე თავწახრილები ვმუშაოთ ამ პაპანაქებაში. ჩვენ არ გვაქვს არნდები. მარტო ეს ეზოს აღვილები და კიდევ კოლექტივისა მოგვცეს, ორივეს ერთად 50 მეტად უნდა შეადგენდეს. ეს ძალიან ცოტაა. ერთი

სულ ასე ვაძიობ, ღმურთმა ყველას მისცეს,
შენც მოგცეს, მეც მომცეს და
ცოტა თავისთვისაც დაიტოვოს-მეთქი.

კიდევ ის შეელის ზოგს, რომ წასული ნათესავების ადგილებსაც ისინი ამუშავებენ, მე კი ისეთი არავინა მყავს წასული, რომ იმისი ადგილი ამეღლო. ჩემი ძმისა მეორე ძმამ შეისყიდა. მშობლებსას კი თვითონ მამაჩემი უვლის. (2001, კახეთი)

მიწის ნაკვეთები პატარა გვაქეს. ის დიდი ნაკვეთები ვისაც აქვს, არცერთს არა აქს გაფორმებული, ძირითადად მიტაცებული და დატაცებული აქვთ. ეხლა აპირებენ ამ დიდი ნაკვეთების აუქციონის წესით გაყიდვას. ჩვენ მაგაში ვერ მივიღებთ მონაწილეობას. ვისა აქვს მაგხელა თანხები. არავინ არ მუშაობს. აი მოსკოვიდან ვინც ჩამოვიდა, იმათ აქვთ უკვე ორმოცი ჰექტარი და მეტი შეტენილი. 50 000 დოლარი, 100 000 დოლარი, 150 000 ლარი გადაიხადეს.

სინამდვილეში ჩვენ მონიშნული გვაქეს ადგილები. მაგრამ რა ხდება, იცით? სალხმა აყარა ჩაი უკანონოდ. ჩემს ოჯახს, იზას ოჯახსაც აქვს მონიშნული ადგილები. ეს ადგილები ჩვენია, მაგრამ იქ ჯერ ჩაის პლანტაციებია. კანონი კიდევ არ არის. ჩვენ მასწავლებლები ვართ, მე დირექტორი და სოფელი ხომ იტყვის, ა ბატონო, ამათ აყარეს და... ჩვენ ეს არ გაგვიკეთობია და ვუცდით კანონს.

ახლა ვაპირებთ რამდენიმე კაცი გაერთიანდეს, ერთი იყიდის და გავიყოფთ. ზოგიერთმა მიწა რომ დაამუშავა, ვუთხარით, კი არ გვიჩხუბია, ისე, რომ რაღაც თქვენ განდათ, ჩვენც აგერ ვცხოვრობთ და ჩვენც გვინდა. გვითხრეს აუქციონი როცა იქნება, ერთმა კაცმა უნდა იყიდოს. კი ბატონო, იყიდე შენ. მაგრამ ჩვენც უნდა გაგვიყო თანაბრად. აუქციონში სამი ჰექტარი მიწა უნდა იყიდოს ერთმა კაცმა. მერე შეიძლება ნაკვეთის გაყოფა, ან გასაჩქრება. მაგრამ კანონის თანახმად ის იქნება მიწის იურიდიული მფლობელი. (2007, სამეგრელო)

გაჭივრება არ არის, აბა რა არის, გაჩანაგებულია ყველაფერი! არადა ჩვენი სოფელი ისეთი იყო, ქართული სოფლებიც ვერ შეედრებოდა, აყვავებული, სალხით სავსე. მეც ვერ ვგრძნობდი, ქალაქიდან რომ წამოვედი და სოფელში ვცხოვრობდი, ეხლა კი აღარც ბაღშია არაფერი, აღარც მაღაზიები გვაქეს, აღარც კლუბი, სკამები მოპარულია, ჰიანინო დანგრეული. ერთი მარტო სკოლა დგას ჯერ-ჯერობით, ისიც იმიტომ, რომ დირექტორია მაგარი კაცი. გლეხს აღარც იმის საშუალება აქვს, შაბიამანი იყიდოს და ვაზს მოუაროს, ვენახები გაკაჭა უმეტესობამ. მიწები დაგვირიგეს ეხლა, 0.25 მეტრი კი დაგვაკლეს, მაგრამ ნახევარი ჰომ მოგვცეს? ეგვც არ უნდა ზოგს. მეც არ ავიღე, არ მაწყობს, ვერ აუდივარ, ჩვენები წასულები რომ არიან. გაჭივრებაა ყველაფერზე, იმის საშუალება არ არის, რომ აზოტია თუ გვარჯილა, იყიდო, შეიტან და კარგი მოსავალი მიიღო. აი, ეხლაც დავთესე, 70

ლარი დამუშავებაში მივეცი და ძალიანაც რომ მოგონდომო, 100 ლარიც არ მრჩება. ყვარელშიც პექტრობით აქვთ მიწები მიტო- გვბული, რაც კარგი იყო, ისევ ბობოლებმა მიიტაცეს, ყოფილმა აგრონომებმა, ბრიგადირებმა, იმათ- მა ნათესავებმა, დანარჩენ გახ- რიოკებულზე კი გლეხმა რა მო- იყვანოს?! პატრონი აღარა პეტა სოფელს, ვინც ეპატრონება, თვი- თონ ის აშლევინებს და მიაქვს ყველაფერი, ნაწილ-ნაწილ აყი- დინებს. ამ გაჭივრებამ ცალკე და ამ შიშმა კიდევ ცალკე, სულ დაცარიელა სოფელი, მოხუცების მეტი თითქმის აღარავინ არის. ვინც დარჩა, ესენი კი სხვა სოფ- ლებისადმი მაინც კარგად არიან განწყობილები. აი, თუნდაც ლეპურ სოფელთან, მისვლა- მოსვლა არ აქვთ, მაგრამ ყიდვა-გაყიდვა თუ სხვა, ურთიერთობაში არიან. აღრეც, რუსული სკოლა არ იყო ჩვენთან და ლეკებთან ადიოდნენ ჩვენი ბავშვები. ეგ იყო ძირითადი კონტაქტი, დანარჩენი არაფერი, ქორწინებაზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია, ეხლა ლეკებიც, უმეტესობა, მიდის აქედან, მე კიდე ამას ვიტყვი, ვისაც არ უნდა საქართველო, უნდა წავიდეს კიდეც. მე ჩვენებსაც ვეუბნები ხოლმე, თუ არ გინდა, აიფახე და წადი. ოსეთი გინდა ააყვავო? ააყვავე ოსეთი, თუ არადა იშრომე და იზრუნე ამ ქვეყნისთვის. (2001, კახეთი)

ასეთი ალალი კახელი

სამი წამლობა ჩავუტარეთ წელს ხეხილს. მსხმოიარე ბალი მაქეს. ვაშლს ასხია არნახულად, ტოტები ძირს ულაგა. ვიყიდეთ შხამი, მოვწამეთ, მაგრამ მოწამვლის მეორე დღეს შემოდგომის ფოთოლცვენა გეგონებოდა, ეგრე წამოვიდა. ცუდი წამალი გამოგვადგა. ის წამალი თბილისიდან ჩამოვიტანეთ შარშან, აგროქიმიდან, თითქოს სანდო იყო. მაგრამ გვიღალატა. რომ შევხედით, რომ ესეთი საგანგებო მდგომარეობა იყო, ერთ კვირაში ხელახლა მიგაყოლეთ წამალი. შეაჩერა ალბათ ის დაავადება, მაგრამ ვაშლი უკვე დახალულია და ეს დახალული ვაშლი ხომ ნაკლებად გაიყიდება, ან არ გაიყიდება და საქონელს შევაჭმევთ. (2007, ქართლი)

ჩემი მეუღლე 45 წელი იყო ფერმის გამგე. დეიშალა ისიც. დირექტორად მუშაობდა ხუთი წელიწადი. თლად დეიშალა და ნაცარტუტადაა ქცეული წისქვილ-კომბინატიც. ყველაფერი დაშლილია.

სოფელში იყო სამი ჩაის ფაბრიკა და არც ერთი არაა. ერთი არის მოქმედი და იგიც რას მუშაობს? ეს ყველაფერი დეიშალა ჩვენთან ისე, როგორც ყველგან. არ ვიცი, რატომ. მთავრობის ბრალია. აბა ვინ დაშლილა. ერთი უკანონოდ დაშალე რამე, ციხეში ამოგაყოფინებენ თავს. ე.ი. ასე უნდოდათ, საჭირო იყო და დაშალეს. (2007. გურია)

საფიქრალი ბეგრი დაგროვდა. 2007

გაჩვენებთ უზარმაზარ მინდვრებს სულ მთლად უპატრონოს. ერთი მე-ასედის მოხვნა ლარნახევარი ლირს. ძვირია საწვავი. ტრაქტორი ვისიც არის, ფული უნდა იმას. აგერ დათე-სილი მაქვს სიმინდი ოცდაათ მეა-სედზე. არ გამოვა ხუთი კილო. დავ-ბარავ, დავთოხნი ხელით, მაგრამ წყალი არ არის. კომუნისტების დროს საქა-ჩები იყო და ენდა აღარ არის, გა-ფუჭდა ყველაფერი. ერთადერთ არხზე ვართ დამოკიდებული. ჩვენსკენ რომ გადმოიარეთ, შეამჩნევდით ალბათ. ეგ არის ჩვენი სოფლის სარწყავი. სამი, ოთხი სოფელი უნდა გამოიაროს ჩვე-ნამდე. მაგრამ მინდვრები ამ არხით ვერ ირწყება, იმიტომ რომ წყალი დაბლა და მინდვრები მაღლა. საქა-ჩების გარეშე ეს არ ხერხდება. ამი-ტომ დავრჩით ასე.

სარწყავი წყალი კი არა, ელემენტარულად სოფელს დასალევი წყალი არა აქვს ფიზიკურად. მე ჭა მაქვს ამოღებული. მაგრამ მაღლა ვინც ცხოვრობს, იქ ჭა არ არის. არ არსებობს ლაბორატორიული შემოწმება, ვარგისია ეს წყალი სასტელად, თუ არა. კანალიზაცია არ არის. გაზი ადრე იყო, ეხლა არ არის. შეშა დაგვიფასეს 1 000 ლარი. რით უნდა ვიყიდოთ, არ ვიცი. ხალხს არა აქვს საშუალება. წელს გაიყინება ალბათ ხალხი. (2007, ქართლი)

ვისაც შეუძლია, რაც საშუალება აქვს, აკეთებს. ყანები აქვთ ეგერ. ჩვენთან არის ნატანებისკენ დასახლებები და იქ აქვენ ფართობები. და მარგვლა, ოქვა, თოხნა – იქ მუშაობენ. ერთი პერიოდი მიტოვებული ჰქონდათ ეს მიწები, მაგრამ ეხლა ამუშავენ უკვე, შეძლებისდაგარად. ძალიან ძვირი ჯდება საწვავი, სასუქი. უჭირთ, მარა რა ქნან, მუშაობენ. სიმინდი აქვთ ძირითადად. მერე, საქონელიც ჰყავთ. ჩალა, თივა მოღის იქ და სარგებლობენ იმით. მარა ძალიან ძვირი უჯდებათ. ზოგს არ შეუძლია ეს საწვავი და მიტოვებული აქვს. თვითონ იმ დახვნას ხომ საწვავი უნდა, მერე დამუშავება, დათესვა უნდა. ფასები ძაან დიღია. ჩვენებმა, მაგალითად, 60 კილო სიმინდის თესლი ვიყიდეთ. ლარი და ოცდაათი თეთრი მივეცით კილოში. სასუქიც ძვირი ჯდება. 28 ლარი ღირს. 3 000 მეტრისთვის სამი „მეშოკი“ უნდა, ანუ 28 ლარი სამჯერ. ძვირი უჯდებათ გლეხებს ძაან. მარა მაინც ქნან უნდა. სხვა გზა არ აქვთ. (2007, გურია)

ჩვენ გვყავდა ისეთი ლიდერი, რომელმაც არ შემოუშვა არანაირი ბიზნესი სოფელში. ვენახები რომ გაშენდა სხვა სოფლებში, იქ საფერავი ჩაიყარა და ა. შ. აქ არაფერი არ ხდებოდა. მან თვითონ შექმნა ფირმა და ძირითადად ხორბალს, მარცველეულს აწარმოებდა. ვენახები გაიჩესა და ფაქტიურად ხალხი დარჩა დაუსაქმებელი. ერთადერთი, მესაქონლეობას მისდევს აქ ხალხი ძირითადად. კერძო ვენახები კი დარჩა, რაც პრივატიზებულია. ისე კი, სოფელს რომ ბევრი ვენახი ჰქონდა და ის აეღო ვიღაცას, იჯარით შეესყიდა და ხალხი დაესაქმდინა, რადგან ბევრი მოვლა უნდა იმას და ათასი ოპერაცია უნდა ამ საქმეს, ეს აქ არ მომზდარა. ამდენად ხალხი დაუსაქმებელია და დადიან სხვა სოფლებში. (2007, კახეთი)

არც სამუშაოა სადმე ახლა, რომ იმუშაოს ჩემმა ქმარმა, აქ ან სად იმუშავებს, თორებ რამე რომ იყოს, ამ გორას ხელით გადავთხრიდიო, იტყვის ხოლმე. ჩემს ქმარს სამუშაო ჰქონდეს და 24 საათი იმუშავებს. ვისაც კი შრომა არ ეზარება, შიმშილით მაინც არ მოკვდება. ჩვენც შრომით მივაღწიეთ, რომ შშივრები არ დაგრჩნილვართ. ამ ეხლაც ბაღი მოვიყენეთ, ამდენი ვიშრომეთ და 300 ლარზე მეტი ვერ ავიღეთ. მაგრამ ერთ წელს თუ არა, მეორე წელს ხომ გაგიმართლებს. იმიტომაც ჩვენთვის ყოველთვის გვაქს საქმარისი, კარტოფილიც, ლიბიოც, ფეხილიც. შეშას მე არა ვყიდულობ, ხან ჰუმანიტარულიც მოგვდის. ისე რომ შშიერი მაინც არ

დედოფლისწყაროელი ბავშვი. 2006

დავრჩებით. გუშინ-გუშინწინაც სამი მანქანა ბალაზი გავთაბეთ მე და ჩემმა ქმარმა, ორი მანქანა ჩვენთვის დავტოვეთ, ერთი გავ-ყიდეთ 100 ლარად. ეს ბალაზი ქართველების ვენახებში გა-თიბეთ, თითონ იმდენი ნაკვე-თები აქვთ, ხუთ-ხუთი და ექვს-ექსი ჰექტარები, ვერ ამუშავებენ, პირიქით, კმაყოფილები არიან ვენახები რომ უსუფთავდებათ, მიწები მაგათ არ აკლია, ჩვენ შეგვავიწროვეს, თორემ...

ორმოცდაათ მეასედზე მეტს არ გვაძლევენ. ეს კიდევ აბა რა არის, ამით როგორ უნდა ვიარსებოთ რვა სულმა. იმულებულს გხდიან, რომ ჩემოდნი აიღო და წახვიდე აქედან, თორემ მანქანა არავის მოუყვანია და ძალით არ შეუყრიათ ხალხი, თავისი ნებით წავიდა, ვინც წავიდა, იქთ ფულიც გადაუხადეს, მაგრამ მაინც იმულებულები გახადეს და იმიტომ, თორემ წასვლა არავის არ უნდოდა. მეც გული ამიცრუვდა აქაურობაზე, ხომ დაღესტანში არა ვყოფილვარ, მაგრამ ვიცი, ადრე თუ გვიან მაინც უნდა წავიდე. (2001, კახეთი)

აჭარაში ძირითადი პრობლემები დაკავშირებულია მაინც მიწის პრობლემებთან. იმიტომ რომ ეს არის მაღალმთანი რეგიონები, ასევე ზღვისპირა ზოლი, სადაც სოფლებია განლაგებული. ოჯახების უმრავლესობას არა აქვს, სამწუხაროდ, საკმაო რაოდენობის მიწა, ანუ საქმაო ფართი მიწის, რომ აწარმოონ სოფლის მეურნეობა და იცხვორონ შესაბამისად ისეთ პირობებში, რომ უზრუნველყოფილი იყონ ყველაფრთი. ძირითადი პრობლემა არის მაინც მიწის პრობლემა. ფულიც არ არის, რა თქმა უნდა, იმიტომ რომ უმუშევრობაა. (2007. აჭარა)

ტყეები, როგორც ვიცი, გაიცა იჯარით. სატყეოს ვინ ეკითხება, სად უნდა გასცეს შეშა. სატყეო გაძლევს მხოლოდ რუკას, თუ სად არის შესაძლებლობა და სად არის კიდევ დარჩენილი ადგილები, დარჩენილი ტყეები. ჩვენთან არის მაგალითად შპს, რომელმაც უნდა მობეჭდოს სად შეიძლება მოჭრას გლეხმა შეშა. ეს რომ სამი წლის წინ დაეწყოთ, ტყე შენარჩუნებული იქნებოდა. ეხლა ტყე ფაქტიურად აღარ

არის. სად უნდა მოჭრა? ისეთ ადგილებზეა, სადაც ჩვეულებრივი, რიგითი ადამიანი ვერ მივა. ფაქტს გეტყვით. ჩემს მეუღლეს ბიძა გარდაეცვალა და „სასახლე“ რომ გაეპეტებინათ, იმის ფიცარი ვერ იშოვნეს. და მის სახლში ორი ლამზა მოაძრეს. სახლს მოაძრეს და „სასახლე“ იმით გააკეთეს. ეს არის რეალობა.

ვისაც არა აქვს საზღვარგარეთ წასვლის საშუალება, ურჩევნია თბილისში „პადვალი“ იქირაოს და ვაჭრობით, ყიდვა-გაყიდვით, ან მათხოვრობით თავი გაიტანოს. რაჭაში ვერ იმათხოვრებს იმიტომ, რომ ყველა რაჭველი იცნობს და მაინც თბილისი დიდია და ვერ დაინახავს სხვა. (2007. რაჭა)

ჩვენი სოფელი საერთოდ ძალიან მყარი და სტაბილურია. იშვიათად რომ გადაწყვიტოს ზალხმა წასვლა. ვინც წავიდა, იმიტომ წავიდა, რომ არანაირი სამუშაო ადგილი აღარ არის აქ.

უამრავი სამუშაო არსებობდა ადრე ჩვენთან. პროფესიული სასწავლებელი იყო, სკოლა იყო, მუსიკალური სკოლა, ფოსტა და საბჭო. კოლმურნეობა იყო უზარმაზარი ფერმებით, ტბებით, ვენახით. ეს რაც ყველგან იყო. ამის გარდა უზარმაზარი წარმოებაც იყო: საბნები იკერტობდა, ფარდები იქსოვებოდა, ცელოფანი კეთდებოდა. სათბურები იყო, ბოსტნეული გვქონდა. თუკი რამე შეიძლებოდა რომ არსებულიყო, ყველაფერი იყო ჩვენს სოფელში.

მწევმა. სოფელი განძანი. 2007

თქვენ უბრალოდ ვერ მოხვდით იქით, სადაც კულტურის სახლი დგას – ნამდვილი თეატრია.

სოფელში 2 600 კომლი იყო. მე დიდი წნით ვიყავი წასული და სოფელს მოწყვეტილი და ახლანდელი ზუსტი მონაცემები არ ვიცი.

არაჩვეულებრივი ხალიები იქსოვებოდა ჩვენთან... კულტურის სახლში სპეციალური წრეც გახსნა ქალმა, რომ სხვებისთვის ესწავლებინა. ის მოხუცი ქალი აღარ არის ცოცხალი ახლა. ხალიები ჰქონდა ისეთი – რაღაც სასწაული. ფარდაგებსაც ქსოვდა. იმ ხალის მოსაქსოვად დაზგა რომ დაგვემზადებინა, ჩვენ ალვანშიც კი წავედით. კერამიკის ცეხი იყო სოფელში არაჩვეულებრივი, ულამაზესი დოქები და ათასი რამ მზადდებოდა.

ახლა ყველაფერი დაკეტილია. ხალხი ნატრობს, რომ რამე მაინც იყოს, რომ რაღაცაში დასაქმდეს. აი თუნდაც, აქ სხვა სახელოსნოც არის და ერთეული ხელოსნებიც არიან შემორჩენილი. აი ჩემი მარანიც ეგეთი ხელოსნის გაკეთებულია, იმის მსგავსი თითქმის აღარ კეთდება. (2007, კახეთი)

ჩვენს სოფელში 1300 კომლამდეა. ქალების 90% უძუშევარია. კაცებსაც იშვიათად ვინმეს, რომ რაღაც სამსახური ჰქონდეს. თუ მანქანა აქვს, გასულია და ვაჭრობს: იყიდიან, გაყიდიან, ან ვინმეს მძოლადაც ემსახურებიან.

აი ამ ტრასის პირას დასაქმებულები არიან მირითადად ყველის ბიზნესით, ყველს ყიდიან. (2007, კახეთი)

შენობა საექიმო დახმარებისთვის ამ ახალმა მთავრობაშ კარგად გაგვირემონტა. სხვა სოფელებში ისეთი არ არის, ჩვენთან რომ გააკეთეს. რამდენიმე სოფელი ერთ ცენტრში ივლის, სადაც იქნება ოჯახის უქიმი. სამომავოდ ალბათ ეს იქნება პოლიკლინიკა, მაგრამ სტაციონარი არ არის. თუ რამე ხდება, დავრეკავთ და სასწავლო მოდის საგარეულოდან. 15 წელი სჭირდება. (2007, გარე კახეთი)

ამ გაწამებულ ხალხს მოეხმარა ვიღაც პიროვნება, მე მგონი გოგინაშვილი, ნანიანიდან წასული კაცია. იმან შეიძინა ეს ვენახები და ამუშავებს ამ საცოდავ ხალხს. პატიმრებივთ ცხაურიან მანქანაში შეყრიან დილას, ამუშავებენ და მოიყვანენ საღამოს. უმძიმესი მდგომარეობაა. (2007, კახეთი)

ახლა სოფელში აღარაფერი აღარ არის. ჩაის პლანტაციას ვერ გიჩვენებთ. ხალხმა ამოძირკვა, ზოგმა მიისაკუთრა ეს მიწა, ზოგმა კანონიერად მიიღო. მერე ისიც არის, რომ ამ მიწას ვერ უვლიან. მიზეზი რა არის? სასუქი გაძირდა, საწვავი გაძირდა და თავისთავად ხვნა-თესვა ჯდება ძალიან ძვირი. არ უღირს ამ ხალხს და ამიტომ ზოგმა იჯარით გასცა ეს მიწა და ზოგმა საერთოდ გაყიდა. ფაქტიურად, წინათ რომ სოფლელი კაცი მიწაზე იყო შეეცარებული, დღეს ასე არ არის. იმიტომ რომ მიწა ვეღარ არის მისი მარჩენალი. (2007, სამეგრელო)

პირველი იჯარა რომ განაწილდა რაიონში, ის იყო პედაგოგების მიერ წამოწებული იჯარა. ინიციატორები ჩვენ ვიყავით გურვანის რაიონში. ეს შეთანხმება და ეს მუშაობა იყო ისეთი საოცარი, რომ კოლმეურნების ხალხი სულ ქოქოლას გვაყრიდა, მეხი დაეცეთ ერთი, რა კარგად მუშაობენო. მერე ფაქტობდნენ, ესენი რომ მოსავალს მოიწევენ, მერე მაინც იჩხებებენო. მოსავალი მოვიწიეთ ისეთი იმ წელს, კენახს რომ გასხვლაზე ტოტი გადაეჭერით, იმანაც მტევანი გამოიბა. გაბრაზდებოდნენ, რა თქმა უნდა. დავაშოშმინეთ მერე საზოგადოება. მანამდე ცოტა ისე უყურებოდნენ ამ საქმეს ახალგაზრდები. ჩვენს შემდეგ მასიურად წავიდა იჯარების განაწილება სოფელში. შეიძლება ითქვას, ჩვენ დავანგრიეთ კოლმეურნებია.. (2007, კახეთი)

აქ დიდი ძაფსახვევი, აგურკრამიტის, სახერხი ქარხნები იყო, წისქვილიც იყო და ყველა მუშაობდა ერთგულად, სოფელი, როგორც ერთი ადამიანი, ისეთი სიყვარულით ცხოვრობდა, მაგრამ ეხლა რა მოხდა არ ვიცა, ეს ახალგაზრდობა ისეთი სიტყვის პატრონები, ისეთი საქმიანები აღარ არიან, ვესაუბრებით მოხუცები, ეს ასე არ არის, ასე უნდა იყოსო, მაგრამ ვინ გისმებნს? არადა როგორ მინდა რომ ყველა ერთგული იყოს, რომ ჩვენი ახალგაზრდები ცოტა უშიშრები იყვნენ, სითბო ჰქონდეთ მოხუცებისადმი, მაგრამ სითბო მარტო ჩვენისთანებში, შერჩენილ ერთეულებშილა არის... მაგრამ საქართველო ისპობა და ჩვენ უდინებზე ვლაპარაკობთ? ადრე თუ იმ დიდი საქართველოდან უღალატეს და აქეთა მხარე გაყიდეს, ეხლა იქთ მხარეს ყიდიან. დარჩა მარტო კახეთი. საქართველოში ქართველები აღარ არსებობენ, სულ გადასახლდნენ, აღარ იცავენ საქართველოს, აღარავის არაფერი აღარ აინტერესებს. (2001, კახეთი)

საბჭოთა კავშირის დროს კოლმეურნეობაში ვმუშაობდი. მიწებს კოლმეურნეობა ამუშავებდა, ტრაქტორიც ჰყავდა, „სალიარკაც“ ჰქონდა. წლის ბოლოს კი მე რამდენიც მქონდა ნამუშევარი, თუ კარგად მახსოვეს, რაც მქონდა თანხობრივად გამომუშავებული, იმის 1%-ს, მაძლევდნენ ხორბალს, ქერი იყო თუ სხვა რამ. მოდიდოდა ჩემთან ტონანახევარი, ორი ტონა ხორბალი

ისე, რომ მე არ დამითესია ის. უბრალოდ მე ვმუშაობდი კოლმეურნეობაში ეკონომისტად. მე კი არა მარტო, ყველა გლეხს ეძღვოდა თავისი გამომუშავებული თანხის მიხედვით. ეხლა კი ყველაფერი დაანგრიეს და დაშალეს. კოლმეურნეობის კანტორა რომ ნახოთ, მარტო ჩოჩხი დგას. ორსართულიანი შენობა იყო არაჩვეულებრივი, ახალი აშენებული, ფანჯრის რაფიდან დაწყებული, იატაკზე პარკეტიც იყო დაგებული, არაფერი არ არის დარჩენილი. ეს ხალხმა გააკეთა, სხვა რას მოვიდოდა აქ. (2007, კახეთი)

ბეჭტასი ბაბო ფატიმა. კახეთი. 2007

ეკლესიაში კი დადის ხალხი და ეკლესია კი ასწავლის რომ არ მოიპარო.. მაგრამ გულით და სულით კი არ არიან მიღრეკილები ეკლესიისკენ, რაღაც მოდას მისდევენ უფრო, მე რასაც ვაკვირდები, ასე მცონა. ისეთ რაღაცებს აკეთებს ეს ხალხი ზოგჯერ! ერთმანეთის ძმის უთხრის. ახლა იღია მეორეზე ისეთ ჭორუქს იგონებენ. უკვე ის, ვისაც მისდევს ხალხი, ვის სიტყვასაც იჯერებს და ვისაც უნდა დაუკეროს, უკვე იმის მინუსებს ეტებენ. ეს ისეთი ყოფილა, ის ასეთი, იმას როგორ უნდა დაუკერო... ყველა მღვდელზე ასე ფიქრობენ თითქმის. სულ ცუდს ხედავს ხალხი. ალბათ დღევანდელმა ცხოვრებამ მოიტანა საქართველოში სულ ეს ცუდი, კარგი არაფერი. მე კი ვიყავი სულ იმდინანი და მეც სულ უკან-უკან მივდივარ, მცონი. არ მოსწონს ხალხს შენი ენთუზიაზმი და შენი იმედი. თუ ვიტყვი, გამოვალ და ამას გავაკეთებ, იმას გავაკეთებ, სიტყვით მაინც მითხარი, რომ სო, აი იქნები კარგად-თქმ. ხან რას მეტყვიან, და ხან მთლად ჩამიშხამებენ ყველაფერს. ამ ქრისტიანობასაც და ამ რელიგიასაც კარგავს ეს ხალხი, ასე მცონია, როგორც ქართველობა დაკარგეს.

ყველა თავის თავთან უნდა იყოს მართალი, მართლა ღმერთის წინაშე. ისე კი არა, თავიანთი ღმერთები რომ ჰყავთ მოგონებული. არ ვიცი რას ფიქრობენ.. როცა იქნება, ხომ მართლა წარსდგებიან ღმერთის წინაშე. (2007, კახეთი)

ჩვენთან ადგილია, ალანდარას ეძახიან, სადაც კოლმეურნეობის ზორბალი ითესებოდა. ეხლა იჯარით აქვს ხალხს მიწები აღებული. ამბობენ ჩინელებმა იყიდესო იმ მიწების ნაწილი და იქ სახლდებიანო. რაღაცა უნდა გააკეთონ, უნდა მოიყვანონო, და რა უნდა მოიყვანონ, არ ვიცი. იმათ გამოუდით..

ჩვენი ხალხი მაინც მიჩვეული იყო, რომ კოლმეურნეობა იყო თუ სხვა რამ, ამ ხალხს მართავდა რაღაც, რომ იტყვიან, რაღაც აპარატი. ეხლა მარტი რომ დარჩნენ, დაბნეულები არიან. ერთი პერიოდი თითქოს გამოვიდა ხალხი ამ მდგომარეობიდან, დღეს ისევ გაჭირდა. (2007, კახეთი)

არის შემთხვევები, როცა ქალაქელები ჩამოდიან და სოფლად მიწებს ყიდულობენ. მაგრამ რაშია საქმე, იცით? იმას ფული აქვს, მაგრამ თვითონ კი არ ამუშავებს და თვითონ კი არ დგას მიწაზე... ის დაიქირავებს ხალხს და იმათ ამუშავებს. მე ვიცი, მაგალითად, ასეთი კაცი, რომელმაც 10 ჰექტარი მიწები იყიდა, ჩვენი ხალხის, ჩვენი კოლმეურნეობის მიწები და 10 ჰექტარი საფერავი გააშენა. თვითონ გარდაიცვალა, ახლა ალბათ მისი შვილები ფლობენ საქმეს. მათ ჰყავთ ბრიგადირივით ვიღაც კაცი, ჩვენი სოფლები. ის ხალხს ქირაობს, მიჰყავს და ამუშავებს იმ ვენახს. ის მიწა ქალაქელის საკუთრებაა, მაგრამ ფაქტიურად თვითონ კი არ აკეთებს საქმეს. იმას ფული აქვს. ფულის პრობლემა სოფელში უპირველეს ყოვლისა, მხოლოდდამშობლოდ.

ხალხს ფული არ აქვს და ყველაფერი საქირავებელი აქვს, ყველაფერი საყიდელი. არინ ერთეულები, რომელთაც ტრაქტორი ჰყავთ, მაგრამ ხალხი ძირითადად დარჩა ასე გამოცარიელებული. მმართველიც აღარ ჰყავს... გამოდის, რომ კოლმეურნეობა კარგი რამე იყო. მე მიმუშავია კოლმეურნეობაში 20 წელი. სოფელში ერთი ოჯახი არ იქნებოდა, ერთი წელი მაინც რომ არ მუშაობდეს იქ. ან ღვინის ქარხანაში მუშაობდა, ან „ემტეესში“, ან უბრალო გლეხად. მაგალითად მევენაშედ, მემინდვრედ. რა ვიცი, უამრავი რამ იყო საქმე. დაახლოებით 700 კაცი მუშაობდა კოლმეურნეობაში. ისიც ხომ როგორ დაიწყო – მაშინ ხომ თავიდან ყველამ რაღაც შეიტანა იქ. ზოგმა თხა მიიყვანა, ზოგმა ხარი, ზოგმა ძროხა, ზოგმა კამჩი და ესე შეიქმნა კოლმეურნეობა.

ჩვენი კოლმეურნეობა ძლიერი იყო, მარტო 3000 სული ცხვარი ჰყავდათ, 2000-ზე მეტი საქონელი, ვნახები 600 ჰექტარზე მეტი. ეს ყველაფერი განიაგდა,

ერთეულების ხელში მოხვდა და ერთეულების ჯიბეში წავიდა. და ეს ხალხი, რომელიც იქ მუშაობდა და წვლილი პქონდა იმ კოლმეურნეობაში, სულ ცარიელი დარჩა. (2007, კახეთი)

კაჭრეთელებმა ერთი 600 პექტარი ვენახი გაკაფეს, ქვემოთ, ზემოთ, სადაც პქონდათ.. რაც ჩვენც გავაკეთოთ, მაგრამ იმათა გვაჯობეს... ვინ რამდენი – ამაზე როგორა ვთქვა...

ერთი პერიოდი, მხედრიონობა რომ იყო, აღარც საწვავი იშოვებოდა, აღარც ღვინის ქარხნები მუშაობდა ნორმალურად, აღარ იღებდნენ, თუ მიღებდნენ კიდევ, ფულს არ აძლევდნენ და აქედან გამომდინარე ვეღარ მოუარეს, რა. ვეღარ იყიდეს სალიარკა, ვეღარ იყიდეს შხამქიმიკატი, და ფაქტოურად გაცუდდა ვენახი. იძულებულები იყენენ, რომ გაეკაფათ, თავის სურვილით კი არა. კარგი პირობები რომ ყოფილიყო, არ გაკაფავდნენ. იმ ადგილას ის მოჰყავთ, რასაც ერევიან და რასაც ახერხებენ, ხორბალი, მზესუმზირა. მოხნავს ერთხელ, ვთქვათ, ხორბალს დათესავს, მერე ზაფხულში მიგა და აიღებს, ბევრი სამუშაო არ არის. ვენახში კი სულ იქ უნდა იდგე. თუ შემოსავალი არა აქვს, გლეხს ურჩევნია რომ ნაკლები იმუშაოს. ქერს დათესავს, მზესუმზირას დათესავს.

ჩვენ, მაგალითად, ჩვენს კოლმეურნეობას 700 პექტარამდე ვენახი გვქონდა, რომელიც ნამდვილად არა გვჭირდებოდა იმიტომ, რომ ვერ ვერეოდით, მუშახელი არა გვყოფნიდა. იმიტომ არა გვყოფნიდა, რომ აქეთ ლაკმეზე მშენებლობა დაიწყო საგუბრისა – ხალხი გავიდა, კაჭრეთმი წისქვილკომბინატი აშენდა – ხალხი გავიდა, მერე კაჭრეთში აშენდა რკინა-ბეტონის ქარხანა, კაჭრეთში იყო სამკერვალო. და ეს ხალხი ძირითადად უფრო იქეთ ეტანებოდნენ. მერე, იყო ხოლმე ერთმანეთის დახმარება. იქით, გურჯაანის ზონაში, ადრე შემოდიოდა სამუშაო და უფრო აღრე რჩებოდნენ. ისინი რომ მორჩებოდნენ, მერე ავალებდნენ, რომ ჩვენსკენ წამოსულიყნენ, რომ ჩვენთვის დახმარება გაეწიათ, მუშახელით, რა თქმა უნდა. ანუ ერთი კოლმეურნეობა აუცილებლად ეხმარებოდა მეორეს, და ერთი კი არა, რამდენიმე.

კოლმეურნეობა რომ დაიშალა, იმ პერიოდში სპეციალურად შექმნეს პირობები ისეთი, რომ ნებისმიერი კოლმეურნეობა შეგნებულად გააკოტრეს, მიწები წაართვეს. კოლმეურნეობა რა იყო? საერთო მიწაზე დამყარებული ორგანიზაცია, ხომ? ვენახი გვქონდა ჩვენ დაახლოებით 700 პექტარი, და ამ 700 პექტარიდან დაახლოებით 173 პექტარი დარჩა მარტო კოლმეურნეობის საკუთრებაში, დანარჩენი გაიცა კერძოდ, კერძოდ რომ დარიგდა. ეხლა ამ გლეხს უნდა მიეღო მიწა, ცარიელი მიწა, მთავრობამ ეგ მისცა. ეს ვენახი იყო ფაქტოურად კოლმეურნეობის საკუთრება, ამ ხალხის კი იყო, მაგრამ კოლმეურნეობა იყო ხომ მაშინ. ამ ვენახს ხომ პქონდა თავისი ღირებულება, საბალანსო ღირებულება, და ვინც ეს წილი მიიღო, იმას ფაქტოურად ჩაუთვალეს, რომ

მისი წილი გატანილი აქვს. მაშინ ეს კუპონობანა იყო და ეს მაშუნობები, და ფაქტიურად ვეღარ განსაზღვრავდი კარგად ვერაფერს. დაახლოებით 80%-მა მიიღო ეს ვენახები, ამიტომ პრეტენზიაც არ არის. შემძლება ერთულებმა წამოაყენონ ეს პრეტენზია, მაგრამ მერე უკვე საგადასახადო ინსპექციამ დაადო ფადალა ქონებას, რომ ვალი წარმოშვა ბიუჯეტის მიმართ, ხოდა თვითონ განკარგავდნენ ეგეთ რაღაცებს. იმიტომ ქნეს ესე, რომ კოლმეურნეობებზე საშინელი ალერგია ჰქონდათ. რომ ვეუპნებოლით, მაგალითად, რომ ხომ არის ეს კერძო საკუთრება, გაგვანებეთ თავი. არა, მანც გადაგვაგუთებინეს სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებად. ეხლაც კი არსებობს და არის იმ კოლმეურნეობის ბაზაზე შექმნილი სასოფლო-სამეურნეო საწარმო, მაგრამ, რად გინდა.. იმ გლეხმა რომ მიიღო ერთი ჰექტარი და 25 მეტარები, წამოვიდოლა და შენ გემუშავებოდა 173 ჰექტარზე? აღარ. აღრე კიდევ ბრიგადები იყო და იქ მუშაობდნენ. ეხლა კი თავისი საქმე ჰქონდა უკვე იმას, საკუთარი და საკუთარს კიდევ წინ აყენებდა. ამიტომ ის 173 ჰექტარი ვენახიც გავცით, ასე ვთქვათ, ქვეიჯარით ამ გლეხებზე. რომლებმაც თავისას მოუარეს, იმას ვეღარ მოუარეს, მაგრამ იმ თავისასაც, რა თქმა უნდა, ნაკლებად მოუარეს, და.. ამოიძირკვა.

ეხლაც მისტირიან იმას, რათ დაგრძალეთ და რათა ვქენითო ესეო? იმ პერიოდში კი, როცა დაუძახეს, წაიღეთ ხალხო, თქვენიაო, უკვე ვეღარ დავიმორჩილეთ ხალხი ვერანაირად. ვინც რას წაავლო ხელი, მიჰქონდა. იყვნენ ისეთებიც, ვისაც ესმოდა ყველაფერი, მაგრამ ასეთი მაშინ მთელ რაიონში, სხვადასხვა სოფლებიდან ერთი 17 კაცი თუ იქნებოდა.

სევდანი მეგრელი ქალები

რამდენჯერმე ჩავედით, იქ

მაშინ ჭითანავა იყო სოფლის მეურნეობის მნისტრი, და ვუთ- ხარით, მოღი, დაგრძალოთ და ნუ დავანგრევთ. ესეთი პასუხი იყო, მე არაფერი არ შემიძლიაო, მეც უნდა წავიდეო ჩემს რაი- ონში ჩემი პატარა მეურნეობა უნდა გავაკეთოო. ეს იყო 1994 წელი, მცონი.

რა არის, იცით? ეს ჩვენი მთავრობა რომ ხელს არ უშ- ლიდეს სოფლის მეურნეობის განვითარებას, აუცილებლად

განავითარებდა გლეხი ვენახს. გლეხს ბაზარი აღარ აქვს. ანუ, ამათ ბაზარი რომ არ მოსპონ. ამ ბაზრის მოსპონაზეც უამრავი ხმა დადის... ლაპარაკი არის, რომ წელსაც იყვნენ დაინტერესებულები იმით, რომ უნდა გადაეხადათ არა 50 თერი კილოგრამ ყურძნში, არამედ უნდა გადაეხადათ 25-დან 28 თერამდე, მეტი არა. ვინც მეტს გადაიხდიდა, აასუს აგებდა გარკვეული ჯგუფის წინაშე. როცა უკვე გაიშლერებს

და აჭარაში რომ პრეზიდენტი ხალხს შეპირდება, რომ თქვენა, 20 კაპიკად, ყურძენს იყიდითო, კაშურ ყურძენსო აქაო, გამოდის, რომ იმან უკვე ფასი დაადო იქ. მერე 20 კი არა, ასიამოვნა გლეხებს და გადაუხადა 25 კაპიკი, 5 კაპიკი მოუმატა. მაგრამ 25 კაპიკი თვითონრებულებაც არ არის. არადა, უმაგისოდ არ იქნება არაფერი, არ არსებობს გზნდაც ოჯახი, თუ ღვინო არა გაქვს, რა კაცი ხარ? ანალოგიური სიტუაცია კიდევ, საერთოდ ვენახი თუ არა გაქვს – ცოდო ხარ.

ხალხია აქ, რომელსაც 10 ტონა, 12 ტონა ვენახი აქვს, ზედ ასხია და ვერა ყიდით. დგანან ქვეყით, შემოსახვევში და ულოდებიან, იქნებ ვინმე მოვიდეს. 28 თეთრს უხდიდა ღვინის ქარხანა, 28 თეთრს, ტრანსპორტი შენი იყო, მუშახელი შენი იყო. ხომ უნდა გაგეკრიფა, იმას ვინ გაგიკრიფავს? 3 თეთრს აძლევდნენ ერთი კოლოგრამის დაკრეფაში, დაახლოებით 3 თეთრი უჯდებოდა გლეხს, რომ ეს ტრანსპორტირება გაეკეთებინა. და გამოდიოდა 24 თეთრი, არც კი. სხვა ხარჯებიც ხომ არის, თვითონაც

ხომ უნდა ჩავიდეს იქ. თბილისში რომ ვაჭრები ყიდიან, გლეხი ხომ ვერე ვერ იზამს, კილოობით როგორ გაყიდის ის თავის 15 ტონას? ამიტომ იტულებულია მისცეს იმ ფასში, რასაც დაუდებენ. ამ შემთხვევაში ვაჭარი იგებს ორჯერ მეტს, ვიდრე გლეხი, გლეხი არაფერს არ იგებს, თავის შრომის ფასს თხოულობს.

არაფერი გასწორდება, სანამ ეს არ მოის-

პობა საქართველოში. ეს ბიზნესი ჩემია და შენ ცხვირს არ წაგაყოფიებ იქ, ამ მაშინ გასწორდება ყველაფერი. ძან მნელია რომ მოისპოს ეს, მაგრამ როცა იქნება, მოისპობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში ძალიან მნელი იქნება. მარილი და ის რომ სადაო გახდება? კარგი რა, ხალხი გისმებს, ბოლოსდაბოლოს სირცხვილია...

ეს ქვეყანაც კიდევ გაცლილი არ არის, აბა რა არის? სოფელში იშვიათად, შეიძლება წელიწადში ერთმა ვინმებ, ახალგაზრდამ, გაბედოს და ცოლი მოიყვანოს. ეგრე გვინდა რომ გამრავლდეთ? გოგოებიც ცოდონი არიან, ის კიდევ კაცია მაინც. კანონი მაინც შემოიღონ, მაგრამ შემოიღე, არ შემოიღე, მაინც სირცხვილია – ქმარი არა გჭავს და შვილს აჩენ. უნდა გააჩინონ, გამრავლდეს მაინც ერი. მამიდაშვილი მცავს ერთი, ისტორიის მეცნიერებათა პროფესორია. დამთავრა უნივერსიტეტი, დაიწყო მუშაობა, სულ წიგნები, წიგნები, გვიან მიხვდა, რომ უუბნებოდნენ, გათხოვდი, გათხოვდი. ნუ, ვერ მოახერხა და მერე უკვე გვიან მიხვდა, რომ თურმე აუცილებელია. ადგა და

გააჩინა შვილი. ეს ბავშვი ორი წლისა იქნებოდა, რომ ამას შეხვდა თავისნაირი, წიგნებში მოხეტიალე კაცი, ხოდა შუუღლლდნენ და კიდევ ჰყავთ შვილი. ოჯახი აქვთ ეხლა და ნორმალურად არიან. მაგრამ რომ არც ყოფილიყო, ის ბიჭი ჰყავს ანგლოზივთ. მე ვამბობ მაგალითს, როცა გამოუვალი მდგომარეობაა. (2007, კახეთი)

ბევრი, ვინც იქ მუშაობს იმ ფერმაზე, გინდა იმ ცეხებში, ყველა იმას ამბობს, რომ მაინც ისე ვიჯექით და კიდევ კარგი ეს კაცი მოვიდა, ეს აამუშავა და ჩვენ მაინც გვაქვს ხელფასიო და ლოცავენ მას. მაგრამ ის ხომ სოფლის აღარაა არაფერი. და ერთი და ორი რომ მუშაობს, იმ დანარჩენმა ათმა რა ქნას? ის ხომ ადრე იყო სოფლის, კოლმეურნეობის, მე მაშინ პატარა ვიყავი და შეიძლება მაშინაც ხალხი კმაყოფილი არ იყო, არ ვიცი, მაგრამ მაშინ არავის შიოდა და არავის სწყუროდა. ეს ყველაფერი რომ მოისპონ, ვიღდაც სჭირდებოდა ამ ხალხს ისეთი, ვინც დაარიგებდა ამ ხალხს და სწორ გზაზე დააყენებდა. სათავეში კი ისეთები დგებიან, რომ პირიქით იყენებენ ამ უტვინო ხალხს და მარტო თავიანთ ჯიბეებს ავსებენ. ხალხს კი რა.. თვითონ ხალხმაც, ქართველებმაც დაკარგა ქართველობა... მაგალითად ის, რითაც გვაფასებდნენ ადრე, რომ აი, ყველა ერთად არის და მთლად უცხო ვიღაც შემოგიპატიუებს თავის სახლში და გაჭმევს და გასმევს. ეხლა კიდევ ყველა გაეგონასტდა და ყველა თავისთვის არის. იმიტომ რომ თვითონ სათავეში დგას ესეთი ხალხი. ყოველთვის რატომლაც ისეთები მოდიან, რომ ყველა თავის ჯიბისთვის ფიქრობს. იმ მიღიონერმა რომ კიდევ ჯიბეში ჩაიდოს და კიდევ უფრო გააბევროს თავისი მილიონები. იმ ღარიბმა ის ორი კაპიგიც არ მოიპაროს რომ ყოველდღიური ლუქმა შეჭამოს? მაგიტომ არის, რომ ყველა ესე ფიქრობს თავისთვის. ისეთი უნდა დადგეს ვინმე, რომ აი, თქვას, რომ მორჩა, მე არაფერს არ ვიღებ და აქეთ ჩემსას გაძლევ. შეიძლება ამ ხალხმაც ყველამ გაიღოს სათითაო კაპიგი. სულ უბრალოდ, ნურაფერს ნუ გაიღებს, აღარ მოიპაროს და აღარ გაძარცვოს. მაგრამ სათავეში თვითონ დგება ისეთი ადამიანი, რომ ყველა იპარავს. ჰოდა, ყველა იპარავს და მეც ვიპარავ — ასეთია ხალხის ფიქრი. (2007, კახეთი)

აქაურ ცხოვრებაში ისიც იყო, სპირტიანი მანქანების ქარავნები რომ იდგა ტრასაზე. ძალიან ბევრი ფული იშოვნა მაგით ხალხმა. როცა ეს სპირტი არ გადიოდა რაღაც მიზეზით და საბაჟო იკეტებოდა, შემოტანილი სპირტიანი მანქანების რიგი დგებოდა. მანქანა რომ დატვირთული იყო, მძღოლებიც ძალ დიდ თანხას უზდიდნენ დღეში. სათბურები აღარ დათესა ის წელიწადი ხალხმა. მახსოვს რომ

სათბურებში დაალაგებინეს სპირტი და კარგი თანხებიც გადაიხადეს. საწყალი ერთი ბიჭი წყალში გადავარდა. სხვისი ფულით ჰქონდა თურმე ის სპირტი წამოღებული და იმდენი ხანი იდგა აქ, რომ იმ ქირის ფულიც აღარ ჰქონდა, რომ ვიღაცისთვის ეხადა. ეს იყო უზარმაზარი თანხები. ხუთი და ათი ათასი დოლარი გადაიხადეს მარტო იმაში, რომ ეწყო საღმე: თუ ძველი საწყობი იყო რამ, ან ვინმეს თუ ჰქონდა რაიმე დიდი ნაგებობა, რომელმც შეიძლებოდა ის სპირტები დატეულიყო.

ფაქტურად იმ სპირტს ბევრი

ოჯახი და ბევრი მამაკაცი შე-

ეწირა, ვიღაცები კი აშენდნენ.

ხალხი ხომ სვამდა კი-
დეც. ეს სპირტი მიჰქონდათ
და ვერ გაჰქონდათ. სადღაც
ხომ უნდა შეენახათ აქ? მერე
გამოვარდებოდა პერიოდი და
გაიტანდნენ. ის ერთი პერიოდი
გაგრძელდა უსაშველოდ დიდი
ხანი, თვეები. და ამათ, ვის საწ-
ყობშიც ელაგა ის ტვირთი,
პატრონებს უზარმაზარი თან-
ხები შეაწერეს. გადაგვიხადეთ,
თორებ სპირტს ვერ წაიღებოთ.

ზოგმა სპირტი დატოვა, ზოგმა ფული. ერთმა ოჯახმა, მაგალითად, ესეთი რამ
გააქეთა: პატრონმა ვეღარ გადაიხადა ფული და დაურჩა სულ იმ სახლის პატრონს.
იმ ბიჭს არ ვიცი რა ბედი ეწია, და იმ ოჯახმა კი გაიტანა მერე ნელ-ნელა. თვითონ
ჰყიდა და აშენდა. ძალიან ბევრი იყო ასეთი.

ამბობდნენ, რომ ეს სპირტი ღირდა კაპიკები. თურქეთიდან მოჰქონდათ და
რუსეთში გადაჰქონდათ. ეს იყო, როგორც იძახდნენ, ტექნიკური სპირტი. თურქეთში
ამით თურმე თუკი რაიმე შავი საქმე არსებობდა, იმას აკეთებდნენ. ჩვენი მამაკაცები
გადაშენდნენ ამ სპირტით, ზოგს ციროზი დაემართა, ზოგსაც რა. იმ სპირტით
დამზადებული არავი ერთი ლარი ლირდა. (2007, ყაზბეგის რაიონი)

წყლოთან. ძველი ქანდა. 2007

მე პროფესიით მხატვარი ვარ, მაგრამ ამ ბოლო ხანებში ვის სჭირდება შენი
მხატვრობა? სიტუაციაა ისეთი. ნერვები გინდა, რომ დაჯდე და გააკეთო შენი საქმე.
იცით რა არის? ვერ ვიტან უსამართლობას. <...> არაჩვეულებრივი ადგილია. თავის
დროზე ინტელიგენციით იყო დასახლებული, ერთი პატარა ქალაქი იყო, სადაც
ყველას ერთმანეთი გვიყვარდა, ერთმანეთს გიცნობდთ და პატივს კცემდით. მერე

მოვიდა ეს გაურკვეველი თაობა, ვიღაცა მთავრობები. საიდანდაც მოხვდნენ იქ გაურკვეველი ადამიანები, რომლებსაც არაფერი გააჩნიათ წმინდა. მათ აქვთ თავისი კლანი, როცა სჭირდებათ, არიან ზეიადისტები, მერე განდნენ ლეიბორისტები და ეხლაც იგივე ხალხია სულ. ჩვენთან რევოლუცია არ მომხდარა, ვარდების. იგივე საკრებულოს თავმჯდომარები, რწმუნებულები, იგივე გამგებელი, ისეთი ვიღაცებები, ვისაც თავიანთი კლანური დაჯგუფები აქვთ და ისინი აკეთებენ რაიონში ყველაფერს. არავის არ ამუშავებენ სხვას, აქაურ მაცხოვრებელს – ნაკლებად. აბსოლუტურად უცხოები, თან სულ ვიღაც თავისი ხალხი მოჰყავთ. ძალიან მძიმე მდგომარეობაა.

რამდენიმე წელიწადი წყალი არ არსებობდა ჩვენთან საერთოდ. ზაფხულში, 50 გრადუს სიცხეში წყალი რომ არ გექნება! მერე იყო მიტინგები, გამოსვლები და როგორც იქნა მოგვცეს ახლა. მერე გაფუჭდა რაღაც წყლის ხაზი და მოელი სახლების სარდაფები იყო წყლით სავსე. კურიერსაც მიმმართეთ ამ აბბით. ისევ გუბერნატორი ვასილ მალლაფერიძე მოდიოდა და გვეხმარებოდა. არ ვიცი, ვის როგორი დამოკიდებულება აქვს გუბერნატორთან, მაგრამ პირადად მე რამდენჯერაც დავრეკე, იმდენჯერ ამოვიდა რაიონში, მერე ხალხი მოიყანა და გააკეთეს იქ რაღაც ხარჯთაღრიცხვები. ძველ ახალ წელს სახელმწიფო მინისტრიც ამოიყვანა, შეხედე, ეს ხალხი რა დღეშიაო. და მე ისიც ვიცი, რომ რამდენჯერმე დარეკა გუბერნატორმა და იკითხა ჩვენი მდგომარეობა, მაგრამ ამათ უთხრეს, ყველაფერი კარგად არისო.

უმიზნოთ იხარჯება თანხები. ბიუჯეტი ეხლა გახდა 5 მილიონი ლარი. ის ადამიანი კი, გამგებლის მოადგილე რომ იყო და რომელმაც მოიზიდა ეს თანხები, მიწის გადასახადებიდან თუ სხვა თანხებიდან, რომელმაც ამხელა ბიუჯეტი გაუხადა რაიონს, გაათავისუფლეს სამსახურიდან.

ქეჩები სულ დანგრეულია, ვერ გაივლი და გადაწყვიტეს კარუსელი გააკეთონ. ერთი სკვერია ჩვენთან, სადაც არის წმინდა ნიკოლოზის სახელობის საკათედრო ტაძარი. ამის თაობაზე, ეს რომ გადაცემულიყო და რომ დაეკანონებინათ ჩვენთვის, საპატრიარქომ გამოაგზავნა შუამდგომლობა. იმის მავივრად, რომ დაეკანონებინათ, არც კი წაიკითხეს შუამდგომლობა საკრებულოს სესიაზე, არც დააყენეს კენჭისყრაზე არავითარ შემთხვევაში და ყურად არ იღეს. მაშინ იმ ერთ-ერთმა, ვინც გაათავისუფლეს სამსახურიდან, თქვა, რომ ეს არის უზნებობა, როდესაც პატრიარქის შუამდგომლობას არ კითხულობთო. და ზუსტად ასეა. რა გეპარუსელება, როცა ქუჩაზე ვერ გაივლი. ვერ გაივლი, სუველაფერი ისეთი დანგრეულია...

მკვდარია რაიონი. ამ ქალბატონმა, სანამ მოხსნეს და როცა ჯერ კიდევ იყო გამგებლის მოადგილე, გააკეთა ბავშვებისთვის თოვლინების თეატრი. წარმოდგენა მოუწყვეს ერთი და ბავშვები იყვნენ ისეთი გალალებულები! მეც ისე მიხაროდა, მეც კი დავესწარი იმ სპექტაკლს. მორჩა, დაამთავრეს იმის შემდეგ.

არ აფინანსებენ კულტურას. არ აინტერესებთ. აქვთ რაღაცა სპორტული დარბაზი, უაზრო ყოვლად, ჩაკიდებენ ერთი ათი კაცი ხელს და დადიან ერთად. შენ არ იცი არაფერი, შენ არავინ არა ხარ... (2007, მცხეთა-მთიანეთი)

სოფელში ბევრი ჩალიჩობს. არიან ჩვენთან ისეთები, ვინც ბიზნესმენობენ. აგერ თხილის ქარხანა აქვთ გახსნილი ოზურგეთში და თხილში ბიზნესმენობს კაცი ძაან კარგად.

არიან სოფელში ხელოსნებიც. აგერ ამ გოგონას მეუღლე და მამამთილი ხის მოხელეები არიან და ყველანაირ ავეჯს აგეთებენ აგერ სოფელში. ასე საქმიანობენ, რა ქნან.. (2007, გურია)

ქახლი გზის მასწავლებლები. 2007

ადრე ჩვენი საგუთარი მეურნეობაც გვქონდა. „მოხერის“ თხები გვყავდა 250 სული. ძალიან ძვირფასი იყო ეს მოხერი მაშინ. ყაზბეგის პერსპექტივაში ისეთი კარგი იდეა იყო, რომ ის თხები მოგვეშნებინა. აქ თხებისთვის კარგი საძოვარი და კარგი ადგილებია. ერთი ტონა რომ დავაგროვეთ, დამუშავების საშუალება არ აღმოჩნდა არსად. ჩავიტანე მაუდ-კამვოლმი, მთავარი ინჟინერი ვნახე და ვთხოვე, გადავიხდი, ოღონდაც ძაფი დამმზადეთ-თქო. ცარიელი „მოხერი“ არ ირთვებოდა. რაღაცასთან ერთად უნდა დართულიყო და ტექნოლოგია კიდევ იმათ იცოდნენ. ის ძაფი შევიღოდა მანქანაში და ვეღარ ამოიღებდნენ. ანუ რაღაცა უნდა გაპყოლიყო, რომ მანქანაში გაეტანა და იმათ კი ნედლეული არა პქონდათ. ამიტომ უარი მითხრეს. რომ ვეღარაფერი მოვუხერხეთ იმ „მოხერს“, დავკალით თხები. ზოგი ვჭამეთ, ზოგი ვასაჩუქრეთ.. ეს იყო 1990, 92, 93 წლები. რვა წელი გვყავდა ის თხები. (2007. ყაზბეგის რაიონი)

ერთადერთი წამლის ბიზნესიღა დამრჩა და ესეც ვერა და ვერ ამოვქაჩე. ჯერ პროდუქტიც რომ იყოს, როგორ უნდა უთხრა ვინმეს უარი, მშიერი რომ მოვიდეს? ეხლა კიდევ წამალი. გინდაც მთლად ისეთი, ვისთვისაც გითქვამს, რომ მორჩა, აღარ მოგცემ ისეო. გაიხედავ და ხან ღამე მოღის ვინმე გაჭირვებული და ამბობს, ცუდად მყავს ბავშვი და წამალი მომეციო. როგორ დაუჭერ? რამდენმა შეირჩინა ეს ფული, რამდენმა კიდევ მოგცემ, მოგცემ, და ისიც შერჩენილი აქვს. 2-3 თვით მიაქვთ

ნისიად და რაღა მოგება მრჩება, მე თვითონაც ვერ ვიგებ. სოფელში იმდენად უჭირს ხალხს, მარტო პენსიით ცხოვრობს ხალხი. (2007, კახეთი)

კახეთი, დამერწმუნეთ, არის უმდიდრესი რეგიონი თავის შესაძლებლობებით. მაგრამ იმდენად არასწორად არის პოლიტიკა... სოფლის მეურნეობა განვითარებული არ არის სრულებით. არც სუფსიდიებია ამ სოფლის მეურნეობაზე და თან ისეტყვება და ფუჭდება ყველაფერი. (2007, კახეთი)

გიო რვა თვისა მყავდა, უფრო პატარაც, პირველად რომ გავედი ვენახებში... დღემდე არ ვიცი, რას ვაკეთებ ხოლმე, ფურჩვნა არის, თუ გასხვლა თუ გასუფთავება, რას ვაკეთებ, არ ვიცი. კი ვაკეთებ, მაგრამ რა ოპერაციაა და რა პქვია, არ ვიცი.

დღეში ათ ლარზე გამოდიხარ თუ ექვს ლარზე, იმას გიხდიან. წელს, მაგალითად, რთველში ვიარე და ცხრა დღეში 135 ლარი ავიღე. მარა, ვაიმე, ვირებივით ვიმუშავეთ. იმის შემდეგ გორზე ვერ მოვდივარ და ქალს აღარა ვგავარ. გვიხდიან რაღაც კაპიკებს, ნახევარზე მეტს თვითონ იდებენ ჯიბებში. კილოზე გააძლევენ ორ თეთრს, ერთი კილო ფურძენი რომ დამტკრიფა, ორ თეთრს მიხდიდნენ. ე. ტონა ფურძენი რომ დამტკრიფა, 20 ლარს გვაძლევდნენ. ერთ დღეს, გავიგიჟეთ ვითომ თავიბი და ტონაზე მეტიბი დაგრძიფეთ. 24 ლარებზე გამოვდით. დილით ექვს საათზე მივდიოდით და საღამოთი მოვდიოდით შვიდ საათზე. მთელი დღე გრეუფავდით ფურძენს ამ მზეზე, მშვირები.

სომხეთი გამასპანძლება. ჩანთლისფურე. 2007

თან ეს ხომ სულ შხამებით არის ნაწამლი, ისეთ დღეში მქონდა ხელები... და იხდიდნენ კაპიკებს. არადა მერე გავარკვით, რომ ვითომ კილოზე 5 თეთრი იყო გამოგზავნილი. ძან ბევრ ფულს „ტეხავენ“ ესენი, მაგრამ ხალხს რომ უჭირს... კი იტყვიან ხოლმე, არ გავალთ, არ გავალთო... ეგ ვენახები ჰოლანდიელებისაა, თუ ფრანგებისა, არ ვიცი. თავიდან კი სხვებისა იყო. <.....> ეხლა უქვე კახეთში სად

აღარ არის. მთელი მიწები შეისყიდდეს და სულ მაგათი ვენახებია გაშენებული. ხალხის მიწები შეისყიდეს და გააშენეს უზარმაზარი დიდი ვენახები. თელავში აშენეს დიდი ქარხანა. ათასობით ჰექტარებზეა მაგათი ვენახები, სად აღარა. თან იმხელა პლანებია, რვაასმეტრიანი. და ვკრუფოით ექვს პლანს, ჯერ მარტო, რვაჯერ ექვსი რამდენია? ოთხიათას რვაასი მეტრი იარე იმ სიცხეში, და პლიუს კიდე კრიფე, ეს მძიმე ვედრები ასწიე. მანქანა კი დადის პლანებში, მაგრამ ვედრები ხო უნდა ასწიო, რომ ააწოდო. ვამბობდი, “კუნთავიკი” გავხდი-მეთქი. ყველა მუშაობს. თავიდან კი ყველას ერთი პირი რომ ჰქონოდა და ეთქვათ, არ წავალთო, რას იზამდენ, ამოდენა ფურძენს ზედ ხომ არ დაალპობდენ? ადრე ესცე გააკეთეს, ფოთლის გაცლაში ძან ცოტას იხდიდნენ და ყველის, არ გავალთო, და მერე ხომ, ხო აი, ერთ თეთრს კიდე დაგიმატებოთ. თუ ის არ არის იმ ფრანგებიდან გადმოგზავნილი, რა, თავიანთი

ყველის ბაზნესი დუღუბექთში. 2007

ჯიბიდან დაგვიმატეს? ამდენი ხალხი დადის, მანქანით სამოცი ქალი მივყავდით ხოლმე. თითოსი იანგარიშე ათ-ოც დღეზე. აქ სოფლის აგრონომი და ვიღაცები თაობენ ამ საქმეს. ისინი არც ჩამოდიან. ერთხელ იყენებ მხოლოდ. მთავარი ის აგრონომი არის. ხელზე ესენი გვიზდიან. იმათ შეიძლება ათი თეთრიც გადაიხადონ, მაგრამ ჩვენ რა ვიცით, ჩვენ გვეტყვიან აი, ამდენი ღირს და ამდენი უნდა გადაგიხადოთ. ყველა

დადის, იმიტომ რომ ჭირს, ძან ჭირს მართლა სოფელში და დადიან, რა ქნან. ისიც აღარ დირს, დათესო და მოივანო რამე, აღარ ყიდულობს ეს ხალხი ბაზარში არაფერს. იმისთანა მაღაზიები აშენდა თბილისში, ზამთარ-ზაფხულ პამიდორიც დევს და კიტრიც, არადა იმას რა გემო აქვს, სოფლისა ხომ სულ სხვა არის, მარა იქ გარე ვაჭრობა აღარ არის, იქ ბაზრები მოშალეს და ვედარ გამოაქს ხალხს ვერაფერი, რო გაყიდონ. მაგიტომ, თორემ მშვენივრად ვიყავით. (2007, კახეთი)

ძირითადი პრობლემა აჭარაში არის მაინც მიწის პრობლემა. მიწები არ არის პრივატიზებული, არ არის დარიგებული. მიწის რეფორმა აჭარაში საერთოდ არ არის გატარებული. სააკაშვილმა მოსვლის შემდეგ კანონში შეიტანა ცვლილება, რომ მიწის რეფორმა უნდა დამთავრებულიყო რაღაც კონკრეტულ პერიოდში, ის უნდა

განახლებულიყო და დამთავრებულიყო. ეს არ მოხდა. მიწა ვერ დაანაწილეს, საკუთრებაში ვერ გადასცეს. ბევრ ოჯახს, რომელმაც რაღაც საკუთარი სახსრებით, საკუთარი ნაცნობობით მიწა საკუთრებაში მიიღო წინა ხელისუფლების დროს, წაართვეს, იმიტომ რომ ის უკანონო იყო. რამდენიმე წლის განმავლობაში ადამიანი რომ ამუშავებს და უვლის იმ მიწას და მას ართმევ იმიტომ, რომ წინა ხელისუფლება არასწორად იქცეოდა, ისევ და ისევ არის ადამიანის უფლებების, საკუთრებაის უფლება იქნება თუ სხვა უფლება, უხეში დარღვევა. მაგრამ ამას არავინ არ აქცევს ყურადღებას და ბევრი მიწა, მაგალითად ზღვისპირა ზოლი, რომელიც ასევე საკუთრებაში უნდა გადაცემულიყო და ხალხი ელოდებოდა ამ რეფორმას, იქნა გაყიდული კაპიკებში ჩინოვნიკებზე და აუცილებლად უნდა მოხდეს ამის ხელმეორედ გადახედვა. იმიტომ, რომ ადამიანები დაიჩაგრძნეს და ადამიანებს წაართვეს ძირითადი უფლება, ეს არის საკუთრების უფლება. აჭარაში არის ძირითადად ეს პრობლემა. (2007, აჭარა)

ნარკოტიკი არ ვიცი, მაგრამ პლანი ხომ ეზოებში და ბოსტნებში უთესიათ ყველას ჩვენთან. აღრე თუ მაღავდნენ, ეხლა ცოლებიც უვლიან, ჩემი ქმარი ეწევა ამასო... (2007, კახეთი)

სოფლები თითქმის ყველგან ფაქტოურად განადგურების პირზეა. ყველაზე მტკინეული რაც არის და რაც მაწუხებს, ისაა, რომ არის პოლიტიკა იმისა, რომ სოფლებში აღარ იყოს არაფერი. ეს ძალიან მტკინეულია და იმიტომ გამოვყოფ, სოციალური პრობლემა რომ ცოტა ხანს გვერდზე გადავდოთ. სოფელში აღარ არის არანაირი ბიბლიოთეკა. როგორ უნდა ჩამოვიდეს რამდენიმე კილომეტრით დაშორებული სოფლიდან ბავშვი, როცა იქიდან ტრანსპორტი არ დადის, წიგნისთვის ერთადერთ ბიბლიოთეკაში, ან სკოლაში. ან აიღეთ ცემპა-მუსიკა. ეს ისეთი რაღაც იყო, როცა ჩემი თაობის ყველა ბავშვი დადიოდა აუცილებლად და სულიერ საზრდოს იღებდა. დღეს რა? კომპიუტერი და ინტერნეტი მისაწვდომია მხოლოდ ერთეულებისთვის, მდიდარი ადამიანებისთვის. როგორ შეიძლება რომ მაღალმთანი სოფლებიდან ბავშვები უწიგოდ დავტოვოთ, რა უნდა გააკეთონ მათ? ისინი სკოლაშიც ვერ დადიან, უმრავლესობა სკოლისთვის სახელმძღვანელოებს ვერ ყიდულობს. ესეთი გაუნათლებელი თაობა ვის სჭირდება, ნამდვილად გაუგებარია. და ამიტომ ვწდებით იძულებულები რომ წინააღმდეგობა გავუწიოთ ბევრ რამეს. მე პირადად ძალიან მაწუხებს ეს საკითხი. სად წავიდა ეს ფონდები, რატომ მცირდება ბიბლიოთეკა, გულტურის სახლი? აღარ არსებობს აღარც ცეკვის, აღარც მუსიკალური სტუდიები.

ე.ი. ბავშვი ფაქტიურად რჩება ქუჩაში. ასე გამოდის, რომ მას ვწირავთ ქუჩისთვის და ქუჩაში დგომას, უსაქმურობას და გაუნათლებელ თაობას რა მოჰყება, მე მგონი ყველამ კარგად იცის. (2007, ზემო იმერეთი)

თუ ვინმეს საღმეს წადმე წასასვლელი ჰქონდა, უფრო მეტად თბილისში, ყველა წავიდა ახალგაზრდა. აქ ძირითადად ჩამოდიან დასასვენებლად, „დაჩად“. ვისაც რაღაც პატარა შანსი აქვს, ყველა მიდის. იქ ჭამებ მაინც, გავლენ, გამოვლენ. აქ ვერც შეჭაბ ნორმალურად. გართობით კიდევ ერთადერთი კლუბი იყო, ისიც დაანგრიეს და „საერთაშორისო“ ტუალეტია ახლა იქ. არაფერი არ არის აქ, არც გართობა და არაფერი. იმიტომ, რომ მთელი ახალგაზრდობა, ვინც კი დარჩა, ან ნარკომანია, ან ლოთია. სხვას რას აკეთებს ეს ახალგაზრდობა. ნარკომანია აქ, გისაროდეს.. ფულსაც რომ ვერ შოულობენ, ის ნაღდი წამალი რომ იყიდონ. ნამდვილი და სუფთა წამალი კი არა აქვთ, ხარშავენ ქიმიურ რაღაცებს, აცეტონს და ესეთ რამებს. ან საიდან გებულობენ, რა უნდა გააკეთონ? აფთიაქში ბევრი წამალი შემოდის, რასაც გენი იყენებენ, გადაადუღებენ, გადმოადუღებენ, ერთმანეთში შეურევენ და იმას იკეთებენ. არიან ასე გაბრუებულები. ისე შედიან ვენაში – ოვალდაზუჭულები. ამასწინათ ვიღაც გახდა ცუდად, გამოიძახეს სასწრაფო. სანაც მოვიდა, უცებ ვენაში თვითონ გაუკეთეს ის ნემსი. ისე რომ, კაი მაგარ ექთნებზე მაგრები არიან ეს ნარკომანები. რაც აფთიაქში მუშაობა დავიწყე, მაშინ უფრო გავიცანი ესენი. თურმე რამდენი ნარკომანი ყოფილა სოფელში. შპრიცებზე რომ მოდიოდნენ დამით, თავიდან მართლა მჯეროდა. ზოგი ამბობდა, ბავშვისთვის მიმაქვსო. მერე გაუზმირეს და სუპრასტინისთვისაც მოდიოდნენ. არ ვიცი, იმისგან რას აკეთებენ. მერე მე თვითონაც შემძინდა. ჯერ ერთი, რატომ უნდა შევუწყე ზელი, რომ გავყიდო? ახლა კიდევ დამე მოდიოდნენ გათიშულ კაიფში და ამიტომ ასეთი რაღაცები, ვცდილობ, რომ აღარ გავყიდო. კიდევ იყენებენ ეფექტ-ფლუს. ის არის გრიპის კარგი წამალი. ერთი პერიოდი არ გამოდიოდა, ეს ნარკომანები რომ ხმარობდნენ. ეხლა ისევ არის ჩვეულებრივ გაყიდვაში. იმიტომ არიან, რომ სულ დაჩლუნგდნენ ტვინით და ნელ-ნელა უკან-უკან მიდიან. რა სამუშაო, რის ვენახი! შშობლების მეტი წილი ხელს აფარებს თავის შვილებს. ბოლოს, ხან სასწრაფოთი რომ გააქცევენ და ხან დვიძლის დაშლა რომ აქვს მის შვილს, რასა ვმალავდიო. მაგრამ რას დამალავ. მეც ვიცი და სხვამაც იცის. მაგრამ შშობლებს რომ უთხრა, შეიძლება აქეთ შემოგიტიოს, რას აკადრებ ჩემს შვილსო. ასეთი ჩვენს სოფელში ბევრია. ნახევარი დაიჭირეს. ამის მკურნალობა კარგი ფული ღირს. ამას წინათ წავიკითხე უურნალში, ერთი წერდა, მინდა მკურნალობა და დამებმარეთო. დაც წერდა იქვე, რომ აღარ ვიცი რა გავაკეთო და როგორ ვიმუშაო, რომ გადავარინო ჩემი ძმაო. ძალიან მვირი ჯდება ამათი მკურნალობა. ეს სხვადასხვა პროგრამებიც რომ არის, მეტადონის პროგრამა ან სხვა, არ იცის ხალხმა, ინფორმაცია არა აქვს არანაირი. (2006, გარე კახეთი)

კოლმეურნება ფურძენთავთავი. დასვენება. 1930

სკოლაში აქ 300-ზე მეტი ბავშვია. ერთი საშუალო სკოლაა. გომში არის კიდევ სკოლა. მაგრამ რას ამბობენ ეხლა, იცით? კვირიკეთის და გომის ადმინისტრაცია გადმოდის შემოქმედში, იმიტომ რომ იქ არაა ამდენი ბავშვი. აქ არის სამასი და იმათი სკოლა უერთდება შემოქმედს. გომიდან აქამდე კია ალბათ ერთი სამი კილომეტრი. ცუდი გზებია ძანი. ტრანსპორტი კი დადის, მაგრამ გზა არ ვარგა და გომს ამიტომ ძანი უჭირს. თორემ კვირიკეთის კარგი გზა აქვს... ოზურგეთიდან რომ ჩამოდისარ, ცენტრამდე იქაც კარგი გზაა.

სკოლა არ დაიხურებაო, სწავლა იქნება. მაგრამ როგორც ასეთი, ერთი დირექტორი ეყოლებათ ამ სამ სკოლას და ცენტრი იქნება შემოქმედის ადმინისტრაცია, ბუღალტერია და რამე. სწავლება კი იქნება. მარა ზელფასი იქნება, თუ სხვა რამ – ეს იქნება შემოქმედში. ლომაიამ ეს ქნა. სადაც მეტიაო ბავშვი, იქ იქნება ცენტრი. (2007. გურია)

დედაჩემი კი ძალიან დატანჯული ქალია, მაგრამ მამაჩემმა თვითონ ჯერ აფენში დაამთავრა საშუალო, მერე თელავში ისწავლა და აქ ქართული სკოლა რომ იყო, იმის დირექტორად მუშაობდა, ეხლა კი აღარ არის ის ქართული სკოლა, ჩვენი შვილები რომ თბილისში ვერ მიდიოდნენ სასწავლებლად, ამ ბოლო დროს უფრო მახაჩკალაში მიგვყავდა, იქ კი ქართული ვის უნდოდა?! ამიტომ რუსულად გადაკეთდა ჩვენი სკოლაც და ამ ახალგაზრდობამაც აღარ იცის ქართული. აი, ჩემ შვილებსაც ესმით, მაგრამ ვერ ლაპარაკობენ. (2001, კახეთი)

კახეთი დარბაისელნი. 2007

სოფელში სკოლა არის. 260 ბავშვია. ძალიან შემცირებულია ამჟამად ბავშვების რაოდნობა: ადრე თუ იყო ხოლმე 25-30, წელს პირველ კლასში 12 ბავშვზე მეტი არ იყო.

სერიოზული პრობლემების წინაშე ვართ ახლა. ჩვენს მეზობლად არის სოფლები ბოგდანოვკა, შიბლიანი და ყან-

დაურა. რაოდენობის მიხედვით ჩვენს სკოლაში ყველაზე მეტია მოსწავლეა. არის ლაპარაკი, რომ ბოგდანოვგა შეუერთდება ჩვენს სოფელს და შიბლიანი – ყანდაურას, ან სამივე ერთად გაერთიანდება. რადგან სასიარულოდ ყველაზე მოსახერხებელი ტერიტორიულად ჩვენი სკოლაა, ფიქრობენ, რომ უნდა დარჩეს ეს. თუ დარჩა ოღონდ, კონკრეტულად ჯერ კიდევ არ ვიცით. (2007, კახეთი)

რაც შეეხება ბავშვების ყოფას: მოვა ბავშვი და იტყვის: – ნათელა მასწავლებელო, დამითხოვეთ რა, მუცელი მტკივ! ესე იგი, შია. ბედად რაღაც-რაღაცებიც მიგვაქვს ხოლმე სკოლაში, შევიყვან საღმე, ვაჭმევ და ვეკითხები: - გაგიარა გენაცვალე? დაგიამდა მუცელი? – დიახ, მასწ! შევა გაკვეთილზე და დაჯდება.

ძალიან ბევრჯერ არა აქვს საშუალება ზალხს, რომ ტქბილი ჩაი დაალევინოს მის შვილს დილაზე. (2007, კახეთი)

ღარიბია სოფელი. ეს სკოლასაც ეტყობა, ბავშვებსაც და თვითონ ჩვენც. მე მასწავლებელი ვარ და ჩემი თითოეული დილა იწყება დილის ხუთ საათზე. ვენახი, ბოსტანი, და ხშირად მერე მივდივარ სკოლაში. ვთვლი, რომ წარმატებული მასწავლებელი ვარ, მაგრამ თუ არ გავატოკეთ ხელი, ის ჩვენი 150 ლარი, რასაც სკოლაში ვიდებთ, ნამდვილად არ გვიზამს არაფერს. (2007, კახეთი)

ის მარწყვიც რატო იმასვენით, უკვე ვეღარ ვყიდიდით. ვეღარ ვასალებდით, თორე მომგებიანი იყო. ისე, შრომატევადი კი არის მარწყვის მოყვანა, საშინელება. ბავშვი ჯერ ძუძუზე მყავდა, რომ მაშინაც დავდიოდი ამ მარწყვის კეთებაში. შემოდ-

გარე კახეთი. 2007

გომაზე რომ მოილევა, ორჯერ უნდა გაიმარგლოს, იმხელა ადგილზე გვქონდა ეს რიგები და ჩაკუნტულმა უნდა მარგლო, წაკუზულმა. უნდა გაითოხნოს, ჩაიძაროს რიგებს შორის, შუაში, უნდა გვარჯილა დააყარო, ადრევე, თორე მერე უკვე ჩვენ არაფერს არ ვაყრიდით. არ ვწამლით არაფრით. მერე, ახლა კრეფაც ძალიან საშინელებაა. მაგრამ ჯანდაბას ეს ყველაფერი. მაგ დროს არის ყველაზე კარგი მარწყვი, მაისში, როცა სოფელში არანარი შემოსავალი არ არის. სოფელში ამბობენ, თუ მაისში გადავრჩით, აღარც დავიხოცებითო, რო იტყვიან, მკვდარი დროა, ზამთრის მარაგიც ყველაფერი ამოწურულია და ჯერ ახალიც შემოსული არაფერი არ არის. შიშმილობაა. ჩვენ კი მაგ დროს ფული გვიჩნდებოდა ხოლმე, მარწყვს რომ ვყიდიდით. მაგარი შემოსავალი გვქონდა ხოლმე. მაგრამ ჩემ დედამთილსაც აღარ შეუძლია და რაც მთავარია, რეალიზაციასაც ვეღარ ვაკეთებდით. რამდენჯერ ესე დაგვლპობა. თითო პლანზე გვრეფავდით ოც ვეღრას, თავიდან გვქონდა რვა პლანი, დღეში თოხმოცი და მეტი ვეღრაც დაგვიკრევია, ყოველ მესამე დღეს უნდა დაიკრიფოს მარწყვი. და კარგი ფული გვქონდა, ვეღრა ათ ლარადაც იყიდებოდა, ხუთმეტადაც. თან პირველი შემოსვლა... ყოველ მესამე დღეს მშვენიერი ფულია. მაგრამ თბილისაძე ვეღარ მოგვაქს, ყველა ბაზარი აშალეს, ყველა, სადაც კი ვაბარებდით, და თელავში მაგდენი მარწყვი ვის უნდა, მარტო ჩვენ ხომ არა გვაქს, გააქვთ ოთხი ვეღრა, ხუთი ვეღრა, მაგრამ მეტი ვერა. არა, რეალიზაცია აღარ აქს ამ მარწყვსაც. ნავთლურის ბაზარში მოპქონდა ხოლმე ჩემს დედამთილს და დეზერტირებში, და აკრძალეს იქ ჩაბარება. რატო, არ ვიცი. თუკი ვიმეს პქონდა, ყველამ გადაჯაგეს. დაიტოვეს მარტო სახლისთვის და თელავს რომ გასწვდეს, რაც იქ გაიყიდება, ჩვენც ბოლო წლებში ნელა-ნელა ვამცირებდით და ეხლა ისე გვაქს, ძალიან ცოტა, წელს თელავშიც ვერ წავიდეთ. ერთი ათი ვეღრა გავყიდეთ სოფელშივე, დანარჩენი ისე დავარიგეთ, ყველას ხომ ვერ მიჰყიდი. (2007, კახეთი)

ჩვენთან ქურდობაა ძაან დიდი. სოფელთან ქალაქი აქვეა ახლოში. დღევანდელი გაჭირვების ფონზე ისინი მოდიან ჩვენთან საქურდალად. ვითომ ნადირობაზე მოდიან და სინამდვილეში რა დღეში გაგდებები... თოფს გადაიკიდებენ და ზურგჩანთას. ცარიელი ზურგჩანთით ჩამოდიან და მიდიან სავსეთი. ხახვია, ნიორია თუ რამეა, ყველაფერი დასანანია. ამას წინათ გადავვდით მე და ჩემი მეუღლე ნიორის ამოსალებად და აღარაფერი დაგვხვდა ნაკვეთში. ეგ რა არის, სამი ცალი ძროხა გაიყვანეს ბოსლიდან. მაგათ ვერ შეეჯიბრები, იმიტომ, რომ აგერ შეუვარდნენ მოსახლეს და დახოცეს იორამაშვილები. მანამდე კიდევ ძალლები დაგვიხოცეს. როტვეილერი გადაურჩა მხოლოდ, იმიტომ რომ არ შეჲამა ის ძეხვი. თორემ შიგ ნაპოვნი იყო რაღაც თეთრი ფხვნილი. ჩვენ გამგეობასაც ვაჩვენეთ ეს ფაქტი, მაგრამ გვითხრეს, ჩვენ უძლურები ვართ, ვერ გამოვიძიეთო. და გავჩერდით.

ეხლა ორი-სამი წელია, რაც ასეთი თავდასხმებიდან ამოისუნთქა ზაღლხმა. ადრე ძაან ხშირი იყო ეს. ეხლა არის წვრილ-წვრილი ქურდობები. აქვე მოშორებით ერთი მეზობელი ცხოვრობს, ბაღი შემოლობილი ჰქონდა ბერელაანთ ფასოს, ერთიც გავიარეთ და აღარ აბია რკინის კარები. წახსნეს და წაიღეს.

მე ვენახი მაქვს ჩაყრილი აქედან ერთი 500 მეტრამდე. 58 ლარი ღირდა, რკინის ხრახნილები რომ არის, ის, იმით მქონდა შემოლობილი. ამის გამო მერე სულ მოვახსენი რაც დარჩა მავთულები და დავშალე. ხეივანი მივატოვეთ საერთოდ. შემოლობილიც რომ აღარ გვქონდა, ვეღარ გავაკეთეთ. რა ქნან იმათაც, პურის ფული არა აქვთ, გასაგებია, მაგრამ ჩვენ კი გავაქვს?. რა უნდა გააკეთო, აღარ იცი კაცმა.. (2007, ქართლი)

მეთაულები. გურია. 2005

...არადა ერთ სკას მაბ-ლევდნენ თავისი ფუტკრებით ას ლარად, იმ ერთი სკიდან ის ფუტკარი უნდა გადამესვა, მეორე სკა უნდა გამემართი-ნებინა 50 ლარად და თანაც ის კაცი მაცლიდა მეორე გა-ზაფხულამდე, მარწყვიბამდეც კი. იმას რომ გამიმართავდა, იმაში გადავსახავდი და უპევ მეყოლებოდა ორი სკა. გაზაფ-ხულზე ისევ გადავსახავდი. თითო სკიდან, ჩემმა ნათესავბა

მითხრა, კარგად რომ მოვუარე, ათი კილო თაფლი ამოვიღეო. ათი კილო თაფლი ხო არის ასი ლარის, კილო ათი ლარი ღირს, ორი სკიდან თრასი ლარი მექნებოდა. თანაც ბავშვები, სხვა თუ არაფერი, თაფლს მანც ვცდილობ ხოლმე, რომ ვუკიდო, ათასნაირ წამლებს ვუმზადებ თაფლით. ხოდა მე თვითონაც მჭირდება, და სად ჩემი, რომ ვიცი, ნატურალურია, და კიდეც გავყიდიდა. თაფლი ისეთი რამეა, სულ საჭიროა ყოვლთვის, სულ აუცილებელია. სოფელში ბევრს ჰყავს და ბევრიც იყიდება, სოფელშივე ყიდიან და თბილისშიც მიაქვთ, თელავშიაც. თან ნატურალურ თაფლზე სულ არის მოთხოვნილება. აი, წელს ძლივს ვიშვევ. 15 ლარი ღირს წელს ნაძვილი თაფლი, მარა მე ათ ლარად მომცა, წელს ვენახში ისე მივეხმარე, ფულიც არ გამოვართვი, შემციდა, ისე რაღაცნაირი საწყლები არიან, და ამიტომ ათ ლარად მომცა. ნატურალური მანც დეფიციტია, იმასაც კი ნატურალურად ასაღებნ, მაგრამ... ბევრმა ისე დაიწყო, კითხულობდნენ, ეხლა რა გავუკეთო, ეხლა რა ვაჭამოო. თუ არ

იცი ეს მეფუტკრეობა კარგად, მნელია. ისიც უნდა იცოდე, რამდენი შაქარი უნდა აჭამო, აუცილებელია, გაზაფხულზე სანამ ყველაფერი გაყვავდება და ფუტკარი დაიწყებს კვებას, შენ თვითონ უნდა მიაწოდო, ან მაშინ უნდა დაუტოვო შიგვე თაფლი ცოტა მეტი, რომ თაფლით იკვებოს, რა თქმა უნდა, ეგ უფრო მეტად ნატურალურია, მაგრამ ძალიან ცოტა უტოვებს თაფლს. ურჩევიათ ის თაფლი ამოიღონ და გაყიდონ, იმით შაქარსაც იყიდიან და მოიხმარებენ კიდეც. ოღონდ უნდა იცოდე, რამდენი შაქარი უნდა აჭამო, თუ ძალიან ბევრს აჭმევ, თაფლის ხარისხიც დაბალია. გააჩნია მერე როგორი ამინდები იქნება, როდის იქნება ის ტემპერატურა და უიმე, იმდენი წერილმანია... იმხელა წიგნი იყო... ძალიან საინტერესო კი არის, ძალიან. წელს, მაგალითად, იძახდნენ, ჩემი თაფლიც სულ შავია, წელს სულ კუნელის თაფლიაო. მე მინახავს, თაფლი რომ იყიდება, უზარმაზარ მაგიდებზე დგას დაწყებული მთლად თეთრი თაფლიდან მუქ, მუქ შავაძღე. ყველა ქილას აწერია, რა რის თაფლია, რომელი ყვავილის. თვითონ თაფლი ხომ ათასნაირ დაავადებას კურნავს, და იმისდა მიხედვით ყოფენ სამკურნალო თვისებებს, თუ რა მცენარისაა. ზოგი დამამშვიდებელი, ზოგი მასტიმულირებელი და ესე. აქ მაგ დონეზე არ არის. ვიფიქრობდი, მაგასაც ყველაფერს კარგად გავარკვევ-მეთქი და აქაც ასე გავაკეთებ. რო მეცოდინებოდა, სად უნდა წაიყვანო ეს ფუტკარი, სად რა ყვავის, იმის თაფლს გავაკეთებდი. ერთ პარტიას ცაცხვებში წავიყვანდი, რომ ის თაფლი გაეკეთებინათ, მეორე პარტიას სხვაგან და ესე, სხვადასხვა თაფლი მექნებოდა. ყველას დავაწერდი, რა რისთვის არის. ამას სპეციალისტებთან უფრო დავაზუსტებდი, ხომ არიან ხალხი, მეფუტკრეობას რომ სწავლობენ, თაფლის ლაბორატორიაშიც ხომ იციან, რა რისთვისაა და ამით მექნებოდა უპირატესობა. ამას მომავლისთვის ვფიქრობდი, კარგად რომ გავამრავლებდი. ჯერ ერთიც არ მიყიდია და უკვე ვამრავლებდი... (2007, კახეთი)

ბიბლიოთეკარი. ლელიანი. 2006

მე არ მინდოდა ხელიდან რომ გამეშვა ეს ფუტკრის საქმე და სესხი გამოვიტანე ბანკიდან. ვიფიქრე თუ დაფინანსდებიან ეს ჩვენი ქალები, ხომ კარგი, თუ არა და მაინც გავაგრძელებ ამ საქმეს. ეგ არის, რომ სესხის პროცენტია გადასახდელი. ეს არის 36% წლიური. მე ეხლა სესხი გამოვიტანე ტაქსების ამბავში. ვტაქსაობ და ამიტომ მომცეს, მაგრამ 1000 ლარზე მეტი არ მომცეს. და ის სესხი მინდა ჩავდო ამ საქმეში. (2007, ქართლი)

შარშან, მაგალითად, ჩემმა მასწავლებელმა და მე ჩურჩხელა გავაკეთეთ ერთი 500 ცალი. იმას ჯგუფელი ჰყავდა თბილისში, რომელსაც პქონდა თავისი მაღაზია და იქ ჩავიტანეთ ეს ჩვენი ჩურჩხელა. საქმაოდ კარგადაც გასაღდა, კიდევაც დაგვიკავშირდნენ, კიდევ ჩამოიტანეთო, მაგრამ ჩვენ ნივჭის საყიდელად უული აღარ გვქონდა. თუმცა ბადაგი და ტკბილი გვაქვს, რაც ყურძნისაგან მზადდება. იმიტომ რომ ვენახები გვაქვს.

სოფელში რაც ნიგოზია, სამურაბე პერიოდში სულ იკრიფება და აღარაფერი არ რჩება. ასე რომ, ის საკმარისი მაინც არ არის, კიდევაც რომ შევამსანაგდეთ. ნიგოზი მაინც საყიდელია. (2007, კახეთი)

ჩვენი მეურნეობა შედგება 1 ჰა რქაწითელის ვენახის, 0.7 ჰა სასიმინდე ნაკვეთის და 30 სკა ფუტკრის ოჯახისგან. ყოველწლიურად მოგვყავს 6-7 ტონა ყურძენი. საკუთარ მარანში, ქვევრებში ვწურავთ 2.5 ტონას, და ვაყენებთ ღვინოს. დანარჩენს დიდი წვალებით ვაბარებთ ღვინის ქარხნებს, ჩალის ფასად და დიდი ნერვიულობის ფასად (1 კგ 0.35 ლარად, ან, თუ გაგვიმართლა, 0.45 ლარად). ჩემი მეუღლე საუკეთესო ღვინოს აყენებს, მაგრამ მისი გაყიდვა აღვილზე, სოფელში 1 ლიტრის 1.5 ლარზე მეტად არ შეგვიძლია. ყოველ შემოდგომაზე, როცა ვენახიდან შემოსულ შემოსავალს და გაწეულ ხარჯებს დავითვლით, იმდეგაცრუებულები ვამზობთ, რომ არა ღირს ვენახის მოვლაზე ამდენი შრომის გაწევა, და მომავალ წელს ვენახს აღარ მივხედავთო, ვამბობთ, მაგრამ ჯერ ისევ ზამთარში ვიწყებთ ვენახში ფუსფუსს და საქმიანობას, კახელ გლეხს ვენახის გარეშე არ გაეძლება.

წლის განმავლობაში ჩვენი ყოველთვიური შემოსავალია 76 ლარი, ერთად, ჩემი და ჩემი მეუღლია პენსია, რომლითაც პურისთვის ფქვილისა და პირველადი მოთხოვნილების საგნების შემენას ვერ ავყდივართ. სამურნეო საქმიანობის დროს ვიხმარებთ მეზობლებს, რომელთაც შრომას ნატურით, თავლით ვუაზღაურებთ.

ამ ორი წლის წინ „ელკანას“ რჩევით და ჩემი მეზობლების დახმარებით გავაკეთე 500 ჩურჩხელა, რომლებიც „ელკანასვე“ თანამშრომლებმა იყიდეს და შობაძე გათავდა. მერე მთელი ზამთარი მირეკავდნენ ტელეფონზე, ელიკო დეიდა, ჩურჩხელა გვნდაო, მე კი არც ბადაგი მქონდა დამარავებული და არც ნიგოზი. „ელკანას“ მრჩეველთან ერთად დავითვალეთ ერთი ჩურჩხელის მომზადებაზე გაწეული ხარჯი, შეადგნდა 0.5 ლარს, ხოლო რეალიზაცია მოხდა 1 ლარად. სწორედ მაშინ დავკიქრდი, ამ ქარხნების ხვეწნას, ჩაიბარეთ ჩემი ბროლივით ყურძენი მუქთად, ხომ არ სჯობია გავაკეთო მეტი ჩურჩხელა და გავყიდო.

ჩვენ კიდევ ერთი ნაკვეთი გვაქვს ტყის პირზე ურწყავი და ქვიანი. იქ მოსავალი ვერ მოგვყავს და ამ 6 წლის წინათ კალის ხეები დავრგეთ 60 ძირი. პირველი ნიშანი შარშან მოგვცა, ორ-სამ წელიწადში მსხმოიარობაში შევა და მერე ნიგოზიც არ მექნება საყიდელი და ჩურჩხელის წარმოებაც იაფი დამიჯდება.

მაშინ, როცა კაზელი გლეხის ნაშრომს, ყურძენს და ღვინოს, ფასი დაეკარგა და ტყემალი ყურძენზე სამკერ მეტი ღირს, გლეხები ვიწყებთ ფიქრს იმაზე, თუ როგორ გაგზარდოთ შემოსავალი ჩვენივე საშუალებების უკეთ და გონივრულად გამოყენებით. (2007, კაზეთი)

წარმოიდგინეთ ახლა ელემენტარული, არანაირი საშუალება რომ არ გააჩნია სოფლის ქალს ხვალინდელი დღის უკეთესობაზე რომ იფიქროს. დღევანდელი მისი პრობლემა არის ის, იფიქროს იმაზე, რომ ხვალ მის შვილს ჰქონდეს პური და ხვალ მისი შვილი არ მოკვდეს მშიერი. დამიჯდეთ, რეალურად არანაირი საშუალება არ არსებოს, რომ ქალმა გამოიყენოს თავისი უნარი და შესაძლებლობა. ეს, მე მგონი, მარტო ჩვენთან კი არა, მთელი ქვეყნის პრობლემაა. ამისთანა სიტუაციაში ქვეყნა დასაღუპად არის განწირული. ადამიანის მიზანი და საფიქრალი რომ იქნება, რომ ხვალ რა ვაჭამო ჩემს შვილს და ამით მთავრდება — ეს ქვეყნის დაღუპვაა. (2007, რაჭა)

ჩვენ გვინდოდა „კონსტანტაში“ კრედიტის აღება. მე მინდოდა 5 000 ლარის აღება. მაგრამ თანხაზე საერთოდ არ იყო ლაპარაკი იმიტომ, რომ თუ არა გაქვს დაწყებული ბიზნესი, ისინი საერთოდ არ გელაპარაკებიან. დაწყებული უნდა გქონდეს საქმე, საბანკო ანგარიშები ბანკში გახსნილი, რა მოგება გაქვს, როგორ მუშაობ და ყველაფერი. ანუ დარეგისტრირებული უნდა იყო როგორც კერძო პირი ან როგორც ინდივიდუალური მეტარმეტი, ან შპს, ან სხვა რამ. ჩვენ უარი გვითხრეს იმიტომ, რომ ჩვენ არ ვიყავით დარეგისტრირებული. დარეგისტრირებას არაფერი არ უნდა, ევ არ არის პრობლემა... ამასთან ერთად უნდა გქონდეს ნამუშევარი ნახევარი წლის მანც და აჩვენო შედეგები — რა გაქვს იმ ნახევარ წელში.

მოგვთხოვეს გირაო. ოქრო შეიძლება, სახლი შეიძლება, თბილისში თუ გაქვს. მე ნამდვილად არა მაქვს ბინა თბილისში, ოქრო კიდევ მე თვითონ მაქვს დაგირავებული. სოფლის სახლს კიდევ არავინ გირაოში არ მიიღებს.

ის კი არის, რომ სასოფლო-სამურნეო კრედიტი თუ გინდა აიღო, მაშინ ვენახების პასპორტს მიიტან და კრედიტს იძლევაინ. მხოლოდ მარტო ვენახისოვის არის ის, ბიზნესისთვის არა. ვენახს მოწამლავ, მოუვლი და რასაც იქ გააქოთა,

იმისთვის გაძლევენ კრედიტს. და მერე იხდი, მოსავლის მიღების შემდეგ. არის ასეთი კრედიტი, მაგაზე უარს არ გეტყვიან. ამას აკეთებს სახალხო ბანკი.

ჩვენთან, საგარეჯოში, ხალხმა აიღო შარშან. ზოგმა მოსავალი ვერ მიიღო და რა არ გაყიდეს რომ სესხი დაეფარათ. ბევრმა ვერ დაფარა და ეხლაც რომ აქვს ვალი, ისიც ვიცი.

სასოფლო-სამეურნეო საქმეზე ძალიან ძნელია კრედიტის აღება. ეს ყველაფერი ბუნებაზეა დამოკიდებული. შეიძლება ყველაფერი გააკეთო, მაგრამ ბუნებამ გაგინადგუროს.

მე რომ 5 000 ლარი მინდოდა კრედიტად, იდეა ბევრი მქონდა. მინდოდა მაღაზია გამეცეთებინა, მინიმარკეტი, ან ეს საქმე, მეფრინველებია დამტკიც... ორივეს ვერ შევძლებდი. ერთ-ერთი მინდოდა გამეცეთებინა, რომელზეც მომცემდნენ თანხას. მაგრამ არცერთზე არ მომცეს. (2007, გახტი)

ბავშვობის ოცნებად მაქვს დარჩენილი და დიდი სიამოვნებით გავაკეთებდი, რომ იყოს საშუალება, საქონლის ფერმას. დღეს-დღეობით ყველაზე მომგებიანია ეს. ვერავინ ვერ შემოგედავება, შენმა ძროხამ სამი ლიტრა მოიწველა თუ ათი ლიტრა. დღეს ერთს მოიწველის, ხვალ სხვას.. ვიღაცა რომ დაგვეხმაროს და დაფინანსება იყოს, შეიძლება ამის კარგად გაკეთება. მინი-ქარხნის გაკეთებაც შეიძლება მერე, ყველ-კარაქი, საპუთარი არაუანი რომ გამოუშვა და სხვა. აქ პრობლემა იმაშია, რომ თვითონ საქონლის შეძენაა მნელი. (2007, ქართლი)

ჩემს წიწილებს ახლა აბ-სოლუტურად ყველაფერს ვაჭრდება, რაც საჭიროა. საკვებად ვაჭრდება ხორბალს, რომელიც ვიყიდეთ და კიდევ ნარევს: ხორბალი მაქვს დაფქული, პრე-მიქსი და ქატო ერთმანეთში არეული, როგორც „კომბიკორ-მა“. პრემიქსი საკვები დანამატია. ყველა ვეტაფთიაქში იყიდება თბილისში. აქაც არის, საგარეჯოშიც არის. 25 თუ

პერეთისქარის საბავშვო ბაღში. 2006

30 კილოგრამიანი ტომრებით იყიდება. ერთი კილო ორნახევარი ლარი ღირს. წიწილებს წამალიც უნდათ აუცილებლად. უწამლოდ არ შეიძლება. როგორც შეხედავ წიწილას, შეატყობ, რომ რაღაც ჭირს. თუ ყველაფერს გააკეთებ, კარგია. თუ ნახევრად აჭმევ, ისე კარგად ვერ გაზრდი, რა თქმა უნდა.

ჩემი ვაჟი აქ არის. გოგო გათხოვილია. ამ 100 წიწილაზე მე მოხმარებით არავინ მეხმარება. მარტო ვზრდი მათ. ვე არ არის ჩემთვის პრობლემა. (2007, კახეთი)

ძირითადად ჩვენს სოფელში არის ხილი. ციტრუსიც არის, ჩაიც. ჩაის კულტურა იყო ძალიან განვითარებული. ამ პერიოდში ცოტაღა შემორჩა. ძალიან მცირე კაპიკებით აფინანსებენ, რომ ის გაწმინდონ და მოუკაონ. მიტოვებული ჩაი ამასობაში ველურდება და ფუჭდება სარეველით. და შარშან იყო, რომ ვისაც სურვილი ჰქონდა, წმენდნენ ამ პლანტაციებს, რა თქმა უნდა ანაზღაურებას აძლევენ მათ და ამის შედეგი იყო ის, რომ გადარჩა პლანტაციის რაღაც ნაწილი.

ადრე საკუთრების ფორმა იყო ადგილობრივი თვითმმართველობა. ეს იყო ამ არჩევნებამდე. ეხლა უკვე რიონმა წაიღო. ხალხი იჯარით იღებს, მოსავალი მიაქვს ფაბრიკებში და ხდება გადამუშავება.

ძირითადად ჯიხაიშმი ჭარბობს ტყემალი, ატამიც ბევრია, თხილიცაა. თხილი ძირითადად ბიზნესისთვის აქვთ. მოსახლეობას მოსავალი მიაქვს ძირითადად სამტრედიაში.

ზოგს დიდი ნაკვეთი აქვს იჯარით ალებული – ზუთი ჰექტარი, ზოგსაც ათი. მათ ჰყავთ თავისი მყიდველი და ადგილზე მისულებს პროდუქტს აძლევენ საბითუმო ფასში.

მაგრამ თვითონ გლეხი, რომელიც თავის მიწაზე თვითონ მუშაობს, რომელიც თავის მიწაზე თავისით რაღაცას მოიყვანს, ის უკვე თვითონ მიდის ბაზარში და თვითონ ყიდის მას. ანუ შემოსავალი, დიდი თუ მცირე, ასე თუ ისე, თითქმის ყველა ოჯახს აქვს.

ეხლა ყველა საქონელზეა გადასული და ამას რეალიზაციაც აქვს სამტრედიაში. ადგილზე ხდება ცნობის აღება, რომ რამე პრობლემა არ იყოს. ხდება დამოწმება, რომ ეს საქონელი არის ნამდვილად ამა და ამ ადამიანის, ანუ გარდა სამედიცინო შემოწმებისა, უნდა ცნობა პოლიციიდან, რომ ეს კონკრეტულად მისი ძროხაა, რომ ეს არ არის მოპარული.

ბათუმში უფრო გააქვთ ყველი. ერთი ადამიანი, ან რამდენიმე, ვინც ამაზე მუშაობს, აკრეგს ერთიანად თავისი აყვანილი ოჯახებიდან. ისინი სულგუნზე უფრო მუშაობენ. მათ ფრინველიც ჰყავთ, ქათამიც და კვერცხიც.

ანუ, ოჯახი თუ ძალიან გაჭირვებულია, ეს იმას ნიშნავს, რომ შესაძლებლობა არა აქვს, არა ჰყავს არც ფრინველი, არც საქონელი, ან მოხუცები არიან, ამ შემთხვევაში მუშაობს პროგრამა, რომელიც „ჯიპაია“ სადაზღვევო პოლიცინგმა დაიწყო. ესეთ სოციალურად დაცველ ღჯახებს, მართლა უკიდურესად გაჭირვებულები რომ არიან, აძლევენ პოლისს. 4452 მცხოვრებიდან ასეთ მდგომარეობაში არის 426 ადამიანი. (2007, ქვემო იმერეთი)

~

ინდაურები მოვიფიქრე, წამოვიწყე ინდაურის ბიზნესი, ცოტა რომ ამოქაჩულიყო ეს ჩემი მდგომარეობა. ჩვენი მეზობელი ქალია და ინდაურების ამრავლებდა. თბილისქალაქობისთვისაც ხო გამოპქონდა და ახალი წლისთვის კიდე ისეთ ფულს აკეთებდა, ძალიან ბევრს. ვიფიქრე მეც მოვამრავლებ-მეოქი..

ვყიდე ორი ინდაური. მამამ ფეხსაცმელი რომ გამომიგზავნა, ის გავყიდე აქვე, სოფელში იაფად ისე, რომ ის ორი ინდაური მომსვლოდა. ვიფიქრე ძველებით გავალ იოლას, ვყიდე ინდაურებს და მომავალ წელს გავყიდი-თქო, და ჩემთვისაც ვიყიდი და მამასთვისაც-მეთქი. თავიდან მყავდა ორი, დედალ-მამალი. თან ხომ ვკლავდით კიდეც, მარა იმდენი ვქნი, მეორე წელს თორმეტნი დამირჩნენ. იმ თორმეტივეს რომ გამოეჩეკა რამდენი იქნებოდა! თავიდან ხომ ფეხსაცმელები გავყიდე და ინდაურები ვიყიდე, მერე სამი ინდაური გავყიდე და ფეხსაცმელები ვიყიდე. იქ ახალ წელსაც დაგკალით და ვიღაცასაც ვაჩუქეთ და ეს თორმეტი დავტოვეთ, რომ უნდა დაგვესვა, ამ თორმეტიდან თითო თხუთმეტს მაინც ხომ გამოეჩეკავდა სულ მცირე, და უპვე კარგი იქნებოდა. სულ ჯანსაღები დაგხოცეთ. თან რამხელა ინდაურები! თავის დროზე წამალი სჭირდებოდათ თუ რამე, ყველანაირად დავამუშავეთ. ჩემმა დედამთილმა კარგი მოვლა იცის ინდაურებისა, პირველ წელს ადგილიც არ გვქონდა ცალკე სადმე. ეგნი ხომ ცოტა ძნელი მოსავლელები არიან, როგორც პატარა ბავშვები, უსუსურები არიან, სითბო უნდათ. თავიდან ოთხში არ შემოვაყვანინე, სუნია და ბავშვი ხომ ცოლოა-მეთქი (ბრონხიალური ასთმა აქვს). ძალიან ბევრი რომ დაიხოცნენ ეს ჭუკები, მერე ვთქვი, არა, რას ამბობ, რა დროს ეგ არის-მეთქი და შემოვაყვანით. ჩვენთან გვყავდა. მერე კა ის თორმეტი, უკვე დასასმელები, იმხელები, სულ ჯანმრთელები დაგხოცეთ. ეს ქათმის გრიპიონ, და სულ დაგხოცე მე თვითონ სახლში, 12 ინდაური და 9 დედალი ქათამი. არადა, ის 12 ინდაური რომ დაგვესვა, უკვე მთელი ფერმა იქნებოდა. მთლად ჯანმრთელი ინდაურები და ქათმები დაგხოცეთ. მერე ზოგს ვის ვუგზანიდით, ზოგს ვის, ახლობლებს. ვინდა ყიდულობდა... ცოცხალ ინდაურებს ბაზარში იხვეწებოდნენ, ორ ლარად ყიდდნენ. ხალხი ვერც თავისთვის იმეტებდა, იმდენად იყო გამწარებული. ნაყიდი პქონდა, გამრავლებული, ვერც იმეტებდა რომ დაეკლა სახლში თვითონ, და ის ორი ლარიც ფული იყო მისთვის. მთელი ბაზარი სავსე იყო. ეს იყო ორი წლის წინ, აი მაშინ, ჭიპაშვილი რომ გამოვიდა და გამოაცხადა ქათმის გრიპიონ. ერთი თვე არც კი, ორი კვირა ველოდეთ და დაგხოცეთ ჩვენით. თანაც ჩემს გოგოს ხომ ბრონქიალური ასთმა აქვს, ხშირად ახველებს. ზამთრის პერიოდი იყო და იძახიან ამ დროს, რომ ეს ქათმის გრიპიც იწყება ხველით და სამ დღეში კვდებაო ადამიანი. მე ვთქვი, რა დროს ინდაურია, ბავშვმა რომ დაახველოს, იმის ხველას ხომ უნდა გადავგვე ის სამი დღე და სულ ერთიანად ამოვწყვიტეთ ინდაურიც და ქათამიც. რა დროს ხორცი იყო, ისე ვიყავი შეშინებული. ის ორი კვირა ხომ გავწამდი. ხან ინდაურს ვუყურებდი, ხან ბავშვს... თანაც როგორი იყო იმისი დაკვლა. ჩემი დედამთილი თან კლავდა, თან ჭიროდა, ისეთ

დღეში იყო ქალი. ოთახში ვზრდიდით იმ ინდაურებს, ისე ვუვლიდით, და ჭუკის და მათი სკლინტის სუნში ვიყავით სულ.

...ეხლაც მაქვს მაგის ინტერესი. ძალიან მინდა ისევ მოვამრავლო მაგრამ ვერა და ვერ შეგროვდა სამაგისო ფული. (2007, კახეთი)

მე თბილისელი ვარ. ეხლა თბილისში მყავს ბავშვები. აქეთ ვარ გამოთხოვილი. რაც ამ სოფელში ჩამოვედი, სულ რაღაცას ვაკეთებ, რომ რაღაცით თავი ვირჩინო. იმიტომ, რომ ფაქტიურად ეხლა სახლში ვზივარ. ისე ბაგა-ბაღში ვმუშაობდი თბილისში ათი წელი. არც ბაგა-ბაღი არსებობს ამ სოფელში. ვიფიქრე ამის გახსნაზეც. იყო აქ ადრე ბაღი. ფასიანი, ღირდა 15 ლარი. ბაღისთვის ეს თანხა არაფერი არ არის, მაგრამ მშობლისთვის ფასია, იმიტომ რომ მშობელს უჭირს. ფული არ არის. ბაღში დადიოდა 10-12 ბავშვი.

მინდოდა აგრეთვე სიმღერის და ცეკვის წრე გამეკეთებინა. როგორც, მაგალითად, ბასტი-ბუბუ. მასწავლებელიც გვყავს, ძალიან კარგი გოგო, ნიჭიერი. ცეკვის მასწავლებელიც გვყავს, არაჩვეულებრივი. უბრალოდ იყო შენობის ქირის პრობლემა და ინსტრუმენტი გვინდოდა. მე ისეთი იდეა მქონდა, რომ, ვთქვათ, მშობელს უნდოდა ეტარებინა ბავშვი ამ წრეზე და თანხა არა აქვს. გადაიხდიდა ამ თანხას პროდუქტით: კვერცხი იქნებოდა, ლობიო თუ სხვა რამ. გავხსნიდით რაღაც პატარა მაღაზიას და იმ პროდუქტს იქ გაყიდდით. შეიძლება თბილისშიც რომ წაგვერო ეს ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი, მაგრამ იქ ქირაა დიდი გადასახდელი. იგივე, ვთქვათ, შეიძლებოდა ეს მაღაზია გაკეთებულიყო აქვე. აქაც გაიყიდებოდა. შარშან, მაგალითად, ჩევნს სოფელში მთელი ზამთარი ლობიოს ერთმანეთისგან ყიდულობდა ხალხი, იმიტომ რომ ლობიო არ მოვიდა. მე ძროხა მყავს, სხვას არ ჰყავს, ხაჭო მაქვს, სხვას არ აქვს. ანუ მე ჩემს სერვისს ვყიდი ნატურაში. შეიძლებოდა ამ პროდუქტის გატანა თელაგშიც და იქ გაყიდვა...

ფაქტიურად საქმეს რომ ვაკეთებ, თან სულ ვფიქრობ. რა შეიძლება რომ გავაკეთო.

მე, მაგალითად, მთელი ზამთარი თავი იმით ვირჩინე, რომ ტორტის და ნამცხვრის „ზაკაზებს“ ვიღებდი. ტორტი იშვიათად უნდათ აქ, ნამცხვარი კი სკოლაში მიდის. ნაპოლეონებს ვაცხობდი და თბილისში თუ დირს 70, აქ ღირს 30 თეთრი.

შეხვედრა კომუნიტეტში. 2007

თანაც ირგვლივ თითქმის ყველამ უკვე აითვისა როგორ უნდა ელემენტარულად ტორტის გამოცხობა. (2007, კახეთი)

კლასში სულ ოცდაშვიდი მოსწავლე ვართ, მაგრამ მე უფრო მეტად ოთხთან ვამხანაგობ: მარისთან, ნატოსთან, ბექასთან (ვისაც გეოგრაფიის წიგნი ვეთხოვე) და ნიკასთან, რომელიც, ამავე დროს, ჩემი ნათესავიცაა. ბედნიერი ვარ იმ მხრივ, რომ ძალიან კარგი ამსანაგები მყავს.

პენსიას ვიღებ თვრამუტ ლარს. ცოტა ხნის წინ დიდი წვალებით გამიკვთეს ოცდაორლარიანი დახმარება და მე რომ თოთხმეტი ლარი გეოგრაფიის წიგნში მივცე, რა ვჭამო. ამიტომ ამ წიგნს ვთხოვულობ, რვეულში გადავიწერ ხოლმე გაკვეთილს, რომ პატრონს დროზე დავუბრუნო, მოასწროს სწავლა. მე კი დამე დავჯდები და ვსწავლობ. ალბათ გაგიკვირდებათ, გადაწერაში დროს რაღას კარგავსო, მაგრამ ხომ მინდა განვლილი მასალის გასამეორებლად. ამიტომ ორმაგად ვწვალობ და ვიწერ. თუმცა ცხოვრებამ ისე დამტანვა, რომ სწავლაც აღარ მაინტერესებს. ძირითადად სამები მყავს. ეს ნიშნები ცხოვრების გამო მყავს. ასეთი დატანჯული ცხოვრება რომ მაქს, სწავლის გული აღარ არის. ახლა მე დავდივარ საბუის საშუალო სკოლის 10-ე კლასში. ეხლაც, ალმატში ვიყავი გადმოსული იმიტომ, რომ წიგნი მეთხოვა და გაკვეთილი მესწავლა. მთელ კლასში მარტო ეს ერთი გეოგრაფიის წიგნი გვაქს. მეც ვერა ვყიდულობ. თოთხმეტი ლარი ღირს და საშუალება არა მაქს. ზოგი წიგნი, ნახმარი, ძლიერ-ძლივობით აფად ვიყდე, ზოგი კიდევ მათხოვეს. გეოგრაფიის წიგნი კი სხვა წიგნებთან შედარებით საკმაოდ ძვირი ღირს და ვერა ვყიდულობ. (2004, კახეთი)

სასკოლო ავტომუსი ქახურად. 2007

მე თვითონ ექთანი ვარ პროფესიით, ბავშვთა ბაღში გმუშმაობდი. ბავშვები ბევრია სოფელში ძან, მაგრამ ბაღია თვითონ შემცირებული. რა ხდება ამ ქვეყანაში... თავიდან, მე რომ ვმუშაობდი, ექვსი ჯგუფი იყო და ეხლა არის ერთი. ძალიან დიდი და პე-თილმოწყობილი შენობა იყო, მაგრამ აღარაფერი აღარ არის უკვე. საწოლები იქ არ არის

და ერთადერთი ოთახია დარჩენილი პირველ სართულზე, სადაც ერთი ჯგუფია მხოლოდ 25 ბავშვით, ორნახევრიდან ექვს წლამდე. ვერ ღებულობენ მეტს. ტევადობა არ არის. დაფინანსება არ არის. ზამთარში შეშის ფულს მშობლები დებენ თვეში ხუთ ლარს. კიდევ ისე იყო, რომ მეოთხედი პური ჩვენ უნდა მიგვეტანა ბავშვისთვის. იმ მოკრეფილი ხუთი ლარიდან საჭმელს ყიდულობენ. მთავრობა არ გვაფინანსებს საერთოდ. აღრე პურს გვაძლევდნენ მაინც. ჯაბა ქარსელაძე რომ არის მომღერალი, იმის ბებია იყო გამგე და ოვითონ მან, ქალატონმა ნუნუშ შეინარჩუნა ეს ბალი. თვითონ მომღერლის მამა უწევდა პატრონობას ბალს, ეხმარებოდა ხელფასის გაცემაში.

ბავშვები ძალიან ბევრია, მაგრამ ვერ დაჰყავთ მშობლებს. (2007, გურია)

ქალთა შეხვედრა მიეროსაქრედიტო ინსტიტუტების
წარმომადგენლებთან და ფონდის „ლა საზოგადოება –
საქართველო“ აღმასრულებელ დიაკეტორთან. 2006

ერთი რაღაც რომ მაინც გამოჩენდეს სოფელში... ვთქვათ, რამე დაფინანსდეს, ერთი ბიზნესი მაინც. ჯერ რომ ჩაგვიტაროთ და გვასწავლოთ, მერე რაღაცის რწმენა მაინც გაუჩნდება ამ ხალხს. ვიღაცა რაღაცას აშობს, იმას აშობს, ამას. მაგრამ იმან ეს დააფინანსა, ამან ეს მურაბა გააკეთა და ვიღაცა მაგალითადა, ესეთი რამები არ ხდება ჩვენთან. თორემ ტონობით სამურაბე კაკალია სოფელში დამზადებული, ტონობით.

ეს ტრენინგები ჩვენც

გვჰქირდება, ძალიან კარგი იქნება, ჩვენგანაც თუ ვინმე გაივლის მაგას. ვიღაცამ რომ გვასწავლოს როგორ გავაკეთოთ, რა გავაკეთოთ, საიდან დავიწყოთ.

აი, ჩემს მეზობელ ბიჭს ტონობით აქვს დამუშავებული სამურაბე კაკალი. იმას რეალიზატორი არა ჰყავს. იქთ მეზობლის ქალსაც – ასე. ელოდება ქალაქიდან ვიდაც ჩამოვთდეს, წაიღოს სპეციალურ ფასებში. ძალიან ხშირია, რომ უფუძლებათ კიდეც. წასაღები ფულიც კი არა აქვთ. იქ თოხი-ხუთი დღე ხომ მაინც უნდა დარჩენენ რომ გაყიდონ, არა? თვითონ ჭამა უნდათ, ბინა უნდათ, რისი საშუალებაც არა აქვთ. იგივე, როცა ამ კაკლის მურაბის წარმოებაზე იყო ლაბარაკი, ის გლეხის ქალი მე მეუბნება, კი გავაკეთებ და არა მარტო მაგასო. მეუბნება, რომ მაყვლის კომპოტი შეიძლება გაკეთდეს, რომელიც ბაზარზე მომგებიანია. შვინდი, რომელიც გზებზე შეიძლება რომ დაიკრიფოს, ტყეში დაიკრიფოს. ჟოლოც შეიძლება. ამაში

არ დაგვჭირდება თანხა და მარტო გაკეთებაში მჭირდება დაზმარებაო. მეუბნება, მომიწყვე სამუშაო ადგილი, — მაგიდა უნდა, წყალი უნდა, თუნდაც გასარეცხად. ეს პატარა ადგილი მოვაწყოთ და მე მაქვს ენერგია და ვიცი როგორ უნდა გავაკეთოო. მაგრამ პირობები რომ შევქმნა, ამისთვის თანხა მჭირდება, და მე არა მაქვს ეს თანხა.

გლეხმა იცის ძალიან კარგად, რომ ბაზარში ჭარხალი და სტაფილო არის იმპორტი. ის ამბობს, შემიძლია მე ესეც ვაწარმოო, მაგრამ მე მაქვს იმხელა ნაკვეთი, რომ იქ რაც მომყავს, ჩემს ოჯახს სჭირდება. მე რომ მქონდეს ფული, რომ ვიქირავო ნაკვეთი, ვიქირავებ და მე იქიდან მოვიტან ამ ბოსტნეულს. (2007. კახეთი)

სამუშაო შეხვედრა სამუგრელოში. 2007

მე მქონდა ჩანაფიქრი მინი საკონსერვო წარმოება რომ გაკეთებულიყო... სახლის პირობებშიც რომ გაგეთდეს ნატურალური წვენები, მურაბა, ჯემი. მაგრამ ეს ყველაფერი თანხებთან არის დაკაგმირებული. (2007, ქართლი)

მე, მაგალითად, წლიდან წლიდე ვიღებ კრედიტს, რომ შვილების სწავლის ქირა გადავიხადო. მერე ვიხდი ამ კრედიტებს და ვარ გაწამარიაში. მაგრამ მაინც ვწვდები რაღაცნაირად.

კრედიტი გამომაქვს ბანკი „რესპუბლიკადან“, თვეში ვიხდი 2%. ახლა 500 ლარი გამოვიტანე, ნაწილი გადახდილი მაქვს და სანამ დარჩენილ 250 ლარს არ გადავიხდი, არ მძინავს. მეშინია, ძალიან მეშინია... 500 ლარი რომ გავაფორმე ბანკში, 480 ლარი გამოვიტანე, დაზღვევის 20 ლარი იქვე დამიკავეს. ისე, 500 ლარზე მიწევდა 582 ლარის გადახდა.

ბიზნესისთვის ადრე სოფლიდან კრედიტისთვის არავის მიუმართავს. ჩვენ ქალთა კავშირმა ვარდების სათბური გავაკეთოთ. ქალთა ფონდმა დააფინანსა. კვირაში

იყიდება სადღაც 200 ცალი. ჩაბარებით იაფად იყიდება საქმაოდ, მაგრამ მაინც ზომ იყიდება და რაღაც იმედიც არის. ზუთი ქალი დასაქმდა იქ. ახლა გადავწყვიტეთ რომ დავაგალმოთ და ნერგები გავყიდოთ. ნერგის ფასი სხვადასხვაა, ნერგს გააჩნია. დიდი პოლანდიურის ნერგი ექვსიდან თორმეტ ლარამდე ლირს. ჩვენ გვინდა კიდევ ოთახის ვარდები გამოვიყვანოთ და დიდი გეგმები გვაქვს.

ჩვენ არ ვიცით ბიზნესის წარმოება იმ დონეზე, რომ გავბედოთ კრედიტის აღება. გვეშინია. მოცემით კიდევ ვფიქრობ, რომ პირადად მე მომცემენ, რომ მივიღე. მაგრამ საერთო საქმისთვის არ გვიფიქრია ამაზე ვინმესთვის მიგვემართა. იქნებ მოვცენ კიდეც, მაგრამ ვერ გავბედავთ... მაშინ საქმე ისე კარგად უნდა იცოდე, მისი მომავალი წარმართვა, ბოლომდე, რა და როგორ წავა ის საქმე, რომ შენ დარწმუნებული იყო, მართლა გარისკო და აიღო ეს კრედიტი.

ქალაქში გვეგულება ქალები, რომლებმაც აიღეს კრედიტი, მერე ვერ აწარმოეს საქმე და ზოგი თვითმკვლელობამდეც კი მივიდა. საშინელი მდგომარეობა იყო. ვიცი ასეთი შემთხვევა, რომ ერთმა თავი ჩამოიკიდა. ძლივს მიუსწრეს და უშველეს. (2007, სამეგრელო)

აჭარაში ადრე იყო თამბაქო მაღალმთიან რაიონებში. სიმინდი ჰქონდათ. უფრო ქვემოთ – მანდარინი, ციტრუსი, ჩაი. ეს ყველაფერი გახდა უკვე პრობლემური: ან მოვლა აღარ შეუძლიათ ოჯახებს, ან განადგურდა ძირითადი კულტურები, ან, ციტრუსის შემთხვევაში, გატანის პრობლემაა და ბაზრის პრობლემაც. შარშან, მაგალითად, გადატა მოუწია ბევრ ოჯახს მანდარინის და ციტრუსის იმიტომ, რომ ვერ გაიტანეს და ვერ გაასაღეს. ჩაი ადრე ეკუთვნოდა კოლმეურნეობებს, კოლექტივებს და მათ შემდეგ არ მოხდა ამის დანაწილება, ანუ გადაცემა საკუთრებაში. ამიტომ განადგურდა ის. მე მგონი, ეს იქნებოდა ძირითადი მიზეზი. რომ მომხდარიყო ამ დიდი პლანტაციის საკუთრებაში გადაცემა, ყველა ადამიანი მოუვლიდა თავის ფართს, ან სხვა რამეს დათესავდა. უმეტესობა მაინც განადგურებულია უყურადღებობის გამო. (2007, აჭარა)

ეხლა როგორი თანაფარდობაა, იცით? კომუნისტების დროს საუკეთესო სარისხის მატყლი ღირდა 15 მანეთი, როცა კვერცხი ღირდა 10 კაპიკი და დღეს კვერცხი ღირს 25 კაპიკი და მატყლი ღირს 2 ლარი. მაგ კუთხით ცხვრის შენახვას აზრი არ აქვს. მაგრამ 2 000 სული რომ გყავს და რომ გაპარსება, მაგლითად თითო ცხვარი ორ კილოს და სამ კილოს მატყლს რომ მოგცემს, მაინც თანხაა. სხვაგან მოსავალს უნდა უყურო. არჩევანი არა გაქვს. მატყლის გარდა ბატკანს ყიდი, ცხვარს ყიდი, ხორცია, ბოლოს და ბოლოს.

თურქები ჩამოვიდნენ და გაცალეს, თუკი სადმე ტყავი გვქონდა, იმიტომ რომ ჩვენ არ ვიცით ტყავის დამუშავება. უამრავი წაიღეს აქედან, იქ ამუშავებენ, შემოაქვთ და იქით გვევაჭრებიან უკვე დოლარებზე. აქედან წაიღეს კაპიკების ფასად. უგრე ბევრი რამე წაიღეს. სულ რომ შემოიარო მთელი რაიონი, რკინის ნაჭერს ვერ იპოვნი. (2007, ყაზბეგის რაიონი)

ღორებზე წელს რა გაა-
კეთეს? ყოველდღე სულ მწვა-
დებს ჭამდა ხალხი, უპვე ყველ-
ში იყო ამოსული. მაშინ იყო
და, ქათმის გრიპი რომ გამო-
აცხადეს, ქათმის ხორცი იყო
ესე, ხალხი ერთმანეთან რომ
მიდიოდა, ქათმის ხორცს აღა-
რავინ აღარა ჭამდა. წელს კი-
დე ეს ღორის ხორცი... თუკი
ვინძეს ჰქონდა, მაცივრები გა-
მოტენეს, უაზროდ ჭამდნენ და
უაზროდ არიგებდნენ. ბევრმა
არ დახოცა და დაეხოცათ.

გადარჩენილი ღორები გურიაში. 2007

აგერ სამასი ღორი დაეხოცა ერთ ადამიანს, სამასი ღორი! „ვერტალიოტებით“ დაფრინავდნენ და რაღაცა ფხვნილს ყრიდნენ. იმ ფერმაში, სადაც სამასი ღორი ჰყავდათ, ჩემი ამხანაგი მუშაობდა, იმანაც ოქვა, როცა ეს ღორები დაეხოცათ, ზუსტად მაგ პერიოდში დაფრინავდნენ ფერმის თავზე ვერტალიოტებიო. ეხუმრები, ამდენი ღორი! ჯერ ქათამსაც აქეს ფასი და ახლა ღორისა თქვი, ამხელა ღორები, საშინელებაა... რატო, და რისოვის ქნეს, არ ვიცი. შილდაში თუ შაქრიანში არ იყო, კაცს რომ ინფარქტმა დაარტყა?! ახალგაზრდა კაცი ყოფილა, რაღაც გაუყიდია, მერც ყველაფერს იკლებდა და სამი წლის განმავლობაში ამრავლებდა ამ ღორებსო. დახოცილები რომ დახვდა ღორები, გული გაუსკდა და მოკვდა. (2007, კახეთი)

მსგავსი ტიპის მოხსენებითი ბარათი არასდროს არ დამიწერია, ამიტომ წინასწარ ბოდიშის ვიხდი ჩემს ორატორულ მონაცემებზე.

იმისთვის, რომ კიდევ უფრო მძაფრად გამოგვეხატა ჩვენი პროტესტი ტყის ჩეხვასთან დაკავშირებით, ამისთვის ჩვენი აზრით იდეალურ ვარიანტს მივაგენით.

ჩვენი ღორების ფერმის შშენებლობა დავიწყეთ ისეთ ადგილზე, სადაც ერთ მხარეს ტყეა, ხოლო დანარჩენ სამ მხარეს – სახერხები. ამ სახერხებში ყოველდღე იხერხება და იყიდება ჩვენი სოფლის ტყე. მათი დამოკიდებულება ჩვენ (ქალების) მიმართ არის ირონიული, დამციანვი. მათ არ სჯერათ, რომ ჩვენ რამეს გავაკეთებთ. სანამ შშენებლობას დავიწყებდით, ჩვენზე ხუმრობდნენ, ბიზნესმენი ქალები მოდიანო. თანდათან შეხედეს, რომ ჩვენ არ გუმრობთ და საქმე წინ მიდის, პროტესტი გაუჩნდათ მათაც და იქვე მდგარი ტრანსფორმატორიდან, რომელიც თურმე ამ სახერხებს ეკუთვნის, დენის გამოყვანის უფლება არ მოგვცეს, თუმცადა ეს არანაირად არ დააზარალებდათ.

მუშაობის პირველ დღეს, როდესაც ოთხივე ქალი მივეძით ნაკვეთში ურობებითა და „ლაფატებით“ შეიარაღებული, რათა შენობის საძირკველი გაგვეჭრა, სიცილი დაგვაყარეს, პატრონი არა გყავთო? ჩვენ დავიწყეთ საძირკვლის გაჭრა. მოუხედავად იმისა, რომ უმრავლესობა მხერხავებისა არავერს არ აკეთებდნენ, აზრადაც არ მოსვლიათ, რომ ოთხ ქალს, რომლებიც საქმაოდ მაგარ მიწას უროებითა და „ლაფატებით“ თხრიდნენ, მიხმარებოდნენ.

ჩვენ ერთმანეთს ვწაცვლებოდით, ყველაზე ძნელი მიწის მოთხრა იყო, ამიტომ ხან ორი თხრიდა და ორს გათხრილიდან ამოჰქონდა, ხან პირიქოთ. ხელებზე „მაზოლები“ გავვიჩნდა, მაგრამ მუშაობას თავს არ ვანებებდით. პირველი საათისთვის მაის ქმარი მურთაზი მოვიდა და საქმე უფრო ჩქარა წავიდა. 3.00 საათისთვის მოვაწყეთ სადილი და დიდი დასვენება. პირველი დღე იყო, ამიტომ ყველას განსაკუთრებული სამზადისი გვქონდა წამოღებული, ქეთინოს კი კარგი აღუბლის ლიქიორიც წამოუღდა, ხოდა კარგად მოვილებინეთ, დავლოცეთ დაწყებული საქმე, ცოტა დავისვენეთ და ისევ საქმეს შევუდექით, უკვე ნელი ტემპით. ცოტა ხანში მამუკა და გოგიც მოვიდნენ და სადღაც 7 საათისთვის შენობის საძირკვლი 20x6 მ-ზე გათხრილი გვქონდა. მართალია, სახლამდე ძლიერს მივლასლასდით.

მეორე დღეს მოვიდა ხელოსანი გოდერმი, რომელიც გეებმარება შშენებლობაში, და თხრილის სიღრმე დაგვიწუნა და დაიწყო თავიდან ამოღრმავება. მოელი დღე მოვანდომეთ.

მესამე დღეს, იმის გამო, რომ ჩვენი შეკვეთილი ცატენტი იგვიანებდა, 10 ტომარა ვისესხეთ და დავიწყეთ საძირკვლის ჩასხმა. იმ საღამოს ქეთინოსთან შევიკრიბეთ და გავაკეთეთ მორიგეობის სია. საქმის გარდა ჩვენ ოჯახებიც გვქონდა და იმათთვისაც ხომ უნდა მიგვეხდა. ამიტომ ეს სია ძალიან დაგვეხმარა. ორი ისევებდა და ორი მუშაობდა. დასვენებული ორი აკეთებდა სადილს მომუშავეებისათვის. მოკლედ ეს სისტემა დღემდე წარმატებით მუშაობს.

საძირკვლის ჩასხმას და შემდეგ მის გაშრობას ოთხი დღე მოვანდომეთ. შემდეგ დაიწყო „აპალოკის“ შეკვრა და კედელის (დაახლოვებით 50-60 სმ) ჩასხმა. საკმაოდ მძიმე სამუშაო გამოდგა. კაცები ამზადებდნენ „რასტვორს“, ჩვენ მოგვქონდა წყალი, და ვუგროვებდით ქვებს, რათა ჩაეტანებინათ კედელში. მოტანას ვერ აფუძიოდით, სულ ქვა და ქვას გაიძახოდნენ, ხან დიდი ქვები უნდოდათ, ხან პატარები. მოკლედ, ურიკებით დავრბოდით წინ და უკან. სამ დღეში კედელი ჩაგასხით, ეხლა სამი დღე უნდა მოგვიცადა, სანამ კედელი გაშრებოდა.

იმის გამო, რომ დასვენების დღე იყო, ყველა სადღაც წავიდა, მე და ნინო – სოკოზე, კაცები – შეშაზე და ასე შემდეგ. სოფელში მარტო ქეთინო და მაია იყვნენ და მაინცდამაინც მაშინ მოიტანეს ექვსი ტონა ცემენტი. საბრალო ვოგოებმა მარტომ, მხოლოდ მძღოლს შეეცოდა და ისიც ეხმარებოდა, ჩამოცალეს „კამაზიდან“ ამდენი ცემენტი. საბრამოთი, როცა სახლში დაგბრუნდით, საწყლები წელშეზეულები დაგვხვდნენ.

მე მანქანა მყავს, ამიტომ მარტო ვოგოები დავდიოდით მასალების შესაკვეთად. ზოგან ჭრიდა, როცა ხრეშის მოტანაზე მოსალაპარაკებლად მანდილოსნები მიდიან.

ვეჯინის საბითუმო ბაზარი. 2007

„რასტვორის“ მომზადება. ერთი ვერ გამოვასწორეთ ჯგუფში, და ეს არის მაია, რომელსაც თურმე ხუმრობა არ ესმის, არადა ჩვენ სულ ვხუმრობთ, ხოდა თავიდან მაია სულ გაბუსული დადიოდა, ეხლა ნელ-ნელა ვაწვევთ.

ძალზე სახალისო გამოდგა ჩვენი ქერის ყიდვის ისტორია, როცა ოთხივე ქალბატონი ჩემი მანქანით წავედით ხაშურში, სადაც ბაზარში 40 თეთრზე იაფად ვერ ვიშოვეთ. ამიტომ გადავწყვიტეთ დაგვევლო მიმდებარე სოფლები და უშეულოდ გლეხებისგან გვეყიდა. მართლაც ასე მოვიქეცით. რაძენიმე სოფლის მოვლის შემდეგ ყიფიანთუბანში 30 თეთრად ვიყიდეთ. მაგრამ სანტერესო ის იყო, რომ როდესაც ვეუბნებოდით, პასორტის მონაცემები გვჭირდება, იმისთვის, რომ მართლა თქვენგან ვიყიდეთ ქერიო, უარს ამბობდნენ, აღარ ვყიდითო, თქვენ წახვალოთ და საგადასახადო მოვაო და ამ ფულს სულ ბიუჯეტში შეგვატანინებენო. ჩვენ დაუდალავად ვუხსნიდით, რომ ეს ასე არ მოხდებოდა, მაგრამ უშედეგოდ. ბოლოს ერთი კარგი ადამიანი გამოჩნდა, გუგულია ძია, რომელიც უშიშარი აღმოჩნდა და მისი სოფლებისაგან ნაყიდი ქერი მასზე გავაფორმეთ. ასევე დაგვპირდა, რომ ქერის წამოღების დროს (სანამ შენებლობას არ მოვრჩებით, ქერი ვერ მოგვაქვს) ყველანაირად მოგვეხმარებოდა.

ამ ერთი თვის მანძილზე, რაც მუშაობა დავიწყეთ, ბევრი ლამაზი და საინტერესო, ასევე მძიმე დღეები გვქონდა.

მაგალითად, ვიცოდით, რომ ერთი მანქანა ხრეში 120 ლარი ღირდა, ჩვენ კი 100 ლარად მოგვიტანეს. ბევრგან არ ჭრიდა, მაგრამ ჩვენ აქეთ-იქით სიარულში უფრო დავმეგობრდით და უფრო კარგად გვესმის ერთმანეთის და ვგრძნობთ, რომ ერთად უფრო მეტ რამეს გავაკეთებთ. საქმეში რომ კაცებს არ ჩამოვარდებით, ეს ხომ ფაქტია. არც ურო გვეშლება და არც „ლაფატკა“, არც

დღევანდელი დღის, 18 ოქტომბრის, მონაცემებით ფერმის (20 მეტრი სიგრძე და 6 მეტრი სიგანე) კედლები აშენებულია, დაგვრჩა დახურვა და შიდა სამუშაოები.

ნინო გელაშვილი,

ნაზი მარჯაშვილი,

მაია აგიაშვილი,

ქოვეგა კარელიძე (პროექტის დირექტორი)

(2005, ტიმოთესუბანი, ბორჯომის რაიონი; ფონდის „ლა საზოგადოება – საქართველო“ ქალთა პროგრამის პროექტის WP/02/05-13392 მიზანისარების ანგარიში)

ბაზარს რაც შეეხება, იორმუდანლოს ბაზარზე გამაქვს. ახლავე რომ გავიყვანო ეს ასივე წიწილა, უცებ გავყიდი. ეს ბაზარი ისეთია, რომ მთელი კაშეთის ხალხი მოდის აქ და თბილისიდანაც კი მოდიან. აქ ცოტა იავი რომ ღირს, ყიდულობენ და ქალაქში ყიდიან უფრო ძვირად. ეს ბაზარის საკითხი პროექტში არ დამიწერია და კიდევ – სხვა გაუთვალისწინებელი ხარჯი, რომელსაც ვერ გათვლი. ბევრი რამება ისეთი, რაც ამას სჭირდება, რასაც მე თვითონ ვაპირებდი ჩემი მხრიდან, ჩემი ხარჯით.

500 ფრთის ყიდვას ერთბამად იმიტომ აქვს აზრი რომ, თუ გინდა, რომ მოიგო რაღაცა, მეტი უნდა გყავდეს. რაც უფრო მეტს იყოლიებ, მით უფრო კარგია. შეიძლება უფრო ნაკლებ საკვებზე უფრო კარგად გამოკვებო და კარგადაც გაზარდო. მაგრამ 500 ფრთაზე ნაკლები ფაქტიურად არ ღირს.. (2007, კანეთი)

ზილი არის აქ ძირითადი შემოსავალი. შარშან ისე იყო, რომ ერთი ვედრო ზილი არ გაგვიტანია. ნატრულები იყვნენ ბავშვები. წელს არა უშავს, იმდენი ბალია, ალუბალიც. ვყიდით, როგორ არა, ვყიდით...

როგორ ხდება გაყიდვა, იცით? ტრასაზე, გზისპირზე არის საბითუმო ბაზარი. ყველას გააქვს იქ, რამდენიც აქვს მოკრეფილი. იქ ყიდულობს ვაჭარი და მიაქვს მერე ერგნეთის ბაზარი იქნება თუ ბაზრობაზე, თუ ორჯონიკიძეში, თუ თბილისში, თუ ბათუმში. თუ იქით ვერ გავიდა, ჩაწოლილია და კაპიკას ფასია.

ერთხელ ვერ გავყიდე მე აქ ჩვენი ზილი და წავედი თბილისში. იქვე ვაგონში, მატარებელშივე დადიან ვაჭრები და საუკეთესოს ყიდულობენ. სანამ მყიდველთან მივა, ნახეთ რამდენი ხელი გამოდის: მე გლეხი ხომ ვარ და ჩავიტანე, აქვე იყიდა ვილაცა ვაჭარმა და შემდეგ იმან გაყიდა კიდევ სხვაზე. ანუ თქვენ ძირითადად ყიდულობთ მესამე ან მეოთხე პირიდან. ამიტომ თბილისში გასაყიდი ფასი არის, ვთქვათ, ოთხი ლარი, როცა ჩვენ ვყიდით ლარად.

თუ, მაგალითად, ვერ გავყიდეთ ვაჭრებთან, ბაზარში მიგვაქ. წავიღეთ ასე ერთხელ ჩვენით და, ჯერ ერთი, არ შეგვიშვეს, არ დაგვაყენეს. დეზერტირების ბაზარში მივედით პავილიონთან, ნახევარი საათი ვიდექით და ველოდებოდით. რომ ვკითხეთ, სად წავიდეთ-თქმა, პასუხი იყო ასეთი – სადაც გინდათ იქ წაიღეთ, აქეთ არ შემოზვიდეთო. მერე ხვეწნა-ხვეწნით, როგორც იქნა, შეგვიყვანეს. იმიტომ რომ იქვე ვაჭრები აჯანყდნენ – ესენი აქ რას დაგვიყენეო და სხვა გზა არ ჰქონდათ. ოთხი ლარი მაშინვე წაგვგლიჯეს, ვითომ ადგილისთვის, და არც კი მიგვითიოეს, სად დავმდგარიყავით და დახლიც არ მოგვცეს. დავდექით ისე, რაღაც ვიწრო ადგილას. ჩემს ბიჭს უნივერსიტეტი აქვს დამთავრებული, მე კიდევ მასწავლებელი ვარ. ეტყობა სახეზე გვეტყობოლა, რომ არ ვიყავით ვაჭრები და ეს თბილისელები პირდაპირ ჩვენსკენ მოდიოდნენ. რაც მე იქ მადლობები მიხადეს, მეკითხებოდნენ, ხომ არ ჩამოხვალთო კიდევ... ერთხელ ბებოს ჩავუყარე წონით მეტი და თვითონ ამოიღო, ეს ზედმეტიან და გაღმოყარა გვერდზე. სულ მოკითხვებს მაბარებდნენ გორელებთან. ერთი სასწაული მოხდა კიდევ, არ დამავიწყდება. ერთი ქალი მოვიდა, ინტელიგენტი იყო, აშკარად ეტყობოლა, ან ლექტორი, ან მასწავლებელი. მოვიდა და მეუბნება, შვილო, გაუფრთხილდი კასრს და სასწორსო. მაინც მომპარეს სასწორი. სამშა ქალმა გამაფრთხილა და მაინც მომპარეს.

თავიდან ვყიდდი ლარში და 30 თეთრში. მერე გავტრიპაჩდი და ორი ლარი ვტქვი რაღაც ჭროდა ბალზე. იმას მეტად ყიდულობდნენ. ერთი ქალი მოვიდა ჩვენთან. მერე აღარ იყიდა, ეტყობა ეძვირა, და წავიდა გვერდზე. ცოტა სანში მომიტანა და მკაცრი სახით მუშანება, დამიმატეო. კუთხარი ამ ქალს, მე კი დაგიმატებთ, მაგრამ ჩემგან არ გიყიდათ, ქალბატონო, და რატომ-თქმა. ავუჩსენი, რომ რომ მე სხვა ჯიშსა ვყიდი და თქვენი კიდევ სხვა ჯიშია-მეოქმ. მაშინ ამიწონეო. ავწონე და 300 გრამი აკლდა ერთ კილოს. მერე კი გვითხრა, თქვენ ამათნაირი არა ხართო... ალბათ ამიტომ მომპარეს სასწორი. (2007, ქართლი)

ჩვენ სოფელში ორი სკოლა გვაქვს. ცენტრში დიდი სკოლაა და იქ 500-მდე ბავშვია. ჩვენს უბანში, სადაც ჩვენ ვმუშაობთ არის მეორე სკოლა, რომელიც გადავხურეთ ჩვენ და ფაქტიურად დანგრევას გადავარჩინეთ, იქ არის 150 ბავშვი. დღეს ჩვენ ფაქტიურად გველოდება დახურვა. ეს ბავშვები დარჩებიან უსწავლელები. იმიტომ რომ კახათში ვერ წავლენ. არის შემთხვევები, ბავშვი სკოლაში არ მოდის და ჩვენ ვიცით რატომ არ მოდის. ვერ მოდის... ფეხი უცივდება, ფეხსაცმელი არა აქვს, წყალი შესდის. ცივა ბავშვს. ზამთარში უჭირს მოსვლა. ეს ყველაფერი ფაქტიურად თრგუნავს ახალგაზრდობას და მათ არა აქვთ სურვილი ოჯახი შექმნან და შვილი გააჩინონ. ამიტომ წელს პირველ კლასში მოდის მხოლოდ შვილი ბავშვი. (2007, სამეგრელო)

ჩვენი რაიონი საერთოდ ღარიბი რაიონია. აი ზოგან რომ ორჯერ და სამჯერ მოდის მოსავალი და კარგი მიწაა, ისე არ არის საჩხერეში და ღარიბ რაიონად ითვლებოდა. და ძალიან წვალობდა მოსახლეობა, ძირითადად სიმინდი მოპყავდათ, და იყო მევენაზეობა. დანარჩენი – ნაკლებად. ჩვენ გვქონდა ბაბეულის ფაბრიკა, დიდი კომბინატი, რომელიც დანგრეულია ეხლა. ადრე კი უმეტესობა იქ იყო დასაქმებული. ეხლა, ერთადერთი, ქველმოქმედი აფინანსებს სკოლებს და მასწავლებლებს. ის თუ რამეს ხელს მოკიდებს, თვითონ აკეთებს დამოუკიდებლად ყოველთვის ყველაფერს. და სხვანაირი შემთხვევები, მაგალითად კრედიტის, არ გამიგია. (2007. საჩხერე, იმერეთი)

უბანს არა აქვს საბავშვო ბაღი. 25 ბავშვი ზის სახლში. იმ შვიდი ბავშვიდან არცერთმა არ იცის ქართული, ყველა მეგრულად ლაპარაკობს. ვერცერთი ვერ არჩევს ფერს. როცა ბაღი არ არის, ბავშვს არა აქვს ის დაწყებითი განათლება და ის მომზადება, რაც პირველკლასელს სჭირდება, არც ფიზიკური და არც გონიერივი. მთელი ერთი ტრიმესტრი ჯული, მახსოვს, იმაზე წვალობდა, რომ გარეთ გასვლა როცა უნდოდა ბავშვს, მასწავლებლისთვის უნდა ეთხოვა და ვერ ახერხებდა. ესეთი პრობლემები ბევრია.... (2007. სამეგრელო)

ახალგაზრდობა ვინდაა აქ? ეგ კი არა, ბავშვებსაც აღარ აჩენენ. ნათესავი გვყავს ბებიაქალი. გუშინ შეგვხვდა სწორედ და ორი კვირაა ესე ვზივარ უმუშევარიო, გვითხრა. მშობიარებიც კი არ შემოდიანო. მარტო გზის ფულს ვსარჯავო, წალი, წამოდი. ისიც ჩემი ჯიბიდანო. ხელფასი კაპიკები აქვთ. ძირითადად იყვნენ მშობიარები, რომ ჩუქნიდნენ ფულს, იმაზე, და იმათ პატრონებს შეჰყურებდნენ თვალებში, რომ ფული აწუქონ. უნდა დაგანებოთ თავი ამ სამსახურსო. ქალი დაბერდა იქ, ბებიად მუშაობს, ისიც კი ამბობს, ნეტა რაღაც ვნახო და სადმე წავიდე აქედანო, რომ რაღაც შევუქმნა ჩემს შვილებსო. (2007, კახეთი)

300 კომლი ცხოვრობს დაახლოებით ამ სოფელში. ძალიან შშრომელი ხალხია. ძალიან პატიოსანი. მისდევენ ძირითადად მევენაზეობას და მაგით ირჩენენ თავს. კოლმეურენობის დროს ძალიან ძლიერი იყო სოფელი. ხალხი კარგად ცხოვრობდა. მე მგონი, ყველას, თითქმის, კაპიტალური სახლი აქვს იმ დროს აშენებული.

კოლმეურნეობა იყო საკმაოდ ძლიერი, სახელად ერქვა „მეგობრობა“ და სამი სოფელი იყო იქ შეერთებული: ჯუღაანი, ართანა და სანიორე. სანიორეში იყო კოლმეურნეობის კანტორა, თავმჯდომარეც აქ იყო და აქედან ხდებოდა იმ საქმიანობის გაძლობა. იყო მოწინავეთა შორის და ხალხიც კარგად ცხოვრობდა. დამხმარე მეურნეობებიც იყო ადრე. მაგალითად ვარდის პლანტაცია იყო. მოჰყავდათ განსხვავებული კულტურები, გერანს ჰგავდა, ისეთი. ეთერზეთების ქარხანა რომ იყო ნაფარეულში, იქ აბარებდნენ ამ მოჭრილ მცენარეს და იქიდან ზეთი იხდებოდა.

კიდევ ბოსტნეული, ბახჩეული, საზამთრო, ხახვი, ლობიო, თუ რამე არსებობს სასოფლო-სამურნეო პროდუქტი, ყველაფერი მოჰყავდათ ადრე სოფელში. და ძალიან ძლიერი მაცხოვრებლები იყენენ. დღეს კი ყველას ძალიან უჭირს. მართალია დარიგდა აქ მიწები, როგორც საერთოდ ყველგან, მაგრამ მოვლა უჭირთ, ძირითადად. თუკი რამდენიმე ძლიერი ოჯახია, მარტო ის მუშავებს, დანარჩენს ძალიან უჭირს იმის მოვლა და მიწის დამუშავება. რჩებათ მოუხნავი, დაუთესავი. მთელი სოფლის მაცხოვრებლების ძირითადი მასა მუშაობს სხვის ვენახებში და საკუთარს ვერ უვლის. არა აქვთ საშუალება. და იმის გულისთვის, რომ

ყოველდღიური საჭმელი, მართლა ლუქმა-პური მოიპოვონ, დღიური მუშები ხდებიან.

ცოტა ძლიერად ვინც ცხოვრობს, იმას ან დიდი რაოდენობით ნაკვეთები აქვს აღებული, ან ვიღაც „ასპინსორებს“. და ესეთ ხალხთან მუშაობენ დანარჩენები. არის რამდენიმე პიროვნება ასეთი ამ სოფელში. ეს მესაკუთრები, მართალია აქაურები არიან, მაგრამ სპონსორები ჰყავთ მათ, ფული მოდის და ესენი უბრალოდ აწარმოებენ საქმეს, როგორც მოურავები.

ერთი მეპატრონე იყო აქ, სიქუაშვილი, გარდაიცვალა ის. მას იჯარით ჰქონდა აღებული მთელი ეს დიდი მიწები, ვენახები. ანუ ის, რაც კოლმეურნეობიდან დარჩა გაუნაწილებელი მას შემდეგ, რაც ხალხს დაურიგეს. ჩვენს სოფელში მაშინ კომლზე ერთი ჰქონდა მიწა დაარიგეს. მერე ზოგს, ვინც აქ მაცხოვრებელი იყო, ეხლა ქალაქმია წასული და ისე კი აქაურია, იმასაც კი მისცეს 25 მეასედი.

ადრე, ქალები ძირითადად სახლში აცხობდნენ პურს, არც არავინ არ ყიდულობდა სხვაგან. მაგრამ ეხლა ისე იღლებიან, ბევრს ურჩევნია დღის ბოლოს ერთი-ორი პური იყიდოს, იმდენად გადაღლილები არიან. განსაკუთრებით იმ პერიოდში მაინც, როცა აქ ესეთი ინტენსიური მუშაობაა.

ხორბალიც იმდენი აღარ ითესება. ადრე ბევრს ჰქონდა. პირველად რომ განაწილდა ეს მიწები, სულ ჰქონდა თავისი ხორბალი და ყველას თავისი პური ჰქონდა თავის სახლში მოყვანილი ხორბალით. ეხლა – ნაკლებად. უპევე ვეღარ თესავენ. ძალიან გაჭირდა ყველაფერი. ძვირი უჯდებათ და მოსავალი ცოტა მოდის. ეს არის ფაქტორად გადაყრილი ფინანსები. რასაც დახარჯავს გლეხი, ძლიერს ინაზღაურებს.

ამის გამო ეს მიწა ზოგს ისე აქვს მოცდენილი. ეს ის მიწებია, რომელიც მაინც აქვთ თავისთვის შემონახული ესე სათესებისთვის, ასე 25-50 მეასედები.

ბევრმა ძირითადად საფერავი გააშენა. ეს მას შემდეგ, რაც ფასმა აიწია. ოთხი-ხუთი წელია, რაც საფერავმა და წითელმა ღვინომ წამოიწია და იმ მიწებზე, სადაც ადრე ხორბალს და სიმინდს თესავდნენ, დაიწყეს საფერავის გაშენება. ჩვენც, მაგალითად, რქაწითელი კი გვერბნდა, და ის რომ ძალიან გაუფასურდა, საფერავიც გავაშენეთ ეხლა.

შარშან პრეზიდენტმა რომ დაიძახა ამ ყურძნის თაობაზე, ფაქტიურად გაიყიდა მთელი ყურძნი, არავის არ დარჩა, ჩვენც გაყიდეთ. ასეა თუ ისე, შემოდგომაზე რაღაცა ფული მაინც არის, რაღაცა მოდის. თუ, მთუმეტეს, ხელს შეგვიწყობენ, მაგრამ... იმაზე ხომ არ არის, რამდენჯერ დაიძახებს პრეზიდენტი, მოდით და იყიდეთო... ჩვენთვის კი კარგია, მაგრამ სტაბილური არ არის ასეთი საქმე. ყოველ წელს ხომ ვერ მოხდება ასე.

მე ახლა არ ვმუშაობ, სახლში ვზიგარ ძალიან დიდი ზანა. ვმუშაობდი თბილისში კვების მრეწველობის საპროექტო ინსტიტუტში, ენერგეტიკოს-ინჟინერი ვარ სპეციალობით და ტექნიკურ განყოფილებაში ვიყავი უფროს ინჟინერად. მერე მოხდა ამ ინსტიტუტის ლიკვიდაცია. ამასობაში დედა გამიხდა ძალიან ცუდად. იქაც ისეთი არეულობა იყო, რომ საერთოდ ყველა სამსახურები ერთმანეთის მიყოლებით დაიხურა. საერთოდ აღარაფერი აღარ იყო. ეს ქალიც, ვატყობილი, რომ ვეღარ იყო კარგად და საერთოდ მოვეშვი თბილის. წამოვედი რომ ამას მივხედო, გამოვაკეთო და იქნებ შეიცვალოს-მეთქი მერე ყველაფერი. ისე, ნამდვილად არ მინდოდა აქეთ წამოსკლა.

მაგრამ მერე მოხდა ისე, რომ დედაჩემს ყველაფერი გაურთულდა, გაურთულდა დღითი-დღე და წლითი-წლობით. და მოული ათი წელი ესე ჩავრჩი. რომ იტყვიან, ასე ხელში ძალით მეკვა ქალი: არაფერი არ შექლო არც ფიზიკურად, აღარც გონიერივად, აღარც მოძრაობდა. ბოლო სამი-ოთხი წელი საერთოდ ნაბიჯი არ გადაუდგამს. ასე ვიყავი, იმას კუვლიდი და ჩავრჩი აქ. დედა სამი წლის წინ გარდაიცვალა.

და ეს სამი წელი ვწვალობ რანაირად არა. ასაკი გაქვს დიდიო, ყველგან ამას მეუბნებინ და არსად აღარ მღებულობენ. დავიღალე უკევ. მინდოდა რაღაც ცოტა ისეთი, ცოტა მაღალანაზღაურებადი სამსახური თანამდეროვე რაღაცა ინსტიტუტებში. ბანები მინდოდა. ჩავაბარე გამოცდებიც. „პროკრედიტში“ იყო გამოცხადებული კონკურსი, მაგრამ გამოცდებს ვაბარებ და მერე გასაუბრებიდან მემშვიდობებიან ასაკის გამო. მერე ვუსაყვედურე, მაშინ უნდა მიუთითოთ ასაკის შესახებ-მეთქი. რატომ მაწვალებთ, მე დავიღალე. „ვთითიბი ბანკის“ ფილიალი გახსნეს კიდევ თელავში და იქაც, აქაც, სად არ ვიწვალე ორი წელი და შევეშვი ბოლოს ყველაფერს. ამიტომ მოული ეს ბოლო ერთი წელი კაცხობ ნამცხვარს.

ეს ჩემი მმაც უმუშევარია. თან ისეთი ავადმყოფობა გადაიტანა, მიკროინფარქტი ჰქონდა. შარშან ზაფხულში იმით მეწვა საავადმყოფოში. წელს რაღაც ონკოლოგიური ჩარევა დასჭირდა და ონკოლოგიურში გავუკეთე აპერაცია. და თუ რამე შემოსავალი გვქონდა, იქ ჩაგვექცა ყველაფერი. ფაქტიურად მე ვარსებე ის. მამაჩემის პენსია გვაქვს ეხლა 38 ლარი და ეს არის ჩვენი შემოსავალი.

უბრალოდ სახლში რაღაც მოგვყავს. მამაჩემი ძაან მშრომელი კაცია და ღმერთმა კარგად ამყოფოს, წვალობს და ამით ვართ. და ასეა ფაქტიურად ყველა ჩვენ კიდევ კარგად ვართ, ისე ძალიან უჭირს აქ ხალხს.

აქედან სამუშაოდ საღმე წასვლაზე ფიქრიც არ მინდა. არ შემიძლია, ჩემთვის წარმოუდგენელია ეს, მეშინია კიდეც და მირჩევნია ისევ აქ ვიწვალო, ვიდრე იქ წავიდე. არადა ერთადერთი გზა ეგა აქვთ გამონახული ამ ხალხს. მიღიან მირითადად ქალები. საერთო სიტუაციაც ხომ ესეთია მთელ საქართველოში და აქაც ეგრეა. თითქოს ესე ჩამოყალიბდა. თითქოს ეს ქალი გადამრჩენია ოჯახის და კაცებმაც სიამოვნებით მიიღეს ეს ტვირთის გადაბარების ამბავი... თუმცა კაცები კი ძალიან შშრომელები არიან. მაგრამ ძირითადად ეხლა ქალები მიღიან იქ მოსამსახურებად, ოფიციანტებად და რა ვიცი კიდევ რაზე.

აქედან ბევრია წასული. ადრე თურქეთში დადიოდნენ სავაჭროდ. მიპქონდათ საქონელი და იქ ყიდვნენ. აი, საბჭოთა პერიოდიდან რაც იყო შემონახული, ყველაფერი მიპქონდათ. ეხლა ხომ აქ უკვე ძვირია ესენი, მაშინ იაფი იყო. მიპქონდათ შპალერიც კი, რკინეული, სპილენძი, ალუმინი, ძვიფასი ლითონები და ნაკლებად ძვირფასები, ქსოვილები, მატყლი, რომელიც მაშინ აქ იაფი იყო, და ელექტროსაქონელი. ყველაფერი, თუკი რამ იყო შემორჩენილი მაღაზიებში ან საწყობებში. არადა იქ ეს საკმაოდ იაფად იყიდებოდა. იყო თურქე ხალხი, რომელიც ამას ყველაფერს ერთხაშად ნაკლებ ფასში ყიდულობდა. ჩვენებს კი იქედან ფული მოპქონდათ, რომ იმ წუთში, იმ მომენტში შეენახათ ოჯახები. მაშინ ჩვენთან სასტიკი არეულობა იყო, ანუ – პირველი ნგრევის პერიოდში და მომდევნო წლებში. ეხლა აქეთ ძვირია ყველაფერი და პირიქით იქიდან მოაქვთ.

ეხლა ძირითადად მიღიან საბერძნეთში, ესპანეთში, მოსამსახურებად, ოფიციანტებად, ციტრუსის ბაღებში სამუშაოდ. ესპანეთში, მაგალითად, ყოფილა ვენახებში მუშაობა. აქ ვენახებს ტროპებს და უხმებათ, და იქ იგივეს მუშაობენ, იმიტომ რომ ანაზღაურება არის. ფაქტიურად აბსურდული სიტუაციაა. აქ კი ინგრევა ყველაფერი.

აი, ჩემი კარის მეზობელი ბიჭია ესპანეთში წასული. ამბობენ, ვენახში მუშაობსო. აქ ვენახში არც შესულა, ისე ხანდახან თუ მიეხმარებოდა მამას. მაგრამ ახალგაზრდა კაცს უჭირს მთელი წელი იმუშაოს ამ ვენახში და მერე ელოდოს ამ მოსავალს. მას ყოველდღიური შემოსავალი, ყოველდღიური რაღაცა პატარა ფული უნდა ყოველდღიური მოთხოვნილებებისთვის, თუ საჭმელია, თუ სიგარეტი უნდა. აბა ისე როგორ გაჩერდება კაცი? ასაკიანი ხალხი მაინც მიჩვეულია ამას და ასეა თუ ისე, იტანენ.

სკოლა გვაქს სოფელში. რაღაც ისეთი ლაპარაკებია, თითქოს გმუქრება დახურვა. ესეთი გაჭირვება რომაა სოფელში, მოიკლო ძალა ბავშვებმაც. ბავშვები იმდენი აღარ ჰყავთ ოჯახებს, შობადობა შემცირდა. ამ სკოლაში ალბათ ერთი 100 ბავშვი იქნება. ზუსტად არ ვიცი. ყოველ შემთხვევაში 300 ბავშვზე ნაკლებია. მგონი ამბობენ რაღაცას სკოლების შეერთებაზე... არადა სანიორეს საშუალო სკოლა იყო ერთერთი საუკეთესო, როგორც ჩვენი კოლმეურნეობა ქუხდა ადრე. სულ დელეგატები და შრომის გმირები იყენენ აქედან გაგზავნილები მოსკოვში რომ ყრილობები იმართებოდა, იქ, მედლებით და გმირის ორდენებით.

სკოლაც ესეთი იყო. მარტო ჩემს კლასში 30 ბავშვი ვიყავით. აქედან ათმა ბავშვმა დავამთავრეთ სულ ხუთებზე და ვერცერთს ვერ მოგვცეს მედალი იმიტომ,

რომ ვერ გამოვარჩიეს. ერთმანეთზე უკეთესები ვიყავით ყველანი. ერთი ოთხიანი დამიწერა მე საკუთარმა მამიდამ, რომელიც მათემატიკის მასწავლებელი იყო. იმან დამიწერა: არ იცი ისე კარგადო, სხვები ვერ გაბეჭდვენ და ისევ მე დაგიწერო. იმ წელს ჩვენს სკოლაში არცერთი მედალი არ გაუციათ. თუმცა მერე პირველ წელსვე ჩავაბარე უმაღლესში...

ერთი ძალიან ძლიერი ბავშვი გვყავდა, უნიჭიერესი იყო. იმაზე მართლა ვერავინ ვერავერს ვიტყოდით, მეღალი თუ მიუცემოდა. მაგრამ იმას ქართულში უჭირდა, თემას ვერ წერდა და გამოცდაზე ოთხიანი მიიღო. განსაკუთრებით მათემატიკური ნიჭი ჯეონდა და იმავე წელს სულ ხუთებით მოეწყო პოლიტექნიკურში სამშენებლო ფაკულტეტზე. მერე ძალიან გართულდა იმისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ფსიქოურად რაღაც დაემართა. ორი წლის წინ გარდაიცვალა, თავი ჩამოიღრჩო. ჩემი კლასელი გოგო ჰყავდა ცოლად. მოსწონდათ და უყვარდათ თურმე მანამდე ერთმანეთი, და დარჩა ახლა ეს გოგო ასე ქვრივად...

უმაღლესში რომ მოვეწყვე, იქაც ოთხიანი მივიღე მათემატიკაში. მამიდა იცინდა, გაამართლეო, ხომ გითხარი, ოთხიანზე მეტად არ იციო. ზეპირში ხუთი დამიწერეს. ალბათ საუბარში და გამოკითხვაში უფრო მეტი შევძელი.

სკოლის მასწავლებლის გარდა აქ სოფელში მეტი სამუშაო არ არის. თუმცა არის აგრეთვე სახელმწიფო საბავშვო ბაღი და საკრებულო, საღაც რწმუნებული ჰყავთ ერთი, და ერთი, მგონია, მდივანი თუ ბუღალტერი. ადრე ერთი ათამდე თანამშრომელი იყო. იქაც სულ შეამცირეს, დაითხოვეს ხალხი.

სკოლაში მასწავლებლობა რომ მეცადა, არც მიფიქრია, ნამდვილად ვეღარ შევძლები ამას. იმიტომ რომ მე ეხლა უნდა დავჯდე და თავიდან უნდა ვისწავლო ყველაფერი. მე ვერ შევალ კლასში და ვერ მოვატყებ ბავშვს. ალბათ, რომ

მომენტომებინა, შევძლებდი, მაგრამ არ მიმაჩნაა ეს ჩემს საქმედ და ვფიქრობ, რომ ტყუილად უნდა გავიწვალო თავი.

სოფელში არის პოლიკლინიკაც. სხვათა შორის, კარგი კლინიკა გვაქვს. ეხლა გახსნეს, გაარემონტეს. რამდენიმე დღის წინ უგულავა იყო ჩამოსული. ისე, ჩვენთან დიდი სტუმრები მობრანდებიან ხოლმე ხშირად.

ის კაცი რომ იყო, სიქუშვილი, ხშირად იმასთან ჩამოდიოდნენ. ახლა იმის ბიზნესს სხვა პატრონი ჰყავს, ისინი მუშაობენ და ხალხს ამუშავებენ. ამბობენ, რომ იქ რაღაც-რაღაცებს ყიდიან უკვე, რომ ეს საქმე როგორმე აწარმოონ. ანუ გაუჭირდათ. რაღაც ხდება... არ ვიცი. ყველაფერი უფრო და უფრო ქვევით მიდის. ყველა იმას ამბობს, არ ვიცით ბოლოს რა იქნებაო...

გრანტის ხელშეკრულების ხელმოწერა
ჩურჩხლის ბიზნესითვის. 2007

ძალიან ხშირია ოჯახში კონფლიქტებიც. არაფერი რომ არა აქვთ, სახლში საჭმელი რომ არა აქვთ, ჩაცმა არა აქვთ, ყველაფერზე გაღიზიანებულია ადამიანი და ბევრი ახალგაზრდა ამიტომაც სკამს. თანაც სასმელი ხომ არის აქ. სხვათა შორის, ისინი უფრო სკამენ, ვისაც არა აქვთ. აი, ჩვენი მარანი სულ საქსეა ღვინით, არც იყიდება ეს ღვინო და სულ აქედან მიაქვთ და მიაქვთ. ხან ვინ გვთხოვს და ხან ვინ. ანუ ისინი სკამენ მირითადად, ვისაც არა აქვს საერთოდ, ან თავისი ცოტა ჰქონდა და უკვე გამოწრუებს და ახლა ჩვენ გვთხოვთ. ეხლა ზაფხულისკენ რომ გადავა უკვე, და უკვე ყველას რომ შემოელევა, სულ თხოულობენ.

მართალია, ეს ძველი სუფრის ტრადიციები ჯერ კიდევ არის შემორჩენილი და ღმერთმა ნუ ქნას, რომ სულ გადაშენდეს. ძალიან კარგი ოჯახებია აქ ძალიან ბევრი, აკი გითხარით. ძალიან მშრომელი ხალხი იყო ესენი და მართლა ყველაფრის კულტურა ჰქონდათ. იმიტომ რომ, როცა ადამიანმა შრომა იცის და შრომის დამფასებელია, ის ყველა ფასეულობების მიმდევარია.

ეს კი არის, მაგრამ ის პატარა ბიჭები როგორ სკამენ და იქ რა კულტურა აქვთ, არ ვიცი.

აქაურები თბილისისკენ მიისწრაფიან, მაგრამ იმდენი არა. თუ წავლენ, უფრო საზღვარგარეთ. თბილისში სამუშაოდ – ნაკლებად. ეს ჩვენი ხალხი, მირითადად, შრომობდა და გაჭრობა მათ არ ეხერხებათ. მართალია, მირითადად ეხლა გადან სოფლებიდან თუნდაც თბილისისკენ, ან რუსეთისკენ და დიდი ქალაქებისკენ, უფრო სავაჭროდ. ანუ სხვა რა უნდა გააკეთოო იქ: იყიდონ და გაყიდონ. ჩვენებს ესეც არ ეხერხებათ. ასეთები ერთულები არიან შხოლოდ. მასურად – ნამდგილად ვერ ვიტყვო.

ამ მხრივ სპეციფიური სოფელია. ვაჭრობა არ ეხერხებათ და ვერც გადაინ. ამიტომ ისევ აქ ტრიალებენ, შრომობენ და ცოტა დახმარება რომ ჰქონდეთ რაღაც... ყველაფრი ძალიან ძირია და მართლა უჭირს ხალხს.

ეხლა მაგალითად, ვენახი რომ გაგვიკეთოს, ისეთი ძვირი ფასი დაგვიდეს და გადაგვახდევინეს, მაგრამ სხვა გზა არ არის. ვენახი დიდია. ჩვენთან, მაგალითად, მამაჩრდი კი შრომობს და მე კი ვეხმარები, მაგრამ ამდენს ვერ შევძლებო იმიტომ, რომ ეს საქმე უნდა გაკეთდეს ძალიან მაღლე, ორ-სამ დღეში, რაღგან მერე უცბად შეიძლება დაავადება დააჩნდეს და უნდა მოუსწრო იქამდე.

აქ ადრე ვარდის პლანტაცია იყო გაშენებული და იკრიფებოდა ვარდი. საკმაოდ დიდ ტერიტორიაზე იყო გაშენებული, აქვე იყო, ზუსტად ჩვენი სახლის უკან. პატარები ადრე დედას მივყავდით და ჩვენც გვიყრეულია ის ვარდი. შრომს გვაჩვევდა ალბათ. ძალიან მშრომელები იყვნენ ორივე, დედა და მამა, და პატიოსანი შრომით ცარიელ ადგილზე ააშენეს ყველაფერი. არავითარი სხვა შემოსავალი მათ არ ჰქონდათ. აქ იკრიფებოდა ვარდი. ფშაველში იყო საკონსერვო ქარხანა და იქ სარშავდნენ მურაბას აქედან წალებული ვარდით. ეთერზეთების ქარხანა კი იყო ნაფარეულში. იქ ვარდიდან ზეთს ხდიდნენ. თავისი პლანტაცია იქაც იყო. ეხლა აქაც ამოიძირკვა ეს და იქაც. აქა-იქ არის შხოლოდ შემორჩენილი ბუჩქები. (2007, კახეთი)

უმრავლესობას სოფელში გვაქვს ბოსტანი. ზოგს დიდი, ზოგს პატარა. გააჩნია რამდენი მიწა გაქვს და რამდენი გჭირდება. ამ დილას ახლა, შვიდი საათი არ იქნებოდა, ჩავედი ბოსტანში, მოვრწყე, ვთოხნე. შვილი და რძალი არ არიან სახლში და მე გავაკეთე ყველაფერი.

შვილი სამი მყავს. ორი თბილისშია, მეუღლეები მუშაობენ და იქ ცხოვრობენ. ერთს პურის ქარხანა აქვს. მეორე სიძე, ავეჯის ქარხანა რომაა, იქ მუშაობს. ჩემი ბიჭი, მანქანების გარაუი რომაა, „ატეკაში“ არის ინჟინერ-მექანიკოსი. პრაქტიკაზე იყო კაზახსტანში. ქარხნებში იყო, ინსტიტუტი აგზავნიდა. ვოლოგდაშიც ნამყოფია პრაქტიკაზე, კივეშიც. რომ დამათავრა, ოზურგეთში წავიდა სამუშაოდ. სამი წელი მუშაობდა ქარხნებში. დღეს ბათუმშია. მეუღლე ბათუმელია. უმაღლესდამთავრებულია და ყოჩაღია ძან. ოჯახში რძალია ჩემთან და ერთი შვილი ჰყავთ. ძირითადად აქ ცხოვრობენ ჩემთან. სოფელი უყვარს ჩემს ბიჭს და ჩემს რძალსაც უყვარს. ოზურგეთში დადის ტრანსპორტით, მიდის და მოდის.

ჩემი სიძეები აქაურები არიან, მაგრამ თბილისში მუშაობენ. ისე თბილისში ბევრია წასული ძან. მშენებლობაზე მუშაობენ ძირითადად. აგერ ჩემი მეზობელი თბილისში მშენებლობაზე მუშაობს ფიზიკურად და ოჯახს არჩენს ამით. რა ქნას.

ერთ ჩემს სიძეს ბებია და ბაბუა ჰყავს აქ, შემოქმედში. ისე, თბილისში დაბადებული და გაზრდილია. ხოდა შეუყვარდა ჩემი გოგო და წეიყვანა თავისთან თბილისში. ახლა იქ ცხოვრობს, იქ ჰყავს დედა და ასე...

მთავრობაზეა ახლა ყველაფერი დამოკიდებული, როგორ შეგიწყობს წელს. სოფელში მუშაობა რომ იყოს, ქალაქში არავინ არ წავა.

ჩაის პლანტაციები მოსპეს, ჩაიზე მოთხოვნა არ იყო და ჩაის ფაბრიკებიც დაიხურა. ზევიდან რომ ყოფილიყო დიდი ზეწოლა, ალბათ არ იზამდნენ ასე. ყველამ მოთხარა და მის ადგილას გააშენეს ძირითადად თხილი. თუ არა და გვიმრები და ველური ბალაზია მოდებული ამ მიწებზე. რომ გადახდო შეგეცოდება. გამხმარი გვიმრებია სულ მათ ადგილას. (2007, გურია)

არაშენდაში ცხოვრობს 700 კომლი, დაახლოებით 1700 კაცი. სოფელი დიდია, მაგრამ მიტოვებული. ბევრი სახლი აჭედილია. ახალგაზრდობა მთლიანად მიღის ქალაქში, თბილისში. ამათ საზღვარგარეთ წასვლის საშუალება არა აქვთ. მთელი სოფლიდან სულ ორი ადამიანია წასული. ერთი ამერიკაში, სატგირთო მანქანაზე მუშაობს. მეორე — არ ვიცი. ფაქტიურად ახალგაზრდობა სოფელში აღარ არის, ცოტაა ძალიან. (2007, კახეთი)

~

რომ გითხრათ, რომ ქალთა მდგომარეობა სახარბიელოა დღეს ამ სოფელში, ნამდვილად არ ვიქნები მართალი. აი ეს ქალები, რომლებიც ჩვენ აქ შემოვიკრიბეთ, ფაქტოურად არიან ოჯახის მარჩენალი ქალები. აგერ მანანაც ქვრივია და ამალიაც. მანანა ავადმყოფ, მოხუც დედამთილთან ერთად მარტო ზრდის ორ სტუდენტ ბიჭს. დედამთილი პენსიონერია, ყოფილი პედაგოგი და ჰყავს ძალიან კარგი შვილები, ფრიალოსანი სტუდენტები.

ამალია სამი კარგი გოგოს პატრონია, გასათხოვარი გოგოები არიან უკვე-ცდილობს საწყალი ყველანაირად. დილით რომ გავა, საღამომდე სახლში ვერ შემოდის, რომ ბაზარში რამე გაყიდოს და იმით ლუკმა-პური შემოიტანოს.

ქეთინო გახლავთ დევნილი. პრინციპში რომ ვთქვათ, ის აქურია, მაგრამ გათხოვილი იყო იქით. აი ამ დევნილობის პერიოდში მობრუნდა თავის მამისულ ოჯახში, მაგრამ მარტო ზრდის ესეც შვილს. მარტოხლა დედა გახლავთ. ჰყავს ერთი ბიჭი. ამჟამად აბიტურიენტია. გუშინ ჩააბარა სწორედ ბავშვმა ბოლო გამოცდა. ქეთინო გახლავთ ეკონომისტი, მაგრამ უმუშევარია.

აზა გახლავთ ორი პატრარ ბიჭის პატრონი და კარგი, აქტიური მშობელი. ვერ დაგმალავ და აღმოჩნდა, რომ მე და აზა ვყოფილვართ ნათესავები. აზა დედაქმის მოგვარე აღმოჩნდა, სისხლმა სისხლი იპოვა ალბათ და ეს პროექტი რომ დავიწყეთ, ვიპოვეთ ერთმანეთი.

ესენი დანარჩენები გახლავთ რძლები: ქ-ნი ნონა, რომელიც ძალიან კარგი ბიჭების დედაა. მისი შვილებიც ჩვენი მოსწავლეები იყვნენ. ერთი ბიჭი საშუალოდამთავრუბულია და ერთი უმაღლესს ამთავრებს ეხლა. ნონას მეუღლეც ჰყავს. მაგრამ ოჯახს არჩენს თვითონ.

ექსპერტი მიგრაციასა და ტრეფინგის საქითხებში წოვანარ ნაზაროვა და საბერძნეთის კონსული სამუშაო შენგერის შემდეგ ფონდში „ლია საზოგადოება – საქართველო“. 2005

გამოდის, რომ ეს ქალები ეწვიან ოჯახის უღელს. ჩვენს სოფელში ძირითადად ეს ასე მოხდა. იმსაც ვრ ვატყვი, რომ ეს კაცების სახარბაცით არის.

დანარჩენი ქალები ჩემი მეზობლები არიან იქით და მე ჩავაბი საქმეში იმიტომ, რომ უბნები დაგაკაგშიროთ ერთმანეთს. თორემ ყველა თავის ეზოშია ჩაკეტილი. ადრე საჭორაოდ მაიც გამოვდიოდით. იმ ჭორაობის თავიც აღარა გვაქვს უკვე. მოდის მეზობელი

დაღლილი, ზოგჯერ ვეხვეწები, შემოდი, და თუ შემოდის, სკამზე სძინავს. ზან გვეცინება და ზან გვეტირება. ქალი იმდენად იღლება, რომ შემოდის ვითომ რომ კინოს უყუროს... ასე მოვწყდით ერთმანეთს.

ჩემი ქმარი იტყვის ხოლმე ხუმრობით, ეს ვინ უსაქმური მოვიყვანე სახლში. ჩემთვის მოვიყვანე მეგონა და სოფლისთვის მომიყვანიაო. ჩვენ ვცდილობთ, რომ ქალები საგუთარი კარ-მიდამოდან როგორმე გამოვიყვანოთ. ამასობაში ჩვენ ვერ ვპატრონობთ მერე ჩვენ სახლებს... მაგრამ შესაძლებლობები გვაქვს ქალებს და ვიცით, რომ მარტონი არ ვიქნებით.

მე, მაგალითად, არა ვარ უკმაყოფილო ჩემი საქმით, ეთერიც ამას იტყვის, ჯულიც. ჩვენ რასაც ვიტყვით, ვაკეთებთ. ამბიციაში და ტრაბახში არ ჩამოგვართვათ და ეს გვიხარია ძალიან. მართალი გითხრათ ზოგი კი იყო ისე განწყობილი, რომ რა გამოვა აქედანო... გამოვიდა მე მგონი ჯერ-ჯერობით. (2007, სამეცნიელო)

ჩვენ სოფელში სულ 600 კომლია. უმეტესობა მოსახლეობა ადგილზეა, რადგან აქ მეტ-ნაკლებად მაინც არის სამუშაო ადგილები. მამაკაცები მაინც გასულები არიან თურქეთში, საბერძნეთში, ზოგი რუსეთში და თბილისში. რამდენიმე ქალი წასულია უფრო თურქეთში. ძირითადად ეს ეხება შუახნის ხალხს. შვილები რომ გაზრდილებია, დაოჯახებულია და შვილიშვილები რომ ჰყავს, თავისი მოვალეობა მოზღვილი რომ აქს. ერთი იტალიაშიც კი არის წასული, მოხუცს უვლის. იქ ჰყავდა მძახალი, გოგოს დედამთილი და იმან გამოუგზავნა ვიზა ანუ ტურისტული მოწვევა. ალბათ არალეგალია ესლა, არ ვიცით... ახალგაზრდები თითქმის არ არიან წასულები. (2007, ქვემო იმერეთი)

სოფლებს ქალთა ლიდერობის ტრენინგი „ფონდის ტასო“
ოფისში. 2007

მე ვცხოვობ სოფელ გურჯაანში. ხალხი სოფლიდან მიდის ძირითადად რუსეთში, ცოტა გამიჭირდება გამოვეო გურჯაანი მარტო. კახეთის შესახებ ვიცი ზოგადად ეს ინფორმაციები. მსმენია, რომ მიდიან ძირითადად რუსეთში, კერძოდ მოსკოვში. მიდიან ეს-პანეთში და ისრაელშიც.

პირველი პრობლემა რაც არის, ესაა სოციალური პრობლემა. ხალხს სჭირდება ელემტარული სამუშაო, რომელიც არ არის.

ვთც დარჩენილია და ვისაც საშუალება აქვს, აქაც რაღაცას ცდილობს. ესე არ ზიან და არ ელოდებიან. ფიქრობენ, რომ რაღაც გააკეთონ. მაგრამ წასულებზე არიან მაინც ჩამოყიდებული. ჯანმრთელობის პრობლემის მოგვარება, განათლების პრობლემა, თუ ა.შ. – ყველაფერი მაგით არი.

ძალიან ბევრი თბილისშიც მიღის. თანაფარდობა თბილისში წასულებსა და საზღვარგარეთში – არის დაახლოებით ორმოცდაათი ორმოცდაათზე. ახლო-ახლოა იქ წასულების და თბილისში წასულების რიცხვი ერთმანეთთან. ვინც ახალგაზრდაა და უნარი შესწევს რამის გაკეთების, ყველა მიღის თბილისში. პირადად ჩემს ოჯახსაც ბევრჯერ პქონია ამის პრობლემა, წავიდეთ თუ არ წავიდეთ. მაინც ცდილობ, რომ შეინარჩუნო შენი ოჯახი, აქ გყავს ახლობლები, ყველაფერი. ყველა ამ თბილისში ხომ არ იცხოვებს, არა? რაღაცით ვცდილობთ შევინარჩუნოთ ეს.

თბილისში ძირითადად ვაჭრობენ, ზოგი მძღოლად მუშაობს და ასეთ რაღაცაზე კავდებიან, რომ ელემტარული საარსებო იშოვონ. (2007, კახეთი)

ეს სოფელი ველისციხეა. აქ დაბადებული და გაზრდილი ვარ. ძალიან ძლიერი გაჭირვებაა სოფელში ეს ბოლო 10 წელი. ხალხი წავიდა უფრო მეტად თბილისში. ბევრია სახლი, რომელიც დაკეტილია და ზედ აწერია – იყიდება. წავიდნენ ელემტ-

ძომელი ქალები გარდამავალი დროშის ქვეშ. კახეთი. 1930-იანი წლები

ტარული გაჭირვების გამო. ხალხი მიდის ლუქმა-პურის საშოვნელად. აქ სახლებს ყიდიან ძალიან დაბალ ფასებში და ქალაქში ქირით ცხოვრობენ. ძირითადად ვაჭრობენ. ალბათ პროდუქტით, ასე მგონია. ოღონდ აქაური პროდუქტით კი არა. იქ ჩატანილ პროდუქტს ყიდულობენ, ყიდიან, რომ რაღაც კაპიკები იშოვნონ. (2007, კახეთი)

სოფელი, სოფელი... რა უნდა გააკეთო ამ სოფელში? ვნახოთ ჯერ რა მოხდება საქართველოში. თუკი გამოსწორდა და გამოკეთდა, აქედან სად წავალ. არადა, ყველანაირად გაიძულებენ რომ წახვიდე. ვიღაცის აქთებენ მოზიდვას კი არ ცდილობენ, რომ ჩამოვიდნენ, პირიქით, ყველაფერს აკოტბენ, რომ წახვიდე. გეგმები არ ვიცი... ვნახოთ. ახალ წლამდე მაინც ვერსად ვერ წავალ. ღმერთმა ქნას, რომ შეიცვალოს რამე. ყოველდღე შეიძლება შეიცვალოს და რაღაც გაკეთდეს. შეიძლება არც შეიცვალოს, მაგრამ იმედი ხომ მაინც უნდა იყოს, რომ გამოსწორდება. სამი წელი ველოდებით. იმედი... იმედი... იმედით ვცოცხლობთ. (2007, კახეთი)

ეხლა, თუ, ვთქვათ, ერთი 10 ქათამი დარბის ეზოში, მაშინ არც ერთი ქათამი არ გვყავდა, სახლიც არა გვაქს, ტელევიზორი არ გვქონდა, მაცივარი გვაქს და არა მუშაობს. ეს ის, რასაც აქცევენ ყურადღებას. სხვა რა? მიწებიც არა გვაქს. თუ რამე გვქონდა ისეთი, ფასიანი, ყველაფერი დაყყიდეთ. ბოლოს, ტელეფონი ხომ არა გაქსო? როგორ მოვატყუებ-მეთქი და კი, აქვს ჩემს რძალს-თქო, რომელიც ეხლა აღარა გვაქს. ისეთი ქულები მოგვივიდა, რომ... აქ ვიღაც ოჯახზე ამბობდნენ, მე კი იმას არ ვიცნობ, ტრაქტორიც ეზოში უდგაოთ, ოპელი უდგათ, ორსართულიანი სახლი და მთელი საქონელი ჰყავთ – იმას მოსდის დახმარებაო. ჩვენ კიდევ – არაფერი, დღემდე არ მოგვდის დახმარება. მერე, ის ტელეფონიც რომ გაფუჭდა, წავედი, კიდევ ერთხელ რომ შემეტანა ეს განცხადება და მეთქვა, რომ ძალიან დიდი ქულები მოგვივიდა. თანაც ერთი წელი უნდა გავიდეს, ერთხელ რომ შემოიტან განცხადებას, იმის მერე. ეს ერთი წელი გავიდა და მიიღო ხალხმა დახმარება ამ წელს. თან ეს ტელეფონი წამოვიდე, იქნებ როგორმე შევაკეთო-მეთქი იქ ნაცნობთან. ფულიც არა გვქონდა. განერვიულდი, ავიდე ის ტელეფონი და ვეუბნები: აი, ამის გულისთვის დაგვიწერეთ-მეთქი ის ქულები, და ეს ტელეფონი დავუგდე მაგიდაზე, ისიც სულ ერთიანად გადაიშალა. კარგით, კარგით, ქალბატონო, მაწყნარებდნენ, მისახედი გავხდი... ყველაფერი იქნება, ყველაფერი იქნებაო. მაგრამ მეექსე თვეა მაგასაც ველოდებით, რა იქნება. (2007, კახეთი)

ამათ ხელში ყველაფერი რომ წესიერად იხადო, ყველაფერი გაატარო და დაარეგისტრირო, შენ უნდა გამოხვიდე მთავრობის... ვირი.

უნდა იწვალო ამდენი, დღე და ღამე გაასწორო და არაფერი არა გრჩება მაინც. მორჩა დამთავრდა სიმღერაი. რაც მოვასწარით, მოვასწარით და დავრჩით ესე-ებლა ისიც გვიჰირს, როგორმე თავი გავიტანოთ. ახლა ვფიქრობთ, რომ რაღაცა ახალი მოვიძიოთ, რაღაცა გაგაკეთოთ, მარა უკვე რომ ყველაფერი თანხებთან არის დაკავშირებული? და თანხები კიდევ არ არის. (2007, ქართლი)

ოთხი რაიონია რეგიონში. არ არსებობს არანაირი საწარმო. გუბერნატორები და გამგებლები კი ფიქრობენ სტადიონების აშენებაზე. მარტო ბოსტანი ვერ შეინახავს სოფელს. ახლა ამ ყურძენზე? რაზე უნდა ვიღაპარაკოთ, როდესაც სოფლის მეურნეობის მინისტრი იყო ჩამოსული, ისე დამცინავად ელაპარაკებოდა ის ხალხს, კაცი რომ ვყოფილიყავი, აღათ ხელს ვტაცებდი... ვინ ეკითხება ხელისუფლებას ის, რომ გახდეს შუამავალი ფურმის მწარმოებელსა და ჩამბარებელს შორის? მე რატომ უნდა დამიღვინოს ხელისუფლებამ რამდენად გაყიდო ჩემი ყურძენი, ლარ-ნახევრად თუ სამ ლარად. მე იქნებ ვპოულობ ისეთ დისტრიბუტორს, რო-მელიც სამ ლარად გამისაღებს იმ ყურ-ძენს? ყველანაირი წყარო წართვეს გლეხს, აბსოლუტურად ყველანაირი წყა-რო. შუამავალს ჩამოჰყავს ჩამბარებლები, ხვდებიან გუბერნატორს, გამგებლებს, ხალხს კი არა, ვისგანაც უნდა წაიღონ ეს ყურძენი. ხვდებიან ერთმანეთს კა-ბინეტებში, სადაც კარგად მიმდინარეობს მოლაპარაკებები, რამდენად უნდა მიიღონ ის და იმის იქით რა იმაღლება, აღათ ყველა მიხვდებით. და მე რომ ეს ვიცი, იმიტომ იყო, რომ მინისტრი რომ ჩამო-ვიდა გამგებელთან, საკრებულოს თავ-მჯდომარესთან და გუბერნიის წარმო-მადგენელთან ერთად, დავხვდი მას ერთ-ერთ სოფელში. ძალიან არ ესიამოვნა.

ვავენა ვაგილევიჩი, ბოლნისის სიონისა და წულრულაშვილის მცველი. 2005

პირდაპირ ვუთხარი: ვინა ხართ თქვენ, რა გინდათ? სად არიან ჩამბარებლები? ის ჩამბარებლები სადღაც იყვნენ მიმალულები და მერე გამოაჩინეს იმიტომ, რომ არ მოვშორდი. და ვუთხარი მას, „შენ არ დაგელაპარაკებით, ისინი მოვიდნენ-თქო. ისინი როგორ იყვნენ, იცით? საცოდავები. იმიტომ, რომ რაც ცისკარიშვილმა უთხრა, ის უნდა გაიმეოროს ამანაც. იმიტომ, რომ ის ვერ მიიღებს ერთნახევარ ლარად ყურძებს. ეს ჩამბარებლები იყვნენ თბილლინო, თელიანი ველიც იყო ჩამოსული და რამდენიმე კიდევ. სხვათა შორის, ძალიან კარგად მიიღო ბადაგონმა – ორ ლარად იყიდა ყურძენი. და ეს არის აღვესანდროული, მუჯურეთული და ცაგერში არის უსახელაური, რომელიც ძალინ მცირე რაოდენობით არის იმიტომ, რომ ერთ სოფელში მოდის მარტო. დანარჩენი კი სულ კაპიკებში ჩაიბარეს, როგორც მთელ კახეთში. აი ასეთი სიტუაციაა და როგორ უნდა იცხოვოს სოფელში ხალხმა? ეს რამ გამოიწვია, იცით? შარშან, შარშანწინ, რუსეთმა რომ დაიწყო ამბები და ფალსიფიცირებულ ღვინოს რომ აღარ იღებს, იმიტომ. თორემ ღვინის ქარხნებს, სანამ ჩვენი მოსახლეობიდან დაიწყებდნენ ხოლმე ყურძნის ჩაბარებას, აზერბაიჯანიდან, სომხეთიდან უკვე შემოტანილი ჰქონდათ ყურძენი. ცოტას შეურევდნენ აღვესანდროულს და მუჯურეთულს და გამოდიოდა ხვანჭკარა. იქ ყიდულობდნენ 40 თეთრად, ჩვენები 40 თეთრად, რა თქმა უნდა, არ აძლევდნენ, ითხოვდნენ, ვთქვათ, 3 ლარს. სად 40 თეთრი და სად 3 ლარი.

თუ სოფელში მცირე საწარმოები არ შეიქმნა, თუ ბიზნესი არ გათავისუფლდა სახელმწიფო მმართველობისგან, ჩვენი ქვეყნის საშველი არ იქნება. (2007, რაჭა)

რაიონის ცენტრიდან 20 კმ-ით დაშორებულ სოფელში ცხოვრების არანაირი საარსებო პირობა არ არის. სოფელი განიცდის მიგრაციას. ყოველივე ამის მიზეზი არის შრომის ფასის დაკარგნაც, რადგან ადგილობრივი ბაზრები და სუპერმარკეტები სავსეა საზღვარგარეთიდან შემოტანილი პროდუქციით. ამის გამო გლეხის ნაწარმის ფასი შემცირდა, ხოლო ახალგაზრდობას შრომის ინტერესი გაუქრა. (2007, ქვემო იმერეთი)

ნეტა მართლა პატიმრებს მაინც ინახავდეს ეს მთავრობა. ჩვენ არ გვინახავს, იმათ მაინც ინახავდეს და ყოველთვე არა მქონდეს „პერედაჩები“ გასაგზავნი... თორემ მე ხან იქა გმუშაობ, ხან აქა გმუშაობ და თუ რამე გამოჩნდება ჩემს თავს და ჩემს შვილიშვილს კი შევინახავდი, მაგრამ აბა.. ცოტა რაღაცას გაიფიქრებ, ე, ფული გამოჩნდება და... ბავშვის ლუკმას მამამისს ვუგზავნი. ინახავს კი არა, ჯერ

მარტო წყალს ასევს ისეთის, რომ ღვიძლი აქვს ისე დაავადებული, რომ არ ვიცი, რომ გამოვა, რამდენი მურნალობა დასჭირდება. ზონაში არ არიან ეგენი? იქ რაღაც მდინარე გადის და პირდაპირ იმ მდინარის წყალია შეერთებული. წყალს რომ ვაგსებთო, ჭაბის წყალია, ყარსო სულ. და იმ აყროლებულ წყალს სვამენ. ბაკი ჰქონდათ, რა ვიცი რამდენტონიანი, და როცა წყალი არ მოდის, იმ ბაკში მარაგს იღებენ. და ის ბაკი დგა ალბათ იმის შემდეგ, რაც ეგ ზონა აშენდა. ის არც არასოდეს გახეხილა და არაფერი. მწვანე წყალი ჩამოდისო, და იმ წყალს სვამენ. თუ სადმე საბაჟოზე აუყროლდათ თევზი თუ ბარკლები, მაშინვე ზონებს უგზავნიან. სააკაშვილი გამოვა და მერე იტყვის, აი, პატიმრებს ბარკლებს ვაჭმევთ და თევზს ვაჭმევთო. ვეუბნები, სულ არ შეჭამო ეგ თევზი, შვილო-მეთქი. კვირობით რომ იდგება იმ საბაჟოზე ან რომ ვერ გადაიტანეს, ვაგონებით მიაყრიან ზოლმე მაშინ ზონებს ამ თევზს და რამდენი არის უპატრონო პატიმარი, ვისაც არავინ არ ჰყავს, მატლი ახვევია იმ თევზს, მაგრამ გაგიჟებული ჭამენ მაინც. ერთხელ მარილი შემაგზავნინა ბევრი, რომ დაემარილებინათ ეს თევზი. იმ მარილში მაინც ის ჭიები გამოვლენ და რაღაცნაირად შეეჭამთო.. ასე ინახავს მთავრობა პატიმრებს.

ერთი ჩვენისოფლელი ბიჭი იჯდა ციხეში, ეხლა ჩამოვიდა, რომელ ქვეყანაში იყო, არ მახსოვს. იქ რომ ჩასულა, დაუჭერიათ. 5 წელი ვიჯექი იქ ციხეშიო. ნატრობს, ნეტა ისევ იმ ციხეში წამიყვანაო, ნეტა ჩავიდე ისევ, დამიჭირონ და ზუთი კი არა, ათი წელი ვიცხოვრო იქო. იმისთანად ვიყავი, არაფერი მიჭირდაო, ჭამა გინდა – თავის დროზე, უურნალ-გაზეთი გინდა – თავის დროზე, ტელევიზორი გინდა თუ ტელეფონი. ყველაფერია, ჩვეულებრივი ცხოვრებაა. და რა თქმა უნდა, გამოსწორებისკენ რომ მიდისარ. აქ რა უნდა გამოსწორდე? ჩვენი ციხიდან თუ გამოხვალ, გამოსწორებული – ნაკლებად. მითუმეტეს ისეთი ნერვების პატრონია ახლა უკვე, რომ ბოლო წლებში მარტო მაგისი მეშინა, რომ ვიღაცამ არ წააცდინს.

თვითონ საწყალია ყველაზე მეტად. რაღაცის იმედი რომ აქვს, რომ ეხლა თავიდან დავიწყებ ცხოვრებასო... და რა ზდება აქ... იქნება მართლა მაგანაც ინატროს, ნეტავ ისევ იქ წავიდეო? გარეთ რა გხვდება, არაფერი... (2007, კახეთი)

რუსეთში მიდიან სამუშაოდ, იქ დიდი მშენებლობები მიდის და კარგ ფულსაც აკეთებენ, კმაყოფილები არიან ძალიან. ზოგმა უკვე ოჯახებიც წაიყვანა, ჩამოვიდნენ, მოკიდეს თავის ცოლ-შვილს ხელი და გადასახლდნენ რუსეთში. აქედან ქალები სამუშაოდ არ მიდიან, სახლში რჩებიან და ელოდებიან წასულ ქმრებს. ხანდახან ისეც ხდება, რომ ეს ქმრები იქ სხვა ქალებს ირთავენ ცოლად და ცოლ-შვილი კი ჰყავთ აქ მიტოვებული. ძირითადად კი ახალგაზრდა კაცები, უცოლშვილები ირთავენ რუსეთში ცოლებს და საცხოვრებლად იქ რჩებიან. აგე იმ სახლში ამასწინად მოხუცი ქალი მოკვდა, შვილი დასუჯლავებაზე ჩამოვიდა რუსეთიდან, 50-ლიტრიანი

ბიდონებით თაფლი ჩამოიტანა. ასე ამბობდა, იქ სამუშაო ბევრია, ბევრნიც ვმუშაობთ და „პრარაბმა“ გვითხრა, უთხარით თქვენს ხალხს და კიდევ ჩამოიყვანეთ მუშახელიო. რას აშენებთ-მეთქი, ვკითხე, და ღორების და ძროხების ფერმებს ვაშენებოთ. ბევრნი მიდიან, ამ სოფელში რამდენიმე კაციღა დარჩა, სხვები სულ რუსეთში არიან, ყველანი რუსეთში მიდიან... მიწები კი დაურიგეს აქ, მაგრამ მიწები მაშინ არგიათ, თუ წყალია. ამ წელს ისეთი გვალვა იყო, სულ დაშრა წყალი, რითი უნდა მოერწყათ? ვისაც კარტოფილი და ლობიო ჰქონდა დათესილი, მოსავალი არ აუღიათ, გადაიბუგა ყველაფერი. აგალარი ჰქვია ამ სოფელს, აკი გითხარი... სომხები კი ეძახიან - „ბოლნის-ხაჩი“, ხო, ბოლნისის ჯვარიო, ბოლნისის სოფელიო... ფერმებს აშენებენ იქ და კამაყოფილები არიან, კარგ ფულს აკეთებენ. ასე ამბობენ, კარგად გვექცევანო. „პრარაბი“ ითხოვს კიდევ ჩამოგვიყვანეთ მუშახელიო. არა, ბინებს არ აძლევენ, აძლევენ, მაგრამ დროებით. ბინა უნდა იყიდონ, თუ უნდათ. ძნელია სოფელში ცხოვრება და იქით მიდის ხალხი.

რუსეთი და საქართველო და-ძმასავით იყო, არავითარი საზღვარი, არაფერი გასაყოფი, ლენინი რომ მოკვდა, სტალინი არ მიიღეს საშისურში? ახლა რა დაემართათ? მე კი მაქვს ამ კითხვაზე პასუხი, მაგრამ სრული პასუხი ეს ვერ იქნება, მაგალითად, ისეთი მშენებერი ადგილები, როგორიც აფხაზეთი და ოსეთია, თავისთვის მონაბეჭების. ეს ნამდვილად ცუდია. საქართველო ამბობს, ეს ჩვენი ტერიტორიათ, რუსეთი ამბობს, კი თქვენია, მაგრამ ჩვენი გახდებაო. ამას ეძახიან ისინი სახელმწიფო ინტერესებს, ხალხი რომ ამის გამო იტანჯება, ამას აღარ დაგიდევენ. ეს ისე, უხეშად რომ ვთქვათ, სინამდვილეში ეს ძალიან ჩახლართული ამბავია... (თარგმანი რუსულიდან; 2006, ქვემო ქართლი)

ფრისი. 2007

ყაზბეგის რაიონს მაგრად უჭირს. ეს გზა ხომ ჩაკეტილია რუსეთიდან. ეს იყო ერთ-ერთი საარსებო წყარო. იქიდან შემოდიოდა ტვირთი ტრანზიტისას და ამ ჩვენს სახელდო გზაზე გადიოდა. ეს ხომ უმოკლესი გზაა რუსეთიან დამაკავშირებელი და ამიტომ, მე მცონი, მაშინ ძირითადად ჩვენი გზა იყო დატვირთული. პროდუქტიც ასე გადიოდა. ყველაფერი აბსოლუტურად. და იმ გადატვირთვებით ბევრი ხალხი ირჩენდა თავს. ანუ ჩვენს საზღვარზე მოდიოდა იმათი ტრანსპორტი – ოსების, ჩვენს ტრანსპორტი – ტრანსპორტი – ოსების, ჩვენს ტრან-

სპორტზე იტვირთებოდა და ამ გადატვირთვასაც ჩვენი მოსახლეობა აკეთებდა. ძირითადად, დასაქმების კუთხით, 50 პროცენტს ეგ ასაქმებდა.

გარდა მესაქონლეობისა, ამჟამად ყაზბეგში აღარაფერი აღარ არსებობს. იყო სასათბურე მეურნეობები, რომელიც პქონდა მოსახლეობის ერთ მესამედს. იმ სასათბურე მეურნეობიდან თვითონ ის ოჯახები უკვე იმდენად კარგად იყვნენ ეკონომიკურად, რომ ისინი აღარ თესდნენ რამეს. დაქირავებული ჰყავდათ მუშახელი. და გამოდის, რომ თუ 30 პროცენტს პქონდა სათბური, ერთი ამდენი კიდევ მუშაობდა, თესდა და ინაწილებდა იმ შემოსავალს მესათბურისგან. ეს გზა სანამ იყო, რაც მოპყავდათ, კიტრი და პამიდორი, ორჯონიკიძეში გაპქონდათ საქმაოდ კარგ ფასად. იმიტომ რომ იქ ყველანაირ პროდუქტზე საკმაოდ მაღალი ფასებია.

ამიტომ რაიონს ნამდვილად არ უჭირდა. რამდენიმე წლის წინ მთიულეთში ვიყავი და იქ რომ შევხედე მოსახლეობას, გაოცებული დავრჩი, როგორი გაჭირვებული ხალხი იყო. ყაზბეგს ნამდვილად არ უჭირდა, სანამ ეს გზაც არსებობდა და ეს მეურნეობები იყო. იმიტომ, რომ ამ სათბურებში გაზი უფასოდ პქონდათ რამდენიმე წლის მანძილზე. ოჯახები და ხალხი აივსო მაშინ.

ძალიან კარგად იყვნენ. მერე გაზი ფასიანი გახადეს. სასათბურე მეურნეობები აჭრეს. მაგრამ ამ ოჯახებმა მაინც კარგად მოიგეს. ჩვენს ოჯახს სათბური არა პქონია. იმათ, ვისაც სათბური პქონდა, სახელმწიფომ მისცა კომპენსაცია: კვადრატულ მეტრზე 35 ლარი. ისე, საჩუქრის სახით, არაფერში, აბსოლუტურად. სათბურებიც დაუტოვეს. ანუ ის რკნის მასალა და მინა, რაც ფიზიკურად იყო ეს სათბურები, ისიც თვითონ გაყიდეს. ეს იყო და ეს. ეს იყო 2 წლის უკან. ის ფულებიც უკვე დახარჯეს. ძალიან ცოტამ სანაცვლოდ იყიდა საქონელი. აქ საქონელი არ არის რენტაცელური, ვინაიდან სათიბი და საძოვარი საქმარისი არ არის. აქ ღორის შენახვა საერთოდ წამგებიანია, რადგან საკვები თბილისიდან უნდა მოიტანო. ძირითადად – ქატო. და ქატოც ღორის არაფერში არგადა. არც კი ვიცი, რა რაოდენობის ქატო უნდა შეჭამოს ღორმა, რომ ის გაიზარდოს.

დასაქმებულია მოსახლეობის მაქსიმუმ 7-8 პროცენტი. ძალიან პატარა პროცენტია დასაქმებული მოსახლეობის. ზოგი მუშაობს საბაჟოზე, იქ ზელფასები მაინც აქვთ ახლა შენარჩუნებული. მეტი აქ ვერაფერს ვერ გააკეთებ. ერთადერთი, მაღაზიები ვისაც აქვთ და ვაჭრობს, იმათ ცოტა არა უშავთ.

მთელი რაიონის მოსახლეობა არის დაახლოებით 3500-მდე. მიგრაცია არის ძალიან დიდი. იმიტომ რომ აქ ვეღარაფერს აკეთებენ. როცა ეს სათბურის ფული აიღეს, ერთდღოულად დიდი თანხა იყო და რომ არ დახარჯოდათ, წავიდნენ და თბილისის შემოგარენში, ზოგმა გლდანში, ზოგმა მუხიანში „დაჩები“ იყიდეს. იყიდეს პატარ-პატარა სახლები, საქონელი და იქ არიან. გველს აკეთებენ, რძეს, მაწონს, იმას ყიდიან და ესე არიან. ბევრი წავიდა სხვათაშორის ასე. დაახლოებით 10 პროცენტამდე. ზოგს უკვე ბავშვებაც ჰყავდა წასაყვანი, ვინც ინსტიტუტში მოეწყო და ასე. ეგ არის ჩვენი ცხოვრება. ყაზბეგში არაფერი არ კეთდება დღეს-დღეობით ისე, რომ რაიმე წარმოება მუშაობდეს. არც ვინმე იმაზე ფიქრობს, რომ რამე გააკეთოს. (2007, ყაზბეგის რაიონი)

ჩვენს სოფელში ცხოვრობენ ქართველები და ოსები ერთად, პრიცენტულად თითქმის ნახევარი ნახევარზე. ჩვენი სოფელი არის ფაქტიურად ოსეთის საზღვარი. ანუ როცა ისვრიან, ის ადგილი აქედან 500 მეტრშია და ჩვენ ყველაფერი გვესმის, ავტომატიც და ქვემებიც. როცა დაძაბულობაა, ჩვენთან მაინც არაა საშიში. როგორ გითხრათ... აი ჩვენი მეზობლები ოსები არიან. ნორმალური ურთიერთობა გვაქვს, ჩვეულებრივი. სოფელში ამ მხრივ არანაირი პრობლემა არ გვაქვს. აი მოსულებთან კი ასე არ არის...

როცა ისვრიან აქედან და იქიდან, არის, რომ მოხვედრია რომელიმე სახლის სახურავს. მაგალითად, შარშან ზაფხულში რომ იყო არეულობა, არა მარტო სახურავს, კარებსაც მოხვდა ტყვია და მერე კარადას ოთახში. პირველი არეულობის შემდეგ კი ჭურვი დარჩა აუფეოქებელი და ხუთი წლის ბავშვი აფეთქდა მასზე. ბავშვმა იპოვა ის ჭურვი, თამაშობდა და...

სოფლის მოსახლეობა ძირითადად ადგილზეა. ბავშვები სკოლას რომ ამთავრუბენ, თუ მოქადაგიან და სტუდენტები გახდებიან, ისინი მიღიან თბილისში ან გორში, ძირითადად. მოხუცები და საშუალო ასაკის ხალხი უფრო აქ რჩება.

სოფელში დაახლოებით 46-48 სახლია. მიტოვებული სახლებიც არის. ზუსტად არ ვიცი და ვერც გეტყვით, რამდენ სახლში ცხოვრობენ და რამდენი დაკეტილია.

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები არა გვყავს. სოფლის საბჭო არსებობს და რწმუნებული, და თუ რამე გვჭირდება, იქ მივმართავთ. იქ ადრე სამედიცინო პუნქტიც იყო. ეხლა კი მანქანა დადის, სასწრაფო დახმარება არსებობს და თუ დავრეკავთ, მოვა.

სოფელში არის სკოლა. ბავშვები სკოლაში დადიან ფეხით, დაახლოებით კილომეტრანახევარია აქედან. ამ სკოლაში დადიან მხოლოდ ქართველი ბავშვები. ოსები დადიან ცხინვალის სკოლაში. ცხინვალამდე ისეთივე მანძილია, როგორც აქედან ჩვენს სკოლამდე და კიდევ სიმი-ოთხი კილომეტრი იქნება, იმათ სკოლამდე რომ მისვიდე. სოფლის ნახევარი ოსებია და რადგან აქ სკოლა არ აქვთ, თითქმის ყველანი იქით გადადიან საცხოვრებლად.

ხალხი ძირითადად მუშაობს მიწაზე. უმტკქსად თავისითვის. თუ ძალიან, ძალიან ბევრს იშროობებ, შეიძლება რაღაც ზედმეტი მოიყვანო, რომ გაყიდო და იმით იარსებო. ძირითადად მოგვყავს სიმინდი, ლობით.

ფულად არის მხოლოდ ის, რასაც ჩვენ ვიღებთ დახმარების სახით. ეს არის დევნილების დახმარება. ჩვენ ვითვლებით დევნილებად ჩვენსავე მიწაზე ჩვენს სოფელში. ვინაიდან ამ არეულობაში სახელმწიფო ვერ გვაძლევს გარანტიას, რომ არაფერი ჩვენ არ დაგვიშავდება, ამიტომ ჩვენ ვითვლებით დევნილებად.

სოფელი მოლიანად იყო დანგრეული და განადგურებული. ის თავიდან აღვაღგინეთ ჩვენ თვითონ. ცოტა სახელმწიფო მოგვემარა, სახურავები გაგვიკეთა, დანარჩენი ჩვენ გაგაკეთეთ იმით, რასაც ვმოულობთ ნელა-ნელა, შეკოწიწებით.

ომამდე, 1991 წლამდე ვინც რძლები მოვიდნენ, იმათ პენსიას აძლევენ. 91 წლის შემდეგ ვინც მოვიდა, იმათ არ აძლევენ. ადგილობრივებს ყველას აძლევენ, ანუ ვინც აქ დაიბადა და გაიზარდა.

სულ ამ სოფელში 48 ოჯახი ვართ. ბავშვები ფეხით დადიან იმ სკოლაში წვიმს, თოვს თუ სხვა რამ არის. მარტო სოფლის „მარშრუტკა“ რომ დადის, ის თუ გაუჩერებს და წაიყვანს ბავშვებს ან თუ გაუჩერებს უკანა გზაზე და წამოიყვანს. ბავშვების შეღავათი ეგ არის.

ზამთარი ცივია და საკმაოდ სუსტიანი. ვიბებით შეშით, რომელსაც ვყიდულობთ. ადრე იყო რომ კაცები მიდიოდნენ ტყეში შეშისთვის და დღეს ჩვენთვის მოპქონდათ, ხვალ სხვისთვის... ეხლა კი შეგვატყობინეს, რომ ეს აუკრძალიათ. გაზი არ გაქვს. ელექტრობა გვაქვს და ვიზდით მრიცხველებით, ცხინვალის ტარიფებით. ვინდით რუსულ მანეთებში: თვეში საღლაც 100-120 რუსული მანეთი გამოდის. გააჩნია, რამდენს დაგხარვავთ. რუსულ ფულს ცხინვალში ვიღებთ. თუ ყველაფერი კარგადაა და დაბაბულობა არ არის, იქ მივდივართ.

ყველი მიგგაქვს, სხვა რამ, და იქ ვყიდით. თუ აირია სიტუაცია, იქით აღარ გვიშვებენ და ვზიგარათ სახლში.

ჩვენთან სოფელში ერთმანეთთან არანაირი პრობლემა არა გვაქვს ურთიერთობაში. ჩვენ სსებთან ერთად ვცხოვ-რობდით ადრე და ეხლაც ვცხოვრობთ.

წასვლას აქედან კი არ ვაპირებ, საერთოდ სამუშაო თუ იქნა სადმე, დიდი სიამოვნებით წავიდოდი. აქ მუშაობა რასაც პქვია, ემწუთას არის ბალი. მეტი სამუშაო ჩვენ არაფერი გაგვაჩნია.

მე, მაგალითად, საქეთნო მაქვს დამთავრებული. დანარჩენი კი, ქალის საქმე, მოგეხსენებათ, ყველანაირი შეგვიძლია.

წასვლით რომ შემეძლოს, წავიდოდი, მაგალითად, საბერძნეთში. იქ ნათესავები გვევანან. ზოგი მათგანი რუსთავიდან არის. ჩემი მული, მაგალითად, თბილისში ცხოვ-რობს და საბერძნეთშია ეხლა წასული. როგორ წავიდა არ ვიცი, ვერ გეტყვით. იმას წასვლა, მე მგონი, დაუჯდა 2 500 ლოდარი. და ეს ფული მისცა რომელიღაც ფირმას საბუთების გაკეთებაში. ეს იყო ოთხი წლის წინ. წავიდა ვიზით, ტურისტად. იქდან სულ რეგას. რა ვიცი, კმაყოფილია. მუშაობს თერმი რვახში. მისი მეზობელი იყო მანამდე წასული და ჩემი მული რომ ჩავიდა, უკვე სამუშაო დახვდა იქ, თვითონ არ უქიმნია. „კარტაც“ მიიღო უძპნ, ალბათ საღღაც წელიწადნასევრის წინ. იმიტომ რომ

ინტერვიუს იწერს წოვინარ ნაზაროვა. 2007

ჩამოსულიც იყო აქ შარშან ზაფხულში... მანამდე საბერძნეთიდან არ გასულა ორი წელი... ქმარი ჰყავს თბილისში, შვილისშვილებიც. რომ წავიდა, 46 წლის იყო. ეხლა ქმარი სახლშია. ის „სვარშიკა“ თვითონ და მაგას თავისი სამუშაო ყოველთვის აქვს. გოგო გათხოვილი ჰყავს. ბიჭი ჰყავს და იმ ბიჭს კიდევ ორი გოგო ჰყავს შვილები.

მეცა მყავს შვილიშვილი, მაგის გულისთვის წავალ სხვა თუ არაფერი... იმიტომ, რომ ძალიან გვიჭირს.

შვილი მყავს ერთადერთი. 22 წლის რომ იყო და ძალიან რომ გვიჭირდა, წითელმიწებზე კარიერებს რომ ანგრევდნენ, იქ „ლაფატკით“ მუშაობდა. ჩამოცურდა და ხერხემალი დაიზიანა. შემდევ მალას ძეალი ამოაძრეს და პლასტიკატი აქვს ჩადგმული. უკან 46 ნაკერი ჰქონდა. ქამარი აცვია ისეთი, რომ იმის გარეშე ვერ დადის. ეხლა არაფერს არ აკეთებს, არ შეუძლია... აი ასეთი რაღაცები ხდება აქ. უმუშევრები დიდი კამაზის მანქანას ლაფატკით ავსებდნენ, წარმოიდგინეთ..

ჩემი ქმარი ინვალიდი ბიჭია. დაბადებიდან მარცხნა ხელი ტრავმიანი აქვს. ეხლა ის ნახირში დადის, ვისაც არ სცალია ეხლანდელ პირობებში, იმათ მაგივრადაც. მე კი მარტოკინა მოელი დღე მინდორში ვთოხნი. გამოვა ხოლმე ჩემი ბიჭი, როგორც შეუძლია, მექმარება, მაგრამ არ შეუძლია, მალ-მალე ჯდება.

პეტსია არ დაუიშნეს, არ გეკუთვნისო. ანუ ახალი ბრძანება ისეთია, რომ ეს შენი ავადმყოფობა იმაში არ შედისო. აი ის პლასტიკატი რომ არ გქონდესო ჩადგმული, მაშინ შეიძლებოდათ...

გცხოვრობთ ხან ნახირის ფულით, ხან ყველს გავყიდი, ხან ხბოს გავყიდი.

ხბო გავყიდე ერთხელ და ბავშვი გაგვიხდა იმ პერიოდში ავად. კვირა დღე იყო და სასწრაფოს გამოვუძახე. ერთი საათი ველოდე სასწრაფოს, რომ მოსულიყო. ლამის გაგვიდი. სიცხე ჰქონდა 41 გრადუსი. შემეშინდა ძან. ან ფილტვებზე არ გადავიდეს, ან მინინგიტი არ დაუმართოს, ან კრუნჩხაში არ ჩავარდეს-მეთქი. წავივანეთ მერე ცხინვალში და 600 ლარის წამლები ვიყიდე. დავუშვათ ის ხბო არ გამეყიდა, რა უნდა მექნა მე იმ ბავშვისთვის?

ექმი აქ არის, ერედვში არის მხოლოდ. მაგრამ ცხინვალი ჩვენთან უფრო ახლოსაა. ჩვენ ცხინვალთან უფრო შეხება გვაქვს: ექიმია, ბაზარია თუ რაღაც სხვა. ამჟამად იქიდან უფრო სარგებლობს ჩვენი სოფელი.

თუ დაბატულობა არ არის, გადავდივართ იქით. ისე, ჩვენც ვერიდებით. ჩვენ თვითონ არ გავრისკავთ დაბატულობის დროს იქ რომ ჩავიდეთ. იმიტომ რომ, რომ იტყვიან, აუტკივარი თავი რაზე ავიტკივოთ. ხომ შეიძლება ისეთი ვინმე გამოჩნდეს – აშარი. ჩვენც ვერიდებით და მაგ მომენტში არ მივდივართ. მერე, როცა მიწნარდება, ისევ ჩვეულებრივ გრძელდება ყველაფერი.

გადასვლით ქალები უფრო გადადიან, კაცები – არა. ქალებს იმდენად არაფერს უუბნებიან. თუ შეეკამათები, კი მიგალანდავენ.

შარშან იყო. ქალები შევიკრიბეთ და ბაზარში წავედით. ერთი ოსის ქალი იდგა ჩემს გვერდით, გარგარს ჭამდა თუ ატამს, არ მასხოვს. კურკებს სულ ფეხებში მესროდა. ასე პირდაპირ, „ნაგლად“. უნდოდა გამოვეწვი. ჩემები მეუბნებოდნენ, გეხვეწები, ხმა არ გასცეო... გავჩუმდი, გავისუსე, ხმას რაღას ამოვიდებდი.

არიან ეგეოგბი, რომ გა-
მოგეჩრება ვინმე ასე აგრესი-
ულად... აი ასე ვართ ამ სოფ-
ლის ქალები.

მე თუ სამუშაოდ წავედი,
ოჯახი რძალზე გადავა. ბაღი,
ბაღჩა ყველაფერი მაგათ
დარჩებათ. აბა მე ხომ თან
არ წავიღებ? ალბათ აღარ
ივლის ის ჩემი ქმარი ნა-
ხირში და დაამუშავებს იმ
მიწას, აბა რას იზამს.

რუსეთში მაზლი მყავს,
ჩემი ქმრის ძმა. ის პერმში ცხოვრობს უკვე 27-28 წელია. ცოლი ჰყავს რუსი,
„ტატარკა“. ისინი რომ არ გვეხმარებოდნენ, ჩვენ რა გვეშველებოდა. ჩემი მულიც
ძალიან გვეხმარება. ჩემს ბიჭს რომ ეს ამბავი შეემთხვა, მაშინვე დავურევეთ.
იმწუთას გამოგვიგზავნეს 200 დოლარი იმანაც და იმანაც.

სხვა: ჯერ-ჯერობით არაფრის იმედი არ გვაქვს. ერთხელ ძროხა ოსების
ნახირს გაპყვა და ამის გულისოფეს ავტომატებით გამოვიდნენ აქედან ჩვენები და
იქიდან ოსები. რომ გენახათ აქაურობა, პოლიგონი გეგონებოდათ. სახლში ვიყავი იმ
დროს მე და წყალზე რომ გამოვედი გარეთ, ვხედავ, ის იქ არის ჩაცუცქელი, ეს აქ
არის ავტომატით. ისეთი დაბაბული სიტუაცია იყო, რომ ერთი ბეჭო, ერთი ვიღაცას
“ვუო!“ რომ დაეძახა, ატყდებოდა სროლა.

მეზობლის ქალსაც რომ რამე უთხრა არასწორად, უცბად გემუქრება: არ
გეშინა დამე რომ ვინმე მოვიდეს და შეგაწუხოსო?

უშალოდ სოფელში, აგერ მეზობლები ოსები არიან, ერთმანეთთან კონფლიქტი
არა გვაქვს. მაგრამ ზედმეტ სიტყვას მაინც ხმამაღალს ვერ იტყვი.

აი იქით მხარეს ჩვენი ჯარი რომ იდგა, იმ ზაფხულს დაბაბულობა იყო და
კაციშვილი აქ არ შემოსულა. სროლები იყო ისეთი, რომ რა ვიცი... აგერ 500
მეტრში სასაფლაო გვაქვს. ისეთი სროლები იყო იქიდან, ბავშვი კინაღამ გამიგიუდა,
ისტერიკაში იყო. ბაღის ბოლოდან წუილ-წუილით რომ მოდიოდნენ ეს ტყვიები,
ისეთ დღეში ვიყავით, სად წავსულიყავით არ ვიცოდით.

აგერ ესენი ამაღლებულზე არიან. ორი ბიჭი ჰყავთ, 18-19 წლის. ვეუბნებოდი,
გადმოსტით ოლონდაც, ჩვენი პადვალი მაინც დაბალია-მეთქი და თუ რაღაც
სპეციალურად არ გვესროლეს, ტყვია იქ არ მოვა-თქო.

ჩვენ ეხლა ქალები ვართ ოსებისაც და ქართველებისაც. ჩვენ ეხლა პირადად
ყველას ქართველი ოჯახები გვყავს, თუმცა დედა ზოგს ოსი გვყავს.

სხვა: ისე გავიზარდე ამ სოფელში და ვიარე სკოლაში, არც კი ვიცოდი თუ
აქეთ ქართველები ცხოვრობენ. სულ ოსის უბანში ვცხოვრობდი, სულ ოსის ბავშვებთან
ერთად გაგიზარდე.

სამუშაო შეხვედრა კახეთში. 2007

სხვა: ჩვენს სოფელში საერთოდ ყველანიც ეგრე არიან.

სხვა: შერეული ოჯახებიც ბევრია, ისინი უფრო ცოდოები არიან ჩვენთან. ჩემი მამა, მაგალითად, რაკი ქართველია, უკვე პრობლემაა. ეხლა მე მარტო ვარ. სამი ძმა მყავს, სამთავე ოსეთში ცხოვრობს. დედაც დაბრმავდა...

ასეთი კარგი ცხოვრება და სიცოცხლე გვაქვს ჩვენ. აბა რა ვუყოთ... (2007, ცხინვალის რეგიონი)

ერთ დროს ძალიან ლამაზი და ეკონომიკურად ძლიერი სოფელი იყო, მაგრამ ღტოლვილების შემოსახლების შემდეგ ძალიან საგალალო მდგომარეობა გვაქვს. ადგილობრივი მოსახლეობა არის 4000. სულ 7000 მაცხოვრებელია ამჟამად სოფელში. ადგილობრივი მოსახლეობის ნაწილი არის რუსეთში. ცხოვრობენ მოსკოვში, სანქტ-პეტერბურგში. ბევრია წასული უკრაინის სხვადასხვა ქალაქებში. ისინი ჩამოდიან ხშირად. მაგრამ სამოქალაქო ომის პერიოდში ვინც წავიდა, ის ფაქტიურად ჯერ არ დაბრუნებულა. იქ ნაწილი მუშაობს, ნაწილი ბიზნესს ეწევა, ზოგიც სწავლობს.

ღტოლვილთა ჩასახლება უმთავრესად მოხდა ინგირის აგროსამრეწველო კომბინატში. იქ არიან სწორედ ღტოლვილები უფრო მეტად კომპაქტურად ჩასახლებულები.

ჩვენს სკოლაშიც ორჯერ მოხდა ღტოლვილების ჩასახლება. ამან დიდი ზეგავლენა მოახდინა თვითონ სკოლაზე. ეს არის ინგირის პირველი სკოლა. იმდენად დაკავშირდი ჰქონდათ ოთახები, რომ 1998 წელს სასწავლო პროცესი დავიწყეთ ნოემბერში, მათი გასახლების შემდეგ.

სულ ინგირში ორი საშუალო სკოლაა და ერთი არასრული სკოლა.

საქართველოში მიმდინარე მოვლენებმა მთლიანად მოშალა ფაბრიკების მუშაობა, ჩაის პლანტაციების მიმდინარე სამუშაოების ჩატარება. არ ხდება მათი კრეფა, პლანტაციების გასხვლა. შედეგად ჩაის კულტურა, რომელიც ჩვენი მარჩენალი იყო, ჩვენს სოფელში მთლიანად ჩაკვდა. დარჩენილია მხოლოდ ნაწილობრივი. ამათვან

ზოგმა ამორტიზაცია განიცადა. ამორტიზირებულ ფართობზე ეხლა მიმდინარეობს თხილის დარგვა. ამბობენ, რომ რომელიდაც ბიზნესმენმა შეისყიდა ეს მეურნეობა და თვითონ განაგებს. ზუსტად არაფერი ვიცით, რომ ეს სოფელი ჩვენი ბავშვობის დროს შესანიშნავი იყო, ახლა კი თქვენც ხედავთ, რა დარჩა.

ქართველი 2007

რაც შეეხება საზღვარგარეთ წასკლას, ზუსტად ვიცით, რომ ორი ოჯახი ამერიკაშია წასული და ამბობენ, რომ მშვინივრად არიან, ფოცხორაა და სუპატაშვილი. ფოცხორაა წავიდა ოჯახით. ჩვენი მოსწავლები იყვნენ ბაჟშები და გოგო იქ გათხოვილა კიდევ.

რუსეთშიც წასულები არიან ძირითადად ოჯახით. ჩემი მეზობლები, მაგალითად, ორივე მხრიდან წასულები არიან. ერთი ადრე წავიდა ოთხმოცდათამ წლებში, მოსკოვში ცხოვრობს. მეორე წავიდა ციმბირში. კიდევ წინა ორი სახლიდანაც მოსკოვში არიან. გამოდის, რომ ხუთი სახლიდან ოთხი ცხოვრობს რუსეთში, უფრო მოსკოვში.

ამ მიტოვებულ სახლებში ერთში მოხუცი მამა დარჩენილი, ერთში ნათესავი ცხოვრობს ლტოლვილი. ახალგაზრდებმა იქ სწავლა-განათლება მიიღეს უკვე, დაამთავრეს უნივერსიტეტები, რაღაც სამსახურიც აქვთ. აქეთ როცა ჩამოდიან, დარჩენა აღარ უნდათ. იქ ძირითადად ვაჭრობენ. ერთი, მაგალითად, ვიცით, რომ ბანქში მუშაობს ივანიშვილთან. მისი მამა და ის თანაკლასელები ყოფილან, მიუყვანა შვილი და მოეწონათ, ნდობაც დაიმსახურა და დაასაქმეს.

ჩვენთან სამუშაო არ არის. აქ იყო ორი დიდი არაჩეულებრივი ფაბრიკა მეურნეობის ტერიტორიაზე. ადრე ჩაი იყო ძირითადი შემთსავლის წყარო, რკინიგზა იყო, აეროპორტი, საღებავების ქარხანა. რა არ იყო. მილიონერი სოფელი იყო. შემდეგ... არეულობის ბრალია, თუ რა დაგარქვა, არ ვიცი. რაც ჩაი ჩაკვდა, ჩვენი სოფელიც წახდა.

ჩვენი მეზობლები ჭკვიანი ხალხია. რუსეთის მოქალაქეობა მიიღო თითქმის უმრავლესობამ და რუსეთ-საქართველოს სიტუაცია რომ აირია, იქიდან ლტოლვილების უმრავლესობა დაბრუნდა. დეპორტირებულიც იყო, რომ გამოასწრო, ისეთიც იყო. ზოგი კიდევ უკრაინის გავლით ჩამოვიდა. მაგრამ ვინც ჩამოვიდა, მშვინივრად მოეწყო აქაც. ოჯახები მოაწყვეს, სახლი იყიდეს. ახლა ისევ ცდილობენ რომ მიბრუნდნენ უკან. ჩვენი მეზობელი იყო წასული, ჭანტურია, ჩამოვადა და ბაჟშვი ჩვენს სკოლაში შემოიყვანა. უარს ხომ ვერ ვეტყოდით, ჩვენთან სწავლობდა ადრე. წლის ბოლოს მოითხოვა ბაჟშვის საბუთები. ჩემი მეუღლე იქ არის, ყველაფერი ნორმალურადაა და საბოლოოდ წავედითო, არ მოვბრუნდებითო აწი.

ვთც დაბრუნდა, როგორც გითხარით, ძირითადად ლტოლვილებია. ამათ სოფლები აქვთ აფხაზეთში. ჩვენი სოფელი ზომ საზღვრისპირაა. ჩვენს შემდეგ შამგონაა და შემდეგ უკვე აფხაზეთია. ლტოლვილებს სოფლები აქვთ იმ ტერიტორიაზე, ძალიან ახლოსაა მისვლა-ძოსვლა. ფეხითაც შეუძლიათ გადასვლა, იციან ადგილები, სად უნდა გადავიდნენ. ისინი ძირითადად ვაჭრობენ. თხილნარი აქვთ ბევრი. ძალიან კარგი შემთსავალი აქვთ იძულებით გადაადგილებულებს რომ ვებახით, იმათ, განსაკუთრებით გაღის რაიონში. ზოგჯერ იქ ზაფხულობით რჩებიან, აგროვებენ თხილს და აბარებენ. აქაც მოაქვთ და აქაც აბარებენ. იქ ძალიან კარგად ცხოვრობენ, ვიდრე აქ ამბობენ, იქაური ხის ძირი გვირჩენია, ვიდრე თქვენთან სასახლე გაქონდეს. თავიანთი სამშობლო უნდათ იმათაც.

მაგრამ ზოგიერთი, ვინც ვაჭრობას მოკიდა ხელი და ვისაც არ მიესვლება იქ, ამბობს, რომ არა, მე აქ მოვკალათდი, მე აქ ჩემი ადგილი მაქვს. სხვათა შორის, იმათ

უფრო აღლო აუღეს ცხოვრებას, ვიდრე ჩვენ, აქაურებმა. არაფერი ითაკილეს: ქუჩაში გასვლა, საქონლის ხელით ტარება და ამით გაიტანეს თავი, მეტად, ვიდრე ადგილობრივებმა.

ჩვენ ჩვენი კომპლექსები გვაქვს, ვითომ ჩვენი განათლების შეგვრცხვა. ჩვენ პედაგოგები ვართ. მე დირექტორი ვარ, ესენი ჩემი მოადგილეები არიან. ახლა ურთულესი გამოცდები გავიარე და ხუთწევრიან ოჯახში მარტო მე ვმუშაობ. 200 ლარი მაქს. ამათ ჩემზე ნაკლები – 150 ლარი.

ჩვენს ოჯახებში რომ შემოიხედოთ, იტყვით, კარგად არიანო. ძროხაც გვყავს, ქათამიც. მაგრამ კარგი ცხოვრების გამო კი არ გვყავს. მე მასწავლებელი ვარ. დილით უნდა ავდე, ძროხა მოვწველო, მივხედო, მერე სამსახურში წავიდე. მაგრამ ეს ყველაფერი რჯახს სჭირდება. ამით თუ არ დავეხმარეთ ოჯახს, ჩვენი ხელფასი რას გვეყოფა. მაღაზიაში ყოველთვის ვალი გვაქვს. (2007, სამეგრელო)

ყოველთვის იდგა სოფლის საკითხი მტკიცნეულად, რომ სოფელს ტრანსპორტი არა აქვს, რომ საჭიროა დავეხმაროთ სოფელს. ეხლა – პირიქით. ზოგ სოფელში საერთოდ არ დადის ტრანსპორტი, ზოგი სოფლიდან კვირაში ერთხელ დადის, ბაზრობის დღეს, რასაც ჰქვია, რაიონში ჩამოსასვლელად. ან ისეთი ძვირია ის, რომ მოსახლეობა ვერ წვდება ამ ზარჯებს. ძალიან მძიმე სიტუაციაა. ჩემი პირადი აზრია ის, რომ ყველანაირად ცდილობენ რომ არ არსებობდეს სოფელი. ეს არის დღევანდელი მთავრობის პოლიტიკა – არ არსებობდეს სოფელი, არ არსებობდეს გლეხი კაცი. (2007, იმერეთი)

ჩვენთან, სოფლებიდან სეზონურად მიდიან უფრო კაცები. იმიტომ რომ აჭარაში ძირითადი მათი საქმე არის ციტრუსი და ციტრუსის გატანა. და სეზონურად მამაკაცები უფრო მიდიან საზღვარგარეთ რომ ეს ციტრუსი გაიტანონ და რაღაც თანხით არჩინონ მერე წლის განმავლობაში ოჯახი. ოჯახს გააქვს თავისი პროდუქტი ძირითადად უკრაინაში. არ ვიცი რა გზებით, მაგრამ უკრაინაში რომ გააქვთ, ვიცი, იმიტომ რომ ჩემს ნათესავებსაც გააქვთ იქ და მათი მაგალითით ვიცი, და უფრო – სეზონურად. აგრეთვე, რა თქმა უნდა, ქალების უმრავლესობა მიდის თურქეთში ფიზიკურად სამუშაოდ. ძალიან დიდი ნაწილი ქალების დასაქმებულია აგრეთვე საბერძნეთში. აჭარიდან ძალიან ბევრი ქალია ოჯახიდან წასული. რომ იკითხავთ, ახალგაზრდების დედა ყოველთვის წასულია ესპანეთში, ან საბერძნეთში, ან ამერიკაში ფიზიკურ სამუშაოზე, რომ არჩინოს ოჯახი. რესურსი არა, უფრო საბერძნეთი, ესპანეთი და ამერიკა, სადაც უფრო გარანტირებულია ადამიანის მუშაობაც, ხელფასიც და ოჯახის რჩენის მეტი შანსი არსებობს. (2007. აჭარა)

სანამ კიდევ ეს იქნებოდა და გზა მუშაობდა, ოსებთან ურთიერთობა ხომ კარგი არ იყო. საბაჟოზე რომ ჩახვიდოდი, სულ საომარი და საჩხებარი იყო. რუსი ჯარისკაცები დგანან ძირითადად და იმათან ჩვენ მოხევე კაცებს უჭირდათ ძან ურთიერთობა. ყოველდღე ჩსუბი და გნიასი იყო. ქალებს კიდევ ნაკლებად ეხებოდნენ. თანაც ქალი ხომ იცით, როგორი ამტანია. ამიტომ აი ის ტვირთი სულ ქალებს აწვა ფაქტიურად. იქ არ დადიოდნენ მამაკაცები, ერთი პროცენტიც კი. ქალები მიღიოდნენ, ქალები ვაჭრობდნენ. აქედან გაპქონდათ ხილი, ორჯონიქიძის ბაზარზე ჩადიოდნენ, დილიდან ღამემდე იქ ვაჭრობდნენ. ზოგს იქედან, ბაზრობებიდან შემოჰქონდათ, ძირითადად კვების პროდუქტები. შემოჰქონდათ, მაგალითად, ტუალეტის ქაღალდი, რაც რუსეთის ნაწარმია და საქართველოში ფასობს. ცემენტი შემოჰქონდათ, არმატურა და ამასც ქალები აკეთებდნენ, იმიტომ რომ ქალებს ნაკლები კონფლიქტი ჰქონდათ საბაჟოსთან. როგორც გინდა თქვით, ქალს მაინც ყოველთვის აქვს პატივისცემა მამაკაცის თვალში. ამიტომ ჩვენი კაცები არიდებდნენ მაგ საქმეს თავს და სულ ქალებს აწვათ ოჯახი. ახლა ვეღარ იტყვი, ქალზე რომ ამბობდნენ – მარჩენალ-დაკარგულიო, ანუ, ვისაც ქმარი მოუკვდა. ქალი კი არა, ცოლი რომ კვდება, კაცი რჩება მარჩენალდაკარგული. დღეს ასეთი სიტუაციაა. (2007, ყაზბეგის რაიონი)

სამუშაოდ წავედი 2000 წელს. მაშინ ოჯახური პრობლემები შემექმნა. ჩემი ბიჭი ავარიაში მოყვა, მძიმედ იყო. ბინაც გავყიდეთ თბილისში. დიდი ფული დაჯდა ეს ყველაფერი... სკოლის დირექტორი ვიყავი მაშინ და განცხადება დავწერე წამოსვლაზე... ბერი ვითიქრე, რა მექნა... ყველა მეუბნებოდა, იმუშავებ, კარგად იქნებით და მეც გადავწყვეტე წასვლა.

ერთი ქალი იყო აქეური წასული და თავიდან იმასთან წავედი. იმან მასწავლა პირველად როგორ მეთქვა – მინდა სამუშაო. ასე დავდიოდი 3 თვე სამსახურის სამებნელად. მერე ვიშოვე სამუშაო შენობის დასუფთავებაზე. 4 თვე დამჭირდა ენის სასწავლად და ამის შემდეგ უპვე ძიძად შემებლო მუშაობა ოჯახში. ყველას უკვირდა, ასე მაღვე რომ შევძლი ეს. 2 წელი ვზარდე ის ბავშვი. ამერიკელი ქარისელების ოჯახი იყო. ოდინდ იქ არ ვცხოვრობდი, მისელით ვმუშაობდი.

ოჯახში ცხოვრება ძალიან მნელია. ხომ არის, არ გინდა ლაპარაკი, დაღლილი ხარ, არ გეცინება და უბრალოდ გეძინება. იმათ კი მოღუშელი სახე არ მოსწონთ. ძალიან როულია.

ოჯახში ვისთანაც ვმუშაობდი, ძალიან თბილები იყვნენ და ყურადღებიანები. მივიღოდი დილით და მეტყოდა დიასახლისი – დარეკე სახლშიო. ეს ხომ ფული ღირს, ვეტყოდი. არა უშავს, დარეკე, ხომ ყველაფერი კარგად არისო....

ბავშვი რომ 2 წლის განდა და ბაღში წავიდა, აღარ ვიყავი საჭირო. იმათ მერე თავის მეგობრის ბინაში გამიშვეს. ფაქტიურად მე ვმუშაობდი ერთი სამსახურის ყველა თანამშრომელთან. ყველაფერი იცოდნენ ჩემზე და პატივს მცემდნენ. ეხლაც მაქვს მათთან კონტაქტი.

პრობლემები ძალიან ბევრი იყო, მიუხედავად იმისა, რომ უმეტესობა კარგად მიყურებდა. არ ვიცი მარტო მე თუ გამიმართლა ამ მხრივ. უბრალოდ მე თვითონ ვარ ძალიან მეტობლი. ჩემთვის სულერთია, დამლაგებლად ვმუშაობ თუ უფროსად, თავს არავის დაგაჩაგვრინებ. ერთ ამბავს მოგიყვებით: ერთ სამუშაოზე ვმუშაობდი წელიწადი და 6 ოჯ. ცხრასართულიანი შენობა იყო დასალაგებელი თავისი კორიდორებით, ტუალეტებით, სასადილოებით და მოზაიკით გაწყობილი ორი შიდა კიბით. სამუშაო იყო 8 საათი, საქმაოდ მძიმე. ანაზღაურება 600-700 დოლარამდე. მაგრამ გადასახადები საქმაოდ ბევრია იქ – ბინის ფული, გზის, ტელეფონის კარტის ფული – სახლში რომ დარეკო და ჭიჭიდან არ შეიშალო, და ჭამო, თანაც შენ რაც გინდა, იმას ვერ შეჰქმ. ძალიან ძვირია ყველაფერი. 400-450 დოლარამდე ადიხარ.

ერთ დღესაც ამ შენობის ჩვენებური სამნეო ნაწილი, იქაური ბალბაითი, მეუბნება სამუშაოს მერე, დაღლილს და ქანცგამოლეულს, თუ შეიძლება, ზემოთ ამობრძანდითო. გადაწყვიტა ეჩვენებინა, რომ თვითონ არის ყველაფერი. იმიტომ რომ, იმისთვის, თუ ებრაელი არა ხარ, მაშინ ხარ მაკლერი. ავედით ლიფტით და ქვემოთ ფეხით რომ მოვდიგართ, მეოთხე სართულზე დაგდებულ სკრეპს მაჩვენებს.... იქ გადავირიე. ისე გავმწარდი, არაფერი აღარ მახსოვდა. ვუთხარი, აღარ გაბედო ჩემთან ლაპარაკიც კი, და თუ რამე შენიშვნა გექნება, იმას დაელაპარაკე, ვინც მე ხელფასს მიხდის-თქ.

ხელფასს ვინც მიხდიდა, იმან იცოდა სამუშაოზე ფულის დაკლება. სარგებლობდა, რომ „ტურისტი“ იყავი, და გაკლებდა. ვუთხარი, რომ 8 საათი ვმუშაობდი, ზედმეტსაც ვაკეთებდი, დამესაც ვათევდი, მე ხომ მეტს არ ვითხოვ, 8 საათის ანაზღაურებას ნუ დამაკლებ-მეთქი. მაინც მაკლებდა. იმდენად შეურაცხმყოფელი იყო ეს ფულის დაკლება, რომ დავტოვე სამსახური. ოცი დღის ჯოჯოხეთური შრომის 400 დოლარი მივუყარე და წამოვედი...

შენობაში, რომელსაც მე ვალაგებდი, 4 ბიზნესმენი მუშაობდა. ოთხივე საქართველოზე მელაპარაკებოდა. მეუბნებოდნენ, შენ საელჩოში უნდა მუშაობდეო, იმდენ ჯვეუფები გავაკეთე საექსკურსიო. მაგრამ ვერ მოდიოდნ, და იციო რატომ? იმიტომ რომ თუ სხვაგან გადასახდელი თანხა იყო 500, საქართველოში იგივე მარშრუტი, იგივე დღეები იყო 1000-1200 დოლარი. ვუკავშირდებოდი აირზენას, საელჩოს, მაგრამ მათ არაფერი შეეძლოთ. შხოლოდ ძალიან მცირე რაოდენობის ტურისტებს უკლებდნენ ბილეთების ფასს.

ამ ხალხმა მე მმართველობითი მუშაობა მასწავლა. ჩვენთან თუ დამლაგებლად მუშაობ, შეიძლება ჩაგთვალონ, რომ უკანასკნელი ხარ. იქ – პირიქით. მარიგიბდნენ, რომ წერა-კითხვა მესწავლა დროზე, რომ ჩვეულებრივი მუშაობა შემძლებოდა. ამ ხალხს პატივისცემა შეეძლო, საჩუქრები, დღესასწაულის დღეები იცოდნენ. სულ მეკითხებოდნენ, რომელ სართულზე მეტ პატივს გცემონ...

ქართველებს ძალიან ემადლიერებოდნენ, ყურადღებაც იცოდნენ... ალბათ იმიტომ, რომ ჩვენ უმაღლესი პატივისცემით ვეპყრობოდით ყველა საქმეს. მხოლოდ, ტეუილს ნუ იტყოდი. იმიტომ რომ ისინი ყველაფერს განდობდნენ, შვილსაც, სახლსაც, სიმღიდრესაც, სიღარიბესაც, ყველაფერს...

ცოტა ხანი პატარა მაღაზიაში გმუშაობდი. დამე გვიან მივდიოდი, შვიდიდან თორმეტ საათამდე დღიდი არაფერი საქმე იყო, ხელფასი – კარგი. სულ ახალგაზრდები იყვნენ. მე სულ ვაკვირდებოდი ყველაფერს. როგორ მუშაობდნენ, როგორ ახერხებდა დირექტორი ყველას გაკონტროლებას. მაგრამ ისინი ყველანი პასუხისმგებლობით მუშაობდნენ: რვა საათი ეკუთვნოდა და კი არავინ ქსოვდა, ყველა თავის საქმეს უყურებდა. ისინი თავის გვერდზე მაყენებდნენ. ახალგაზრდები რომ მეგობრებს მოიყვანდნენ ხოლმე, გამაცნობდნენ, აზრს მეკითხებოდნენ.

ერთი სასაცილო ამბავი იყო იქ: სამსართულიანი იყო ეს მაღაზია, შუაში ჰქონდა ვერანდა, რომელიც გადაცყურებდა მაღაზიას ზემოდან. პირველ სართულზე იყო საპნები და პარფიუმერია, ზემოთ კაფე და ბიუტერია. დააყენეს აქ სტატუეტკა, როგორც ლენინი იყო, რომ წარმოიდგინოთ, და ამ სტატუეტკაზე იყო რაღაც წარწერები, ალბათ თავის დროზე რაც უთქვამს. ერთი ხელი გაშვერილი ჰქონდა. ცოტა შიგნით კი არის ტუალეტი. ყველას აინტერესებს ეს ტუალეტი და მოსწყონდა ამ მაღაზიის ხალხს შეკითხვაზე პასუხის გაცემა. გამოუცხადეს უფროსს, რა მოხდება, რაიმე მინიშება რომ გავაკეთოთ. და ერთგან ხომ წარწერებია და მეორე გაშვერილ ხელზე წარწერეს – ტუალეტი. მაინც არავინ არა კითხულობდა იმ წარწერასაც. ისიც ციტატა ეგონათ ალბათ. სულ სხვანაირი ხალხია – სწორხაზოვანი. ალბათ, ერთი პროფილით სწავლება რომ აქვთ, იმიტომ. ჩვენი ხალხი და რუსებიც გამოირჩევიან მათგან ერუდიციით, განათლებით, ჩატმის კულტურით... პირველად რომ ვნახე ჭიათურებულები, გასაუთოებელი ტანსაცმლით, რომ ვნახე შავი და თეთრი ერთად რომ ირეცხებოდა, კინალამ გავგიყდი. იქ 80 წლისას თინეიჯერის ტანსაცმლელი აცვია, არც გმოვნება აქვთ. ძალიან იშვიათია იქ ელეგანტური ქალი.

აქედან ჩასული ებრაელი იქ კარგად არის, განათლებულია და სწავლას არის გადაყოლილი. სხვანაირადაც არიან, მაგალითად, გურჯაანიდან ჩასულები. ისინი „ტურისტებზე“ ცუდად ცხოვ-რობენ. იმიტომ რომ მუშაობენ რვა საათი დიდი დატვირთვით, სწავლას არ ფიქრობენ, დროც არა აქვთ ამის, ენაც ნაკლებად იციან. მაშინ, როცა მე ოთხ სამუშაოზე ერთად ვმუშაობდი და შემოსავალიც მეტი იყო...

უფრო ადრე ვინც წავიდა, 60-იან წლებში, ისინი უკეთ არიან. უკვე თავისი მაღაზიები აქვთ, ან სასადილოები. თანაც

კაცების სკრებულო. გარე კახეთი. 2007

მეტუსიკები ალავედობაზე. 2007

დალევ, მაგრამ როგორ გამოიყენო უნდა გათვალო, მოითმინო და მაშინ აღარ იქნება საჭირო ბინების გაყიდვა. რამდენი ბინაა ჩვენს სოფელში ცარიელი. დატოვა ხალხმა და წავიდა. მაგრამ ერთეულებმა მიაღწიეს რაიმეს. ჩემს შვილს ვეტყოლი, ერთი პამიდორი ოთხად გაჭერით და თითო დღეს თითო ნაჭერი ჭამეთ, ოღონდ არსად წახვიდეთ. იმიტომ რომ ეს არის ჯოვანხეთური შრომა.

ძალიან მნიშვნელია, როცა 20 საათიდან 18 საათი მუშაობ, დაბანა გინდა და ზელი ვერ აგირებია, მეორე დილით კი ისევ 5 საათზე უნდა ადგე და იმუშაო. ვინც იქ იყო, სხვა გზა არ ჰქონდა და უძლებდა, როგორც მე. ბევრიც ვერ უძლებდა. იყო შემთხვევა, კაცს მიჰყალბული სახლში ჰყავს და სამუშაოს ვერ გაცდების. საჟლჩოში კი ეხმარებიან ყველანაირად, მაგრამ ის დახმარება შენს პრობლემას ვერაფერს შევლის...

სააკაშვილი რომ ჩამოვიდა, წერილი მე დამაწერინეს, მაგრამ არავინ მიუშვა. „ტურისტებს“ უნდოდათ სახელმწიფოში რაღაც გადასახადი შეეტანათ და ლეგალური ყოფილიყვნენ, აი როგორც საბერძნეთში გაკეთდა, თურქეთში, ესპანეთშიც.

ჩემი ქმრის დეიდაშვილი, მაგალითად, ამერიკაში ცხოვრობს რვა წელია უკვე, მაიამიში. მოქალაქეობაც მიიღო. მართალია, ზელი მოაწერა და ისე. უკვე საკუთარი ბიზნესიც აქვს: ტურისტებს ემსახურება სამუშაოზე მოწყობის, ბარგის გადაგზავნის პრობლემებში. არაჩვეულებრივი გოგოა, „გეპეი“ აქვს დამთავრებული, საინჟინრო-კიბერნეტიკული. როდილზე უკრავს, ხელსაქმე იცის, ჭრა და კერვა – გადასარევი, საჭმელი ხომ ყველაფერი იცოდა... იმ ოჯახში რომ ნახეს, როგორი კარგი გოგოა, იმას ყველანაირად შეუწყვეს ზელი, რომ გზა ჰქონდა. ასეც ხდება. მაგრამ ისეთებიც ვიცი ჩვენთან: რამდენიმე დღე ქალი ქუჩაში ათევდა დამეს, „ტურისტებმაც“ არ დაწვინეს – შენთვის ფართი არა გვაქვსო. წასული ადამიანისას ვერაფერს ვერ გაიგებ, სანამ ოვითონ არ განიცდი და არ გადაიტან ამ ყველაფერს.

ექვსი წელი ვიძუშავე. მერე ძალიან ცუდად გავხდი, გულის იშემია მქონდა და საერთოდ ვეღარ გმუშაობდი. დაგრეგე სახლში და ვუთხარი, რომ თბილისში ბინა რომ გვქონდა ნაყიდი, გაყიდეთ, გაიყავით გოგომ და ბიჭმა, მე აღარ შემიძლია, მოვდივარ-თქო...

ებრაელებს ცხოვრება არ ეშლებათ. ის პატარა ფართშიც ფულს შოულობს და თანაც ხარჯვაც იცის. არ იცი, როგორ შეინახო ფული, აი „ქეთო და კოტეში“ რომ მაკარმა იცოდა, ისე: მიღიონს რომ კაპიკი და-აკლდესო... ამას სანამ მომავალი თაობა არ ისწავლის, ეს გაჭირვებაც ყოველთვის იქნება. მაგალითად, 50 ლარი აიღე. ამ ფულით ვერც შეჭამ, ვერც

საელჩოში მთველი და გამაფორმეს. მერე აქედან გამომიგზავნეს დაბადების მოწმობა და გამიკეთეს უკან დასაბრუნებელი საბუთები, იმიტომ რომ ჩემი დაკარგული მქონდა, ჭუჩაში მომპარეს. ექვსი წელი ისე ვიყავი იქ, ერთხელაც არ შეუძირიშებივარ არავის... ახალგაზრდებს უფრო ამოწმებდნენ, თეთრებს, რუსებსაც.. ქართველებს ძან პატივს სცემდნენ. ბევრჯერ უთქვაშს უფროსს, საქეციალურად წავედიო ბორდელში და ქართველი მოვითხოვო. ასე მითხრეს, ქართველები აქ არ არიან და ამითაც ამაყობდნენ.

იქ ყველაფრის სწავლა შეიძლება. უულს გადაიხდი და რასაც გინდა, იმას ისწავლი, იმას მოითხოვ და გაჩვენებენ. ყველაფერი მაინტერესებდა, მაგრამ მნელია, ოჯახური მდგომარეობა რომ არ მოვდევს.

ჩემი შვილები ჩემი ტვირთია. ამ ოჯახს, ჩემი ქმრის გარდა, შვილი არა ჰყავდა. ერთი ქალიშვილი მანამდე ჰყავდა დაღუპული. ჩემი მეუღლე რომ გარდაიცვალა, 26 წლის ვიყავი, თვითონ 31 წლისა გახდა იმ დღეს, როცა დავგრძალეთ. მთელი ეს კაცური ტვირთი გადმოვიდა ჩემზე. მე შვილების დარდი მქონდა და სხვა პრობლემა. ამიტომ უბრალოდ სწავლის დრო მე არ მქონდა. ერთადერთი, რასაც მუშაობის დროს ვახერხებდი, ვაკვირდებოდი მშობელს, ან მოსწავლეს ან მასწავლებელს და სულ ვაგროვებდი ნახევებს, ნაგლეჯებს, ჩანაწერებს. იმედი მქონდა, იქნებ რამეში გამოყიუნო-მეთქი. (2007, კახეთი)

მამაკაცები არ გვიწევნენ, მსუბუქად ვიტყვი, რომ მე მგონი ქალები უფრო გამბედავები არიან და უფრო რისკიანები. ასე რომ აქ, გაჭირვება, ლხინი, ყველანაირად, – ქალი, კაცი, განსხვავება არ არსებობს. ქალები არანაირად არ ვრჩებით რიტმში უკან მამაკაცებს. მე მგონი – პირიქით. უმრავლეს შემთხვევაში ქალებიდან უფრო მოდის საქმე. და როცა ქალი აჩვენებს მაგალითს, მერე ჩვენი მამაკაცები თვითონაც რისკავენ და მოგვყვბიან ხოლმე. (2007, ზემო იმერეთი)

ოშირელი გოგოების ენთუზიაზმი. მესხეთი. 2005

მშობიარობა თითქოს უფასოა.

200 ლარიან ვაუჩერს გაძლევენ, მაგრამ 400 ლარს იქ გატოვებინებენ. რაღა უფასოა? გინდაც ის ბებიები, გინდაც ის დამლაგებლები, თყალებში შემოგეურებენ, რომ შენა ხარ მათი იმედი. მშობიარე რომ შემოდის, ის კი არ უხარიათ, რომ

შრომითი უფლებების და ბაზნესის მართვის სწავლება
უნდა იყოს „და საზოგადოება – საქართველო“ დაბაზში. 2006

და ასლოუტურად ცველაფერი. ფასიანში თანხა წინასწარ უნდა გადაიხადო. ეს სამშობიარო ვისიც არის, მთავარი ექიმია ის და მთავარი გინეკოლოგი, იქითაც მუშაობს, უფასო სამშობიაროში. ექიმებმაც იციან, რომ ის არის აქაც უფროსი და მაგან რომ უნდა ამშობიაროს. სცალია, არ სცალია, მაგან უნდა ამშობიაროს. შეიძლება სხვამაც მიიღოს ქალი, მაგრამ მეტწილად მაგას ეძახიან. კარგი ექიმი კი არის, ნამდვილად ვერავინ ვერ დაემდურება...

შშობიარებები არ ვიცი, მაგრამ აბორტებზე სულ რიგი დგას ხოლმე. აბორტზე დილით მისულები, 25 ქალი ელოდებოდა. ჩემს ახლობელს გავყევი ერთხელ. იქვე იდგა ექიმი, მაგრამ არა, იმას დაურეკია, ხელი არავინ მოკიდოს, მე მოვდივარო. მთელი ორი საათი ველოდეთ. მერე გვერდზე გადავაკითხეთ, იჯდა და ყავას სვამდა. არადა, ურეკავლენებ, მაშინ მე გავაკეთებო, სხვა ექიმი უუბნება. თანაც ამ ექიმს ეშინოდა კიდეც, რაკი იმას ჰქონდა ნათქვამი, მე უნდა გავაკეთოო. 25 ქალი ელოდებოდა, აბორტი 25 ლარი ჯდებოდა თუ 23 ლარი და მთელი ეს ფული სხვას რატომ უნდა აეღო. თუმცა სხვა კარგი ექიმებიც არიან, რვა გინეკოლოგია კიდევ სხვა, მის გარდა. მე სხვას ვიყავი წაყოლილი, კელოდებოდი და უკან უნდა წამომეყვანა. მაშინვე, იმიტომ რომ ოთხი საწოლო დგას იქ მარტო, 25 ქალი ელოდებოდა, ადგილიც არ იყო იმდენი, რომ დაწოლილიყო ეს ქალი აბორტის შემდეგ. ათი წუთი მაქსიმუმი და წამოახტუნებდნენ, იმიტომ რომ შემდეგი დაწვეს. ათი წუთი მარტო იმიტომ, რომ მხოლოდ ნარკოზიდან გამოხვიდე, კი არ გამოხვიდე... მარტო თვალები გაქვს გახელილი, გაბრუებული ხარ... ამიტომ ტაქსით მოყავს იქიდან ქალი თითქმის ყველას. იმ საწოლზე უბრალოდ წამოგაწვენენ, სანამ მეორეს უკეთებენ ამ დროს. ესეთი ამბებია, სიბინძურე და საშინელება. ზოგი ცუდად ხდება. ამ ექითნებსაც ნერვები აღარ აქვთ, იმიტომ რომ კაპიკებს იღებენ ეს ექინები. ზოგი პირდღებინგბით კვდება ამ ნარკოზის შემდეგ და არავინ ზედ არ უყურებს. აქეთ წიოკობენ, მიხედეთ ეგერ ქალს, პატრონები არა ხართო? ზოგაპარკშიც არ ხდება ეგეთი რაღაცები, რომ კუფურებდი, კვიჭდებოდი. ეს იყო შარშინ. (2006, კახთი)

ბავშვი გაჩნდა და ახალი სიცოცხლე გაჩნდა. ის უხარისათ, უული გაგვიჩნდაო. „ტუმბუჩქას“ დაულაგებს – 3 ლარი, ერთს გამოუსვამს – 3 ლარი. ეს თანხებიც ყველამ იცის. მე რვა წლის წინ ვიმშობიარე და მაშინ ასე იყო. ეხლა კიდევ „სტავები“ გაიზარდა, იმიტომ რომ ყველაფერი გაძირდა. იმ სამთავრობოში თუ სახელმწიფოში კი ასეა. ფასიან სამშობიაროში იმიტომ იმათია, პოლიკლინიკა

იცით, ჩვენ გვეყავს ისეთი ოჯახებიც, სადაც ქალი ნამდვილად დაჩაგრულია. რას ვგულისხმობ, იცით, ოჯახურ ძალადობაში? მარტო ის კი არა, რომ ქმარმა ცოლი სცემოს. უბრალოდ როცა ქალს არა აქვს უფლება თავისი სიტყვა თქვას, თავისი აზრი გაატაროს, თავისი შესაძლებლობა გამოავლინოს. თუ რძალი დედამთილის იქით ვერ გადავა, ესეც ხომ ძალადობაა, არა? მაინცდამაინც ხელი ხომ არ უნდა შემოგდრას, რომ მსხვერპლად იგრძნო თავი? საბედნიეროდ, იშვიათად არიან ასეთი ქალები, მაგრამ არიან. იქით, სათბური რომ გვაქვს, იქ მუშაობს ერთი. ავადმყოფი ქალია და სოფელმა შევუგროვეთ ფული. იმიტომ რომ ქმარი არის ლოთი. ფაქტიურად ის ძალადობის მსხვერპლია. ეს ქმარი წავა, დათვრება, მოგა სახლში, ააწიოკებს შვილებს და ეშინიათ ბავშვებს. ურჩევნიათ მამა საერთოდ არ დაბრუნდეს სახლში. ასეთი რამდენიმე ოჯახი გვეგულება, ერთოულები. (2007, სამეგრელო)

მე შევხვდი შესანიშნავ ქალბატონებს, რომლებსაც ავტორიტეტიც აქვთ იმ სოფელში, საქმის გაკეთების სურვილიც და უნარიც აქვთ. მაგრამ შედეგი რა მივიღეთ. მე ძალიან მადლობელი ვარ იმისა, რომ ჩვენს რეგიონში გაიზარდა ქალთა რაოდენობა თვითმმართველობაში. მართალია, ისინი წევრებად დარჩნენ მხოლოდ და მათ არ აღირსეს არანაირი თანამდებობა, მაინც მიღწევად მიმაჩნია ჩემი საქმიანობის შედეგი იმიტომ, რომ რაოდენობრივად მაინც გაიზარდა ქალები ადგილობრივ თვითმმართველობაში. მე ვიცი, რომ ხვალ ეს ქალები, რომლებიც დღეს რიგითი წევრები არიან, უფრო მეტ სურვილს, უფრო მეტ უნარს გამოიჩენენ იმისთვის, რომ მიაღწიონ და ჰქონდეთ თანამდებობები. იმიტომ, რომ ღირსები არიან ამის. მაგრამ დღეს, დღევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, მათ ამასაც რომ მიაღწიეს, ეს უავე ძალიან დიდია. მათ ამისთვის დასჭირდათ უზარმაზარი ძალა, უზარმაზარი ენერგია, რომ მოხვედრილიყვნენ იქ. და როცა გახდნენ საკრებულოს წევრები, სურვილი გაუწნდათ რომ მთლიანად დახარჯონ თავიანთი ინტელექტი, თავიანთი განათლება, თავიანთი შესაძლებლობები. იმიტომ, რომ ქალს რაც შეუძლია, ის არ შეუძლია მამაკაცს. არ შეუძლია მამაკაცს იმიტომ კი არა, რომ განათლებას ვგულისხმობ, არამედ შინაგან ძალას, რაც ქალს აქვს და არა აქვს მამაკაცს. ქალი ნაკლებად არის კორუმპირებული, ეს ძალიან კარგად ვიცით. იმიტომ რომ ქალი უფრო ფრთხილია და ვერ გადადგამს მაგ ნაბიჯს. ქალს შეუძლია იზრუნოს ქალთა პრობლემებზე. ქალის უპირველესი მიზანი იქნება, რომ გაუმჯობესდეს როგორც სოციალური, ისე ეკონომიკური მდგომარეობა. იმიტომ, რომ ქალმა რომ იცის, იმას მამაკაცი ვერ გრძნობს, რა არის მის ოჯახში საჭირო, როგორ წარმართოს ოჯახი,

როგორ მოხდეს დანაზოგის შენარჩუნება ისე, რომ, ვთქვათ, რაღაც პერიოდის განმავლობაში ოჯახი იყოს უზრუნველყოფილი. და მე მიმაჩნია, რომ თუ იჯაზში შეუძლია ეს ქალს, უკეთესად შეძლებს მთავრობაში. უკეთესად გაანაწილებს თავის რესურსს, რომ ხალხი პყავდეს არა დამშეული, არამედ დაკმაყოფილებული, რა რესურსიც აქვს, იქმდან, შესაბამისად. რომ ის რესურსი არ წავიდეს სხვაგან და წავიდეს მაზნობრივად, თავისი ხალხის კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად. ამიტომ უნდა იყოს ქალი იქ. მე ამით არც მამაკაცებს ვაყენებ საერთოდ შეურაცხოფას, როცა ქალზე ვსაუბრობ ასე. მაგრამ ქალს აქვს ამის პოტენციალი. (2007, რაჭა)

არჩევნებისთვის ჩვენთან ქსეროქსის აპარატი მოაქვთ ხოლმე... იმ ბარათების გადასაბეჭდად. ეს ყველამ იცის. ანუ გასაყალბებლად მოდის. ისე, პრინცა პში ყველამ იცის ხოლმე, ვინ უნდა გაიმარჯვოს. რომ შევდივართ, მაშინ გეუბნებიან, ხომ იცი, ამას უნდა მისცე ხმაო. აქ ასეთი რაღაც ხდება – ის შენი ნაცნობია, ის არის ამ პარტიაში და უბრალოდ სხვას ვერ შემოუხაზავ... შეიძლება უკანიდან გიყურებდეს, როგორ თუ სხვას შემოუხაზე... ფარდაა იქ. კარი ხომ არ არის, გასწევს და შემოგიყფიტავს. მე, მაგალითად, ერთხელ, მაშინ შევარდნაძის დრო იყო, სხვა უნდა შემომეუხაზა. ჩემი ნათესავი მედგა უკან და რომ შევდიოდი, ვუთხარი, რომ პო, იმას შემოუხაზავ-მეთქი, ანუ ვინც მან მითხრა. რომ შევედი, სხვის შემოხაზვას ვაპირებდი და უკიდან მეუბნება – გეშლება, გეშლება. სხვა რა გზა იყო. ალბათ ვერაფერსაც ვერ მიზამდა, ასე რომ არ მექნა. რომ შევედავე, ასე რატომ შვრებით, შენ თვითონ მოგწონს-მეთქი? ნეტაო, რატომ უნდა დავკარგო ფულიო... გინდათ წელსაც რომ იყო. ერთი იყო ნაციონალებში და პლიტუს კიდევ რესპუბლიკელები მოვიდნენ, ფული შესთავაზეს და იმათაც გამოართვა. ორივეზე მუშაობდა. უბრალოდ ფული გამოართვა იმათაც, იმათაც... რომ მოვიდნენ, 80 ლარი შესთავაზეს, იქ მეორემ – 100 თუ 120 ლარი, ჩვენზე იმუშავეო, ხალხს რომ აგიტაცია გაუკეთოს. ეს ხდება არჩევნებამდე ორი კვირით ადრე ან ერთი თვით ადრე. და აძლევენ ამათ რაღაც ხელფასს, რომ ამ ერთი თვის განმავლობაში მოკრიფონ მეტი ხალხი. ანუ მე თუ ის არ შემოუხაზე, ვისაც მეუბნება, მე ვდალატობ ამ ჩემს მეზობელს. თანაც კიდევ გეუბნება თვითონ, რომ რა აზრი აქვსო. მე, მაგალითად, რესპუბლიკელები საერთოდ არ მომწონს, მაგრამ ეს ფული რაღას დავკარგო. მათც არ გაიმარჯვებენ ეგენი, ნაციონალები გაიმარჯვებენ ყველა შემთხვევაში. აზრი არა აქვსო, სხვას რომ შემოუხაზოო, ბარემ ადექს და მეც პატივი მეცი და ეს შემოხაზო.

არავის არც პოლიტიკა ათბორებს დღეს-დღეობით და არც არაფერი. დღეს ესეა, გადამიხადე ფული – შემოუხაზავ. ერთი დღით ცხოვრობენ. წინ კი არ იყურებიან, რა ცხოვრება მოგვიგა. და რომ იფიქრონ, მარტო მე კი არა, იქნებ ჩემმა შვილმაც გაიხაროსო. ფიქრობენ დღეს-დღეობით რა შევჭამო და რით ვიცხოვო.

ეს ერთი აგიტატორი კი არა, რამდენი პარტიაც არის, იმდენი აგიტატორია სოფელში. აღბათ იმ რესპუბლიკელებმა არ იცოდნენ ეს აგიტატორი რომ ნაციონალებზე მუშაობდა. ან იმიტომ შესთავაზეს, რომ თავისკენ გადაებირებინათ. ვითომ ეს ფული ცოტა მეტი მისცეს. ამანაც, კი ბატონოვ, 80 ლარს 120 ლარი არ მირჩევნია? ბოლოს არც ის 80 დაკარგა და არც ის 120. ასეთი რაღაცებიც ხდება.

გამარჯობაც არ არის უკვე არავის დასაჯერებელი. ისე გაგაცურებენ, თვალებში გიყურებენ, გელაპარაკებიან, მაგრამ იქთქვნ სხვა რაღაცებს ფიქრობენ. იმდენ რაღაცაში დავიჭირე ეს ხალხი. ძან ეშმაკები არიან, და გაბოროტებულები. რა ქრისტიანობა, რის ქრისტიანობა. მუსულმანები უფრო არიან ერთმანეთთან, უდგანან მხარში, ვიდრე ჩვენები. (2007, კახეთი)

რაღაც საშუალება რომ იყოს, აქ აღარ გავჩერდებოდი, საქართველოში რა არის, მთელი დღე ვმუშაობთ, რაც ავდგები დილით, მთელი დღე ფეხზე ვარ, მაინც საქმე მაქ. მიკვირს, ზოგიერთები რომ გზაზე სხედან და საუბრობენ. მთელი ღამე რომ არ დავიძინო, მაინც საქმე მაქ და ეგნი როგორ ახერხებენ ამას. ნორმალურად რომ გააკეთო, ქალის საქმე არ მთავრდება. მარტო ქალის საქმე კი არა, აქ კაცის საქმეც, მეტი წილი, ქალის კისერზეა მოქცეული. თოხნა არის თუ რა არის, ქალი გვერდით უდგას ქმარსა და ოჯახს. (2001, კახეთი)

ჩვენი ხალხი ზარმაცი არ არის. თქვენ წარმოიგინეთ, რომ ხალხი ვირივით შრომობს, ოფლის ბოლო წევთამდე და არაფერი არა აქვს. იქ რომ მიდიან, უფრო მეტი აქვთ აღბათ. მე არ ვყოფილვარ და არ ვიცი. (2007, კახეთი)

დედამ გადაწყვიტა საზღვარგარეთ წასვლა. რა თქმა უნდა, ოფიციალურად, ლეგალურად გამგზავრება ვერ მოხერხდა და ამიტომ წავიდა ფეხით. ასეთი „მოგზაურობა“ წარმოუდგენელ რისკთან არის დაკავშირებული: ერთი მხრივ – პოლიცია, მეორე მხრივ – თვითონ გზა, რომელიც იმდენად სახიფათოა, რომ ზუსტად არ იცი, რა შეიძლება შეგემთხვეს და შეიძლება საერთოდ ცოცხალიც კი ვეღარ გადარჩე. და, აი, ასეთ გზაზე წავიდა დედაჩემი. ჩემს განცდებს, რამდენადაც არ უნდა ვეცადო, ვერ გადოგცემთ ზუსტად. დაახლოებით ერთ კვირაში უნდა ჩასულიყვნენ.

მაგრამ მხოლოდ სამი კვირის შემდეგ გავიგე, რომ ჩავიდა და კარგად არის. ის ორი კვირა სიგიჟის ზღვარზე ვიცხოვრე. იმ პერიოდის გახსენება დღემდე შიშის ზარს მცემს. რას არ ვფიქრობდი, საკუთრ თავს ვადანაშაულებდი ყველაფერში. დედამ იქ მუშაობა დაიწყო. სამსახური საგმაოდ მძიმეა, მოგეხსენებათ. ჩავარდნილ მოხუცს უვლის, დიდი ფიზიკური დატვირთვა აქვს, მაგრამ რას იზამს, უძლებს. მისი წასკლიდან ერთი წლის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ვალებს დიდი არაფერი მოაკლდა. მოვალეები პერიოდულად ნერვებს მიშლიდნენ, მოკლედ ბევრი ვიფიქრე და გადავწყვიტე მეც დედაჩემთან წავსულიყავი სამუშაოდ. ახლა ვფიქრობ, რომ ის გადაწყვეტილება არასწორი იყო, მაგრამ მაშინ სხვა გამოსავალი ვერ წარმომედგინა.

დასახლისი. უწერა. 2007

უპვე ერთი წელი იყო, რაც დედა არ მენახა, თანაც საკუთარ თავს მაინც ვერ ვაპატიე, რომ ასეთ საშინელ დღეში ჩავიგდე თავი და ერთადერთი, ყველაზე ძვირფასი ადამიანი იძულებული გაეხადე სადღაც ჯანდაბაში გადაკარგულიყო და მოსამსახურედ ემუშავა. წარმოიდგინეთ, დედაშვილი, რომელთაც უერთმანეთოდ არცერთი ღამე არ გაუთენებია. ჩვენ ხომ ერთმანეთის მეტი არავინ გვყავს. ვიცი, რომ მასაც ისევე უჭირს, როგორც მე. ხოდა, წავედი, თანაც გავიგე, რომ დედამ ავადმყოფობა დაიწყო და წამლის ფულსაც კი ზოგადა. ეს უკვე საბოლოო წვეთი იყო. გავიგე, რომ ქალების ჯაუფი წასკლას აპირებდა და მეც მათ გავევი. იმ ამბებს დაწვრილებით ნამდვილად ვერ მოგიყვებით, ისედაც მძიმე მოთხოვა გამოვიდა. მოკლედ გეტყვით, რომ

ვიღაც ვიეტნამელები რომ არ ყოფილიყნენ, დღეს ჩემი საფლავიც არსად იქნებოდა, ისეთ ადგილებში გვატარეს გამცილებლებმა. მიღდიოდით მხოლოდ დამთთ, დღისით ვიმარებოდით რაღაც სრულიად გაურკვეველი დანიშნულების შენობებში. ერთ-ერთ ასეთ სახლში დამრჩა ჩანთა საფულით და საბუთებით. რამოდენიმე დღის შემდეგ ჩავდეით დანიშნულების ადგილას და იქვე დაგვაპატიმრეს. ადგილობრივი პოლიცია კორექტულად გვექცეოდა. ორი დღის შემდეგ გადაგვაგზავნეს უკან იმ ქვეყნაში, რომლიდანაც გადმოვიპარეთ. სანამ იმ საპოლიციო უბანში ვისხედით, ერთადერთი, რაზეც ვოცნებოდი, ის იყო, რომ ისევ იმავე გზით არ დავიწრუნებინეთ, თორებ ნამდვილად ველარ გადავრჩეოდი. უკან დაპრუნებულები აღმოვჩნდით რაღაც სასახლვრო ზონაში ანუ ნამდვილ ციხეში. ჩემთან ერთად მყოფი ქალები სამშობლოში დააბრუნეს. სინამდვილეში არცერთ ქვეყანას არ სჭირდება ასეთი ტყვეები, ისინი

ზედმეტი ტვირთია და მეტი არაფერი. არც მე გამაჩერებდნენ, პასპორტი რომ მქონდა. დავრჩი სრულიად მარტო უცნობ ქვეყანაში, უცნობ ხალხში და რაც ყველაზე ტრაგიკული იყო, უსათვალოდ. სათვალეები ჩემთვის არის წყალი, ჰაერი, პური – ერთი სიტყვით, ყველაფერი. ჰოდა, დავრჩი ყველაფრის გარეშე, ჩემს ბედში მყოფი ოცდაოთხი ქალის გარემოცვაში. მთელი ხუთი დღე ვტიროდი, გარეთაც კი არ გაგსულგარ, არაფერი მიჰამია. თუმცა საჭმელი მხოლოდ პური და ყველაზე დაბალი ხარისხის ყველი იყო, მეტი არაფერი. თითქმის მთელი თვე ვიყავი იქ და სხვანაირი საჭმელი თვალითაც არ მინახავს. საკანში ორსართულიანი საწოლები იდგა. არანაირი თეთრული, ორი თხელი „ადიალა“, ერთი ზევიდან გვეფარა, მეორე – ქვევიდან. არ გვიზნდა საპონი, ცხელი წყალი. ზედამხედველებს ფულს ვაძლევდით და ისინი გვყიდულობდნენ ხან ხას, ხან ყავას. დარეკვის საშუალება იყო, ოდონდ ლამის მთელი დღე უნდა გეხვეწნა და გესაბუთებინა, რომ დარეკვის ნებართვა მიგეღო, თან უძირესს ითხოვდნენ. საკანში ჩემთან ერთად უკრაინელი და რუსი გოგონები იყვნენ. ზოგი მათგან გაჭირვებას გაურბოდა, უმეტესობა მსუბუქი ყოფაქცევის ქალები იყვნენ და „საშოვარზე“ მიდიოდნენ. თავიდან ისინი ძალიან მხიარულობდნენ ჩემს განცდებზე. მაგრამ შემდეგ გულწრფელად თანამიგრმნობდნენ. ვისაც რით შეეძლო, მეხმარებოდა. ცდილობდნენ მარტოობა არ მეგრძნო. იცინოდნენ, სულ ანგლოტებს ყვებოდნენ. როდესაც ერთმანეთი უკეთ გავიცანით, უამრავი ტრაგიკული ამბავი მივისმინე. გაღატაკებული, გაუბედურებული ადამიანები ცდილობენ რამე გამოსავალი მონახონ და თავი გადაირჩინო.

ყველაზე მეტად კი ერთი ჰატარა გოგონას ისტორიამ შემძრა. ნორმალურ ოჯახში ცხოვრობდა, თითქმის არაფერი აკლდა. ისე, უბრალოდ ცნობისმოყვარეობის გამო აპყვა თანატოლებს, შემდეგ დამოუკიდებლად ცხოვრება გადაწყვიტა, წამოვიდა და იქ გაჩხირა, რადგანაც სახლში დასაბრუნებელი ფული აღარ ჰქონდა, თანაც აღმოაჩინა, რომ სამი თვის ფეხმძმე იყო. საღამოობით თუ გასურნების ნებას დაგერთავდნენ, თან გამომყენებოდა ხოლმე და ერთი წუთით მარტოს არ მტოვებდა. იქ ყოფნისას ბევრ რამეს მივხვდი, რაც ყოველთვის თითქოს ისედაც ნათელი მეგონა. თურმე შენს ქვეყანას არაფერი სჯობია. და ყველაზე დიდი დირებულება აღამიანური ურთიერთობებია და სხვა ყველაფერი მეორესარისხოვანია. მოკლედ, მივეცი

სერიოზული საფიქალი. როგორ წარმოვუდიოთ ანგარიში „ფონდის ტასრ“ ფინანსურ მენეჯერს?
2007

იმ გოგონას საჭირო თანხა. მე თავად მიპოვნეს დაკარგული საბუთები და ვიღაც ორ ქართველთან ერთად წამოვედი იქიდან. გზაში აღმოჩნდა, რომ ფული დამაკლდა. მძღოლმა, რომ იტყვიან, „პოსლეზე“ წამომიყვანა და თბილისში გადავუხადე დარჩენილი თანხა. მე გავიარე სიკვდილ-სიცოცხლის ზღვარზე. გზა არის სიკვდილი და ციხე იმის გააზრება, თუ რატომ დარჩი ცოცხალი. ამჟამად მე ისევ მარტო ვცხოვობ, დედა ისევ იქ არის. (2001, ქართლი)

ახლა, მართალია, მიწის ნაკვეთები ჩეენ გადმოგვცეს, მაგრამ ტრაქტორი უნდა იქრიავო, „სალიარგა“ უნდა იყოდო, ტრაქტორისტს ფული უნდა გადაუხადო, მოსახნაგად და კულტივაციისთვის ფულია საჭირო. თესლი ხომ უნდა იყოდო – ფული უნდა... ვენახის წამლებს გაორმაგებული ფასები აქვს. ყველაფერს ფული უნდა. ფული კიდევ საიდან არის...

იმდენი ჯდება ეს ყველაფერი, რომ მერე მოსავალი რომ მოდის, იმას არ ფარავს, რაც დაიხარჯა. მოსავალი კიდევ თუ მიიღე, შენოვას თუ გეყოფა. გასაყიდად ვერ მიიღებ – იმდენი მოსავალი არ მოდის. ჩვენთან ადგილები არის ძალიან ფიც-ნი. არის წლები, რომ კარგია მოსავალი, მაგრამ მერე 3-4 წელი არ მოვა. მდგომარეობა სოფელში ძალიან მმიმეა. ოთხმოცი პროცენტი მიწისა არის დაუმუშავებელი.

ხალხს დახმარება უნდა. ძალიან მნელია ეხლა გლეხი რომ გამოვიდეს მდგომარეობიდან. კრედიტს თუ აიღებს ხალხი, შეიძლება მოსავალი ვერ მიიღოს და იმ კრედიტსაც ვერ ფარავს, არა თუ მოგებაზე იფიქროს.

წინანდლის მუურნეობის თანამშრომლები და მეუტლე სიკო. 1920-იანი წლები

ერთ წელიწადს ჩვენ მოგვცეს სათესლე ზორბალი. დათესა ზალხმა და მოელი სოფელი აივსო. არადა ბედი იყო, თუ თესლი იყო კარგი, არ ვიცი. ისეთი მოსავალი მოვიდა, არნახული. და ორი წელიწადი ზალხი იყო კარგად. ის ორი წელი გავიდა და იმის შემდეგ არაფერი არა აქვს სოფელს.

მოსავლის შემდეგ სათესლე უნდა დაიტოვო, მაგრამ ჩვეულებრივ იმდენი რაოდენობა არ მოდის. ცოტა კი არ არის საჭირო, დაახლოებით 300-400 კილო ერთ ჰექტარზე. ამ მე ეხლა წიწილები მყავს. ბოლომდე რომ მივიყვნო, ტონანახევარი მაინც მჭირდება ამათ ჭამაზე. წარმოიდგინეთ, ტონანახევარი თუ მივიღე, სათესლედ როგორდა დავიტოვო....

იმ კარგ წელიწადს ერთი ჰექტარიდან ოთხი ტონა ზორბალი მოვიდა. მაშინ სათესლეც დარჩა და მომავალ წელსაც დავთესოთ. მაგრამ შემდეგ წელს აღარ მოვიდა მოსავალი. თესლი თურქეთიდან იყო, დამუშავებული, წითლად იყო შეფერილი, ნაძღვილი თესლი. შეიძლება ჰიბრიდულიც იყო. რომ აბბობენ, მარტო ორი წელი კარგი მოსავალი იცისო, ვერ გეტყვით. ჩვენ ოთხი ტონა მივიღეთ. ზოგმა ექვსიც კი მიიღო ერთ ჰექტარზე. ის თესლი აღარა მაქვს, თორემ დავთესავდი. კარგა ზნის წინ იყო ეს. ალბათ 2000 წელს, შევარდნაძის დრო იყო... (2007, კახეთი)

ჯანმრთელობის დაცვის მდგომარეობა აქ შედარებით კარგად არის. ამბულატორია გააუქმეს ჩვენთან და ქვემოთ სანიორები არის... იქ კარგად არის და იქ დავდივართ. ეხლა ახალი კლინიკა გაუხსნიათ, არც ვიცი. არ ვყოფილვარ. გიგი წერულელი ყოფილა ჩამოსული. ის კლინიკა მომსახურება სამ სოფელს: ნაფარეულს, სანიორეს და ართანას. ვთქვათ, თუ ცუდად არის ვინებ ძან, სასწრაფო მოდის ათ წუთში. ისინი ნაფარეულში არიან, სასწრაფოს პუნქტია თუ რა არის, არ ვიცი. ჩვენ თელავში დავრეკავთ, თელავი გადმორეკავს ნაფარეულში და იქიდან მოდიან.

ამ ერთი კვირის წინ ძალიან, ძალიან ცუდად ვიყავი. ჩემმა მეზობელმა დარეკა და ხუთ წუთში გაჩნდა აქ სასწრაფო. ძალიან კმაყოფილი დავრჩი. არ დამანებეს თავი, სანამ მდგომარეობიდან არ გამომიყვანეს. სახსრების ანთება მქონდა, დამისივდა ხელები და ფეხებს ვეღარ ვატოკებდი. სანამ არ მომეხსნა ყველაფერი, არ წავიდნენ. ეს მომსახურეობა კი არის უფასო. (2007, კახეთი)

აა ეხლა აქედან, სოფლიდან, როცა უჭირთ, ზოგს წამალი უნდა, ზოგს რა უნდა, ზოგს რა უნდა, აიღებს ამ ორ „მეშოქს“, მზესუმზირაა თუ სიმინდია, დაუდებს ავტობუსზე და წაიღებს ბაზარზე. ბაზარზე ერთი წასკლა აქედან უჯდება 2 ლარი,

იქიდან წამოსვლა უკვება 2 ლარი, მეშოკი – ლარი. ესე იგი გამოვიდა 6 ლარი, თუ ორი „მეშოკი“ წაიღო. 6 ლარი იმან უკვე გადააგდო. თუ იქ გაყიდა, პირობითად რომ ვთქვათ, კილოგრამი 40 თეთრად, გამოდის, რომ 40 თეთრი კი არ გამოდის იმის ფასი, ეს ხარჯები ხომ უნდა დაფარო, გამოდის 35 თეთრი. ამან უკვე ტყუილი გზა გაიარა, დრო დაკარგა. (2007, გარე კახეთი)

ადრე ხომ იყო ზამთრის საძოვრები: დაღესტანში ჰქონდა საქართველოს არენდით აღებული მიწა, 50 წლით. მერე კიდევ გააგრძელეს ეს კონტრაქტი. ელექტროფიცირებული სადგომები ჰქონდათ და ზუთი რაიონის ცხვარი მიღიოდა იქ. მილიონობით ცხვარი ჰყავდა რაიონს. იმდენი, რომ საძოვრები უჭირდა. თვეობით მიღიოდა და მიღიოდა აქედან ფარები. ორჯონიკიძეშიც ვერ მივდიოდით – მანქანა ვერ დადიოდა უბრალოდ. ასე იყო შემოდგომაზე, და გაზაფხულზე უკან ამოდიოდნენ. მერე, როცა გადატრიალება მოხდა და ის საძოვრები დაკარგეთ, ჯერ არენდით დაურიგეს ვიღაც-ვიღაცებს, მერე თანდათანობით ეს ცხვარიც სულ შეიჭამა და დარჩა რაიონი აბსოლუტურად დატაკი. ხალხს აღარაფერი დღეს არა აქვს. (2007. ყაზბეგის რაიონი)

ყურძენს რაც შეეხება და რთველს – ყველა ტიროდა და ისე კრეფლა ვენახს. ხალხს დაულპა იმდენი ყურძენი ამათ ლოდინში. მთელი ოთხი დღე იდგნენ აქ,

დარიჯო მელისანოვას ოჯახი. ბაქონარი. 2001

ნაფარეულში. უკვე აღარ იბარებდნენ. დღეში ერთ მანქანას 50 ლარს უხდიდნენ, ის ყურძენი რომ წაიღოს. და ოთხ დღეში ხომ 200 ლარი უნდა გადაუხადო, მანქანით რომ გიდგას. ის ყურძენი ოთხი დღე რომ იქ იდგება, ხომ სულ წვენად დაიცლება და რაღა რჩება? რასაც ჩააბარებ – კაპიკები გამოგდის. ასე მოუვიდა ბევრს და ბოლოს საერთოდ აღარ იღებდნენ. ჩვენგანაც წაიღეს, 500 კილო გაფიდეთ 30 თეთრად. ბოლოს ვიღაც მოვიდა თბილისელი, ცოტა იყიდა

თავისუფლებისკენ მისწრაფება ხუმრობით

და აქვე დაგწურავო. იმან თქვა: რომ მოვდიოდი, თელავიდან ვიღაც კაცი მეზვეწებოდა, წამოდი, ჩემგან წაიღე, 7 ტონა მაქვს დასაკრეფიო. მაგრამ აქ რომ შეპირებული იყო ჩვენსას, აქთ წამოვთდა. ისე შემცოლა ის კაცი, ფული რომ მქონოდა კიღებ, ცოტას მაინც ვიყიდიდიო. (2007. კახეთი)

ლორები სოფელში, ვინც გარეთ არ გაუშვა, ტყეში ან მინდორში, თითქმის ყველას გადარჩა.

ლორზე ისეთი ბუმი ატყდა, ზვალე რას იზამენ, ვინ იცის. ყოველ შემთხვევაში ახლა ძროხის ჯერია. მაგრამ... ჩვენ ხომ არ ვიცით, რა იქნება. ჩვენ ძალიან გაგვიჭირდება, მსგავსი რაღაც რომ მოხდეს (2007, გარე კახეთი)

არ არის საშუალება. სად იმუშაოს? კიდევ ვამბობ, ღორით და ყურმნით გაპქონდა რაჭველ კაცს თავი. ერთიც მოისპო და მეორეც. რაჭა ლობიოთი იყო ცნობილი, რაჭული ლობიოთი. ეხლა რაღაც დაავადება გაუჩნდა ლობიოს და საერთოდ აღარ შეიძლება. რაჭველი კაცი შუა აზიდან შემოტანილ ლობიოს რომ

იყიდი და წაიღებ რაჭაში, ზამთრის მარაგი რომ გქონდეს, ეგ საქმეა? ესეთი მდგომარეობაა. ამიტომაა აუცილებელი და ამიტომ უნდა იფიქროს ქალმა რომ მოვიდეს პოლიტიკაში, რომ კარგად დაგეგმოს თავისი რაიონის და თავისი ქვეყნის მომავალი. ხომ დავინახეთ ესენიც, ბოლოსდაბოლოს გვაცალონ ამ ქალებს. იქნება ამ ქალებმა უკეთესად მართონ ეს ქვეყანა? რა თქმა უნდა, მე კი არა მაქვს ლაპარაკი იმაზე, რომ სულ ქალები იყვნენ, მაგრამ ქალსაც უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა რომ ქვეყნის და რაიონის მართვაში ადვილად ჩაერიოს და მისაწვდომი იყოს ყველაფერი ის, რაც არის მისი სოფლის და მისი რაიონის განვითარებისთვის საჭირო. (2007, რაჭა)

დათო ჯაშიაშვილი საგადასახალო კოდექსის ასწავლის. 2005

რეკავს ნუკრი, დედა მალაპარაკეთო, იძახის. ამ დროს დედასთან კი არა აქვს საქმე, არამედ ისეთი საქმეა, მამასაც შეიძლება რომ უთხრას. მაგრამ დედა უნდა. იცის, რომ დედა არ უდალატებს. ასეა უმრავლეს ოჯახებში, მაგრამ ყველგან არა. ზოგს ისეთი ქმარი ჰყავს... აგერ მეზობლად სულ ცოცხი და აქანდაზი უჭირავს ქმარს ხელში, აბსოლუტურად ყველაფერში ეხმარება ცოლს... ქალიც ქალის ადგილზეა.

ყველა ესე კი არაა. მოხევები საქრთოდ აზიატები არიან. მეც შეჩვეული ვარ იმას, რომ ჩვეულებრივად, ფიზიკურად უნდა მემუშავა, როგორც მამაკაცს. საიდან მოდის ეს? ჩემი ხასიათიდან. არ აკეთებდა და ვაკეთებდი მე. ის საქმე ხომ უნდა გაკეთებულიყო.

როცა ოჯახი შევქმნით, საკარტოფილე არა გვქონდა. იმ ჩემს დედამთილს რაც ჰქონდა, ჰქონდა, ჩვენ კი არა გვქონდა. ყაზბეგში კიდევ კარტოფილი რომ არ მოიყვანო, არ შეიძლება. კარტოფილის ქვეყანაა ეს. მეტი კი არაფერი არ მოგვყავს! 180 კვადრატული ფართი იყო ისეთი, რომ ტრაქტორიც ვერ ადიოდა, მთლიანად

ქალი ვერ აიტანს მშიერ შვილს. მამაკაცებმა კი სას-მელში იპოვეს შვება. ერო-ბებში სხედან, ჩვენ ერობას ვე-ძახით, სკამები რომაა გარეთ და ქვები. დაივაგებენ იმ ქვებზე და ეწევიან, ერთობიან, სვამენ. დედა მაინც სხვაა. აი, ჩემი შვილებიც არასოდეს არაფერს არ უთანხმებენ მამას. მითან-ხმებენ მე. მათ იციან, რომ მე უფრო სწორ გადაწყვეტილე-ბას მივიღებ, მე უფრო შევი-წუხებ თავს. თბილისიდან რომ

ტერასა იყო კედლებით შემოღობილი. სულ ბარით და თოხით გავტეხეთ ყამირი, რომ იუფვიან, რომელიც თავის დროზე არ მოხნულა. ეგრე გავაკეთეთ საკარტოფილე. რა პრობლემა! წელს ეხდა არ დამათესიეს. პატარა ბიჭი რაც გაიზარდა, შავ საქმეს აღარ მაკეთებინებს. თვითონ აკეთებს, მმებსაც აკეთებინებს, სხვასაც მოიხმარს. ანუ თავმოყვარე ის აღმოჩნდა უფრო. მას რცხვენია, რომ დედა გარეთ მუშაობს.

საქონელი რომ შევინახოთ, ზამთრისთვის თივა უნდა დაგამზადოთ. იმ თივის აგებას ცოდნა უნდა, წყალი რომ არ ჩაუვიდეს. ზოგჯერ ისეთი წვიმებია, რომ სულ დალპება: რამდენი შეიძლება თივას დააფარო, ან არა გაქვს დასაფარებელი. თან, როცა მინდორში მუშაობ, ჯერ მინდორში უნდა ზვინების სახით ააგო, დამზადო, დააგრივო და მერე მანქანა მოიყვანო. ის უკვე გამზადებული უნდა იყოს, დაპრესილი, ნაკლები რეისი რომ დაგჭირდეს. იმ მანქანასაც ხომ ბეჭინი უნდა, იმასაც ხომ ფული უნდა. ამიტომ ყველანაირად უფრთხილდები.

ბევრი შრომაა სოფელში. ყაზბეგი არის ყველაზე ნაკლებოსავლიანი. ყველგან რაღაც იზრდება და რაღაც მოდის. ზოგან ხეხილია, ზოგან მარცვალია და აქ არაფერი არაა. მარტო კარტოფილი, რომელიც მხოლოდ მდებნი მოგყავს, რამდენიც შენს ოჯახს სჭირდება. აქ გასაყიდს ვერ მოიყვან. დამუშავება უნდა, დათესვა უნდა, თესლიც არ არის ხოლმე. უჭირს ხალხს. (2007, ყაზბეგის რაიონი)

...მაგრამ იმისათვის, რომ სოციალურად სოფლებმა, სოფლის ოჯახებმა ამოისუნთქონ, ამისათვის საჭიროა სპეციალური, მიზანმიმართული პროგრამები. იგივე, შეიძლება, მიკროსესხებზე რომ განვითარდეს სოფლის მეურნეობა, მაგრამ ეს არ უნდა გააკეთოს ბიუჯეტმა. მე, მაგალითად, ძალიან წინააღმდეგი ვარ ამისი. შეიძლება შეიქმნას რაღაც ბაზა, რაღაც თანხა გამოიყოს ბიუჯეტიდან, მაგრამ პროექტების შერჩევა მოახდინოს ბანქმა. ისევ და ისევ ბანქმა. ეს იქნება უფრო ობიექტური და სამართლიანი არჩევანი, და ბიუჯეტმა კი გააკეთოს რაღაცნაირად ამ სესხის დაცვა, იმისათვის რომ ნაკლები პროცენტებით გაიცეს ეს სესხი. ეს მიმართული იქნება კონკრეტულად ოჯახებზე, კონკრეტულად სოციალური განვითარებისათვის, და უფრო ნათელი გახდება, და შედევი იქნება წლების განმავლობაში უფრო დიდი. რა თქმა უნდა, ბანქს არანაირი პროგრამა არ ექნება არც ამ ქალების დასახმარებლად, რომ სოციალურად უფრო წელვამართულები გახდნენ, და არც არავისთვის, როცა არანაირი გარანტია არა აქვთ, რომ სოფლის მეურნეობაში რაიმეს უკან მიიღებენ ფასეულს. ამიტომ ამაში უნდა ჩაერიოს ისევ ადგილობრივი ხელისუფლება რაღაც სახით, ბიუჯეტიდან უნდა მოხდეს ამ თანხების გარანტირება, რომ მოხდება ამ თანხების დაბრუნება ბანქში. მაგრამ შერჩევა უნდა მოხდეს აუცილებლად ბანკის მიერ, და არავითარ შემთხვევაში ხელისუფლების მიერ, რასაც კორუფცია მოჰყვება აუცილებლად და ისევ დაჩიაგრებიან ოჯახები. (2007, აჭარა)

ეგეთი ამბავიც იყო, გოგომ ტუალეტში იმშობიარა. არ გავიგიათ? ფული არა ჰქონდა. უკვე დღე-დღეზე ელოდებოდა ბავშვს და ერთი ვედრო მაყვალი ჰქონდა წამოღებული, რომ გაეყიდა. უცებ დაეწყო მშობიარობა და არ მიიღო ექიმმა. წამოვიდა ეს გოგო იქიდან და ავტოსადგურის ტუალეტში იმშობიარა. მერე კი მთელი ამბები მოხდა, მე მგონი ტელევიზორშიც კი ოქვეს. ზუსტად არ მახსოვს. ეს საქმე კი ჩაწყნარდა და რანაირად, არ ვიცი. ეს ამბავი შარშანწი, ახალი სამშობიარო, მე მგონი, უკვე იყო გახსნილი. (2007, კახეთი)

მეუღლეს ჩემზე მცირე ხელფასი აქვს, რასაც ოფიციალურად მუშაობს. ამიტომ კრედიტი ვთხოვე ჩემს სახელზე. ჩემი ხელფასია 79 ლარი. გრძმანულის მასწავლებელი ვარ სკოლაში, სადაც ორი ენა ისტავლება, ფრანგული და გარმანული, ამიტომ მცირე დატვირთვა მაქვს. ამჟამად დავდივარ გერმანული ენის სამთვაინ კურსებზე გოთეს ინსტიტუტში, უკვე მეორე თვეა. ჩვენ ბანკიდან გვინდოდა 1000 ლარიანი კრედიტი იმიტომ, რომ ამ 1000 ლარს პროცენტი ხომ ექნებოდა და ჩვენ ხომ ბევრის გადახდას ვერ შევძლებით. ვერ ავიღეთ ეს კრედიტი. (2007, გარე კახეთი)

არც კრედიტებია. ბევრგან მსმენია გლეხისგან, მე რომ კრედიტი მქონდეს, ბეწინი რომ ვიყიდო და თავის დროზე მოვხნა და დავამუშაო, დავამუშავებ კიდეც, მოვხნი კიდეც და გადავიხდი კიდეცო.

ამ კრედიტს კი, რასაც ჩვენ გვთავაზობენ, კაბალური პირობები აქვს. როგორ შეიძლება 48% პროცენტი გადახადოს გლეხმა იმ თავის კრედიტში. არც იძლევიან. რომ მიხვალ ბანკში ისეთ რამეს გეტყვაინ, გაგამტერებენ. პირადად მე და ქალბატონი ნანა ვიყავით წასულები თელავში ამ ახალ პროცენტობამ დაკავშირებით, <.....> ბანკის იფისში. 12% ის ნაცვლად ძველი 24% გვითხრეს და თავიანთ პირობებს გვთავაზობდნენ. ეს, ჩვენ რაც გვითხრეს, და გლეხს ხომ წარმოგიდგნიათ, რას ეტყვაინ. მერე ანგეტაც არ გვაჩვენეს, რომ წაგვეპითხა და შეგვევსო. ხელს აფარებდა და ისიც არ გვითხრა, რა მონაცემები იყო საჭირო. განაცხადის ფორმა გვინდოდა გვენახა, თუ რა ინფორმაცია იყო მოთხოვნილი და იმის გადაწერის საშუალებაც არ მოგვცეს. გვინდონდა შეძლებული მივსულიყავით მომზადებული მონაცემებით და ჩაგვეწერა განაცხადში. ამ მომსახურე გოგოს გვარი არ ვიცი ნამდვილად, მაგრამ

ქარელი. საცხენისა. თავდამიმუშების ოჯახი. 1810-იანი წლები

ასე მონია, თვითონაც არ იყო ინფორმირებული. ჩვენთვის ძალიან აზალიაო ეს, ჩვენ თვითონაც დღეს გავიგეოთ ამის შესახებ. გვეუბნება, ქონება უნდა გქონდეთ და ლიკვიდური ქონება თბილისში. თბილისში არა გვაქვს არაფერი და სოფლის სახლი რანაირად გამოდგება? ბოლომდე პასუხი ვერ გაგვცა და იმას გვთხოვდა, რომ განაცხადის ფორმა შეგვევსო. წამოვდით იმ ფიქრით, რომ ამ ყველაფერს აზრი არა აქვს.

დამრჩა ისეთი შთაბეჭდილება, რომ ეს <....> ბანკი არის ერთ-ერთი უმსხვილესი ბანკი, რომელიც მუშაობს აფიორაზე. ამას ხმამაღლა ვიტყვი იქიდან გამომდინარე, რომ მათ გაავრცელეს უამრავი ბუკლეტი, სადაც წერია, რომ 10000 ლარამდე კრედიტს არ სჭირდება არანაირი გირაო. ამ დროს ხალხი მიდის პირობების გასაგებად და ხვდება სულ სხვა სურათი. უკანებიან, რომ ამ მცირე ბიზნესის გავითარებისთვის არანაირი ასეთი კრედიტი, რომ არ სჭირდებოდეს გირაო, არ არსებობს. ამდენი ბუკლეტი დაბეჭდილია უბრალოდ აფიორისთვის. აი ეს დასკვნა გამოიტანა ხალხმა. მე შეგახვდრებთ კონკრეტულ ადამიანს, რომელმაც ეს ინფორმაცია გადმომცა. მას მაია ჰქია და ვაჭრობს. ბიზნესის გაფართოებისთვის უნდოდა კრედიტის აღდება. იყო ბანკში და დახვდა სულ სხვა სიტუაცია. მე რომ კრედიტზე მინდოდა წასვლა, ვთხოვე გაყოლა და მაშინ მითხრა, აზრი არა აქვსო წასვლას. ბანკში უთხრეს: შეგიფასებთ საქონელს და ოუ გაქვთ 6000 ლარისა, მოგცემთ კრედიტის სახით 3000 ლარს. 10000 ლარის აღდება ზღაპარია. ამიტომ აღარ ჩავთვალე საჭიროდ წასვლა, იმიტომ რომ ხარჯთან არის მაინც ეს დაკავშირებული. (2007, კახეთი)

მე შემიძლია ვისაუბრო მთელ რეგიონზე, როგორც ამბროლაურზე, ისე ონზე, ლენტებზე და ცაგერზე. ისე, როგორც მთელ ქვეყანაში, ჩვენს რეგიონშიც უმუშევრობაა, სოციალური კრიზისი, ეკონომიკური კრიზისი. ხალხი დაუსაქმებელია. ქალები ძირითადად არიან ან დასახლისები, ან მუშაობენ სოფლის მეურნეობაში. დღვევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე მათ სოფლის მეურნეობაში მუშაობის სურვილიც დაუკარგეს, და რატომ... რაჭველი, სგანი, ლეჩხუმელი გლეხი არსებობდა ყურინით, ღორით და იმ პროდუქტებით, რაც სოფლის მეურნეობის განვითარების შედეგად შეძლოთ შექმნათ რომ ელემენტარულად გაეტანათ თავი. ყურძენს ფასი დაუგდეს, ღორი – დაავადება შემოვიდა და საერთოდ განადგურდა. დღეს არის ისეთი სიტუაცია, რომ მე არ ვიცი, როთი შეძლებს ჩვენმა ხალხმა ამ ზამთარში გაიტანოს თავი.

არ არის არც ელემენტარული კომერციული სამსახურები, რაც მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას იწვევს, ნოლზეა ის და არც არანაირი პირობები არ არის, რომ ის განვითარდეს. არადა სოფლის მოსახლეობა, დღვევანდელი სიტუაციიდან, შეიძლება დასაქმდეს ძირითადად მცირე საწარმოებში, რაც არ არსებობს ჩვენს რეგიონში. (2007, რაჭა)

ჩვენთან არის დვინის ქარხანა. ეხლა ლაპარაკია, რომ ჩინელები ყიდულობენო და ბევრ რაღაცას გააკეთებენო, ძირითადად წვენებს... (2007, კახეთი)

ნიკოლის მწერლი ფშავლელი. 2007

სოციალურ პირობებზე აღარ მინდა საუბარი, იმდენი პრობლემაა. მიუხედავად იმისა რომ მე ვარ საჩხერელი და გვყავს ქველმოქმედი, რომელიც ძალიან ბევრ რამეს აკოტებს და ეხმარება მოსახლეობას. ამის მიუხედავად, მე იმდენი გაჭირვებული ადამიანის სახე ვნახე, იმდენის ცრემლებს ვუყერებ, იმდენ გამწარებულს, რომ არც კი ვიცი, რა უნდა ვთქვა. არ მეგონა, თუ ამხელა გაჭირვება არსებობდა. ხალხი ფაქტოურად შიძმილიბს. გამწარებული კაცი რომ ჩამოვიდეს სოფლიდან რაიონში, იმის

საშუალებაც არა აქვს. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენთან საავადმყოფო არის უფასო და ყველანაირი სამედიცინო დახმარება არის უფასო; ოპერაცია – სადაც საჭიროა, რომელ ქვეყანაშიც შეიძლება, უფასოდ კეთდება, მაგრამ ჩამოსვლა უჭირს ხალხს ფაქტიურად სოფლიდან. გზის თანხებსაც ისინი ხომ არ მისცემენ, ტრანსპორტსაც ისინი ხომ არ დაუნიშნავენ? რამდენჯერ ვიტყვით, არის ხომ ტრანსპორტი, დაუნიშნოთ სოფლებში, ან გაიაფლეს, რომ მოსახლეობამ შეძლოს ჩამოსვლა.

ძალიან ბევრი პრობლემაა, ძალიან ცუდი სიტუაციაა, აუცილებლად უნდა გამოსწორება. ბალები არის ძვირი, მუსიკალური და საცეკვაო სტუდიებიც, თუ არის, იმდენად ძვირია, რომ მოსახლეობა ვერ წვდება. ვისაც ერთი ბავშვი ჰყავს და შშობლები მუშაობენ, კიდევ შეიძლება. ორი ბავშვი ვისაც ჰყავს და სამი, იმან რა უნდა ქნას, როცა სკოლაში ვერ ატარებს ბავშვს, თან როცა უმუშევარი არის უმრავლესობა. არავინ აღარ მუშაობს ფაქტიურად. პირველი, რითიც მოდიან თხოვნით, ეს არის – სამსახური! სამსახური! არ გვინდა ის ერთჯერადი დახმარება, ოღონდ სამსახური იყოს. ერთჯერადი დახმარება რომელიც იყო, 50 ლარი, ისიც კი შეწყდა. ისიც რაღაც იმედი იყო მოსახლეობისთვის ცოტა ხანს. რას ვაკეთებთ, არ ვიცი...

დამოუკიდებლად ვის რისი გაკეთება შეუძლია თანხის გარეშე. ერთი და ორი გააკეთებს და რამდენიმეც, და აკეთებენ კიდეც. და სხვებმა რა უნდა ქნან. ელემენტარულად ეს არის მორალური დარტყმა, როცა ადამიანი არ მუშაობს, როცა ის ზის სახლში და ეუბნები, უსარგებლო ხარო. ეს არის ფიქოლოგიური ზეწოლა ყველანაირად, მორალური ნგრევაა ადამიანის, ზელფასს და ანაზღაურებას რომ თავი დაგანებოთ. (2007. ზემო იმერეთი)

სახლი რომ გავყიდეთ იმ ვალის გასასტუმრებლად, მაშინ ვთქვი, ას დოლარს ავიღებ, რაღაცს გავაკეთებ, ან საჭმლის-თვის მაინც იყოს-მეთქი. მეორადი ტანსაცმელი მოვიტანე, მაგრამ მაშინ ზამთრის პერიოდი იყო, და წონაში ხომ უფრო მძიმეა ზამთრის ტანსაცმელი, ამიტომ მაგაში მოგება პატარაა. მერე რომ გავერკვიე, ზაფხულში უნდა

საინიციატივო ჯგუფთან შეხვედრა ლელიანში. 2006

ამეღო, მაშინ მაგარი მოგებაა. თან არც ვიცოდი არაფერი, რა წამეღო, როგორ, რანაირად. უცებ გადავწყვიტე, წავიყვანე დეიდაშვილი, არც აღვილი ვიცოდი და არაფერი, და აესე კითხვა-კითხვით დავდოლით წერეთელზე, სად არის მეორადები. წამოვიდეთ და გავყიდეთ. ისეთი კაი მოგება კი ვნახეთ, ერთი პარტიიდან ორმოცდათო ლარი შეგვხვდა. ჩემი ფული იყო, ყველაფერი, მაგრამ ისიც ჩავრთე, უბრალოდ, რაკი გამომყვა, მაგიტომ. ჩემი ბიძაშვილი გურჯაანის რაიონში ცხოვრობს, ჯერ იქ ჩავიტანეთ, იქ უფრო შემოსავლიანი, ფულიანი ხალხია. ზაფხულში კი უფრო უკეთესი იქნებოდა, მაგ დროს იქ მარწვია, ატამია და ფული აქვთ. თუ რამე გინდა, იქ უნდა ჩაიტანო ზაფხულში, რომ გაყიდო. ზამთარი იყო, მაგრამ მაინც კარგად გაიყიდა. მერე ფული შემოგვაკლდა და ის ფული დავხარჯე. დასაწყები ფული აღარ მქონდა ისევ. რო წახვალ, ეხლა უკვე ოთხასი ლარი მაინც უნდა გქონდეს, თან რომ მოიტან საქონელს, სხვა ფულიც უნდა გქონდეს, იმიტომ რომ იმას ყიდი ნისიად. სოფელში სხვანაირად ვერანაირად ვერ გამოვა. ყიდი ნისიად და ამიტომ, ამის გარდა, კიდევ უნდა გქონდეს ერთი ორასი ლარი სულ მცირე. ძველმანებში, იცით, როგორ არის, საქონელი რომ გრჩება, გეკითხებიან, ახალი გაქცსო? არა გაქცს და არც მოდიან. შეიძლება მერე ორასითაც კი არა, ასი ლარითაც წამოხვიდე, იმისი

წამოიღო და იმ ძველებში ჩაყარო. ბევრჯერ, ახალი რომ ხედავენ, მოდიან და იმ ძველ წამოღებულს, დაწუნებულს კი ყოდულობენ. ეხლა უკვე სხვანაირად მოხვედრიათ თვალში. მაშინ ის ფული დამეხარჯა და მაღვევ აღარ მქონდა რომ ახალი საქონელი მომეტანა. არადა, ამას რომ ნისიად გასცემ, აღარც ფული გაქცს და აღარც საქონელი. კიდევ გჭირდება ფული, რომ ორ კვირაში მიამატო რამე, სანამ ნისიებს მოკრევ. ნისიებსაც

ბიზნეს ასწავლის ნინო კიბრაველიძე. 2005

ერთნაირად ვერ კრევ და... მაგიტომ უნდა გქონდეს ერთნაირად ფული. მეორედაც უნდა გქონდეს, რომ ჩამოიტანო და მესამედაც კი. უკვე იმ მესამედ ჩამოტანილს რომ ყიდი, თან პირველად ჩამოტანილის ფულსაც უკვე კრევ ნელა-ნელა. მეოთხედ რომ წახვიდე, უკვე პირველად ჩამოტანილის ფული გაქცს, შეიძლება ცოტა მეორედ ჩამოტანილისაც, და აესე ფულის, ფულის გამო ვეღარ გავაგრძელე. მერე თელავიდან მომქონდა, მაღაზიებიდან, უკვე არჩევით, იქაც გაფიცანი ვიღაცები და მიკლებდნენ ერთი-ორ ლარს. იქიდან კი ცოტა ნაკლები მრჩებოლა, მაგრამ თუ გაყიდიდი, გავყიდიდი, თუ არადა, უკან მივიტანდი, ეს კი კარგი იყო. მეორადი ისეთი რამა, რომ, ვთქვათ და, თუ არ გაიყიდა, ხომ ბევრია, რომ არ იყიდება, ან თუ ვერ მოასწარი

ანას. ჩანთლიისფერებ. 2001

თუ რამე ჩავიფიქრე, ჩამეშალა ყველაფერი. მაკარონების გაყიდვაც ვცადე. თელავში იყო ცეხი და იქვე ღირდა 75 თეთრი. ჩვენ მაღაზიაში კი 1 ლარი და 20 თეთრი. გამომქინდა და ლარად ვყიდდი. შეიძლება დიდი მოგება არ მქონდა, მაგრამ მაინც შშვენივრად მრჩებოდა. ოთხი „პაჩიდა“ ლარი მრჩებოდა. კარგად იყიდებოდა ეგეც, მგრამ აი, ნისია, ნისია... ეგეც ნისიის გამო გავაჩერე, ფული გინდა, ფული, რომ ჩადო ხოლმე და მოიტანო. ღარიბი სოფელია, უფულო ხალხი ცხოვრობს, თორე მაღაზიაც მქონდა, პატარა მაღაზია. სანთლები, კელაპტრები, ჟელე, საპონი, ასეთი რაღაცები მომქონდა, რასაც შევძლებდი, და უფრო ნაკლებად ვყიდდი, ვიდრე ჩვენს მაღაზიაშია. ჩვენს მაღაზიაში კატასტროფული ფასებია. არც აკლებენ, რაკი ისინი მაინცდამაინც არ არიან დამოკიდებულები ამ მაღაზიაზე. უბრალოდ გასართობად აქვთ. თან ეყიდებათ კიდეც. გაჭირვებულ ხალხს ბევრს არა აქვს ფული, რომ წავიდეს და თელავში იყიდოს ნაკლებად რამე. ბევრი რაღაცა 50-ით და 80 თეთრით მეტი ღირს ჩვენთან, მაგრამ რაკი ნისიად აძლევენ, მაგის გამო იყიდება. ხოდა მე კიდე ვყიდიდი ნაკლებად. მაგის გამო საგადასახადო რომ დამდგომოდა, კაი ჯარიმასაც ამკიდებდა. მაგრამ არა, არც ამკიდებდა, ეგეც გავიგე, თუ 500 ლარამდე გაქვს საქონელი, მაგაზე არც არისო გადასახადი და მაგიტომ უფრო გაერისკე. მაგრამ როგორც კი რამე ფული გამოჩნდებოდა, გოგიტა იყო ცუდად, ექიმთან წასაყვანი. ამისთვის, იმისთვის, და ფული ვერ გავაჩერე, ვერაფერი ვერ წამოვიწყე. (2007, კახეთი)

უდე. ბიოაგროტექნოლოგიების ექსპერტი. 2006

სოფელი დაქცეულია-თქო, იმასაც ვერ ვიტყვი. კარგად რომ ცხოვრობენ, ისეთებიც გვყავს, მაგრამ ძალიან მცირე პროცენტი, თითზე ჩამოსათვლელად – რამდენიმე ოჯახი... დანარჩენები ვართ ასე, გაგვაქ და ვეწევით ჭაპანს.

მიგრაცია დიდი არ არის. აქა-იქ არიან წასულები, მაგრამ მასიურად – არა.

მაგალითად, ეს ოჯახი, ბატონი ვალერის ოჯახი, წასულია. თავიდან ბატონი ვალერიც იყო წასული და აქ ვიღაც ნათესავი დატოვეს. იმიტომ დარჩა ეს აუზი ასე. ოჯახს შემოსავალი აღრეც პქინდა ამ აუზით. მაგრამ წავიდნენ სოფლიდან. იმიტომ რომ გოგოს უნდოდა იქ სწავლა, ოურიდიული განათლება უნდოდა რომ მიეღო. ბიჭებს მერე მარტო ეს არ აქმაყოფილებდათ, მეტი უნდოდათ და იფიქრეს, რომ იქ რაღაც ბიზნესს ააწყობდნენ. დედაც წავიდა და მთელი ოჯახი წასულია. ახლა ის გოგო ამთავრებს სწავლას. ერთმა ბიჭმა რაღაც ბიზნესი დაიწყო ვითომ, მაგრამ გამოუვიდა? არა მგონა... დედა დარჩა იმათთან. მეორე ბიჭი წამოვიდა, მაგრამ თბილისშია. ოჯახი აქვს, ბავშვი ჰყავს. სტომატოლოგია და რაღაც კლინიკა აქვს. მაგრამ თვითონ თავს ირჩებს და მეტი იმის იქთ – არაფრი. ნაქირავებში ცხოვრობენ. ბატონი ვალერი წამოვიდა ისევ უკან, თავის მამულს ვერ შეელია და მოვიდა აქ.

თქვენ ხომ ნახეთ, როგორია უქალოდ ოჯახი. ფაქტოურად არ არის ის, რაც უნდა იყოს. სოფელში ყველა ასეთნაირად არ არის. ოჯახს უნდა ქალის ხელი. კიდევ კარგად აკეთებს ეს კაცი ყველაფერს. სადილსაც იმზადებს, თვითონ ირეცხავს, თვითონ – ყველაფერი, და ცხოვრობს მარტო. რა ქნას...

ჩვენი სოფლიდან თბილისში წავიდნენ, მაგალითად, რძალ-დედამთილი. ვაჭრობენ ბანანით, ხილით, და უგზავნიან ბავშვებს. მაღლიან მნელია ეს. ბავშვებმა, მართალია, საშუალო სკოლა დაამთავრეს უკვე, მაგრამ მაინც ბავშვები არიან. ფაქტოურად მამა და სამი შვილი არის ოჯახში. ბებია და დედა წასულები არიან, რომ იქ ნავაჭრი ფული კვირიდან კვირამდე გამოუგზავნონ შვილებს. თბილისში არიან, იქ ნაქირავებში ცხოვრობენ და იქიდან უგზავნიან სარჩენს. ოჯახის კაცს, მე მგონი, არა აქვს იმის უნარი, რომ ესეთი რამ თვითონ გააკეთოს.

ჩვენ, ქალებმა, ვიკისრეთ ეს საქმე. ჩვენი კაციც ცოტა გავაზარმაცეთ, მაგრამ რა მოხდა მერე... როცა დაიწყო ეს არეულობა, მხედრიონის პერიოდი იყო მაშინ და იმ დროს კაცის გასვლა იყო ძაან საშიში. რომ გავიდოდა ოჯახიდან მამაკაცი, შემოსვლას აგვიანებდა. იმიტომ, რომ დაბრკოლებები იყო ათასი. და ჩვენ თვითონ გადავწყვიტეთ, რომ კაცები დაგეხსვა სახლში, უსაფრთხოდ რომ ყოფილიყვნენ და ჩვენ გავედით. ასე ჯობდა იქიდან გამომდინარე, რომ საბედნიეროდ ქართველი მამაკაცები ჯერ კიდევ არ ერჩიან ქალებს. ხოდა ესენი მიეჩვიენ მერე, მე მგონი, და გადმოგვაბარეს ყველაფერი. არიან მგონი არხეინად, ვნუმრობ ახლა, თორებ რამდენად არხენად არიან...

ყველა მამაკაცი, შემთხვევა ვთქვა, აზას მუუღლე, ნონას მუუღლეც და სხვებიც, ცნობენ იმას, რომ თვითონ ვერ არჩენენ ოჯახს იმ დონეზე, რა დონეზეც უნდა არჩინონ. ამაზე კონფლიქტებიც კა არ არის სახლში. მე არასდროს გამიგონია. (2007, სამეცნიერო)

ვინც წავიდა, სულ ახალგაზრდა მამაკაცებია, ისიც რამდენიმე ათეული მამაკაცი, ბევრი არა. ერთი 4-5 მოსკოვშია, მე რომ ვიცი და ვიცნობ, ისეთი. ერთი 7-8 კაცი უკრაინაშია.

ბევრი არ არის წასული სოფლიდან იმიტომ, რომ ეს საქმაოდ ძლიერი სოფელია. მერე, ოჯახები მთლად ისეთი დაცემული და დაგარდნილი არ არის და ყველა ცდილობს, რომ საკუთარი კერა შეინარჩუნოს და გააძლიეროს. ამიტომ უფრო ადგილზე არიან დასაქმებულები. საკუთარი მეურნეობა აქვთ. უფრო მოყავთ სიმინდი, თხილი, საქმაოდ დიდი რაოდენობით. ზოგიერთს ვენახიც აქვს სხვადასხვა ჯიშის. არის კივი ჩვენს სოფელში. ის ახლა უკვე აქტიურად იდგამს ფეხს. არის ციტრუსი, ლიმონი, მანდარინი ძალიან ბევრი. (2007, სამეგრელო)

სულ ჩვენი ზელით ავაშენეთ ეს სახლი, ჩვენი ზელით დავამსგავსეთ, ერთი მიკარდნილი, სოფლისაგან მოშორებული ფერდობი ესეთ ლამაზ ბალს და როგორია, ეხლა დატოვო ყველაფერი და წახვიდე, ხან კი მაინც ისე გავბრაზდები ხოლმე ესე იძულებულს რომ გხდიან, წახვიდე, რომ ვეტყვი ხოლმე ჩემს ქმარს, ამ სიბერეში უნდა გაგებარო, თუ არ წამოხვალ, იყავი და მე ჩემს შვილებთან გადაგასახლდები- მეთქი. ეჰ, წამსვლელი კი სად ვარ, პოდა ალბათ ისე დავიხოცებით, ისე დაგვმარსავენ, რომ ჩვენი შვილები ვერც გაიგებენ და არც მოვლენ. ამდენი ვიშრომეთ, ამდენი ვიწვალეთ და რისთვის, ესეთ უბედურ დღეში ვართ: შვილები და შვილიშვილები გვინდა, მშობლიური კუთხე უნდა დავტოვოთ და უცხოეთში გადავიკრგოთ, აქ ვიქნებით და — ისინი არა

გვყავს გვერდზე. იმათ აქ მობ- რუნებაზე ხომ ლაპარაკი ზუდ- მეტია, ან მე რატომ ვეტყვი მაგას. აქ რა უნდათ, რა დღეშია აქ ხალხი, სამუშაო აქ არ არის და რომ იყოს კიდეც, ხელფასს არ აძლევენ, პენსია და — 14 ლარით ვინ ცხოვრობს... ჯერ ეგ რა არის და ეგეც არ მიმი- ლია ორი წელიწადია, გაიყინაო, საქართველოში ყინვები სად არის, ჩრდილოეთში იყო? რამ გაყინა-მეთქი, გამეცინა, მაგრამ,

ქალთა აქტივობა სკობს. 2007

ეეჰ, რომ საცინლად არ გვაქს საქმე. ერთი ან სოფელს შეხედეთ, რას დაამსგავსეს, საბავშვო ბალი იყო, ქვეყნის ბავშვები დადიოდნენ, ისე გაძარცვეს და წაიღეს, ცარიელი კედლებილა დატოვეს. ოსური სკოლაც იყო და ქართულიც, ეხლა აღარც ერთია და აღარც მეორე. ეთერზეთების ქარხანა იყო და ქვა ქვაზე აღარ დატოვეს. ნაწილ-ნაწილ დაშალეს და ისე მასალად გაყიდეს, სულ გააჩანაგეს ყველაფერი, არადა ერთ დროს ყველა და დუღდა ეს სოფელი, ახლა კი თითქმის ყველა მეორე სახლი გამოკეტილია, იცლება თანდათან ხალხისაგან, ან სად წაესვლებათ, არც რომ იქ იღებენ ნორმალურად?! (2001, კახეთი)

წელს 9 ბავშვია სულ პირველ კლასში და მომავალ წელს ერთი ბავშვიც არ იქნება. წინა კლასში რვანი არიან და მესამე კლასში კი, ანუ ორი წლის წინ რომელიც შედგა – ხუთი. ეხლა, თეონასთან ერთად სამი ბავშვია, ხუთი წლისები რომ მოიყანეს. იმიტომ, რომ მომავალ წელს კლასი ვეღარა დგებოდა. ერთი ეხლა გახდა 6 წლის, გუშინწინ ჰქონდა დაბადების დღე და ორი სხვა კიდევ – დეკემბერში ხდებიან. (2007, კახეთი)

ანა: შრომითი მიგრაციის შესახებ მე გეტყვით ელემენტარულად. შარშან კაფეს ბიზნესი გვქონდა სამ გოგოს – მე, ნატოს და ეკას. ნატო წავიდა გერმანიაში, ეკა წავიდა საბერძნეთში. დავრჩი მარტო. იმიტომ რომ მყავს შეიღები და უბრალოდ ვერ ვტოვებ. იმიტომ რომ პატარები არიან, თორებ მეც სიამოგნებით წავიდოდა.

ლიზა: მე მასწავლებლი ვარ. ფიქრობ, რომ ერთნახვაზ წელიწადში, ორ წელიწადში თუ ცოტა რატე არ გამოსწორდა, აუცილებლად მეც მივატოვებ ჩემს სახლს. სამხა-ოთხმა მოვიფიქრეთ, რომ ჩვენც წავიდეთ სამუშაოდ. ერთი იმათგანი საინიციატივო ჯგუფშიც არის ჩვენთან, ქოთ ციხისთავი. იმიტომ რომ არაფერი არ გამოდის.

ვინც წავიდა, აი, რომ ჩამოიაროთ და შეხედოთ, იმის სახლი კეთდება, იმინ მანქანა უყიდა შვილს, ამან ავეჯი იყიდა. ალბათ სულიერად ძალიან უჭირთ იმათაც და მძიმე მდგომარეობაში არიან, მაგრამ ვეღარა ვცხოვრობთ... ძალიან გვიჭირს.

ნათია: ეს ჩემთვის ტრავმაა, რომ ლაპარაკობენ ამაზე... ტირილამდე მივდივარ. მე ოჯახური მდგომარეობა საუკეთესო მაქსის, კაცმა რომ თქვას. ქმარს ძალიან კარგი სამსახური აქვს, სამი ბიჭი მყავს, ბანქში მუშაობენ, განყოფილების გამგები არიან. ანუ, მე ფინანსურად არ მიჭირს. ჩემი მირითადი მოღვაწეობა და რომ ვსაქმიანობ, აი ეს არის – ტკივილი ჩემი ქვეყნისა. აი ეს ქალები რომ მიდიან, რატომ მიდიან? უნდა დასაქმდეს ზუსტად ეს ქალი აი აქ. და იმას რომ აქ ჰქონდეს თუნდაც ის ათი ლარი შემოსავალი თვეში, ის აღარ წავა საბერძნეთში.

ანა ყოველდღე წერილს უგზავნის იმ საბერძნეთში წასულ თავის მხანაგს, იმას ისე ენატრება თავის უბანი. უბანში რომ მოხუცებული ქალი იყო, და ვიღაცა რომ წაიქცა, იმასაც კი წერს. იქიდან ისე ითხოვს ის წასული, დეტალურად მომწერეთ ყველაფერით. აი გვერდზე სოფელი, ძალიან მდიდარი სოფელი იყო. ნახევარი იქაური ქალები აღარ არიან ადგილზე, წასულები არიან.

ანა: ხათუნა რომ წავიდა, ერთი ასი კილო იქნებოდა ალბათ. ერთ კვირაში შვიდი კილო მოიკლო ერთიაშად. ორი გოგო ჰყავს: 15 წლის და 13 წლის. დედისთვის შვილების გარეშე ყოფნა რა არის, ხომ წარმოგიდგენიათ? ყოველდღე „მესიჯებით“ ვაგზავნი ხოლმე წერილს, ან ვინმეს ვატან, თვითონაც მირეკავს. ქმარი ჰყავს. თავიდან ბობოქრობდა – მე არ ვუშვებდიო, მაგრამ გამოსავალი არ იყო. იმათ ჰქონდათ პატარა მაღაზია. ამ მაღაზიდან მე ვიყავი, თუ სხვა იყო, ხელს გვიწყობდა ბევრს იმით, რომ ნისიად სიამოვნებით გვაძლევდა. მაგრამ მე თუ ის ნისია მიმქონდა ერთ დღეში ან ხუთ დღეში, ზოგს დღესაც არ მიუტანია. მაღაზისთვის პროდუქტს რომ მანქანიდან იღებდა, იმისთვის ფული უნდა მიეცა. სესხულობდა პროცენტიანს და დაუგროვდა იმდენი, რომ არ ვიცი... საახალწლოდ, ახალ წლამდე წავიდა და ერთი 1000 ლოლარი კიდევ გასასტუმრებელი აქვს. აი ამ მოუწესრიგებული ყოფის გამო: იმას ფული არა აქვს, ამას ფული არა აქვს, იმის პატივისცემით

ბაზნესის მართვის ტრენინგზე. 2007

თუ სხვა რამით, დაუგროვდა ეს ვალი. და რომ არ წასულიყო, იმ ვალს აქ ვერ გაისტუმრებდა. მიუხედავად იმისა, რომ შემოდგომაზე ჩურჩხელას აკეთებდა. ხუთი, ათი ათასობით ჩურჩხელას აკეთებდა და ჩვენ ყველანი ვებმარებოდით. ვებმარებოდით უბრალოდ იმიტომ, რომ გვეცოდებოდა. თანაც ეს ჩურჩხელის გაკეთება ადვილი არ არის. ამას უნდა თვალები, თითები სულ დაჩვენებტილი გვქონდა, კაკალი არ უნდა გაფუჭდეს, და უამრავი სხვა რამ არის საჭირო.

ჩვენს სოფელში თუ რამე კეთდება, თუ ვინმე ხარჯავს, იმას აუცილებლად ვინმე ჰყავს წასული, ძირითადად – საბერძნეთში.

ჯერ ეკას დედა წავიდა საბერძნეთში და მერე წაიყვანა შვილები. მაგრამ ნანობს ახლა. ორი შვილის შენახვა არ არის ადვილი, მნელია. თვითონ მოხუცს უვლის, მიდის, ულაგებს, იქ აღარ რჩება და უკან მოდის. ცხოვრობენ ქირთი. ბინის ქირა დიდია. გამოდის, რომ როცა აქ იყენებ ბავშვები, უფრო კარგად ეხმარებოდა შვილებს. ფაქტოურად იქ ფულს ვეღარ აგროვებს. მითუმეტეს, რეზოც მუშაობს. ეკა რას აკეთებს, არ ვიცი. მხა მუშაობსო, მაგრამ სად, ეგეც არ ვიცი. იქ კარგ სამსახურს

დედალაურის ქალთა საინციატივო ჯგუფი. 2004

არავინ შემოგთავაზებს. დედა ლეგალურად არის, ესენი – არა, და ესეც პრობლემაა, რომ არ დაგიჭირონ და არ გამოგაგდონ. დედა მესამე წელია უკვე, რაც იქ არის. ბაბუამისი იყო ბერძნი, ახლაც აქ ცხოვრობს ის კაცი, და მაგით წავიდა.

თავიდან თუ იძახდა, აქ კარგია და აქ უნდა დავრჩეო, ეხლა ამბობს, – არა, სახლში მინდა.

ზათუნა, რომ გითხარით, ვალები ჰქონდა-მეთქი. თავიდან მოხუც ქალს უვლიდა. ამ მოხუცს დაყვებოდა კველგან, ეკლესიაში და სხვაგან. უბრალოდ დაყვებოდა. თანაც ხელსაქმე იცის კარგი და რომ ნახეს იმათ, გაგიუდნენ. თავისუფალ დროს ხან ქსოვდა, ხან რას აკეთებდა. არაჩვეულებრივი ურთიერთობა ჰქონდა ამ ქალთან და იმდენად კარგად იყო, რომ იწერებოდა, – მე მანდ აღარ ჩამოვალო. შვილებს წერდა, აქ წამოგიყვანთ და კარგად იქნებითო... მერე იქიდან წამოვიდა იმიტომ, რომ დაბალი ანაზღაურება ჰქონდა. შემდეგ ისწავლა ენა და უფრო მაღალანაზღაურებიანი სამსახური იშოვა. 250 ეგროთი მეტს უხდიან, მაგრამ ალაგებს ოთხსართულიან სახლს 8 საათიდან 4 საათამდე, ისვენებს ორი საათი და მერე 6-დან 10 საათამდე. ამ შუალედში მწერს ხოლმე მესიჯეს, ან მირეკავს, რომ აი, ახლა შხაპი მივიღე და ვისვენებ ცოტა ხანით. სააღმოს კი, სამუშაოს მერე, სანამ მოვწესრიგდები, ხდება 12 საათი და 8 საათზე ისევ ფეხზე ვარ და ვიწყებ მუშაობასო. მუშაობა რომ დაიწყო, ერთ კვირაში 7 კილო დავიკელიო და კვირის ბოლოს მარიკასთან და ეკასთან რომ მივედი, ვერ მიცნესო. იმდენად შრომატევადი იყო ეს სამუშაო იმ პირველის მერე. ჯერ მაშინ, სულ თავიდან, ნერვიულობით დაიკლო, ეხლა ფიზიკური შრომით. (2007, კახეთი)

მე წელს გავიარე ტრენინგები რჯახურ ძალადობაზე და ტრეფინგზე. ტრენერები იყენებ თბილისიდან ჩამოსული ზალი ბერუაშვილი, გიორგი ვამაყმაძე იყო კოორდინატორი, და ფსიქოლოგი დალი ბერუაშვილი. ეს პროექტი მუშაობს მარტო იმერეთში.

მე ეხლა ერთი პროექტი მაქვს მომზადებული და ველოდები, თუკი სადმე გამოცხადდება, მინდა რომ გავუშვა. ამ შეხვედრებზე იმდენად სერიოზული შეკითხვები ისმევა ხოლმე... აინტერესებს ხალხს ყველაფერი. მინდა გავაკეთო ისე, რომ ჩვენ რაც ვისწავლეთ, ეხლა გავუზიაროთ მთელ სოფელს.

დაბრუნება მიტოვებულ ეზოში. 2007

წელია არ ჩანს, წავიდა და სამი წელია არ ჩანს. შემთხვევების შესახებ.

შეკითხვები იყო კიდევ ასეთი: ვინ ეხმარება მსხვერპლს? ვის უნდა მიმართოს მან? დაუშვათ, გაიგეთ რომ ვინმე არის ტრეფიკინგის მსხვერპლი, როგორ მოიქცევით? შეძლებ კითხვარში იყო აღნიშნული ოჯახური მდგომარეობა, წლოვანება. გამოვკითხე მამაკაცები და ქალები საშუალო განათლებით, უმაღლესი განათლებით და არასრული საშუალო განათლებით.

ჩენ პრინციპში ჩაგვიტარდა ტრეფიკინგის ტრენინგების პირველი ეტაპი. შეძლებ იქნება ალბათ კიდევ და გამოვგიძახებენ. (2007, იმერეთი)

მე ჩავატარე სოციოლოგიური გამოკვლევა სოფელში. ეს გამოკვლევა იყო „ვორლდ ვიუონის“ პროექტი და ჩემს რეგიონში, კოორდინატორი რადგან გიორგია ვაშამაძეა, მე მასთან მაქვს კავშირი. კითხვარიც მან გადმომცა. მე ამ ქსელთან ვმუშაობ. ეს კითხვარი მოიცავდა 21 შეკითხვას ძირითადად ტრეფიკინგზე. კითხვარში იყო შეკითხვები და სავარაუდო პასუხები. მაგალითად: რა არის ტრეფიკინგი? საიდან გაქვთ ინფორმაცია? და სავარაუდო პასუხები: ტელევიზია, პრესა, თუ ნაცნობები.

არის თუ არა თქვენს ირგვლივ ტრეფიკინგის მსხვერპლი?

გამოვკითხე 25 ადამიანი. ორი შემთხვევა იყო, რომ არის მსხვერპლი. ანუ პასუხი იყო ასეთი: წავდა და ორი

არის კიდევ სხვანაირი შემთხვევა, სხვა ქალის. იქით არის ჩვენი მეზობელი. ამბობენ, გათხოვილი არ არისო და რათ არის წასული, არ ვიცი. მოვიდა ის ქალი, აქედან წაიყვანა ქალები, ვთომ სახლებში სამუშაოდ და ერთი იმათვან ერთ თვეში უკან დაბრუნდა ძალიან მძიმე ავადმყოფი. ეხლა ცოტა გამორჩა, შეეძლო უკეთ ცოტა სიარული და ისევ წავიდა. სად მუშაობდა, რას აკეთებდა, არ უთქვია, არ ამბობს. ესეთი რამეებიც ხდება. არის ბედნიერი შემთხვევაც და ასეთი არასასიამოვნოც არის. (2007, ქახთი)

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ჩვენს პირობებში იმის მაგივრად, რომ ვიბრძოლოთ ქალების მიმართ ძალადობის წინააღმდეგ, ქალთა გააქტიურება უფრო ეფექტური იქნება. რომ ქალმა იცოდეს თავისი როლი საზოგადოებაში, უფრო აქტიურად ჩაებას მასში, ბიზნესი იქნება თუ სხვა ნებისმიერი საქმიანობა, რაც ამ ეტაპზე მხოლოდ მამაკაცების უძრავლესობას აქვს განაწილებული. და რატომღაც ფიქრობენ, რომ ქალს არა აქვს ამის უნარი. ვფიქრობ, რომ ყველა ქალმა უნდა გააკეთოს მაქსიმალური, რომ თავისი ძალები წინ წამოსწიოს, წარმოაჩინოს და რაც მთავარია, არ შეშინდეს. (2007, ქვემო იმერეთი)

გრანტის მაძიებელთა ჯეუფი საკონსულტაციო შეხვედრის შემდეგ. 2006

ხალხი არის შავ დღეში და დაბეჩავებული. საშინელ მდგომარეობაშია ხალხი. თან შეამცირა სამსახურები და ნახევარზე მეტი <...> არის უმუშევარი... ესეთი დატაკი რაიონი არ არსებობს, უღარესად რაიონია <...> დღეს. არანაირი საწარმო და საერთოდ არაფერი არ მუშაობს ფაქტიურად. და ყველაფერს რომ თავი დაანებო, არ მუშაობს და არც სურვილი აქვთ, რომ რამე ამუშავონ. რაღაცა თავისი წრე აქვთ, სექტასავით შეიკრიბებიან ერთად მთავრობა, საკრებულოს წევრები, წავლენ, ჩაიტარებენ ღონისძიებას, ერთად იკრიბებიან და ამით ამთავრებენ ყველაფერს.

არც არასამთავრობო სექტორი მუშაობს. მე მაქვს არასამთავრობო და არ მუშაობს... რა გავაკეთო, მითხარით და გავაკეთებ. ძალიან ბევრი არასამთავრობო ორგანიზაციაა, მაგრამ არავინ არაფერს არ აკეთებს, არ მუშაობენ. ადრე იყვნენ ჩამოსულები რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაცია, სამართლიანი არჩევნები და სხვა რომ იყო, მაგრამ ჩვენ არ ვიცით რა გააკეთეს იმათ, იმიტომ, რომ ისინი ჩვენ არ გვეძახიან. ხომ გეუბნებით, რომ რაღაც სექტასავით არიან და ჩვენ არაფერი არ ვიცით მათი მუშაობის შესახებ. ეს არასამთავრობოები თვითმმართველობასთან ერთად მუშაობს თითქმის ყველა პროექტზე. მე რაც კი ვნახე, იქ მოთხოვნები,

აბსოლუტურად ყველას მოთხოვნა არის – მუშაობა ადგილობრივ თვითმმართველობასთან ერთად. ამიტომ თვითმმართველობა შენ რატომ დაგიძახებს? თვითონ გაიკეთეს ეს არასამთავრობობი და შენ გტოვებენ ისე, არ გაგდებენ ძალად. მარტო მე კი არა, ყველას. (2007, მცხეთა-მთიანეთის რეგიონი)

აქედან წასვლა ძალიან მიჰირს, დარწმუნებული ვარ, რომ სხვაგან ვერც ვიცოცხლებ. მე თუ ბაღჩაში არ გავდი, ეზო თუ არ დავგავე, მეზობელს თუ არ დაველაპარაკე იქეთ-აქეთ, რა ვქნა, არ შემიძლია. მოუხედავად იმისა, რომ ამ სოფელში ეხლა ძალიან გაფუჭდა ცხოვრება, ადრე კი კარგი იყო. ძალიან ბევრი ხალხი ცხოვრობდა. 8-წლიან სკოლაში 16 კლასი იყო. ორ-ორ ჯგუფად დადიოდნენ ბავშვები. ეხლა კი სამი კლასის ბავშვები ერთ ჯგუფში ჰყავთ, ისინიც არ დადიან. ან რა პედაგოგები არიან... სკოლას ერთი ნაკვეთი აქვს და ისიც დირექტორმა მიითვისა. ეს კაცი თითონ სხვა სოფელებია და აქა ცხოვრობს, სკოლას ეზო აქვს და ეზოში ბავშვებს ფეხს არ ადგმევინებს რომ ბალახი არ გათელონ და თითონ გათიბოს. ზამთარ-ზაფხულ მოსწავლეები და ხბორები ერთად თამაშობენ. სახბორეთა და საძროხეთა აქვს იქაურობა გამხდარი. კაციშვილი გამკითხავი არავინ არ არის. ვისაც რა უნდა, იმსა აკეთებს, ვისაც რა უნდა, იმას ანგრევს. აგერ კლუბი იყო და ესე გაჩანაგებულია, აღარც ლინოლიუმი აქვს, აღარც პაინინ და აღარც სკამები, საბავშვო ბაღი ზომ უარეს მდგომარეობაშია, ცარიელი კედლებიღაა, მაგრამ ყველაზე გულსატკენი მაინც ეთერ-ზეთების ქარხნის დაშლა და დანგრევაა.

სანამ ეს ქარხანა იყო, სოფელი დუღდა. ესეთი ქარხანა საქართველოში მარტო სამი იყო: თელავში – ნაფარეულში, ლაგოდეხში და აქა. მსოფლიო მნიშვნელობა ჰქონდა, მაგრამ მეურნეობის ყოფილმა დირექტორმა აგურ-აგურ დაშალა და ისე გაყიდა. ეხლა იქ თუ რამე იყო, აღარც კი ეტყობა. მთლიანი ერთი პეტრიანი ორანჟერია, როგორიც საქართველოში ბევრი არ არის, ნაწილ-ნაწილ დაჭრეს და ისე გაყიდეს. იმიტომ თვითონ ორ-ორი „ბეე-ბე“ გმოიცვალა. საიდან? ამ კაცმა სოფელი ნოლზე დასვა. და მომდავებულიც არავინ არის. ესენი კიდევ უკვე უცხო-ტომელები არიან. დარწმუნდნენ, რომ ამათი ლაპარაკი, როგორც ეროვნებით ოსებისა, უშედეგო არის და ბედისწერას მიჰყენენ. ის სარგებლობს ამ ამბით და ანადგურებს ყველაფერს. მე, შვილი და ძირი რომ მყოლოდა, ნაძვილად გამოვეკიდებოდი მაგას. (2001, კახეთი)

კასპის ახალქალაქი. 2006

სოფელში ქალებს უჭირთ საშინლად, როგორც ყველას. მიგრაცია დიდია.

დედოფლისწყარო. ქალთა პროგრამის პარტნიორები. 2006

წასულია. ისეთი სიტუაცია რომ იყოს, რომ ჩენ ხელისუფლებას შრომითი ხელშეკრულება ჰქონდეს რომელიმე სახელმწიფოსთან დადგეული, ვთქვათ, იგივე საბერძნეთთან, რომ ამათ ჰქონდეთ მუშაობის უფლება და იმის ანაზღაურება, იქ რასაც უხდიან, აქაც რომ ჰქონდეთ, თავისუფლად ივლიდა ეს ხალხი. ვთქვათ ის გარკვეული თანხა, პირობითათ ავილოთ 100 ევრო, რომ იმ 100 ევროდან 50 იქით გადაუხადონ და 50 აქეთ, თავისუფლად ივლიდა ყველა და იქ არავინ არ დარჩებოდა. ეხლა როგორ არის, იცით? იქ რაღაცა საბუთს იღებენ და ისე ჩამოდიან. ძალიან ბევრმა გადაარჩინა ამ წასვლით ოჯახი შიმშილს. ჩამოდიან და რაღაცით იუმჯობესებენ ცხოვრებას, მაგრამ ის, რომ რაღაც ბიზნესი დაიწყონ, ეს ხომ წარმოუდგენელია. თან ეხლა, რამდენი უნდა ჩამოიტანო. იქ მოახლედ მუშაობ და სულელი ხომ არ არის ის, ვინ მოგცემს იქ მილიონებს? ეს არის მიზერული თანხა, რომ ჩამოიტანოს და იმ შვილს რაღაც უყიდოს – საჭმელი, ჩასაცმელი და ისევ უკან წავიდეს. აი ესე წვალობენ. კაცები სახლში ზიან, შვილები უდედოდ არიან. ფაქტიურად ესენი ხომ არალეგალები არიან, სანამ საბუთს აიღებენ. და ამ დრომდე იქ წასული ქალი ზის ერთ ადგილას, მაგალითად მოსამსახურეა, და კაცი ხომ ვერ დაჯდება ესე. აქედან გამომდინარე ქალის წასვლა სჯობია. ძალიან ბევრი იჯახები დაინგრა. წარმოიდგინეთ ბავშვი დედის გარეშე! მარტო მამა იმხელა სითბოს ხომ ვერანაირად ვერ მისცემს ბავშვს, არ არის მარტო საკებში საქმე. და ბავშვის ფსიქიკა უკვე გადაგვარებულია. აი ეს არის მთელი უბედურება. ბავშვები არიან უფრო ცივები, უფრო აგრესიულები. ჩვენ ბავშვობაში ბავშვები ესეთები არ იყვნენ, რაღაცნაირები არიან. კი არაუერს გერჩის ის, მაგრამ რომ

დაელაპარაკები, ის არ არის, რაც უნდა იყოს. იმიტომ რომ დედის სითბო აკლია, იმიტომ რომ დედა წასულია. საჭმელი, ჩასაცმელი და მანქანა იმ დედის სითბოს ვერ უცვლის. რამდენიც გინდათ, იმდენი ოჯახია ასე. (2007, დუშეთი)

მერე კაფე გვაქვს აქ. სოფელში ბევრი ნიჭიერი ბავშვია. ზოგი ლექსებსაც წერს. ერთი-ორჯერ პატარა პოეზის საღამო მოვაწყვეთ.

ბიბლიოთეკა სკოლაშიც არის და აქაც არის, სოფელში. მაგრამ ბიბლიოთეკის მუშაობა არ არის. ბიბლიოთეკის მუშაობაზე ჩვენ რომ ვსაუბრობდით, ვამბობდით, რომ ეს მარტო წიგნები არ არის. წიგნებსაც კი შევიძენთ. უკვე ახალი, დასურათებული და ინფორმატიული უფრო კარგი წიგნებია გამოსული. მაგრამ ვფიქრობთ, რომ საჭიროა განხილვის დღეები მოეწყოს აქ. შვილი რომ წაიკითხავს და განხილვას გააკეთებს, იმის დედა დაუსწრება და იმ განხილვას მოუსმენს. ასეთი მეთოდით შეიძლებოდა რომ ეს გაკეთებულიყო.

ჩვენს ბავშვობაში, მახსოვს, დავდოლით დიღომში ბიბლიოთეკაში, სადაც ფირფიტებზე ვისმენდით ზღაპრებს და სხვას. ვიდეო მაშინ არ იყო, აუდიომასალა იყო იქ და ფირფეზე ჩანაწერები. ეს აქ ოცნებაა. ჩვენ სკოლაში ვაკეთებთ ახლა ასეთ მსგავს ოთახს! ეს პროექტშიც გვიწერია. ჩამოვიყვანეთ ამერიკელი, ვჩჩვენეთ ეს სკოლა. უკვე მოგვივიდა ფული და სკოლაში გამოყოფილი იმ ოთახის რემონტი დავტკიყო უკვე. იმ ამერიკელს შეეცოდა ჩვენი სკოლა, ჩვენი სოფელი, ჩვენი ბავშვები. რომ ნახა ჩამონგრუული, მინგრუულ-მონგრუული ყველაფერი. დაელაპარაკა კიდეც ჩვენს ბავშვებს. სულ სამჯერ იყო ჩამოსული, მასწავლებლებმა ისეთი შეხვედრები მოვუწყევთ... სოფელიც დავათვალიერებინეთ. ეხლა კიდევ აპირებს ჩამოსვლას და მინდა, სანამ ჩამოვა, ყველაფერი გავაკეთოთ და მზად დავახვდოთ. (2007, კახეთი)

ფარდავის ქაოვის მარნულელი სტუდენტები. 2005

ჩვენ ყველაზე მეტად გული გვტკივა ახალგაზრდობაზე. ესენი არიან ფაქტიურად უსაზრდოდ დარჩენილი ახალგაზრდები. ერთი პერიოდი კრიმინალიც საქმაოდ გაჯეჯილდა. ეხლა რატომლაც ჩაცხრა ცოტათი და არ ვიცი, რას მივაწეროთ ეს. ჩვენ გვეცოდება

ეს ახალგაზრდები. აი მანანას ბიჭები რომ არიან, აგერ ქეთინოს ბიჭი, ნონას ბიჭი. აგერ ამაღლიას გოგოები. რას აკეთებენ ეს გოგოები? სახლში არიან ძირითადად. ერთი სწავლობდა, მეორე კურსი დახურა, სწავლის ფული ვეღარ გადაიხადა და მიატოვა. ახლა სახლში სხედან.

ბიჭები სწავლობენ ზუგდიდში. ერთი სამართალმცოდნების ფაკულტეტზე. თბილისში ვერ მიდიან, ვერ არჩენენ იქ.

ეთერის სამი შვილი ჰყავს. ყველა ერთმანეთზე უკეთესი უნიჭიერესი ბავშვები. ორ მძისშვილს უვლიდა კიდევ თავის შვილებთან ერთად. ყველა ჩარიცხული იყო ინსტიტუტში. ყველა გადიოდა დილიდან სასწავლებლად, მაგრამ ვერ დაამთავრეს. გზის ფული ვერ მისცა და იმიტომ. ერთმა დაამთავრა მხოლოდ, დანარჩენებმა მიატოვეს. ფრიადოსანი სტუდენტები იყვნენ. ეხლა ერთი მძისშვილი წავიდა გერმანიაში „ოპერად“. ახლა ქალიშვილსაც უშვებს ერთს. დანარჩენები ზიან სახლში. გოგონამ დაამთავრა იურიდიული. როგორმე იქნებ ჩვენ გადავუხადით, მაგისტრატურაში რომ გააგრძელოს სწავლა, მავრამ იქაც თურმე უკვე შევსებულა ადგილები.

მე თვითონ ჩემი შვილები თბილისში მყავს, მაგრამ იმათთან ბიძაშვილები არიან. მათთან ვამყოფებ და ბინას არ ვქირაობ. ზოდა ასე ვჯახირობთ, გვიჭირს.

ჩვენს ახალგაზრდობას პრინციპში აღარაფერი აღარ აქვს. ჩვენთან არ არის სპორტული კომპლექსი. მაშინ დაიწყო კოლმეურნების თავმჯდომარებ და იმას არავინ დააცალა. არც არავინ გააგრძელა შემდეგ. ჩვენთან არ არის კლუბი. მიუხედავად იმისა, რომ რო კულტურის სახლი იყო. ცენტრში რომ კანცელარიის შენობაა, კულტურის სახლი იყო ის. აგერ კიდევ მეორეგან ლტოლვილები შესახლდნენ და იქ დაინგრა ყველაფერი. ახლა ვფიქრობთ, იქნებ რიტუალების სახლად მოხერხდეს მისი გადაეთება და იქ ქორწილებიც გადაიხდონ. თვითონ ახალგაზრდობის თხოვნაც არის ეს.

ფაქტიურად ქორწილი ნაკლებად არის ჩვენს უბანში და ჩვენს სოფელში საერთოდ. აი ამ ბიჭებს ძალიან უგვიანდებათ ოჯახის შექმნა. ისეთი ბიჭები არიან, რომ გრძნობენ პასუხისმგებლობას ოჯახის წინაშე, და ცოლს რომ შეირთავ, იმას ხომ მიხედვა უნდა მერე. მარტო ალერსი ხომ არ არის ოჯახი. ამიტომ, როცა თვითონ ვერ ქმნის ამ ეკონომიკას, ჩვენს ახალგაზრდას არა აქვს სურვილი რომ დედ-მამის ხარჯზე აცხოვროს ცოლი და მომავალი შვილი. ამიტომ თავს იკავებს. ამის გამო შობადობაც შემცირდა. (2007, სამეგრელო)

სოფლიდან ბევრნი მიდიან. სოფელი გახდა ბებერი. ბებრების გარდა, ახალგაზრდა იშვიათად ოჯახში რომ რჩებოდეს. მიდიან ძირითადად ქალაქში. ჩემმა შვილმა პოლიტოლოგიური დაამთავრა. სამსახური არა აქვს, თორემ მაგასაც არ უნდა აქ გაჩერება. ჯერ-ჯერობით თბილისშიც ვერ იშოვა სამსახური. აქ კი პოლიტოლოგი კი არა, თუ გინდა აგრონომი იყო, რა უნდა გააგეთო.

სოფელში ვერაფერს ვერ გააკეთებ აბსოლუტურად. სწავლა აქ საერთოდ არ არის საჭირო, რად გინდა სწავლა, ვის სჭირდება... ეს იყო საბჭოთა კავშირის დროს, როცა შეიძლება რაღაცაში გამოგეხებინა. ეხლა ნამდვილად არაფერი მნიშვნელობა არა აქვს ამას. პოლიტოლოგიურზე კიდევ თავისი სურვილით წავიდა, იმიტომ, რომ მაშინ ბუმი იყო ამ დარგების – პოლიტოლოგიური, საერთაშორისო ეკონომიური. კარგად სწავლობდა. ხუთებზე დაამთავრა სკოლა. მას საერთაშორისოზე უნდღდა ვითომ, მაგრამ დიდი კონკურსი იყო. თანაც ცუდი პერიოდი იდგა. პოლოტოლოგიურზე იგივე საგნები ბარდებოდა. ადგა და ამაზე ჩააბარა უნივერსიტეტში. ახლა 23 წლისაა. ჯერ-ჯერობით აქ ცხოვრობს. არაფერს აკეთებს, რას აპირებს, არ ვიცი.

გოგო გათხოვილია, ისიც აქ ცხოვრობს. მანაც უნივერსიტეტი დაამთავრა, ეკონომისტია. მაგრამ აქ რა უნდა გააკეთოს? ისევ ქალაქში თუ წავა სამუშაოდ. (2007. ბადიაური, კახეთი)

თამარ ხუციშვილის გალერეა. ახალსოფელი. 2006

ამ სოფელში გაერთიანებულია სამი თემი: ძევრი, ცეფარეთი და ოქონა. სამივე უბანზე გავლილდით, იყო შესველრები და პრობლემები ფაქტიურად არის ერთიდაიგივე.

არის უმუშევრობა. კი ბატონო, ქალებს უნდათ, როგორ არ უნდათ, რომ გამოვიდნენ სახლებიდან, მაგრამ სად?

სოფლები დაიცალა. მიდიან თბილისში, საზღვარგარეთ. მე სტატისტიკა ვნახე რაიონებიდან წასულების... ლენტეხიდან თუ ამდენი ხალხი იყო წასული, მე ვერ წარმომედგინა. ლენტეხის რაიონი საერთოდ საშინელ ძიგომარეობაშია. შპრშან სოფლებში ვიყვა, უშგულის ძირში და ვიტირე. როგორ ცხოვრობს იქ ხალხი, მე ვერ წარმომედგინა. ბავშვებისთვის ავიტანე წიგნები საჩუქრად ყველა მოსწავლეზე. განათლების განყოფილებას არ ვენდე და მე თვითონ წავედი. წყალი არ აქვთ. წყაროები ბევრია, მაგრამ ოჯახებს

თეოტრიწყაროს რაიონში სახელმოხვევილი ქალატონი -
გულიძო ექმი. 2007

აღარ არიან. ადრე მოხუცები ყოველთვის რჩებოდნენ ზამთარში. მე მგონა, კიდევ რამ შეუწყო ხელი იცით, ამას? ეს არის შეშა. საშინელი მდგომარეობაა. მთელი რაჭის მხოლოდ 20% აქვს მოტანილი შეშა. ეხლა როდისლა უნდა მოიტანონ. ფიჩხიც კი ვერ გამოაქვს გლეხს ტყიდან. (2007, რაჭა-ლეჩხუმი და ზემო სვანეთი)

წყალი არ აქვთ. ის საერთო წყალსაცავი საშინელ მდგომარეობაშია, რემონტი უნდა და პიგინური შემოწმებაც. მოსახლეობაც პასიურია. ინტერესი აქვს დაკარგული ცხოვრების.

სულ სოფელ-სოფელ ვიარე. მე არ მეგონა ესე დაცლილი თუ იყო სოფლები. სოფელში ხალხი აღარ არის. ეხლა, განსაკუთრებით, ისეთი პერიოდია, ზამთარი ახლოვდება და მარტო მოხუცები ხომ დარჩებოდნენ იქ. მოხუცებიც

სამწუხაროდ, რეგიონალურ ხელისუფლებას ორიენტირად და პრიორიტეტად აღებული აქვს, სოციალური განვითარებისთვის, საერთოდ განვითარებისთვის, ეკონომიკური განვითარებისთვის, აღებული აქვთ მხოლოდ ქალაქები, ბათუმი და ქობულეთი. ეს ჩანს ბიუჯეტის მიხედვით, ეს ჩანს პროგრამების მიხედვით. ბიუჯეტის ძირითადი ნაწილი ნაწილდება მაინც ქალაქის ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე, ქალაქის ქუჩების კეთილმოწყობაზე და თან ეს არ ვრცელდება მთელ ქალაქზე, ეს ხდება მხოლოდ ცენტრზე, სადაც ჩამოდიან უცხოელები და ხდება ამ უცხოელებისთვის მხოლოდ თვალის ახვევა. ეს ჩანს ნათლად ყველა ბიუჯეტში. ჩანს რომ პრიორიტეტი არის ქალაქი, ტურიზმი, ინფრასტრუქტურა, კეთილმოწყობა, გაღება. სოფლებისთვის ხდება ტრანსფერი, გადაცემა რაიონებზე რადაც თანხების, რომელიც არის მინიმალური. მაგალითისათვის გეტყვით, წინა თვეში მოხდა ბიუჯეტის ცვლილება – ბიუჯეტი გაიზარდა 14 მილიონით. აქედან 6 მლნ გადასცეს ქალაქ ბათუმის ბიუჯეტს და რაიონებზე ჯამში, სულ 5 რაიონია – გადაიცა 4 მლნ. ქალაქში მოსახლეობა არის 120 ათასი კაცი, და რაიონებში, რა თქმა უნდა, ნაკლებია, ოთხივე რაიონში – ქადა, ხულო, შუახევი, ქობულეთი. რაიონებზე გაცემული თანხები, მათი 90%, მიღიოდა ძირითადად, გამგეობების შენობების გარემონტებაში, იმიტომ რომ მათ არა აქვთ სამუშაო პირობები.

ანუ არ არის პროგრამები, რომლებიც ორიენტირებულია ადამიანებზე, ინდივიდებზე. და ჩვენს ხელისუფლებას, სამწუხაროდ, არ აქვთ სოფლის მეურნეობის განვითარების არანაირი პროგრამა, არცერთი პროგრამა. არსებობს მხოლოდ სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, სადაც არის დახლოებით სამი-ოთხი პროგრამა: ერთი არის ამერიკული პეპლის განადგურებასთან დაკავშირებული და ამისთვის უულია გამოყოფილი, ტყების განახლების პროგრამა, მდინარეების დასუფთავების პროგრამა. ყველა პროგრამა მიმართულია გარემოსდაცვით ღონისძიებებზე, ძირითადად, და არცერთი – ინდივიდზე, ადამიანზე და ოჯახზე. არის ჯანდაცვის პროგრამები, რომელიც არის მკურნალობა, იქ – ამბულატორიული დახმარება, ოპერაციაზე ან გულის გამოკვლევაზე დახმარება. ეს არის მხოლოდ ინდივიდუალური პროგრამა, რომელიც არ არის საქმარისი. მე პირადად მქონდა შეხება ამ პროგრამებთან და იქაც საჭიროა დახმარება, ნაცნობობა იქნება თუ სხვა, რომ დააჩქარონ და მოხვდე ამ პროგრამაში. ეს არის ძირითადად ფედერალური პროგრამები და არის დახმარება, დელიგირება უკვე რეგიონში. (2007, აჭარა)

ძალიან ბევრი შემთხვევა იყო, რომ აქეთ გზა ჩაკეტილია, იქითაც ჩაკეტილია და ავადმყოფი არის, რომელსაც თუ იმ წუთში არ უშველე, განწირულია. სასწრაფო კი მუშაობს, მაგრამ აქ ყველაფერი ხომ არ კეთდება? ეხლა, მაგალითად, ჩემს ახლობელს პროსტატის ადენომა ჰქონდა და იმ წინა დღეს რომ არ წასულიყო ორჯონიკიძეში, მეორე დღეს მოგიდა იმშელა თოვლი, რომ ორი კვირა გზა არ იყო. ორ კვირაში იმას უკვე სისხლი ეწამლებოდა. ორგანიზმში იმდენი რაოდენობით შარდი დაგროვდა, რომ აქ ვერაფერს ვეღარ მოუხერხებდნენ. რამდენი ეგეთი გამოუვალი მდგომარეობაა: ან მშობიარეა, ან რაღაც სხვა. სადაა იმდენი პირობები, რომ ყველანაირ დაავადებას ვინმებ უმტკრნალოს. ქირურგიც თბილისელი გვყავს. ზოგჯერ ის ქირურგიც მიდის თავის იჯახში და თუ გზა აღარ იქნა, ის იქით ჩაიკეტება და შენ აქეთ. ზან გზა არ არის, ზედვა არაა, ნისლია და ხელია ჩაკეტილია. სუყველას გმირობას ხომ ვერ მოსთხოვ.

თუ რაოდაცა სერიოზული პრობლემაა, დიდი რეანიმობილი შეიძლება გამოაგზავნონ. და თუ გზა არ არის, ისიც ვერ გიშველის. ეგეთი ბევრი შემთხვევებია ძან. სასწრაფო ავიაცია ჩვენ არასოდეს არ გვქონია. (2007, ყაზბეგის რაიონი)

სამოქალაქო ომი იყო ფაქტიურად. დაინგრა ყველაფერი.

მე 33 წელი ვმუშაობდი მუსიკალურ სკოლაში ფორტეპიანოს პედაგოგად. მერე ისე შეიცვალა ყველაფერი, რომ 5 ლარზე დავდიოდი. 5 ლარით შეიძლებოდა

ცხოვრება?. მეუღლე ინდივიდუალურ ბინათმშენებლობაში მუშაობდა. ეს იყო სახელმწიფო ორგანიზაცია. დასავლეთ საქართველოში იყო, მაგალითად, რომ შეეძლო ფიზიკურ პირს, მოქალაქეს, მიეცა შეკვეთა სახლის გაშენებაზე. აიღებდნენ შეკვეთას და თავიანთი საშენი მასალით და ყველაფრით მუშაობდნენ, ჩააბარებდნენ მზას. დავუშვათ, ორგანიზაციები, მაგალითად ჩაის ფაბრიკები, სადაც გადახურვა იყო საჭირო, რემონტები იყო საჭირო, აძლევდნენ შეკვეთას და აკეთებდნენ ესენი. ასევე აშენებდნენ პროფსასწავლებლების შენობებს და ათას კიდევ სხვა რამეს. მერე ამ სამოქალაქო ომის დროს ეს ინდინათმშენებლობა გადაწვეს. საერთოდ არ იყო არაური. და დავრჩით უმუშევრები ფაქტიურად. 5 ლარზე დავდიოდი სკოლაში, გათბობა და შეუქი არ იყო, არაფერი არ იყო. დავმჯდარიყავი უნდა ცივ ოთახში, ბავშვი მოდის სკოლიდან გაყინული ხელებით და რა უნდა იმუშაოს იმან ფორტებიანოზე, როგორ უნდა დაუკრას? იქ რომ გაცივდებოდი, 5 ლარის წამალი არ მყოფნიდა და მივანებე თავი, აზრი არ ჰქონდა უკვე მუშაობას. მეუღლეც უმუშევარი დარჩა. ვიფიქრეთ, რა ვქნათ...

ჩვენ მზად არ ვიყავით ბიზნესისთვის, სხვა ხალხი ვიყავით ჩვენ. ბიზნესი ხომ ყველას არ შეუძლია. დავრჩით ყოველგვარი ხელფასის გარეშე, დანაზოგი ჩვენ აღარ გვქონდა, იმიტომ რომ მეუღლემ ამხელა სახლი გააშენა. ეს ხომ ხარჯებთან იყო დაკაგშირებული. შვილებს ვასწავლეთ და ვიყავით ისე. ქალიშვილი მყავდა ლენინგრადში, სამდიცინოზე სწავლობდა. ჯერ კიდევ დამთავრებული არ ჰქონდა, ორდინატუტრაში იყო, რომ დავრეპე და ვკითხე, არის თუ არა მანდ რამე საშუალება, რომ რამე გავაკეთოთ და ვარსებოთ-მეტე. აქ უკვე არაფრის გაკეთება არ შეიძლებოდა, ყველა ფიქრობდა იმას, როგორ მოგატყუოს, როგორ ჩაგითრიოს რაღაც საქმეში და მერე გადაგადლოს. ქალიშვილმა მითხრა, ჩამოდით, აღბათ რაღაცის გაკეთება შეიძლებაო. და 1998 წელს წავედით ლენინგრადში.

მე ბიძა მყავდა იქ, ბიცოლა მყავდა რუსი და 50 წელია იქ ცხოვრობენ... ბაგშვიობიდან ვიყავი ამ ქალაქთან. რაც სკოლა დავამთავრე, თითქმის ყოველ ზაფხულს ლენინგრადში ვატარებდი და ძალიან მიყვარდა ეს ქალაქი. შვილიც ამიტომ წავიყვანე იქ სასწავლებლად.

რომ ჩავედით, გავიკითხეთ, გამოვიკითხეთ, რა შეიძლებოდა, რა – არა, და გამოჩნდა ასეთი ვარიანტი: კუბი ჰქვია იქ ადგილს, სადაც არის გართიანებული

საგრანტო ხელშეკრულება ხელმოწერილია. 2007

შენობები და ყველაფერი, რაც ქალაქშია და იქიდან შეიძლება არენდით შენობის აღება. მოვიფიქრეთ გაგვეხსნა კაფე, ქართული სამზარეულო. ავიღეთ პირდაპირ ამ კუბიდან არენდით შენობა. ეს იყო მიტოვებული, დიდი ნახევარსარდაფი მელი სტალინის სახლში. ეტყობოდა ადრე იქ იყო სამრეცხაო, მერე მიტოვებული, და ჩემი მეუღლე 6 თვე აკეთებდა ამის რეკონსტრუქციას, ამის რემონტს. ბოლოს, როგორც იქნა, გაგაცეთო ყველაფერი, შევიძინეთ სათანადო რაც საჭირო იყო და გაგხსენით კაფე. დავარქვით „მიმინო“, კინოფილმის საპატივცემულოდ.

დავიწყეთ მუშაობა. წავიდა საშინელი ინფლაცია. 1999 წელს იყო ძალაში ცუდი სიცუაცია. ძალაში გაგვიჭირდა. გაგვიჭირდა იმიტომ, რომ იქ არის დიდი კონკურენცია. ჩვენს გარშემო, 100 მეტრის რადიუსში იყო სამი კაფე. მაგრამ ჩვენი იგებდა იმით, რომ იყო ქართული სამზარეულო, განსხვავებული ვიყავით.

ვმუშაობდით, არა უშავდა... ყოველ შემთხვევაში, თავს ვირჩენდით და შვილებსაც ვარჩენდით.

მაშინ ჩემი ბიჭი და რძალი თბილისში იყვნენ. აეროპორტში მუშაობდა დაცვაში, მაგრამ თვეობით არ აძლევდნენ ხელფასს. არიქა, მშივრები ვიზოცნებით, გამოგვიგზავნეთ რამეო. იქიდან საჭმლის ფულს ვაწვდიდით ბაკშებს.

მერე ბიჭმა მითხრა, ხელფასები არ არის, რა აზრი აქვს ჩემს მუშაობას, წამოვალო ჩვენცო. ჯერ ძან შემეტინდა. ვიფიქრე, რა ვქნათ. ჩვენ საკუთარი ბინა არ გქენდა, ქირით ვიყავით. რომ ჩამოვიდნენ, სად წავიდეთ ამდენი ხალხი. ამიტომ ცოტა თავი შევიკავე. ისე ჩამოდით, ვუთხარი, ჯერ ნახეთ-თქო. მართლაც ჩამოვიდნენ სტუმრად, ნახეს და თქვეს, დავრჩებით, ვიქნებით ჩვენც, თქვენც მოგეხმარებით და ვიმუშავებთო თქვენთან ერთად. ვიქირავეთ მერე ოროთახიანი ბინა და ვიყავით იქ ერთად. მუშაობდნენ ჩვენთან ერთად კაფეში.

ჩვენ დაქირავებული ხალხი გვყვადა, მაგრამ არ გამოვიდა, იცით...

ჩვენ ხომ ვაჭრობის სისტემა არ ვიცოდით. ჩვენ ვიფიქრეთ, რომ არენდით ავიღებთ შენობას, გავხსნით კაფეს, გვეყოლება ადმინისტრატორი, ბუღალტერი, პოვარი, ბარმენი, მრეცხავი და ჩვენ მივაკითხავთ საღამის 8 საათზე, მოვხსნით ფულს, ჩავიდებთ ჯაბეში და წაგალთ სახლში. ხომ კარგია ასე? ესეთი ფიქრებით გაგხსენით... გამოცდილება არ იყო არავითარი.

დავიწყეთ მუშაობა. ერთი თვე ვმუშაობთ უკვე და დილით მირეკავენ, რომ სასწრავოდ უნდა მივიღე. თურმე სამუშაოზე არ მოვიდა მრეცხავი. იქ ხომ ყველა სვამს, განურჩევლად კაცია თუ ქალი. დღეს რომ ფული აიღო, საღამოს დალია, დათვრა, დილით ვერ ადგა და არ მოვიდა სამსახურში. მე კი რა ვქნა, კაფეს ხომ ვერ დავკეტავ. იქ არენდაა გადასახდელი... მივედი და იმ დღეს ვიყავი მრეცხავი.

გავიდა ერთი კვირა და არ მოვიდა პოვარი ვარ. შემდეგ ბარმენმა მოიპარა ფული და გააგდეს. ბარში არავინ არის და ახლა ბარში უნდა ჩადგეო. არავითარი გამოცდილება არ მაქს. ბარში კასა დგას რაღაც, რომელთანაც მე არასოდეს მიმუშავია. იქ რომ ვიდექი, ასე მეგონა სცენაზე ვდგავარ, თავბრუ დამეხვა. დარბაზში ხალხი ზის, იმათ უნდა მოვემსახურო, შეკვეთა მივიღო, ეს

ვიანგარიშო, და არ შემეშალოს არაფერი... ეს ადვილი არ არის. მე, მუსიკოსს, ანგარიში ძალიან გამიჭირდა. არ არის ეს ჩემი საქმე. არ გამიკეთებია არასდროს. არ მაქვს არავითარი გამოცდილება, მაგრამ მე უნდა შევეჩვიო ამას. სხვა გზა არ მაქვს, თუ არა და კასა უნდა დავკეტო. რა მექნა, ვმუშაობდი. ასე ვიწვალეთ, ვიწვალეთ და იმ ზომამდე მივედი, რომ სულ ვტიროდი. არ მინდა არაფერი, წამიყვანეთ სახლში-მეთქი. მე ვერ შევეჩვიო ამას.

ჩემი ქმარი ძირითადად მომარაგებაზე მუშაობდა. ბაზარში მიღიოდა, სურსათი მოჰკონდა. ყოველდღე ხომ ახალ-ახალი საჭმელი კეთდებოდა. ჯერ ძალიან მცირე რაოდენობით ვაკეთებდით. დავუშვათ, ერთი 15 კაცის სუპ-ხარჩო, ერთი 20 კაცის მწვადი და ასეთი პატარა რაოდენობებით. სულ კაფეში 30 კაცი შემეძლო ერთდროულად მიმეორ.

ჭირდა მაინც ძალიან. რა ვიგრძენი, იცით, რუსეთში? ვიგრძენი ის, რომ კავკასიელებს იქ ძალი ცუდად ექცევიან. ის, ვისაც ქართველებთან პქონია ურთიერთობა თბილისში, საქართველოშია ნამყოფი და იცის რაღაცა, ისინი მოდიოდნენ და მათთან კარგი ურთიერთობა მქონდა, მაგრამ ეს მასა ხომ არ არის. ეს არის რაღაც გამორჩეული ადამიანები.

სადაც ჩვენ ვიყავით, იქ იყო დიდი, ძველებური, ხუთსართულიანი სტალინის სახლი. იმის უკან ეზოში ჩვენ ნაგავი გაგვქონდა, სადაც ბუნკერები იდგა. იმ ეზოში მოსახლეობა იყრიბებოდა, ბეჭერი „ბაბკები“ დასხდებოდნენ და მიღიოდა ჩვენი გარჩევა: „ოოტ გრუზინი პონაეხალი ტუტ, ნავივაიუტსაო“, მოგაძახებდნენ. ამბობდნენ, რომ ჩვენ ჩამოვდივართ, ვმუშაობთ და ვართმევთ მათ სამუშაოს. ამ დროს მათ მუშაობა არ უნდათ, განა სამუშაო არ არის? იქ ყველგან სჭირდებათ ხალხი. ისე კი არ არის, როგორც ჩვენთან, ოღონდაც შენ გქონდეს სურვილი. აი რა განსხვავებაა საქართველოსა და რუსეთს შორის. და რატომ მიდის ხალხი იქ. მიდის იმიტომ, რომ იქ შეუძლია თავის რჩენა, იქ სამუშაოა. აქ სად არის ეს... ყველა ბაზარში ხომ ვერ დაჯდება და ყველა ხომ ვერ ივჭრებს.

5 წელი საერთოდ არ ჩამოვსულგართ. წამოსვლა რომ დაგაპირეთ, ვიფიქრეთ, ჩვენ ზამთარში ვიყოთ სახლში, მერე ზაფხულობით წავიდეთ უკან. ბავშვები გამოიუშვათ, დავასევნოთ, შევცვალოთ, დავეხმაროთ. მერე ჩვენ ისევ წამოვიდეთ სექტებრიდან და მე მუშაობას გავაგრძელებ მუსიკალურ სკოლაში. რომ ჩამოვედი და მივედი მუსიკალურ სკოლაში, დირექტორმა მითხრა, ერთად გვიმუშავია მთელი ცხოვრება, რომ ბავშვები არ არის. თუ თქვენ მოიყვანთ ბავშვებს, მამინ კი ბატონო. მე რა, უნდა ვიარო ჩვენს ქუჩაზე, პარალელურ ქუჩაზე და ვიზვეწო, წამოდით რა, ჩაირიცხეთ მუსიკალურ სკოლაში და მერე ჩემთან მოდიოთ? არა-მეთქი, ვუთხარი, მე ეს არ შემიძლია-მეთქი. თუ არ არის კონტინგენტი, საერთოდ არ ვიმუშავებ. და არც მიმუშავია, იმიტომ რომ მე ქუჩა-ქუჩა ვერ ვიპოვიდი ბავშვებს. ასეთი მდგომარეობა იყო.

იქიდან წამოვედი იმიტომ, რომ მე ჩემი მშობლიური მიწა მეძახის მაინც. ჩემი მეგობრები მინდა, ჩემი ნათესავები მინდა, ჩემი ახლობლები მინდა. მე ვარ ქართველი და მინდა რომ ვიყო საქართველოში. ჩემი სახლი მენატრება, ჩემი ნაშრომი აქ არის და აქ არის ჩემი ფუძე. მე რა მინდა რუსეთში.

მე რომ მივდიოდა ადრე ლენინგრადში, ბიძასთან, 15 დღის მერე მშეზრდებოდა. ეს დრო მე მაკაფიოვილებდა. გავივლიდი, ერმიტაჟში წავიდოდი, პეტერგოფში. ყველაფერი ეს მე ძალიან მიყვარს, დავათვალიერებდი, დავიკმაყოფილებდი ჩემს სურვილებს. მაღაზიებშიც გავივლიდი, ვიყიდიდი რაც მინდოდა და აღარ მქონდა სურვილი იქ დარჩენის. წასვლით ისე, საექსკურსიოდ, კარგია, მაგრამ საცხოვრებლად ჩემი მინდა, ჩემი საქართველო მინდა.

ახლა სამუშაოდ რომ მიდის ხალხი, იცით რამდენ დამცირებას ღებულობენ იქან? თუ გინდათ ისე მოსახლეობისგან, თუ გინდათ – მთავრობისგან. არის ძალიან ბევრი კარგი ხალხი, მაგრამ არის ძალიან ბევრი, რომელიც პირდაპირ გეუბნება ყველაფერს პირში.

შემოვიდოდნენ ჩემთან კაფეში. ჩემს უკან სამხედრო კომისარიატი იყო, გვერდით – ვიბორგის რაიონის ადმინისტრაცია. იქიდან მოდიოდნენ ხშირად შესვენებაზე, უყვართ ქართული სამზარეულო. ჯერ ჩემულებრივ იყვნენ, სანამ დალევდნენ. უკვე ცოტას რომ დალევდნენ, მერე იწყებოდა: ეს რა არის, თქვენი სააკაშილი რა პოლიტიკას ეწევა, თქვენ რატომ არ გინდათ რუსეთი და რატომ გინდათ ამერიკასთან, და ამისთანები. ჯერ ვითმენდი. არაუკერს არ ვამბობდი. მაგრამ რაც უფრო მეტს სვამდნენ, მით უფრო მატულობდა აგრესია. მერე მეც ვეღარ მოვითმენდი ხოლმე და ჩავერთვებოდი: რატომ და აი თქვენ გამოგიწოდათ ჩვენმა პრეზიდენტმა ხელი ინაუგურაციაზე და თქვა, დავიწყოთ ახალი ფურცლიდან, წავიდეს ახალი ურთიერთობა, ყველაფერს გადაუსვათ ხაზიო. მაგრამ თქვენ, მე ვუთხარი, დახმარების ხელი არ გამოგვიწოდეთ. რატომ წაგვართვით აფხაზეთი? რატომ წაგვართვით თხეთი? დააბრუნეთ და ყველაფერი იქნება მევებურად. თქვენთან ტელევიზიაში პროპაგანდა მიდის კავკასიაზე და საქართველოზე განსაკუთრებით. ვუთხარი, რომ ხალხს, ახალ თაობას, მართალი პონია, ვინც ისტორია არ იცის, ის სულ სხვანაირად აზროვნებს, სხვანაირად მსჯელობს. „მი ტამ სვოი ბაზი ბუდემ სტროიტ“, – პირდაპირ ესე მითხრეს „ნავლად“.

დაგვიბრუნეთო ყირიმი და დაგიბრუნებთ აფხაზეთსო. ჩემ რა ხელი გვაქვს იმასთან, ეს ხომ უკრაინაა. მაგრამ რა უნდა ელაპარაკო... ასეთი დაგა ბევრი გვქონდა. მერე, რომ დავინაზავდი ამათ, პირდაპირ გავდიოდი. არ მინდოდა მათთან არანაირი საუბარი.

ახალგაზრდობა რომ შემოდიოდა, საკმაოდ აგრესიულები იყვნენ ქართველების მიმართ. მათ არ უნდათ ის ქართული მუსიკა, რომელიც ბარში ჟღერს. ერთი მეუბნება, გამოთიშეთ თუ შეიძლება, ტირილი მომინდაო, დაუკარით რამე მხიარული და რუსულიო... უმრავლესობა ასეა. ზოგიერთი კი შეყვარებულია ქართულზე და პირიქით, თხოულობს.

ვინმე თუ დააშავებდა და მოუწოდებდით, რომ დატოვონ კაფე და გავიდნენ, იმწუთას იტყოდნენ, თქვენ რა უფლება გაქვთ რომ ამას მეუბნებითო. მე აქ ვარ ჩაწერილი, ეს არის ჩემი ქალაქი და შენ მეუბნები, რომ მე დავტოვო კაფე, თუნდაც წესრიგი დავარღვიოთ. ეს ჩემი ქალაქია და მე ყველაფრის უფლება მაქვს და შენ ჩამოსული ხარ და არაფრის უფლება არა გაქვსო.

იქ თითქმის ყველა ქართველი თავს გრძნობს დამცირებულად. შენი ქართულის გაგონება არ უნდა, ყურს სხვანაირად ხვდება. იქ აუცილებლად რუსულად უნდა იმტკველო. როგორც კი სხვა ენა მოხვდება ყურს, ეს იმას ძალიან აღიზიანებს.

მერე, კავკასიელი ყველა ერთა მისთვის. სომქინი, აზერბაიჯანელი, ჩეჩენი, ქართველი – ისინი ამას ვერ არჩევენ. არის კატეგორია, რომელიც არჩევს ქართველს. მაგრამ უმრავლესი მასა ვერ არჩევს და მისთვის შენ ხარ კავკასიელი, მუსულმანებთან და ჩეჩენთან ერთად.

ბინას რომ ვეძებდი, უნდა დამეცალა ძველი და გადავსულიყავი ახალ ბინაში, სააგენტოებში ვრეკავდი. იქ გეკითხებიან, ვინა ხარ ნაციონალიბით. რომ გაიგებს, ქართველები ვართ, იმწუთას დაგიკიდებს ყურმილს. აზერბაიჯანელებს უფრო დიდ პატივს სცემდნენ, ვიდრე ქართველებს. ეს, ალბათ, სავიზო რეჟიმმაც გამოიწვაა ნაწილობრივ. რეგისტრაციას არ გიკეთებდნენ და რეგისტრაციის გარეშე კაცი არ გლებულობდა. ეს ძალიან დიდი რისკი იყო და ამიტომაც კიდებდნენ ყურმილს. არავის უნდოდი რეგისტრაციის გარეშე და პრობლემები... სომქინი და რუსიც რომ ყოფილიყავი, მაგრამ საქართველოდან, მაინც არ გლებულობდნენ.

იყო ასეთი შემთხვევა: კაფეში შემოვიდა მომხმარებელი, მე ხომ არ ვიცი, ვინ არის. ბარმენს მისცა შეკვეთა. ბარმენმა ყველაფერი მიუტანა ადგილზე, დაუდო საჭმელი, სამელი, ყველაფერი და ამ დროს დება მაგიდიდან, მოდის, განახებს წითელ წიგნაკს და გეუბნება: „კონტროლნაია ზაკუპკა“. ეს არის ყველაფერის შემოწმება. დავუშვათ, 130 გრამი ხორცი უნდა იყოს, ზედნადები სოკოა, გახეხილი ყველი, მაინცი თუ სხვა, დანარჩენი მასა უნდა იყოს. სულ მასა 150 გრამი...

მეუღლე ისე გადაიღალა, ალბათ აგადმყოფობაც ჰქონდა უკვე შეპარული, და თქვა, მე არ მინდა არანაირი ბიზნესიო. მე დავიღალე, აქ ხალხსაც არ ვენდობი, მერე პრობლემები გამიჩნდება, მე ამ პრობლემებს ვერ გავუძლებ და რატომ შევეწირო ფულსო. მე მინდა მარტო არსებობაო. ბავშვებს უკვე დამთავრებული აქვთ, ყველა თავის თავს მიხედავს. ოჯახს ვუტოვებ, ყველაფერს, და ჩვენ უნდა ვიარსებოთ. ამიტომ იყო რომ ჩამოვედით. უკვე ავად იყო, ჩამოვედით, ვითიქრეთ, ბავშვები რომ არ გადავტვირთოთ, იმათაც თავისი პრობლემები აქვთ და რომ არ შევაწუხოთ ფულის გამოგზავნით, მოდი გამოვიყენოთ ჩვენი სახლი. რადგანაც ასეთი სახლი გვაქვს. გადავწყვიტეთ, გავაკეთოთ გაქირავება, სასტუმროს სახით. სხვას ვერაფერს აქ ვერ გააკეთებდი.

რომ მემუშავა ჩემი სპეციალობით, არ გამოდიოდა, ბავშვები, კონტინგენტი არ იყო. სადაც მეუღლე მუშაობდა, იმ ბინათმშენებლობაშიც არაფერი არ იყო. და დავრჩით ისე. ამიტომ გადავწყვიტეთ ეს საქმე, რომ გვერსება. დარეგისტრირებული ვართ.

ეკა ბიბილიუმშვილის სერთიფიკატი. 2007

ჩვენ ძალიან გახარებულები და ძალიან ქმაყოფილები ვართ... პირველ რიგში მნიშვნელოვანი და მთავარი იყო ის, რომ უპირველესად საკუთარი ძალების დემონსტრირება მოხდა. ასე შემთხვევაში ვთქვა და თქვენ ამაში შეგვიწყვეთ ხელი. მერე მეორე სტიმული, რომელიც ჩვენ თვითონ გვაქვს – ვიცით რომ საქმით ვართ დაკავებულები. და კიდევ ყველაზე მთავარი: აი უკვე შედგენილი სია მართლა იმ

მარტოზელებისა და იმ ობლებისა, ვისთვისაც იმ ბიზნესიდან შემოსავალით ერთი პატარა ამანათის გაკეთება ყველაზე დიდი მადლია მე მგონი ამ ქვეყანაზე. ჩვენთვისაც ეს უკეთესია, მადლია და მერე მათვის, რომ ისინი თავს იგრძნობენ ისევ აღამინებად, რომ არ არიან დაჩაგრულები და ყველასაგან გარიყელები. ამის საშუალება და მხარდაჭერა თქვენ რომ არა და პროექტის დაფინანსება რომ არა, საკუთარი სახსრებით შეუძლებელი იქნებოდა.

პირველ რიგში, რაც გავაკეთოთ მოვლი ენთუზიაზმით, არის ის, რომ მოვილაპარაკეთ ჯგუფის წევრებმა და რადგან ყოველდღე იცვლება საბაზო ფასები, გადაეწყვიტეთ ჯერ შეგვეძინა ერთდროულად მასალა, რომ ყველაფრის გაძვირებას არ მოესწრო. და მერე, ტრანსპორტირების შემდეგ, უშუალოდ მუშახელზე რაც იქნებოდა დამოკიდებული, ის გაგვეითებინა. აქ უკვე ნათქვამი მაქვს, რომ ეტაპიბრივად ყველაფერი, საწვავის ჩათვლით, ჯერ შევიძინეთ და გავაფორმეთ აქტები. მოტანილია დოკუმენტაცია თავის პირადობის მოწმობების ასლებით და ყველა საბუთით. მერე მივხვდით, რომ სწორად მოვიქეცით. ერთმა გარემოებამ კიდევაც გვაჩვენა ეს. ცელოფანი, რომელიც გაცილებით იაფი ღირდა რამდენიმე თვის წინ, და ჩვენ იმ ფასში შევიძინეთ, ეხლა, ამ წუთში რომ ვიკითხეთ, 79 ლარი ღირს ერთი რულონი, ანუ 100 მეტრი. ფასი სულ იცვლება. იგივე ცელოფანი ავიღეთ ჩვენ 50 ლარად. და მართლა მივხვდით, რომ ეს ჩვენი მიღომა იყო სწორი გადაწყვეტილება.

ზენდროს ნერგი, რომელიც აგრძელებს წინასწარ შევიძინეთ, ამ საწვავის და ამ ყველაფრის შემდეგ, არის სამწლიანი. ეს ნერგები არის ორი კატეგორიის. ერთი, რომელიც ყოველწლიურად უნდა განახლდეს, ანუ ძველი ძირი ამოდის და ახალ შვილებს რომ იკეთებს, ის უნდა ჩაირგას. და ეს ჩვენი არის სამწლიანი. მას სამი წლის განმავლობაში არ სჭირდება განახლება. იმ შვილებს მერე, თუ გინდა, გაყიდი ნერგად და ეგეც ცალკე ბიზნესია, თუ არა და, გადამრავლებ. გარდა იმისა, ჩვენ რომ გათვალისწინებული გვქონდა დაკიდული ტომრები გაგვეკეთებინა, რადგან

სათბურში არის ამის ადგილი, უფრო დიდ, 50 კილომეტრის ფარგლებს გამოვიყენებთ, გავაკეთებთ და ერთმანეთზე იქნება შემოდგმული, ფაქტურად, ადგილი რომ არ გაფუჭდეს უქმად. რაც კადევ ადგილობრივად სათბურში ადგილი იყო, ის რომ გამოვვეყნებინა, იქ პომიდორის ნერგები შევიტანეთ და ბოძების ირგვლივ გავაკეთეთ. იმ ტერიტორიაზე ყვავილები რაც იყო ძველი, კალები, ისიც დავტოვეთ. შეიძლება კადევ ჩითილების გაეთობა. გაკეთდება ფეხზე დადგმული დაფები, ასე ათი სანტიმეტრის სიმაღლეზე, დაეყრება მიწა და ჩვეულებრივად მასზე დაითესება. ასე ერთმა ახლობელმა ადრე მოსინჯა სოკოც. ოღონდ იმისთვის გამოიყენა ზე რომ არის ჩინარი, ის... ყოველ შემთვევაში თუკი მოუვლი, ძან მოსავლინა...

პრაქტიკულად ჩვენ პროექტზე რამე შესასრულებელი სამუშაო აღარ გვაქს. არც ფიზიკური და არც სხვა რამ. უბრალოდ ველოდებით ნაყოფს და მერე... პირველ რეალიზაციას. საერთოდ ხენდროს სეზონი ჩვენთან არის იგნისი, ივლისი. ჩვეულებრივ ხენდროს რგავენ უფრო ამაღლებულ ადგილებზე მწყრივში, შუაში კი პატარა ორმოები უკეთდება რომ წვიმიანობის დროს წყალი ჩადგეს იქ. ასეთ ამინდში თუ ნაყოფი დიდია და მიწას დაედო, ეგრევე დალპება. ის ნაყოფი არ იყიდება. ამ ჩვენს ტომრებში ნაყოფი არც არაფერს არ ედება, არც იკარგება, არც სარეველა ბალაზი ჭამს. როცა ჩვეულებრივ კვლებს სულ უნდა გათოხნა, წელში უნდა იხარო, საკმაოდ შრომატევადია. აქ კიდევ ბალაზი არ ამოღის. თუკი მაინცადამაინც დანოტივებულ მიწას შეყვება რამე, მაშინ ამოყოფს თავს. მაგრამ იმანაც შეიძლება ერთხელ გამოყოს თავი ტომარაში, ან ორჯერ და მერე განადგურდება.

ამ ჩვენს ტომრებში არის ორი წილი მიწა და ერთი წილი ნაკელი ერთმანეთში შერეული და მერე გაცრილი. ტომრებში რომ დაიტენება, იმის შუაგულში იღება სასუქად აზოტი, ესე მუჭისხელა, ცოტა. ეს რომ ზემოდან წერტილოვნად მოირწყვება, ეს აზოტი სველდება, გადის მიწაში, ინარჩუნებს სინოტივეს და თან ანოყირებს. და ეს ნაყოფიც არის უფრო დიდი. სხვანაირად არ არსებოს ხენდრო, სასუქის გარეშე რომ მოდიოდეს. თანაც ეს სასუქი იქ აუცილებელია. წარმოიდგნეთ ზამთრის სეზონში სათბური რომ დაიხურება, ის მაშინ ხდება უპარო. ამ დროს მიწა თუ მაღლე გამოშრა და მაღლე მორწყი, მაშინ ზამთარში, როცა ყინვები დაარტყას ან როცა სიცივე იქნება, ის სულ გაფუჭდება. ამიტომ არის, რომ ერთხელ მორწყული უნდა ეყოს იმას ერთი კვირის განმავლობაში მაიც, რომ წყალიც ეყოს და არც გაიყინოს.

ასე რომ, ჩვენთან ყველაფერი ადგილზე უკვე და ფაქტურად ოქტომბრის 23-თვის უკვე ნაყოფი უნდა ჰქონდეს. მერე სულ არის მთელი წლის განმავლობაში. ეს არავის არ სკეროდა.

პირველად ეს პროექტი რომ დავწერეთ, ბანკი „რესპუბლიკაში“ მივედით, სადაც ანგარიში გავხსენით. იმ ბანკის პრეზიდენტს ვიცნობ კარგად, ახლობელია და მოვუყენი ესე, ესე-მეთქი, პროექტი შევიტანეთ-თქმ. ჯერ სასაცილოდ არ ეყო, ეგრე არ ივარგებსო. და მერე თქვენ რომ დააფინანსოთ, მაშინვე სპეციალურად ჩავდი სამტრედიაში, თანაც ანგარიშის ნომერიც უნდა გამეგო და ვუთხარი: აი შენ რომ ერ დააფასე, გოგიტა, შენი თანამემამულების შრომა, ნახე სხვებისგან როგორ

დაფასდა-თქო. ეხლა იძახის, თვალებს არ ვუჯერებო. და მითხრა, რომ თუ მე შევხედავ რომ ეს იქნება აბსოლუტურად წარმატებული იმ მხრივ, რომ მართლა მთელი წელი, ყველა სეზონზე ამას ექნება მოსავალი, იმიტომ რომ საქართველოში ეს მე არ მინახავსო, მაშინ თვითონ ბანკი „რესპუბლიკა“ თქვენს ჯვეუფს დაუდგება პარტნიორად და ბიზნესის გაფართოებაში დაგაკრედიტებთო. ეს მითხრა ბანკი რესპუბლიკას პრეზიდენტმა გოგიტა კაკაბაძემ. იქიდან რომ ჩამოვედი, გოგოებს მაშინვე ვუთხარი ყველაფერი. ძან გვიხარია ყველას. იმან პირდაპირ გვითხრა: მე რომ შედეგს დავინახავ, მე თვითონ დაგეხმარებიო მაქსიმალურად გასაღების არეალის გაფართოებაში. ბათუმში ყოფილა ყველაზე ძვირი, ანუ იქ ყიდულობენ თურმე რესტორნები ყველაზე ძვირ ფასში ამას. და მე დაგიდგებიო გვერდში, ჩემი ბანკით დაგაკრედიტებო და დაგიდგებით როგორც პარტნიორი და ხელისშემწყობით.

UNDP-ს პროექტი, სადაც უფასო ინტერნეტი გავაჭის, მთავრდება დეკემბერის ბოლოს, მე არ ვიცი სხვა კლუბებს როგორ ექნება საქმე, მაგრამ ჩემს კლუბს ჰყავს უკვე სპონსორი. ეს არის გელა ლეჟავა. ის არაჩვეულებრივი ადამიანია და უანგარო. ის ჩემი თანასოფლელია, ჩემი მეგობარია და მართლა ესმის ამ ადამიანს ყველა ტკივილი. ის არის ახლა ჩემი კლუბის მხარდაჭერი. რვა თვის განმავლობაში იმ შენობაში, სადაც ჩვენ ვართ, შუქი არ იყო და რვა თვის განმავლობაში ჩემს კლუბს არ უგრძენია ეს პრობლემა. იმიტომ რომ ყოველთვიურად 200 დოლარს გვირიცხავდა გელა და იმის გავლენით მე ყოველთვე იანეთის ბერზინგასამართი სადგურიდან მომაქვს 20 ლიტრა საწვავი უფასოდ, დღესაც ეგრეა. დავრეგავ – გამომიგზავნიან. ზეთი მჭირდებოდა თუ კარტრივი, რომელიც პრინტერში იდება და 120 დოლარი ღირს, თუ ფურცელი, თუ საწვავი, არ იყო პრობლემა არასოდეს. უბრალოდ ჩემი კლუბი არ გაჩერებულა და ეს არის მართლა გელას დამსახურება.

ერთი რაღაც მაქს იდეაში და მინდა მერე მოვახდინ როგორმე ამის რეალიზება. არის ასეთი პავლოვიას ხე – იმპერატორის ხეს ეძახიან. ეხლა თესლი მაქს ძალიან პატარა „პაჩკა“, მაგრამ თესლით გახარება ამისი არის ძალიან როგორი. ამასწინ დავთესე საცდელად და რომ გაიზარდა, გაფუჭდა, თანაც აგვისტო იყო და ძან ცხელოდა. მე მგონი რამდენიმე კვირაში ელოდებიან ფოთის პორტში გემით ამ ხის ნერგებს. მიწის მესაგუთრეთა ასოციაციის ხელმძღვანელი ქუთაისში არის მერაბ ბარათაშვილი. ამ ჩვენს საქმეში ამ კაცის კონსულტაციაც მივიღე. მან მასწავლა, რომ ჩვენი პროექტის ამ ხენდროს ნერგებს წერტილოვანი მორწყვა სჭირდება და არ შეიძლება ასე პირდაპირ წყლის დასხმა, იმიტომ რომ სუსველა გამოვა გარეთ და არ ივარგებს, დალპება. მან მასწავლა როგორ უნდა გამექეთებინა ეს ჩვენს პირობებში. იმიტომ რომ წერტილოვანი მორწყვის სისტემა რომ გაიცვანო თვითონ სათბურში, სადღაც 2000 დოლარი ჯდება და მეტი. მინდოდა ეს პავლოვიას ხე რომ გაგვეკეთებინა..

თანაც ჩვენს კლუბთან და ქალთა საბჭოსთან ერთად ახალგაზრდა აგრონომთა ასოციაცია გვაჭის შექმნილი. აქ არიან ბიჭები, რომლებსაც არა აქვთ ოფიციალური სამსახური, მაგრამ არიან მშრომელები. რომლებიც არ თაკილობენ არც ტრაქტორზე

ჯდომას, არც მიწის დამუშავებას. ჯერ დაფიქტურთ პუშუსის დამზადება, გვაქვს საკუთარი მიწის ნაკვეთი და ვიფიქრეთ გაგვეკეთებინა პატარა სანერგე მუურნეობა. ეს პავლოვის ხე რომ დარგო, სამ წელიწადში იზრდება რეიდან თორმეტ მეტრამდე სიმაღლის. ეს არის ყველაზე სწრაფი ხე, რომელიც ყალიბდება სრულყოფილ ხის მასალად დროის ამ მცირე მონაკვეთში. სამ წელიწადში მისი მოჭრა შეიძლება უკვე. ეს ხე რომ მუშავდება, არის სულ თეთრი ფერის. სპილოს ძვლის ავეჯი რომ არის, აი ისეთი ფერის რჩება და ძალიან ძვირი მასალაა. ვიფიქრეთ, ეს სანერგე მუურნეობა რომ გაგვეკეთებინა, არ იქნებოდა ურიგო. ამ ბიჭებს, ვინც არის ჩვენთან აგრონომთა ასოციაციაში შემოსული, ოჯახში გაკეთებული აქვთ სახელოსნო. ავეჯს ამზადებენ, სკამებს, მაგიდებს და სხვას, რაც შეიძლება ხისგან დამზადდეს. ოღონდ ეხლა გვინდა ამ ნერგებისთვის ფული. და კიდევ, რომ შემოვლობოთ ეს ნაკვეთი კარგად. იმიტომ რომ მიწას არანაირი დამუშავება არ უნდა, უბრალოდ უშუალოდ ხეებთან დაამუშავება ადგილებს. კარგად შემოკავება უნდა მხოლოდ ამ მიწას, რომ არ ჩავიდეს იქ არაფერი. გაზაფხულზე კი ამ ხის ნაყოფი, რომელიც ცვივა ძირს და შეიძლება მზის პირობებში გახმეს, იფევევა საფურაუეში და ერთი 25 კილონინი ტომარი ამ ხის დაფქული ნაყოფით უდრის ხუთ ტომარა ქატოს თავისი კალორიულობით. ეს ყველაფერი ინტერნეტიდან მაქვს ამოღებული მონაცემებით და თავისი სურათებით. ოღონდ მინდა ფული, რომ ის ნერგები ვიყიდო. თანაც არც ვიცით ზუსტად, რა ფასი აქვს, ფოთში უნდა გავიგოთ, ზუსტად რა ელირება ერთი ნერგი. რაც გვაქვს ნაკვეთი, იქ რომ გადავიანგარიშეთ პროპორციულად რამდენი შეიძლება რომ დაეტიოს, 100 ძირი გამოვიდა. ეს ნაყოფი რომ ცვივა და რომელსაც არ აიღებ ან ვერ მოასწრებ ადგებას, თვითონ ამოღის შემდეგ. იქვე წავიკითხეთ, რომ რომ ნაკვეთში შეიძლება შეუშვა პირუტყვი. და აქ ის ბალაზის მაგივრობას სწევს, საქონელს ამატებინებს წველადობას ორჯერ, საჭერ და ფაქტორად ბალახზე უკეთესი გამოდის.

ვფიქრობ, არ იქნებოდა ცუდი. გელამ ეს იცის და რომ ჩამოვა, მერე გვინდა დავილაპარაკოთ ამაზე უფრო კონკრეტულად. იქნებ რამე გამოვიდეს აქედნაც.

მაგრამ მე არ გამოვყოფ ცალკე რაიმეს. რადგან ერთ ოთახში ვართ, ერთად ვართ, ეს ნიშნავს რომ ვაკეთებთ ერთ საქმეს. და ეს ჩვენი ოთახი, ეს ჩვენი გარემოცვა უკვე იმდენად ძლიერია, რომ ადამიანებს ჰგონიათ რომ ყოვლისშემძლე ხარ. ეხლა ადგილობრივი არჩევნები რომ ჩატარდა, ადგილობრივი მმართველობა ხომ გაუქმდა და ფაქტორად ყველაფერი გადავიდა რაიონებში. ეხლა არის ჩვენთან რწმუნებული და მდივანი, მაგრამ უფლება-მოვალეობები შედარებით შეზღუდულია. და ხალხს ჰგონია რომ აქ, ჩვენთან, ყველაფერი შეიძლება და ყველაფერი კეთდება. თანაც ხომ ესმით ყველაფერი – ესე მოხდა, ისე მოხდა...

ბევრს არ ევერა, როგორ, 2000 ლარი ისე მოგცეს, როგორ, აქ რამე პროცენტი დასაბრუნებელი არ არისო? არა-მეტქი, ეს გრანტია და როგორ დაგიმტკიცოთ-თქმ. არ სჯერა ხალხს, უბრალო ადამიანს თუ შეიძლება რომ რამე გამოუვიდეს.

ჩვენთან ჩამოვიდნენ ერთ დღეს ქალთა საინფორმაციო ცენტრის თანამშრომლები. დაგვიტოვეს თავისი საიტის მისამართები, წიგნები, ტელეფონები და შესაძლებლობის

შემთხვევაში ვიკონტაქტორო. საინტერესო საუბარი გვქონდა. ეს ის პერიოდი იყო, გორისკენ რომ ინციდენტი მოხდა, რუსებმა რომ ჭურვები ჩამოყარეს თითქოს. ამ გოგოს მეუღლე აღმოჩნდა გამნაღმველების რაღაც არასამთავრობო ორგანიზაციიდან. ჩვენთვის შესაფერისი, მართალია, არაფერი არ ყოფილა ნათქამი, ჩვენ ხომ საინიაციტივო ჯგუფი ვართ და არა ვართ რეგისტრირებულები. ჩვენებს ვეუბნებოდი, აი, რა დროს წავაგეო. ახლა რომ ჩვენ რეგისტრირებული ორგანიზაცია ვიყოთ, შეიძლებოდა რაღაცაზე საუბარი. დროულად უნდა გავაკეთოთ ეს რეგისტრაცია და უფრო მეტი შანსი გვეჩნება მაშინ, ასე მონია. ერთი კიდევ, რის გაკეთებასაც ვთავაზობ ამათ, არის ის, რომ უბრალოდ, საკუთარი გამოცდილების დასახვეწად, მოდი დავწეროთ, უბრალოდ დავწეროთ პროექტები, თუნდაც ერთმანეთის საჩვენებლად გავაკეთოთ ეს ყველაფერი.

ერთი, რაც მინდა აუცილებლად ავღნიშნო (მაშის საფლავს ვფიცავარ!), გულით მინდა რომ ვთქვა, ის ჩვენი პროექტი ნაწვალები რომ იყო, დამეტები რომ იყო ნათევი იმ პროექტზე, რომელიც აქ ჩამოვიტანეთ, იმას პქონდა ხიბლი სწორედ. იმ შემთხვევაში იცი შენი შრომის ფასი, როცა შენ მართლა იწვალე და გაგეხარდა რომ გამოგივიდა. და რომ მახსნებება როგორ ვაკეთებდით ყველაფერს: მაშინ, იმ მომენტში ზოგი სანთლის შუქზე ვაკეთეთ, ზოგი გენერატორზე ავკრიფეთ, რომ არიქა, დროში არ დავიწვათ.

მე, მაგალითად, ბედნიერი ვარ იმიტომ, რომ აქ, სოფელში, სადაც პირობები არ იყო, რომ საკუთარი ძალების რეალიზება მოგეხდინა, მე საქმის გაკეთება შევძელი. ჩემს გვერდით ვინც არის, მე მონი ყველა იგივეს იტყვის. იმიტომ, რომ ჩვენ შევძლით იმ ჩარჩოდან გამოსვლა, რაც აქ არის. და მარტო ჩვენ კი არა. ჩვენი მიბამვით ძალიან ბევრი ადამიანი სხვა-გვარად ხედავს უკვე საკითხს, სხვაგვა-რად ფიქრობს თავის აქტიურობაზე და თავის როლზე ყველა საკითხში. და აღარ იქნება ის ისე ჩაკეტილი უკვე. შეიძლება ამას ბევრი დრო დასჭირდეს, და ჩვენს მაგივრად უკვე სხვა იყოს. ყოველ შემთხვევაში მოვა დრო, როცა ადამიანს, და მით უმეტეს – ქალს, ეცო-დინება, რომ საქმაოდ დიდი ღირებულება და ფასი აქვს მას.

**ქატერინა ბიბილიშვილი, დიდი ჯიხაიშვილი
ჩაწერილია თბილისში, „ფონდის ტანი“
ოფისში 2007 წლის 3 ოქტომბერს**

ქატერინა ბიბილიშვილი. 2007

RESUME

Honor of Village is a sixth volume of the *Women's Memory* series which had been published by the Women's Program of the Open Society - Georgia Foundation after 2004. Since 2007 an heir of the Women's Program, - Taso Foundation (women's fund and memory research center), has been publishing it. Taso Foundation continues mission of the Women's program of supporting gender equality, furthering justice and ensuring women's representation in the process of democratic State-building.

In addition to grantmaking Taso Foundation implements operational, internal projects. One of them "Memory Research Centre" is headed by an expert in women's studies Tsisana Goderdzishvili who is also a Deputy Director General of the Foundation.

"Memory Research Centre" supports development of women's oral history as academic discipline, keeps archival collections of oral histories (Since 2001: audio, text, photo and video archives) and a library which has significant literature/materials on women's rights, gender equality and gender studies. The Centre also prepares and publishes books of "Women's Memory".

Unlike other books of the series *Honor of Village* cannot be named women's oral history as oral history is a method of academic research whereas greatest part of the texts in *Honor of Village* consists of casual conversations recorded during working visits in the villages. Since 2004 the Women's Program has worked together with rural women for supporting their initiatives. The competition is held annually and after consultations which normally last over a month, feasibility of selected proposals is checked on the spot, in the villages. This is the most serious and at the same time hard work for us because of what we see there and what the villagers tell us.

Since 2005 we support income generating projects. Grants competition "Economic Strengthening of Rural Women" held in 2007 addressed rural women starters in small business. In total, 38 projects have been supported by Taso Foundation for rural women; 18 of them have been awarded grants in 2007. Had the Foundation sufficient financial resources it would have financed just as many perspective projects. This work is particularly hard because of limitation of grant funds. Our attempts to increase grant funds have been always fruitless basically because giving out grants for business development was considered an error and we were blamed for lack of professionalism. It sounds an easy and sufficient explanation for refusal. However, our foundation is not a bank or micro financial institution, it is a charitable organization and we cannot provide with credits. There are some more important and exhaustive answers given by *Honor of Village*. The book reveals immensely complex and tightly interwoven problems the rural people are dealing with today and argues that a main offender is poverty while a positive character - a brave and energetic woman with incredible vitality, strength, zeal and intellect.

Honor of Village does not use a language of statistical data. The figures are known but we can observe that this knowledge “does not work”. It is like when news on thousands of casualties do not bring tears to our eyes but we weep over an individual’s tragedy if we love him or her and even if we do not know him or her personally, it depends on what we are told and how. Like a magnifying glass *Honor of Village* aspires to bring us closer to our people and make us see them real and alive. It wants us to hear a voice of each of them as voice of majority of our country’s population. According to Sulkhan Saba Orbeliani’s Georgian language dictionary honor of village translates into bestowing tribute to a village. To put it in modern words we hope the book will have a positive impact on the state agricultural policy.

Narrators of the *Honor of Village* started to talk about their hardship (it is a relatively new phenomenon as acknowledging being poor was considered humiliating in the past and voicing a protest against poverty-disgracing). We live in an agrarian country together with them who struggle to rise to its feet but unfortunately fails to do so. We live in a country where no government has yet identified domestic priorities. We have been listening to talks about advantages of pipelines crossing our territory, about further integration in Europe and NATO membership and strengthening of civil society but we have not heard a word on how our population is going to live after the State’s treasures and its immovable property including buildings, forests and rivers have been sold. What else can be profitable in future and which sectors of economy save for the tourism have any perspectives? Will there be agriculture among these sectors? To put it simply, will a peasant have any motivation to stick to his land and tolerate privation in anticipation of better times and more attention from its own government or should s/he pack and head for the Capital or a foreign country like many others had done from her native village?

Readers of the *Honor of Village* will see that real situation is much worse than it looks from Tbilisi (or TV screen). Our respondents, main characters of the book, do not sit around twiddling their thumbs. On the contrary, in everyday life they strive persistently to get rid of poverty. Some of those who retained their plots of land try to convert themselves into farmers and produce much more than they need for survival to get some returns in cash.

There is no cash flow in the rural areas.

Honor of Village tells us how one day a Georgian collective farmer (kolkhoznik) turned into a peasant and how s/he never made it to a farmer. We intentionally separated the interviews and grouped them according to themes. Each theme is a pain and unresolved problem of a Georgian village. A picture we received was absolutely distressing. We thought to use these issues as titles of the book’s chapters but it made a very hard reading and forced us to reallocate the interviews.

The book describes how collective farms were wiped out at one stroke and without giving much thought and how the rules for living in villages although many of them erroneous were erased. However, nobody taught peasants on how they were to go on with their living and nobody informed them on privatization.

Meanwhile collection of nonferrous scrap metals and digging out copper wires from ditches became easily accessible ways for making money. However, scrap metals and copper offer survival chances only for one occasion, they do not provide with stable income.

The book's narrators talk about an alarming migration from the villages to big cities, about governing elites and their rhetoric on hardships of rural life and villagers' plight particularly emotional during elections, about local elections and misconduct of village authorities and how the things which had been entirely unknown to a village in the past, for instance drugs, HIV/AIDS and crime made a way into their lives. They narrate about village youth and their voyages in search of a better life and about what happened to the initiatives of those who had persistently struggled to get out of everyday routine, about bird flu, swine fever (pig plague), and price of grapes (cheaper than Coke, wild plums and water!) and "successful" harvest.

Readers of *Honor of Village* will realize that campaign in social colors should be replaced with social policy focused on an individual and family. They will also know that without providing support and assistance to the villagers, due to their extreme business in surviving, penniless rural people will never be able to design long term strategies for development. The villagers cannot get credits to launch their own commercial businesses simply for the reason that they do not have anything valuable for securing loans. Some of our respondents feel proud and happy merely because they have better yield or raise more cattle than others and because they are able to get ready for winter months.

Nowadays a peasant cannot sale her/his agricultural products which cost her/him inhumane labor and convert it to cash. Prices of fruit and vegetables as well as diary products and meat which they sell to wholesalers in their villages are significantly and unreasonably lower than market prices.

Colorful and lively markets of Tbilisi where peasants earned a little money through wholesalers have been demolished. The agricultural products which can be seen in the supermarkets of Georgia's capital and even in numerous little shops are mostly of Turkish origin. An enormous market of Russia which was vital for Georgian economy has been closed down for Georgian products.

In the beginning of the XXI century Georgian peasantry lives mainly on bartering goods. Tusheti cheese is changed for Kakheti wine, Kartli apples for Javakheti potatoes and etc. Delinquent payments in villages are normal. Life of a peasant even if s/he is the most hard-working and loyal to her/his land resembles a long and infinite delayed payment with no visible end in the near future.

The villagers highly appreciate prompt and well-organized emergency medical care and ambulance service (free of charge) but they never talk about highways which are being rebuilt basically by funds from the State Budget and credits of the World Bank. It seems the highways are of no use for the peasants as they are not able to make it to big cities ... Peasants are in a kind of weird isolation today from which, after years of complete darkness due to electricity cuts, they have been following current developments in the country from TV screens. However, they are least involved in the processes and their voices cannot be heard; neither can they put steel boots on: no enough money for transport fares.

Number of students in rural schools is dramatically decreasing; the schools are being merged and those with small number of students are intending to be closed down. There are quite a few kilometers to neighboring villages that makes it hard for students to attend classes especially in long freezing winter months. A teacher has to look after her fruit garden and orchard (she cannot help it), parent is always busy, libraries are being closed down; it has become clear that one cannot survive either by "good performance and discipline" or honest and hard work; policy of the well-off is predatory, going to a foreign country in search of living is dangerous and disastrous for families. Children are raised in closed spaces, many of them travel to the big cities for the first time when they are already grown up... The cities, full of temptations and danger are far off from villages and this distance had never been as difficult to cover as it has become now. Many young people cannot resist temptations and ruin their own lives. Majority of more than 20 000 population of penitentiary institutions of Georgia has been made up by young rural migrants.

The narrations in the *Honor of Village* belong to 45 women and 2 men who were recorded in summer and autumn of 2007 in 29 villages in all regions of Georgia but mostly in Kakheti and consequently a great number of proposals belong to Kakheti peasants. In addition, we placed some pieces in the book from the archives of the Memory Research Centre together with photos which had been taken during expeditions or presented to us.

We protect anonymity of most of the authors and assert that everything you are going to read in the book had been said in this way and even style of narrating largely remains unchanged. We have not left out some of the arguments we do not agree with but this is of less importance.

Many thanks to all authors of the book as well as to its readers as they truly need one another.

Marina Tabukashvili

TASO Foundation

